

Hatékony határon átnyúló együttműködés
a foglalkoztatás növekedésének fejlesztéséért Aradon és Békés
megyében –

Munkaerőpiaci összehasonlítás

2019

ROHU 406: CROSSGROWING

Effective cross-border co-operation for development of employment growths in Arad and Békés County

Hatékony határon átnyúló együttműködés a foglalkoztatás növekedésének fejlesztéséért Aradon és Békés megyében

Békés Megyéért Vállalkozásfejlesztési Alapítvány (BMVA)

Jelen tanulmány tartalma nem feltétlenül tükrözi az Európai Unió álláspontját.

A projekt az Interreg V-A Románia-Magyarország Program keretében valósul meg, az Európai Unió támogatásával, az Európai Regionális Fejlesztési Alap, valamint a programban résztvevő két tagállam, Románia és Magyarország társfinanszírozásával.

Jelen dokumentum szerzői jogi védelem alatt áll.

© 2019 BMVA Minden jog fenntartva.

TARTALOMJEGYZÉK

1. VEZETŐI ÖSSZEFOGLALÓ.....	6
2. BEVEZETÉS	15
3. A KUTATÁS KONCEPCIONÁLIS KERETEI.....	20
3.1. A munkaerőpiac mint beavatkozási terület	20
3.1.1. A termelési tényezők, a munkaerőpiac kereslete és kínálata	22
3.1.2. A munkanélküliség és a munkaerőhiány	27
3.1.3. A foglalkoztatottság és a foglalkoztatáspolitikai.....	33
3.2. A határon átnyúló együttműködések rendszere.....	39
3.2.1. Elméletek és elvek a határon átnyúló együttműködésekről.....	44
3.2.2. Az együttműködések fejlődése, típusa és céljai	48
3.2.3. Az együttműködések jogi-közigazgatási háttere.....	51
3.3. A foglalkoztatás elősegítésének intézményrendszere és szolgáltatásai	59
3.3.1. Foglalkoztatás intézményrendszere.....	60
3.3.2. Munkaerő-piaci szolgáltatások	66
4. FOGLALKOZTATÁSI HELYZET KVANTITATÍV VIZSGÁLATA.....	71
4.1. A vizsgálat térbeli lehatárolása.....	73
4.1.1. A vizsgálat országai: Magyarország és Románia	75
4.1.2. A vizsgálat régiói: Dél-Alföld és Nyugat-Románia.....	87
4.1.3. A vizsgált megyék: Békés és Arad	95
4.2. Népesedési folyamatok.....	101
4.2.1. A népesség természetes változása	102
4.2.2. A népesség mesterséges változása.....	110
4.2.3. A teljes népesség alakulása	115
4.3. A népesség összetétele	117
4.3.1. Korstruktúra.....	118
4.3.2. Munkaerőpiaci szempontból hátrányos helyzetű csoportok.....	121
4.4. Alapvető gazdasági adatok és teljesítmény	132
4.4.1. Nemzetgazdaság.....	133
4.4.2. Háztartások	136
4.5. A munkaerő aktivitása.....	138
4.5.1. Foglalkoztatási arány.....	139

4.5.2. Régióspecifikus szempontok.....	142
4.6. A gazdasági szektorok foglalkoztatási képessége.....	147
4.6.1. Primer szektor: mezőgazdaság.....	147
4.6.2. Szekunder szektor: ipar.....	149
4.6.3. Tercier szektor: szolgáltatások.....	150
4.6.4. Kvaterner szektor: kutatás-fejlesztés-innováció.....	152
4.7. A munkanélküliség strukturális és területi jellemzői.....	156
4.7.1. A munkanélküliség struktúrája.....	156
4.7.2. A munkanélküliség területi eltérései.....	161
4.8. A munkavállalók jövedelmi, kereseti viszonyai.....	165
4.8.1. Megélhetési szintek.....	165
4.8.2. Jövedelem-eloszlás.....	168
4.9. Üzleti vállalkozások.....	174
4.9.1. Vállalkozások száma, aránya, összetétele.....	174
4.9.2. Üzleti tendencia.....	178
4.10. Az emberi erőforrás társadalmi, oktatási és egészségügyi helyzete.....	181
5. A FOGLALKOZTATOTTSÁGI NÖVEKEDÉS FEJLESZTHETŐSÉGÉNEK KVALITATÍV VIZSGÁLATA.....	189
5.1. A vizsgálat főbb jellemzői.....	190
5.1.1. A kutatás anyaga.....	191
5.1.2. A kutatás módszere.....	192
5.2. A kutatás eredményei.....	196
5.2.1. A primer kutatás eredményei.....	198
5.2.2. A szekunder kutatás kapcsolódó eredményei.....	204
6. KÖVETKEZTETÉSEK ÉS JAVASLATOK.....	207
6.1. Munkaerőpiaci trendek és szereplők.....	207
6.1.1. Demográfiai trend.....	207
6.1.2. Nemzetgazdasági összeteljesítmény és szektoriális viszonyok.....	209
6.1.3. Munkanélküliség.....	211
6.1.4. Jövedelem és kereset.....	213
6.1.5. Üzleti architektúra.....	214
6.1.6. Emberi erőforrás.....	216

6.2. Határon átnyúló együttműködés értékelése.....	218
6.2.1. A magyar-román határtérség lehetőségei.....	218
6.2.2. Arad és Békés megye jelenlegi együttműködése.....	219
6.3. Foglalkoztatás fejleszthetősége és fejlesztése	220
6.3.1. Rövid távú fejlesztési prioritások	221
6.3.2. Közép távú fejlesztési célkitűzések	221
6.3.3. Hosszú távú fejlesztési programpontok.....	222
7. ÖSSZEFOGLALÁS.....	224
8. IRODALOMJEGYZÉK.....	231
9. ÁBRÁK JEGYZÉKE.....	236
10. TÁBLÁZATOK JEGYZÉKE	241
11. MELLÉKLETEK.....	245
11.1. Primer kutatás részletes interjúvázlata	245
11.2. Primer kutatás interjúleiratai	247
11.3. Szekunder kutatás részletes táblázatai.....	258
12. FÜGGELÉK	285

1. VEZETŐI ÖSSZEFOGLALÓ

A tanulmány a „Hatékony határ menti együttműködés a foglalkoztatottsági növekedés fejlesztéséért Arad és Békés megyében” című projekt keretében vizsgálja és hasonlítja össze Arad és Békés megye munkaerőpiacát. A tanulmány négy tartalmi egység keretében tárgyalja a vizsgált témát. A vezetői összefoglalót és a bevezetést követően a 3. *A kutatás koncepcionális keretei* című fejezet a vizsgálat elméleti megalapozását tartalmazza. A 4. *Foglalkoztatási helyzet kvantitatív vizsgálata* című fejezetben kaptak helyet a nem saját forrásból származó mennyiségi adatok, az 5. *A foglalkoztatottsági növekedés fejleszthetőségének kvalitatív vizsgálata* című fejezet a saját adatgyűjtés eredményeit tartalmazza. A 6. *Következtetések és javaslatok* című fejezetben pedig a kutatás összesített eredményeit közöljük. A tanulmány összefoglalással és értékeléssel zárul.

Egy két ország határán lévő határ régiót feltételezve az erőviszonyok kapcsán számos eset merülhet fel. Az erőviszonyokat elsőként az alakítja, hogy a két állam közül melyik a fejlettebb (általános gazdasági fejlettségként), ezen felül számításba kell venni, hogy a határmenti régió fejlettsége milyen az állam fejlettségéhez viszonyítva: fejlettebb, átlagos vagy fejletlenebb, periférikus. Utóbbi esetben a határmenti régió városközpontjai gyengék, avagy a régió központihiányos – vagyis nincs olyan nagyváros a megfelelő szintű és színvonalú szolgáltatásokkal, amely a környező régióbeli településeket megfelelően kiszolgálhatná. A fenti esetek összesen kilencféle erőviszonyt alapoznak meg, esetenként eltérő dominancia-viszonyokkal.

Határon átnyúló kapcsolatok eseteinek modellezése

Domináns fél: A, B vagy (A)B / A(B) (nem egyértelműen megítélhető)		Fejlettebb „A” állam határ régiója		
		fejlett	átlagos	periférikus
Fejletlenebb „B” állam határ régiója	fejlett	1. A	2. (A)B	3. B
	átlagos	4. A	5. A	6. B
	periférikus	7. A	8. A	9. A(B)

Az államok és egységeik közti együttműködések két meghatározó jogterülete a közösségi jog és a nemzetközi jog. A közösségi jog az Európai Unió – nemzeti végrehajtási jogszabállyal kiegészített – rendeleti úton történő szabályozását fedi le, a nemzetközi jog pedig legfőképpen az Európa Tanács keretegyezményei és chartái, a két- és többoldalú államközi szerződések és a helyi és regionális szintű szerződések.

Magyarország és Románia határon túli együttműködésének jogi hátterét az Európai Unió joganyagán kívül az alábbi nemzetközi egyezmények jelentik, a táblázatban feltüntetett hatályba lépési időpontoktól kezdődően.

Fontosabb nemzetközi egyezmények hatályba lépése

	Helyi Önkormány- zatok Európai Chartája	Madridi Keret- egyezmény	Madridi Keret- egyezmény Első Kiegészítő Jegyzőkönyv	Madridi Keret- egyezmény Második Kiegészítő Jegyzőkönyv	Madridi Keret- egyezmény Harmadik Kiegészítő Jegyzőkönyv	Helyi Önkormány- zatok Európai Chartája Kiegészítő Jegyzőkönyv
Románia	1998.05.01.	2003.10.17.	(1998.05.05. csak aláírás)	(1998.05.05. csak aláírás)		
Magyarország	1994.07.01.	1994.06.22.				(2009.11.16. csak aláírás)

Az Európai Unió több szakpolitika keretében is támogatja az együttműködések, a regionális politika általános célkitűzései mellett az INTERREG programok működtetése annak a bizonyítéka, hogy az integráció valóban eltökélt a határtérségek közti együttműködések erősítésében.

A tanulmány empirikus kutatása a magyar-román határtérség két megyéje, Békés és Arad megye határon átnyúló együttműködését elemzi, a foglalkoztatás fejleszthetősége érdekében komplex megközelítéssel feltárja és összehasonlítja a két megye (illetve vizsgált változótól függően tágabb földrajzi egységeik) munkaerőpiacát. A kutatás elméleti modellje a vertikális vizsgálati szinteket lefedő kontextusokat, a két vizsgált terület munkaerőpiacának szereplőit, a vizsgálat multidiszciplináris szempontjait, illetve mindezek mellett a vizsgálat alapjául szolgáló változókat, mint horizontális vizsgálati dimenziókat hangolja össze a kutatás keretében.

A tanulmány kutatási modellje

		Szereplők								
		munkavállalók	munkaadók			további szereplők (például állam, társadalmi szervezetek)				
Kontextus	megyei	Hatékony határon átnyúló együttműködés a foglalkoztatás növekedésének fejlesztéséért Aradon és Békés megyében							jogi	Szempontok
	régiós								közigazgatási	
	állami								közgazdasági	
	államközi								további szempontok	
		Népesedési folyamatok	Népeségi összetétel	Gazdasági adatok és teljesítmény	Munkaerő-aktivitás	Gazdasági szektorok	Munkanélküliség	Jövedelmi és kereseti viszonyok	Üzleti vállalkozások helyzete	Emberi erőforrás további tényezői
		Változók								

A tanulmányban a felmerülő módszertani lehetőségek (primer-szekunder adatgyűjtés, deduktív-induktív következtetés, kvantitatív-kvalitatív kutatási módszer) mérlegelését követően a tanulmányban vegyes, komplex módszertant alkalmaztunk.

A tanulmány módszertani megoldása

	Kutatási módszertan	
Adatgyűjtés formája	Szekunder <ul style="list-style-type: none"> állami adatgyűjtések [Központi Statisztikai Hivatal (HU), Institutul Național de Statistică (RO), Eurostat (EU)] tudományos kutatások adattáblái (magyar, román és angol nyelvű publikációk) 	Primer <ul style="list-style-type: none"> mélyinterjúk a területen érdekelt, szakmai hozzáértéssel és tapasztalatokkal rendelkező szereplőkkel anonim interjúk a területen részinformációkkal rendelkező szereplőktől, tudományos szféra képviselőitől
	Megismerés módja	Kvantitatív adatfeldolgozás <ul style="list-style-type: none"> összehasonlító grafikonok, térképek, táblázatok számított értékek összevetése: átlag, medián, szórás stb. összehasonlítás a primer információkkal
Logikai következtetés módja	Dedukció Nagyszámú, kizárólag számszerű értékeket tartalmazó mintán végzett statisztikai műveletek alapján az adott jelenség trendjének felvázolása	Indukció Kisszámú, részletesebb tartalmú mintán végzett részletesebb felmérés egyedi tapasztalatai alapján az általános trendekre történő következtetés

A primer, saját adatgyűjtésen és -feldolgozáson alapuló, kis elemszámú, tartalomelemzéssel vizsgált kvalitatív elemzés eredményeinek egy részét szó szerinti interjúleiratként a tanulmány *11.2. Primer kutatás interjúleiratai* című alfejezete tartalmazza, másik része leiratként nem áll rendelkezésre, ebben az esetben tartalmi összefoglalást végeztünk.

Primer adatfelvétel részletei

#	Interjúalany neve, beosztása (szervezete)	Interjú típusa	Interjúkészítés időpontja	Interjú helyszíne
1.	Kranowszky Nagy Andrea irodavezető (CED Közép-Európai Gazdaságfejlesztési Hálózat Nonprofit Kft. aradi iroda)	mélyinterjú	2019.09.13.	Arad, Románia
2.	Skapinyecz Péter cégvezető (CED Közép-Európai Gazdaságfejlesztési Hálózat Nonprofit Kft.)	mélyinterjú	2019.09.13.	Arad, Románia
3.	követségi alkalmazott (anonim interjú) (Románia Magyarországi Nagykövetsége)	kötetlen beszélgetés	2019.09.13.	Arad, Románia
4.	Gheorghe Seculici elnök (Arad Megyei Kereskedelmi, Ipar- és Agrárkamara)	mélyinterjú	2019.09.13.	Arad, Románia
5.	tudományos és egyetemi szféra képviselője, jelentős korábbi állami munkahely-teremtési tapasztalattal (anonim interjú)	interjú	2019.09.19.	Budapest, Magyarország
6.	akadémiai szférában aktív magyar kutató, részben releváns szakterülettel (anonim interjú)	interjú	2019.09.19.	Budapest, Magyarország
7.	területi kutatásokban jártas kutató, egyetemi középvezető (anonim interjú)	interjú	2019.09.20.	Budapest, Magyarország
8.	közgazdaságtudományok terén dolgozó módszertani szakértő (anonim interjú)	interjú	2019.10.02.	telefonos interjú
9.	területi kutatásokban és hatásvizsgálatban jártas szakértő-kutató (anonim interjú)	kötetlen beszélgetés	2019.10.02.	Budapest, Magyarország
10.	Iustin Cionca tanácselnök (Arad Megyei Tanács)	interjú	2019.10.06.	Arad, Románia
11.	Pántya Imre főosztályvezető (Békés Megyei Kormányhivatal Társadalombiztosítási és Foglalkoztatási Főosztály)	interjú	2019.10.07.	Békés, Magyarország
12.	Rák János Zoltán tagozati titkár (Magyar Kereskedelmi és Iparkamara Magyar-Román Tagozat)	interjú	2019.10.08.	telefonos interjú
13.	Orosz Tivadar elnök (Békés Megyei Kereskedelmi és Iparkamara, Magyar Kereskedelmi és Iparkamara Magyar-Román Tagozat)	interjú	2019.10.08.	telefonos interjú

2019. szeptember 13. és 2019. október 2. között összesen tizenegy mélyinterjú, interjú és kötetlen beszélgetés került lefolytatásra a tanulmány témája szempontjából

releváns magyar és román szervezetek (többnyire vezető beosztású) tisztviselőivel és az akadémiai, tudományos szféra képviselőivel. Az interjúk egy része az interjúalanyok kérésére anonim módon, tartalmi összefoglalással került bele a tanulmányba, ezekre az interjúalany beosztása alapján hivatkozunk. Az – egyrészt leiratként rendelkezésre álló, másrészt összefoglalt; anonim és nem anonim – interjúk részletes tapasztalatait az *5.2.1. A primer kutatás eredményei* alfejezet tartalmazza.

A szekunder, nemzetközi és tudományos összehasonlító adatokra épülő, statisztikai műveletekkel vizsgált, nagymintás kvantitatív elemzés részletes eredményeit a tanulmány *4. Foglalkoztatási helyzet kvantitatív vizsgálata* című fejezetében, alfejezeteiben és alpontjaiban mutatjuk be. Az adatok és az azokkal végzett számítások visszaellenőrizhetősége és a vizsgálat kiterjeszhetősége érdekében a vizsgálat részletes táblázatait a *11.3. Szekunder kutatás részletes táblázatai* című mellékletben, a vizsgálat sorrendjében helyeztük el. Mindezek mellett a vizsgálat konkluzív, a primer kutatáshoz integránsan kapcsolódó összefoglalását az *5.2.2. A szekunder kutatás kapcsolódó eredményei* című alfejezet tartalmazza.

Az empirikus kutatás két ága, a kvantitatív (mennyiségi) és a kvalitatív (minőségi) kutatási módszerek eredményeinek összegzése és hatékonyabb átláthatósága érdekében értékelési táblákat alkalmaztunk.

A foglalkoztatási helyzet kvantitatív értékelése

EU: Európai Unió átlagának adatai kedvezőbbek M: Magyarország adatai kedvezőbbek R: Románia adatai kedvezőbbek R/M: az országok adatai azonosak –: nincs adat az adott szinten/dimenzióban		Horizontális vizsgálati dimenziók									
		1. Népesedési folyamatok	2. A népesség összetétele	3. Alapvető gazdasági adatok és teljesítmény	4. A munkaerő aktivitása	5. A gazdasági szektorok foglalkoztatási képessége	6. A munkanélküliség strukturális és területi jellemzői	7. A munkavállalók jövedelmi, kereseti viszonyai	8. Üzleti vállalkozások működése	9. Az emberi erőforrás társadalmi, oktatási és egészségügyi helyzete	ÖSSZESEN
Vertikális vizsgálati	A. Európai Unió adatai	EU	R/M	EU	EU	EU	R/M	EU	–	–	EU
	B. Országos adatok	M	R	M	M	M	M	M	R/M	M	M

C. Régiós adatok	R	R/M	R	M	M	M	M	R/M	M	R/M
D. Megyei adatok	R	M	R	M	–	M	–	R/M	–	R/M
ÖSSZESEN	R	R/M	R	M	M	M	M	R/M	M	M

A horizontális (mutatónkénti) összesített értékelés eredménye szerint a 9 mutatócsoportból Magyarország 5 esetében jobban teljesít, Románia 2 mutatócsoport esetében van egyértelmű előnyben. Közel azonos az országok eredménye 2 mutatócsoport esetében. A vertikális (területi szintenkénti) összesített értékelés eredménye szerint az Európai Unió átlaga 5 mutatócsoport esetében kedvezőbb és 2 mutatócsoport esetében kedvezőtlenebb, mint Magyarország és Románia átlaga, ezért összesítésben a két vizsgált ország értéke az uniós átlagszintnél alacsonyabb. Országos szinten Magyarország 7 mutatócsoport esetében kedvezőbb eredménnyel rendelkezik. A régiós és a megyei adatok esetében úgy ítéltük meg, hogy a csekély eltérés miatt a régiók és megyék azonos értékelés alá esnek, ezeken a vizsgálati szinteken nem állapítottunk meg kedvezőbb értékű oldalt.

Végző összesítésben Magyarország munkaerőpiaci pozíciója kedvezőbb a kvantitatív adatok vizsgálata alapján, azonban ez az értékelés hangsúlyozottan a mögöttes jelenségek számbavétele nélkül, kizárólag a statisztikai adatok figyelembe vételével történt. Fontos körülmény továbbá, hogy az egyes mutatócsoportokhoz nem rendeltünk súlyt az adott mutatócsoport jelentőségét érzékeltetve, ezért az eredmények valóban csupán számszerű eltérést, nem pedig tartalmi fejlettséget mutatnak. A két vizsgált megye, régió és ország kisszámú paraméter esetében mutatott szignifikáns eltérést, munkaerőpiaci pozíciójuk közel azonos szintű.

A kvalitatív vizsgálat esetében egyszerűsített értékelési táblát készítettünk, mivel interjúalanyainkkal a munkaerőpiacról szóló diskurzust fókuszáltnak, alapvetően munkaerőpiaci szereplőként és egy területi szintre vonatkozóan folytattuk le.

A foglalkoztatási helyzet kvalitatív értékelése

	Horizontális vizsgálati dimenziók		
	Munkaerő	Vállalkozások	Állam

Vertikális vizsgálati szint	Megyei adatok	Mindkét megyében jelentős munkaerő-deficit, alacsony szintű mobilitás, nyelvtudási és képzettségbeli hiányok	Emberi kapacitás-hiány, alacsony intenzitású üzleti együttműködés, de a korábbi kooperációk többsége sikeres volt	Jogsabályi korlátok fennállása, magas szintű együttműködési megállapodás hiánya, de a közösségi finanszírozású pályázatokon való szereplés sikeres, az államok önrészt vállalnak a közös fejlesztésekhez
-----------------------------	---------------	--	---	--

A munkaerő kapcsán a legáltalánosabb jelenség a nagyfokú munkaerőhiány, illetve problémát jelent a munkaerő – főleg határon túli – mobilitásának alacsony szintje. Mindezen felül a nyelvtudás hiánya és az elégtelen számú képzés is akadályozza az együttműködést, végül mindkét ország kapcsán felmerült a szakképzés hiánya, hiányszakmák jelenléte, a szakképzési rendszer erősítésének igénye.

A vállalkozások kapcsán általában tapasztalható a kapacitások hiánya, ami az emberi erőforrás hiányából kiindulva már a termelésben, szolgáltatás-nyújtásban is jelentkezik. A vállalkozások közti határon átívelő együttműködések nem általánosak, de több jó gyakorlat is említésre került.

Az állam oldaláról legnagyobb problémát a jogi, adminisztratív akadályok jelentik különböző területeken (főleg adózási, engedélyezési, határátlépési), emellett a kormányok közti gazdasági kapcsolatok szorosabbra fűzése is gyakran emlegetett igény volt. Optimizmusra adnak okot a határtérség fejlesztését célzó uniós finanszírozású projektek, amelyek kapcsán az államok önrész-vállalásai a kapcsolatok erősítését is eredményezhetik.

Végül tágabb kontextusban, a magyar-román határrégió vonatkozásában is összesítettük a foglalkoztatási helyzet vizsgálata során tapasztaltakat, ennek formátuma a gazdasági kutatásokban rendszerint alkalmazott SWOT- (vagy GYELV-) elemzés, amellyel a területre vonatkozó megállapításainkat külső és belső tényezőkként, illetve negatív és pozitív tapasztalatként rendeztük.

A munkaerőpiaci pozíció javítása a SWOT-elemzés alapján több módon is lehetséges.

- Ismertek az úgynevezett S-O stratégiák, amelyek a fennálló lehetőségeket használják ki az erősségek révén.

- Az S-T stratégiák az erősségeket a fenyegetettségek elleni védelemre fordítják.
- A W-O stratégiák a gyengeségek leküzdése érdekében használják a lehetőségeket.
- A W-T stratégiák pedig a fenyegetettségek csökkentésével küszöbölik ki a veszélyek eszkalálódását.

A magyar-román határrégió foglalkoztatási helyzetének SWOT-elemzése

	Segítik a kitűzött célok elérését	Gátolják a kitűzött célok elérését				
Munkaerőpiachoz közvetlenül kötődő jellemzők	<table border="1"> <thead> <tr> <th>Erősségek</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td> <ul style="list-style-type: none"> • magas munkaerő-kereslet • élénk vállalkozási kedv • magas támogatás-bevonzó képesség (periférikus régió mind a magyar, mind a román oldalon) • gazdaság kifehérítése a vállalkozói lét támogatásával • szociális típusú ellátáshoz való hozzáférés korlátozása/ felülvizsgálata • több fiatalokat célzó munkaerő-piaci program beindulása, mely az inaktívakat aktív státusba segíti • transzeurópai közlekedési hálózattal való kapcsolat • duális képzési rendszer kiterjesztése • minimálbér és garantál bérminimum-szintek megélhetési szintekhez viszonyított aránya </td> </tr> </tbody> </table>	Erősségek	<ul style="list-style-type: none"> • magas munkaerő-kereslet • élénk vállalkozási kedv • magas támogatás-bevonzó képesség (periférikus régió mind a magyar, mind a román oldalon) • gazdaság kifehérítése a vállalkozói lét támogatásával • szociális típusú ellátáshoz való hozzáférés korlátozása/ felülvizsgálata • több fiatalokat célzó munkaerő-piaci program beindulása, mely az inaktívakat aktív státusba segíti • transzeurópai közlekedési hálózattal való kapcsolat • duális képzési rendszer kiterjesztése • minimálbér és garantál bérminimum-szintek megélhetési szintekhez viszonyított aránya 	<table border="1"> <thead> <tr> <th>Gyengeségek</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td> <ul style="list-style-type: none"> • korai lemorzsolódás az oktatásból és képzésből • helyi szakképzési centrumok, belső vállalati képzések hiánya • alacsony területi mobilitás • kevés lehetőség a közfoglalkoztatásból az elsődleges munkaerő-piacra történő kijutásra • kedvezőtlen gazdaságszerkezet (magas arányú mezőgazdasági és ipari, alacsony arányú szolgáltatási és K+F+I szektorok) • képzett munkaerő elvándorlása a határrégióból az országok központjai felé, illetve külföldre • lakosság előregedési ütemének növekedése • új OKJ és felsőoktatási képzések pontosabb lehatárolása, OKJ beszámíthatóságának (kreditálhatóságának) kialakítása a felsőoktatásban </td> </tr> </tbody> </table>	Gyengeségek	<ul style="list-style-type: none"> • korai lemorzsolódás az oktatásból és képzésből • helyi szakképzési centrumok, belső vállalati képzések hiánya • alacsony területi mobilitás • kevés lehetőség a közfoglalkoztatásból az elsődleges munkaerő-piacra történő kijutásra • kedvezőtlen gazdaságszerkezet (magas arányú mezőgazdasági és ipari, alacsony arányú szolgáltatási és K+F+I szektorok) • képzett munkaerő elvándorlása a határrégióból az országok központjai felé, illetve külföldre • lakosság előregedési ütemének növekedése • új OKJ és felsőoktatási képzések pontosabb lehatárolása, OKJ beszámíthatóságának (kreditálhatóságának) kialakítása a felsőoktatásban
Erősségek						
<ul style="list-style-type: none"> • magas munkaerő-kereslet • élénk vállalkozási kedv • magas támogatás-bevonzó képesség (periférikus régió mind a magyar, mind a román oldalon) • gazdaság kifehérítése a vállalkozói lét támogatásával • szociális típusú ellátáshoz való hozzáférés korlátozása/ felülvizsgálata • több fiatalokat célzó munkaerő-piaci program beindulása, mely az inaktívakat aktív státusba segíti • transzeurópai közlekedési hálózattal való kapcsolat • duális képzési rendszer kiterjesztése • minimálbér és garantál bérminimum-szintek megélhetési szintekhez viszonyított aránya 						
Gyengeségek						
<ul style="list-style-type: none"> • korai lemorzsolódás az oktatásból és képzésből • helyi szakképzési centrumok, belső vállalati képzések hiánya • alacsony területi mobilitás • kevés lehetőség a közfoglalkoztatásból az elsődleges munkaerő-piacra történő kijutásra • kedvezőtlen gazdaságszerkezet (magas arányú mezőgazdasági és ipari, alacsony arányú szolgáltatási és K+F+I szektorok) • képzett munkaerő elvándorlása a határrégióból az országok központjai felé, illetve külföldre • lakosság előregedési ütemének növekedése • új OKJ és felsőoktatási képzések pontosabb lehatárolása, OKJ beszámíthatóságának (kreditálhatóságának) kialakítása a felsőoktatásban 						
Munkaerőpiaci környezet jellemzői	<table border="1"> <thead> <tr> <th>Lehetőségek</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td> <ul style="list-style-type: none"> • kedvező geopolitikai pozíció (EU keleti belépő-országa, kelet-nyugati tranzitország) • magas munkaerő-kereslet • közösségi támogatások • munkaügyi szervezet szolgáltatási minőségének javítása, • személyre szabott munkaügyi szolgáltatások nyújtása, • uniós forrásból finanszírozott aktív munkaerő-piaci programok • munkaerőpiac keresleti oldalának az eddigieknél erősebb figyelembe vétele felnőttképzésben és a duális képzésben egyaránt • rugalmasabb munkajogi szabályozás, határon túli munkavállalás és </td> </tr> </tbody> </table>	Lehetőségek	<ul style="list-style-type: none"> • kedvező geopolitikai pozíció (EU keleti belépő-országa, kelet-nyugati tranzitország) • magas munkaerő-kereslet • közösségi támogatások • munkaügyi szervezet szolgáltatási minőségének javítása, • személyre szabott munkaügyi szolgáltatások nyújtása, • uniós forrásból finanszírozott aktív munkaerő-piaci programok • munkaerőpiac keresleti oldalának az eddigieknél erősebb figyelembe vétele felnőttképzésben és a duális képzésben egyaránt • rugalmasabb munkajogi szabályozás, határon túli munkavállalás és 	<table border="1"> <thead> <tr> <th>Veszélyek</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td> <ul style="list-style-type: none"> • népességfogyás, azon belül a munkaképes korúak arányának csökkenése • nyugdíjrendszerre háruló terhek növekedése • elvándorlás • többnemzetiségű összetételből fakadó munkaerőpiaci és társadalmi súrlódások • a lakosság előregedési folyamata (nem megfelelő korstruktúra) • magasabb bérszínvonalú uniós országok elszívó hatása bizonyos munkavállalói csoportoknál • munkaerőpiaci szempontból hátrányos helyzetű csoportok (főleg roma kisebbség) helyzete </td> </tr> </tbody> </table>	Veszélyek	<ul style="list-style-type: none"> • népességfogyás, azon belül a munkaképes korúak arányának csökkenése • nyugdíjrendszerre háruló terhek növekedése • elvándorlás • többnemzetiségű összetételből fakadó munkaerőpiaci és társadalmi súrlódások • a lakosság előregedési folyamata (nem megfelelő korstruktúra) • magasabb bérszínvonalú uniós országok elszívó hatása bizonyos munkavállalói csoportoknál • munkaerőpiaci szempontból hátrányos helyzetű csoportok (főleg roma kisebbség) helyzete
Lehetőségek						
<ul style="list-style-type: none"> • kedvező geopolitikai pozíció (EU keleti belépő-országa, kelet-nyugati tranzitország) • magas munkaerő-kereslet • közösségi támogatások • munkaügyi szervezet szolgáltatási minőségének javítása, • személyre szabott munkaügyi szolgáltatások nyújtása, • uniós forrásból finanszírozott aktív munkaerő-piaci programok • munkaerőpiac keresleti oldalának az eddigieknél erősebb figyelembe vétele felnőttképzésben és a duális képzésben egyaránt • rugalmasabb munkajogi szabályozás, határon túli munkavállalás és 						
Veszélyek						
<ul style="list-style-type: none"> • népességfogyás, azon belül a munkaképes korúak arányának csökkenése • nyugdíjrendszerre háruló terhek növekedése • elvándorlás • többnemzetiségű összetételből fakadó munkaerőpiaci és társadalmi súrlódások • a lakosság előregedési folyamata (nem megfelelő korstruktúra) • magasabb bérszínvonalú uniós országok elszívó hatása bizonyos munkavállalói csoportoknál • munkaerőpiaci szempontból hátrányos helyzetű csoportok (főleg roma kisebbség) helyzete 						

	<p>vállalkozás feltételeinek megkönnyítése</p> <ul style="list-style-type: none">• vonzó turisztikai desztináció, ami erősítheti a gazdasági szerkezetátalakítást, a szolgáltatási szektor bővítését	
--	--	--

2. BEVEZETÉS

A határral érintkező térségeknek nem tulajdonítottak különösebb szerepet az államépítésben Kelet-Közép-Európában – sem az államszocializmus időszakában, sem a rendszerváltás után. Magyarországon és Romániában nem volt jelentősebb ipartelepítés ezen időszakok során (Lengyel, Szabó és Végh, 1998), így az országok közötti kapcsolatok fejlődésének sem volt különösebb alapja abban az időszakban, amikor a gazdaságban egyre fontosabbá vált az egymással szomszédos területek együttműködése az államhatártól függetlenül.

Az Európai Unió a területi egyenlőtlenségek problematikáját és integrációt gátló hatását felismerve már hosszú ideje regionális politikája középpontjába állította az országon belüli, és az országok közötti fejlettségbeli különbségek csökkentését. Ennek egyik eszközét képezik az Interreg-pályázatok, amelyek célja, hogy a régióközi együttműködésen keresztül hozzájáruljanak az innováció, a tudás alapú gazdaság, a környezetvédelem és a kockázat-megelőzés területén Európa gazdasági modernizációjához és növekvő versenyképességéhez.

Az Interreg V-A Románia-Magyarország Program – amelynek megvalósítására a 2014-2020 közötti időszakban kerül sor – pedig e célkitűzések mentén a román-magyar határmenti övezet együttműködését támogatja. A programot az Európai Regionális Fejlesztési Alap finanszírozza, amelyet a programban résztvevő két tagállam nemzeti társfinanszírozással egészít ki. A programon belül nyílt pályázati felhívások (pályázati kiírás) során vissza nem térítendő támogatásban részesülnek olyan közös, határmenti együttműködési projekt javaslatok, amelyek a program prioritási tengelyeit célozzák meg.

1. táblázat: Az Interreg V-A Románia-Magyarország Program prioritási tengelyei

Prioritási tengely sorszáma	Prioritási tengely neve	Prioritási tengely teljes költségvetésének összege
1.	Közös védekezés valamint a közös értékek és források hatékony felhasználása (Együttműködés a közös értékek és források mentén)	48,50 millió euró
2.	A fenntartható határon átnyúló mobilitás fejlesztése és a szűk keresztmetszetek megszüntetése (Együttműködés a hozzáférhetőséget illetően)	34,99 millió euró
3.	A foglalkoztatás fejlesztése és a határon átnyúló munkaerő-mobilitás támogatása (Együttműködés a foglalkoztatás terén)	55,07 millió euró
4.	Az egészségügyi szolgáltatások fejlesztése (Együttműködés az egészségügyi ellátás és a megelőzés tekintetében)	57,03 millió euró
5.	A kockázat-megelőzés és katasztrófakezelés (Együttműködés a kockázat megelőzés és a katasztrófakezelés tekintetében)	9,55 millió euró
6.	Határon átnyúló együttműködés támogatása intézmények és állampolgárok között (Intézmények és közösségek együttműködése)	4,01 millió euró

Forrás: interreg-rohu.eu

Valamennyi projekt esetében, az egyik partner intézmény vagy szervezet vezető kedvezményezettnek lesz kinevezve, magára vállalva a projekt megvalósításának felelősségét. Egy partnerség legalább két partnerből áll, mindkét résztvevő országból minimum egy partner részt kell, hogy vegyen benne. Valamennyi partner a támogatható programterületen kell folytassa tevékenységeit.

A ROHU-406 kódú, „*Hatékony határ menti együttműködés a foglalkoztatottsági növekedés fejlesztéséért Arad és Békés megyében*” című projekt a 3. prioritási tengelyhez kapcsolódik, fő célkitűzése egy fejlesztés megvalósítása a határmenti lakosok számára, amely segíti a foglalkoztatottság növelését, a vállalkozások munkaerőpiaci keresletének kielégítését és a munkaerőhiány megszüntetését, amely mind jellemző probléma a területen. Vezető kedvezményezettje a Békés Megyéért Vállalkozásfejlesztési Alapítvány (Magyarország), a projekt kedvezményezettje az Arad Megyei Kereskedelmi, Ipar- és Agrárkamara (Románia). A projekt teljes költségvetése 1.139.428 euró, amelyből 968.513,80 euró az Európai Regionális Fejlesztési Alapból juttatott támogatás.

A projekt tevékenységei (adatbázis, rendezvények, kommunikációs anyagok, eszközbeszerzés és felújítás) hozzájárulnak az általános és specifikus célkitűzésekhez és a

foglalkoztatási helyzet javításához a magyar-román határterületen. A projekt célja, hogy egy adatbázis révén naprakész adatokkal szolgáljon a beruházási területeket és más adatokat illetően. Továbbá a számos szakmai rendezvény által a munkaerőpiaci szereplők (mind a keresleti, mind a kínálati oldalról) szoros kapcsolatot alakíthatnak ki egymással. Így a vállalkozások/befektetők munkaerőre lelnek, miközben a munkavállalók minőségi munkahelyet találhatnak a határ bármely oldalán. A projekt főbb eredményei hozzájárulnak a Program szintű indikátorok eléréséhez. A fentebb kifejtett tevékenységek együttesen járulnak hozzá a munkaerőpiac és a gazdaság fejlesztéséhez az érintett területen, valamint a vállalatok és a lakosság megmozgatásához és a határon átnyúló kapcsolatok erősítéséhez.

A jelen tanulmányban leírt vizsgálat a fenti projekt keretében vizsgálja és hasonlítja össze Arad és Békés megye munkaerőpiacát. Az alapvetően a munkaerőpiac emberi oldalát, a munkavállalókat fókuszba helyező vizsgálat mellett fontosnak tartottuk megvizsgálni a munkaerőpiac további szereplőinek helyzetét is; azon tényezőket, amelyekkel hozzájárulnak a foglalkoztatás növekedéséhez. Az empirikus vizsgálatban ezért helyet kapott a munkavállalói oldal mellett a vállalkozások, az egyes ágazatok, illetve a nemzetgazdaság teljesítményét leíró mutatók, mutatócsoportok is. Az empirikus vizsgálat eredményeit kétféle formában összegezzük, a vizsgálat jellegétől függően: a másodlagos forrásból származó adatokra alapozott szekunder vizsgálat statisztikai eredményeinek könnyebb áttekinthetősége érdekében eredménytáblát készítettünk, ahol horizontális vizsgálati dimenziók (összesen 9 kategória) mentén elemezzük és hasonlítjuk össze a vertikális vizsgálati szintek (ország, régió, megye) munkaerőpiaci helyzetét. Az elsődleges, saját forrásból származó adatokra alapozott primer vizsgálat eredményeit munkaerőpiaci szereplőnként összegezzük, illetve a tanulmány összefoglalásában hasonlóképpen eredménytábla formájában értékeljük.

Nem saját adatgyűjtésből származó adataink forrása a legtöbb esetben az Európai Unió statisztikai szolgálata, az Eurostat nyilvánosan közzétett adatbázisai, amelyek adatainak egy része a nemzeti statisztikai szervek adatközléseiből származik. A legfőbb forrás kiválasztásának elsődleges szempontja a megbízhatóság és hitelesség, másodsorban a nemzetközi összehasonlíthatóság voltak. A marginálisabb témák adatainál nem hivatalos vagy állami, hanem tudományos-kutatói forrásokat is igénybe vettünk. Egyes esetekben az

összehasonlítást csak a régiós (kisebb részben az országos) szintig tudtuk elvégezni, ennek oka a legtöbb esetben az, hogy a nemzeti statisztikai hivatalok az egy-egy témára vonatkozó adatokat zártan kezelik, így az Eurostat számára sem szolgáltatják ki és a saját honlapjukon sem teszik közzé.

2. táblázat: A tanulmány szerkezeti felépítése

1. Vezetői összefoglaló		
2. Bevezetés		
3. A kutatás koncepcionális keretei	3.1. A munkaerőpiac mint beavatkozási terület	3.1.1. A termelési tényezők, a munkaerőpiac kereslete és kínálata
		3.1.2. A munkanélküliség és a munkaerőhiány
		3.1.3. A foglalkoztatottság és a foglalkoztatáspolitikai
	3.2. A határon átnyúló együttműködések rendszere	3.2.1. Elméletek és elvek a határon átnyúló együttműködésekéről
		3.2.2. Az együttműködések fejlődése, típusa és céljai
		3.2.3. Az együttműködések jogi-közigazgatási háttere
	3.3. A foglalkoztatás elősegítésének intézményrendszere és szolgáltatásai	3.3.1. Foglalkoztatás intézményrendszere
		3.3.2. Munkaerő-piaci szolgáltatások
	4. Foglalkoztatási helyzet kvantitatív vizsgálata	4.1. A vizsgálat térbeli lehatárolása
4.1.2. A vizsgálat régiói: Dél-Alföld és Nyugat-Románia		
4.1.3. A vizsgált megyék: Békés és Arad		
4.2. Népesedési folyamatok		4.2.1. A népesség természetes változása
		4.2.2. A népesség mesterséges változása
		4.2.3. A teljes népesség alakulása
4.3. A népesség összetétele		4.3.1. Korstruktúra
		4.3.2. Munkaerőpiaci szempontból hátrányos helyzetű csoportok
4.4. Alapvető gazdasági adatok és teljesítmény		4.4.1. Nemzetgazdaság
		4.4.2. Háztartások
4.5. A munkaerő aktivitása		4.5.1. Foglalkoztatási arány
		4.5.2. Régióspecifikus szempontok
4.6. A gazdasági szektorok foglalkoztatási képessége		4.6.1. Primer szektor: mezőgazdaság
		4.6.2. Szekunder szektor: ipar
		4.6.3. Tercier szektor: szolgáltatások
		4.6.4. Kvaterner szektor: kutatás-fejlesztés-innováció
4.7. A munkanélküliség strukturális és területi jellemzői		4.7.1. A munkanélküliség struktúrája
		4.7.2. A munkanélküliség területi eltérései
4.8. A munkavállalók jövedelmi, kereseti viszonyai		4.8.1. Megélhetési szintek
		4.8.2. Jövedelem-eloszlás
4.9. Üzleti vállalkozások	4.9.1. Vállalkozások száma, aránya, összetétele	
	4.9.2. Üzleti tendencia	
4.10. Az emberi erőforrás társadalmi, oktatási és egészségügyi helyzete		
5. A foglalkoztatottsági növekedés fejleszthetőségének kvalitatív vizsgálata	5.1. A vizsgálat főbb jellemzői	5.1.1. A kutatás anyaga
		5.1.2. A kutatás módszere
	5.2. A kutatás eredményei	5.2.1. A primer kutatás eredményei
		5.2.2. A szekunder kutatás kapcsolódó eredményei

6. Következtetések és javaslatok	6.1. Munkaerő-piaci trendek és szereplők	6.1.1. Demográfiai trend
		6.1.2. Nemzetgazdasági összeteljesítmény és szektorális viszonyok
		6.1.3. Munkanélküliség
		6.1.4. Jövedelem és kereset
		6.1.5. Üzleti architektúra
		6.1.6. Emberi erőforrás
6.2. Határon átnyúló együttműködés értékelése	6.2.1. A magyar-román határtérség lehetőségei	
	6.2.2. Arad és Békés megye jelenlegi együttműködése	
6.3. Foglalkoztatás fejleszthetősége és fejlesztése	6.3.1. Rövid távú fejlesztési prioritások	
	6.3.2. Közép távú fejlesztési célkitűzések	
	6.3.3. Hosszú távú fejlesztési programpontok	
7. Összefoglalás		
8. Irodalomjegyzék		
9. Ábrák jegyzéke		
10. Táblázatok jegyzéke		
11. Mellékletek	11.1. Primer kutatás részletes interjúvázlata	
	11.2. Primer kutatás interjúleiratai	
	11.3. Szekunder kutatás részletes táblázatai	
	11.1. Primer kutatás részletes interjúvázlata	
12. Függelék		

Forrás: a szerző szerkesztése

A tanulmány négy tartalmi egység keretében tárgyalja a vizsgált témát. A vezetői összefoglalót és a bevezetést követően a *3. A kutatás koncepcionális keretei* című fejezet a vizsgálat elméleti megalapozását tartalmazza. A *4. Foglalkoztatási helyzet kvantitatív vizsgálata* című fejezetben kaptak helyet a nem saját forrásból származó mennyiségi adatok, az *5. A foglalkoztatottsági növekedés fejleszthetőségének kvalitatív vizsgálata* című fejezet a saját adatgyűjtés eredményeit tartalmazza. A *6. Következtetések és javaslatok* című fejezetben pedig a kutatás összesített eredményeit közöljük. A tanulmány összefoglalással zárul.

3. A KUTATÁS KONCEPCIONÁLIS KERETEI

Kutatásunk elméleti megalapozását összesen három vizsgálati irányvonal képezi: a munkaerőpiacé, amely vizsgálatunk terepe, a határon átnyúló együttműködéseké, amely a munkaerőpiac speciális kontextusát adja, és végül a foglalkoztatás elősegítéséé, amely pedig a vizsgálat céljaként határozza meg a vizsgálat tartalmát. Az alábbiakban e három irányvonal – empirikus vizsgálatot megelőző – elméleti instrumentumait tárgyaljuk.

3.1. A munkaerőpiac mint beavatkozási terület

A jelen kutatás alapvetően a munkaerőpiac egy térben és időben meghatározott szegmensét vizsgálja, az alábbiakban ebből kifolyólag a beavatkozási terület elméleti instrumentumait fektetjük le a vizsgálat szemszögéből, meghatározva azon szempontokat, amelyeket a kutatás keretét jelentő fejlesztésnek figyelembe szükséges vennie.

A munkaerő-piaci beavatkozások tervezésekor a beavatkozást egy sematikus térben szükséges modellezni, amely jelen esetben a munkavállalók és munkáltatók mint két, eltérő státusú szereplő közti cserékben ölt formát. A cserék során egyrészt megvalósul a munkaerő értékesítése, azzal egyetemben a munkaerőt értékesítő bérhez és megélhetéshez jutása, másik oldalról pedig a munkaerőigény kielégítése és a termelés fenntartása, javak előállítás. A munkaerő ilyen irányú áramlását, a munkáltatóval való kapcsolódásait a munkaerő allokációjának és reallokációjának nevezzük (Galasi, 1982).

A munkaerőpiac állapota – amelyhez képest a beavatkozást tervezni szükséges – alapvető kategóriáktól függ, ilyenek munkaerő kereslete, kínálata és a munkabér. A piac normál – avagy annak tekintett – állapota pedig az egyensúlytalanság, amely során a keresleti és kínálati viszonyok nincsenek egymással összhangban. A munkaerő kereslete és kínálata adott bérszínvonal mellett ideális esetben azt jelenti, hogy a munkaerő (mint kínálati oldal) talál állást, a munkáltató (mint a keresleti megtestesítője) talál munkaerőt

(Galasi, 1982). A munkaerőpiac ezen idealisztikus modellje a valóságban azonban nem létezik, ez a körülmény továbbá indokolja az olyan beavatkozásokat, amelyek célja a keresleti és kínálati viszonyok összhangjának növelése.

A munkaerőpiac tökéletlenségét alapvető értelemben a nem tökéletes, avagy korlátozott verseny és a szereplők nem, vagy nem teljes mértékben racionális viselkedése, elégtelen információi okozzák. Az eleve tökéletlen munkaerőpiac okai ennél strukturáltabbak (László, 1996):

- ide tartozik elsőként a munkaerőállomány összetétele, a munkakínálat ugyanis nem homogén, hanem strukturált, eltérő ismérvek szerinti egységekből épül fel, különböző demográfiai, képzettségi, személyiségbeli kondíciók mentén, amelyek összességükben nem teszik általánosan értékelhetővé a rendelkezésre álló munkaerőt sem mennyiségi, sem minőségi értelemben;
- a munkaerőpiac jelentősen strukturált, nagy számú szereplő kapcsolatai alapján felépülő hálózat, amelyben minden szereplő előtt korlátok állnak; ilyen a viszonyok átláthatóságának korlátozottsága, egyetlen szereplő sem rendelkezhet ugyanis teljes átlátással; ez az információhiány a piac korlátozott rugalmasságával egészül ki, ami leginkább a lefelé rugalmatlan bérekben mutatkozik meg; a piacon továbbá korlátozott a mobilitás térben és szakmai szempontból is, egy adott munkaerő tehát jól lehatárolt földrajzi és foglalkozásbeli kategóriában hasznosulhat;
- a korlátok mellett az időbeli késlekedés is a munkaerőpiac tökéletlenségét fokozza, ugyanis még tökéletes információk mellett sem tudnának a piaci szereplők időben reagálni, a késleltetett cselekvés pedig annak időpontjában már nem lesz optimális;
- a tőke és az élőmunka egymással való helyettesíthetősége előtt továbbá technikai, pénzügyi és egyéb, áthidalhatatlan korlátok állnak;
- a munkaerő-piaci szereplők cselekvései sem teljes mértékben szabadon választottak, a döntések sok esetben érdekegyeztetési, kollektív szerződések által meghatározott és további interakciós folyamatok által meghatározottak;

- végül mivel a munkaerő minél optimálisabb értékesítése nem csak egyéni, hanem társadalmi, társadalompolitikai érdek is, a munkaerőpiacon az egyéb piacokhoz képest nagyobb mértékben érvényesülnek az államilag vezérelt piacbefolyásoló hatások, ezzel egy újabb szereplő preferenciái is beépülnek a piaci verseny képletébe.

A munkaerő-piaci viszonyokba történő beavatkozás tehát egy alapvetően információhiányos, számos korlátot és megszorítást tartalmazó környezetben történik. Ebben a környezetben a releváns tényezők a munkaerőpiac legfőbb kategóriái, azaz a munkaerő kereslete és kínálata, a tökéletlen viszonyok két végpontja, a munkanélküliség és a munkaerőhiány, illetve a mindezen tényezők alapján alakuló foglalkoztatottság, a munkaerőpiac legplasztikusabb mérőszáma, amelyek vizsgálati szempontjait a következő alpontok tartalmazzák.

3.1.1. A termelési tényezők, a munkaerőpiac kereslete és kínálata

A munkaerőpiac mint a projekt elsődleges beavatkozási területének vizsgálatát a munkaerőpiac mikroökonómiai szempontból vett alapegységeivel, a termelési tényezők vizsgálatával érdemes kezdeni. Az ismert modell szerint a nemzetgazdaság egy szabadon választott piacán a javak előállítása különféle termelési erőforrások felhasználásával, azok megfelelő kombinációja révén történik. Ezen tényezők termelésben betöltött szerepük alapján a következőképpen csoportosíthatók (Kurtán, 1996; Tömpe 1993):

- természeti erőforrások,
- munka,
- tőke, valamint
- vállalkozói készség.

A fenti csoportosítás mellett bevett még a termelési tényezők eredet szerinti elválasztása, amely az elsődleges és a tőketényezőket különíti el (Molnár, 1993). Előbbi kategóriába tartoznak a munka és a természeti erőforrások, míg utóbbiba a megtermelt tőkejavak és a pénz és értékpapír formájában rendelkezésre álló tőke. A munkaerőpiac tényezői közt természetesen kiemelt szerepe van az embernek, a vonatkozó közgazdasági

álláspont szerint azonban az ember nem tárgy, hanem alanya a folyamatoknak, az általa végzett munka ugyanakkor a legfontosabb erőforrás – segítségével állíthatók elő a termeléshez szükséges további erőforrások.

A munkaerőpiac kereslete Kopányi (1993) megfogalmazásában származékosnak tekinthető, a kereslet mértékében ugyanis az adott, keresletet támasztó piaci helyzete nyilvánul meg, másként a kereslet mértéke a javak előállításától függ. A foglalkoztatás szintje tehát attól függ, hogy az adott gazdaságban mennyi javat lehet előállítani, illetve ezen összes javak előállításához mekkora munkaerő-mennyiség szükséges. Közgazdasági szempontból a munkaerő mennyisége a határtermékkel egyenlő, vagyis a pótlólagosan felhasznált munkamennyiség termelésnövekedési potenciáljával. A munkaerő kereslete mindezek alapján addig növekszik egy adott piacon, ameddig a pótlólagosan felhasznált munkamennyiség határbevétele nagyobb, mint a felhasználás költsége.

A munkaerő kereslete tehát jelentősen függ azon piac mennyiségi és minőségi mutatóitól, amelyen belül a munkaerő a termeléshez hozzájárul. Kiemelt jelentőséggel bír, hogy mely tényezők hathatnak a kereslet és a kínálat viszonyaira. Galasi (1994) alapján egy adott piacon az alábbi tényezők lehetnek hatással a keresleti viszonyokra:

- a munkavállalói kohorszok (nemzedékek) cseréje, amely során egy adott nemzedék jelentősebb mennyiségű munkavállalója lép ki a munkaerőpiacról bizonyos korhatárt elérve, ugyanakkor egy másik nemzedék tagjai kínálatukkal belépnek az adott piacra;
- a technológiai fejlődés, amely önmagában is képes megváltoztatni a kínálat és kereslet viszonyait, de jelentős hatással lehet a kohorsz-csere pótlási szükségletére is, amennyiben a kilépők munkája hatékonyságot növelő fejlesztésekkel a munkaerőpiacon maradók által ellátható (ebben az esetben az új piacra lépők kiszorulnak a potenciálisan megüresedett munkahelyek keresletéből);
- a gazdaság konjunkturális állapota önmagában is képes jelentősen befolyásolni a munkaerő keresletét, a munkaerő-szükséglet nagyarányú növekedése pedig – a többletigény mértékétől függően – nem minden esetben, avagy nem megfelelő időtávon biztosítható a munkaerőpiacon rendelkezésre álló szabad kapacitásból;

- a munkabérek egyértelműen és közvetlenül befolyásolják nem csak a kínálati oldalt, vagyis a munkavállalók elhelyezkedési preferenciáit, emellett a keresleti oldalon is éreztetik hatásukat; a reálbér szintjének az egyensúlyi bérszinthez mért eltávolodása két irányban is hathat: amennyiben a reálbérszint az egyensúlyi bérszinttől elmarad, a munkaerő-kereslet csökkenéséről beszélünk, ellenkező esetben (egyensúlyi bérszintnél magasabb reálbér esetében) pedig a foglalkoztatás szintje növekszik;
- a keresleti viszonyokban végül a fogyasztóknak is jelentős szerepük van, amennyiben ugyanis a munkaerő magasabb költségét a munkáltatók a fogyasztókra hárítják át, a fogyasztás pedig ezáltal csökken, a láncreakció következő elemeként alacsonyabb munkaerő-igényt fognak támasztani a munkáltatók, ami ismét csökkent foglalkoztatáshoz és a munkanélküliség szintjének növekedéséhez vezet.

A fentiek alapján a munkaerőpiac kereslete egy többdimenziós térben, a rá ható tényezők együtteseként dinamikusan alakul, a gazdasági élet hullámzásai, a szereplők egyéni és csoportos preferenciái, illetve a saját üzleti döntések eredményeként.

A munkaerő kínálata azzal a népességszámmal egyenlő, amelybe tartozó egyének adott bérfeltételek mellett munkát vállalnak. Egy nemzetgazdaságban ez a szám az adott ország területén tartózkodó aktív népességgel egyenlő, ennél kisebb vizsgálati egységnél (például egy megyénél) annak szűkebb népességéből kell kiindulni. A jelen kutatás szempontjából továbbá nagy relevanciával rendelkezik a migrációs hatás is, belső migráció formájában ez a nemzetgazdaság más területeiről mobilizálható munkaerőt jelenti, ennél azonban fontosabb a külső, más országokból történő munkaerő-beáramlás, ami többletkínálatot jelent az adott munkaerőpiacon. Ugyanez a jelenség természetesen a hazai munkaerő külföldre áramlásában is megmutatkozik, e kettős irányú vándorlás pedig értelemszerűen képes javítani a munkaerőpiac kínálati és keresleti viszonyait azáltal, hogy mennyiségi, minőségi és strukturális gazdagabb kínálat jelenik meg a piacon.

3. táblázat: A munkaerő kínálatát alakító tényezők

Alakító tényező	Magyarázat
Népességmozgalmi folyamatok	A népesség (abszolút) mennyisége és összetétele (szociodemográfiai tényezők)

Munkaerőforrás mérete	A minden szempontból (kor, képzettség, képesség) munkaképes egyének összetársadalmon belüli száma, aránya
Munkavállalás hajlandósága	A munkaképes egyének munkavégzésre irányuló egyéni, preferenciális döntésen alapuló választása

Forrás: Matiscsákné Lizák (2012: 89-90)

A népességmozgalmi folyamatok legnagyobb részben alakítják a munkaerő kínálatát azáltal, hogy meghatározzák, a munkaerőpiacon adott időben milyen mennyiségű munkaerő áll rendelkezésre, illetve hogy ez a mennyiség hogyan változik a természetes fogyás, szaporodás és helyválttatás (vándorlás, migráció) következtében.¹ Másrészt a demográfia azt is magában foglalja, hogy a népesség milyen szociodemográfiai jellemzőkkel rendelkezik, vagyis például milyen a férfiak és nők aránya, a korstruktúra, társadalmi helyzet stb.

A népesség kérdéskörén belül a jelen vizsgálatban kiemelt jelentősége van az egyes korcsoportok össznépegségben belüli arányának: amennyiben a születési arányszámok csökkennek, a várható élettartam viszont növekszik, egyre nagyobb lesz az idősebb, munkaerőpiacról távozó inaktív népesség aránya és egyre kisebb a munkaerőpiacra belépő, fiatal munkaerő, ami hosszabb távon fenntarthatatlan viszonyokat okoz. Az állami gondoskodáson alapuló nyugdíjrendszerek egyik alaptézise, hogy az állami ellátásra jogosultak költségvetési fedezetét az aktív munkavállalóktól elvont jövedelm bizonyos aránya képezi, folyamatosan növekvő ellátotti és csökkenő munkavállalói réteg mellett azonban az ellátások szintje nem tartható fenn, ami különböző, a szociálpolitikai jogalkotás hozott változásokat irányoz elő például a nyugdíj korhatárának emelése, vagy a juttatások összegének csökkentése formájában.

¹ A jövőbeli munkaerő abszolút mennyiségének becslésére alkalmas például a nyers születési arányszám, az általános termékenységi arányszám, illetve a nyers halálozási arányszám, várható élettartam együttes vizsgálata.

Mindezen tényezők tehát jelentősen hatnak a munkaerőpiac keresleti és kínálati viszonyaira olyan módon, hogy meghatározzák munkaerő kínálati – és a fogyasztás mennyisége által keresleti – oldalát.

A munkaerőforrás méretét is tulajdonképpen a demográfia határozza meg, az össznépességben belül azok arányát értjük ide, akikre a munkaerőpiacon kereslet mutatkozik képzettségük, koruk, képességük és más egyéb tényezők alapján. Ahhoz tehát, hogy a munkaerő cseréje létrejöhessen a piacon, szükséges, hogy a megfelelő kondíciókkal rendelkező munkavállaló álljon rendelkezésre; a munkaerőforrás állapotát jelentősen befolyásolja például, hogy mikor (pontosabban milyen életkorban) lép a munkapiacra, illetve hogy a munkáltató számára meddig (ismét: milyen életkorig) áll rendelkezésre.

Utóbbi intervallumokat a munkaerőpiacot közvetetten alakító állami szakpolitikák is befolyásolják, például a tankötelesség és a nyugdíjkorhatár deklarálásával – mint munkaerőpiacra történő belépés alsó, és az ott tartózkodás felső határa. Hasonlóképpen befolyásolhatja a munkaerőforrás általános kondícióját az egészségügyi állapot, amely pedig az egészségügyi politika függvényében alakul. Mindezek alapján a demográfia a munkaerő potenciális méretét mutatja meg, a munkaerőforrás ezen belül a ténylegesen munkaképesek egyének körét fedi le.

A munkavállaló és munkáltató közti csere létrejöttéhez mindezen felül – vagyis hogy a demográfia és a munkaerőforrás-jellemzők által rendelkezésre áll a munkaerő – az is szükséges, hogy a munkavállaló hajlandó legyen a munka elvégzésére. Ez egyéni választás kérdése, amely keretében az egyén a szabadideje eltöltésének módjáról dönt, illetve a munkavégzés módjáról, időtartamáról és a munka tartalmi jellemzőiről, ezek alapján kialakítva saját preferenciáját, ami a munkavállalás kapcsán hozott döntést is meghatározza. A munkavállalás hajlandósága társadalmanként eltér, amennyiben például egy társadalomban jelentősen megnövekszik a felsőfokú végzettségűek aránya, ez egyrészt javítja a munkaerő képzettségének minőségét, másrészt okvetlenül azt is okozza, hogy a jobban képzett munkaerő később lép be a munkaerőpiacra (az oktatással eltöltött idő okán). De ugyanígy jelentős lehet például az állami beavatkozás is, ha például a jóléti juttatások strukturálásával arra sarkallja a női munkavállalókat, hogy a gyermekvállalás idejét minél előbbre hozzák, vagy minél később halasszák, illetve hogy több vagy kevesebb gyermeket vállaljanak (amellyel arányosan csökken a munkaerőpiacon töltött idő is) (Gábor, 1998).

A keresleti és kínálati viszonyok két végpontja a munkanélküliség és a munkaerőhiány, egyazon piac – így esetünkben a munkaerőpiac – egymással ellentétes jelenségei, amelyek a tökéletlen viszonyok közt működő munkaerőpiacok két szélsőértékét alkotják. Míg előbbi esetében többnyire a keresleti oldal, utóbbi kapcsán a kínálati oldal elégtelensége, valamely zavara áll fenn. A következőkben e két jelenséget, illetve a két jelenség egymáshoz viszonyított meghatározását végezzük el a tárgyalt témakör tükrében.

3.1.2. A munkanélküliség és a munkaerőhiány

Közgazdasági értelemben a munkanélküliség a munkaerő-kínálat munkaerő-keresleten felüli hányadát jelenti, ilyen módon minden társadalomban és piacon, illetve két adott ország egy-egy megyéjét együtt vizsgálva is jelen van – hiszen egyetlen piacon sem létezik (avagy csak igen rövid időhorizonton) tökéletesnek tűnő egyensúly –, a munkanélküliek összetételét vizsgálva azonban több típus is megkülönböztethető. Samuelson és Nordhaus (2012: 307) például úgy fogalmazta meg a kérdést, hogy a valósnak tekinthető munkanélküliség azon személyek körét takarja, akiknek nincs munkahelyük, de hajlandóak munkát vállalni (és aktívan is keresnek), ilyen módon beletartoznak az adott szektor, állam stb. munkaerő-kínálatába és -állományába. A munkával nem rendelkező, azt vállalni nem szándékozók pedig értelemszerűen a munkaerő-kínálatba bele nem tartozókat jelentik.

Ezzel összefügg a Nemzetközi Munkaügyi Szervezet széles körben elfogadott meghatározása, amely szerint az az ember tekinthető munkanélkülinek, aki heti egy óránál kevesebbet dolgozik, nem áll foglalkoztatásban és nem is önfoglalkoztató (vagyis nem képez kizáró okot, ha elenyésző mértékű keresettel rendelkezik), de eközben munkát keres és amennyiben találna, azt el is tudná vállalni (tehát az akarat és a munkára való képesség egyidejűleg jelen van) (OECD, 2003).

Egy másik típusú felosztás (Kovács, 2010) szerint megkülönböztethető az önkéntes és a kényszerű munkanélküliség. Önkéntes munkanélküliség esetén adott bérszínvonal mellett nem jön létre munkavállalás, mert a munkaerőt kínáló számára más alternatívák is fennállnak; ekkor tehát tényleges munkaerő-kínálat és -kereslet is van, azonban e kettő nincs egymással összhangban. Kényszerű munkanélküliség esetén pedig adott reálbér

mellett a munkaerőt kínáló vállalna munkát, a munkaerő értékesítése – például kereslet híján, avagy képzettségbeli vagy egyéb hátrány miatt – mégsem jön létre.

A munkanélküliség hagyományos felosztásának számít a frikciós, strukturális és ciklikus munkanélküliség megkülönböztetése. A frikciós munkanélküliség általában rövid távon hat, és a munkapiaci mozgások, illetve a gazdaság egészének vagy részegységének változásai okozzák (ilyen módon lehet akár önkéntes is, ha például a munkaerő országon belül vagy országhatárokon túl vándorol, mielőtt új munkát vállal). A strukturális munkanélküliség ezzel szemben a munkanélküliség nem önkéntes formája, oka pedig a gazdaság olyan irányú szerkezeti változása – a korábbi munkaerő-kereslet vagy -kínálat megváltozása, például egy hanyatló régió vagy egy szakma visszaszorulása –, amely e két oldal igényeit eltávolítja egymástól. Végül a ciklikus munkanélküliség akkor lép fel, ha a gazdaság ciklikus, trendbeli változásai a strukturális munkanélküliséghez hasonló (ám annál rövidebb időtávú) változásokat idéznek elő.

A fenti distinkciók közötti kapcsolatot a munkanélküliség egy újabb, az előbbi okokat egyesítő felosztása jeleníti meg – a munkanélküliség időtartama formájában. Az alábbi táblázat a munkanélküliséget rövid és hosszú távú időtartamra, illetve azok makro és mikro szintű okaira bontja fel, meghatározva az egyes típusok okait.

4. táblázat: A munkanélküliség fajtái és okai

A munkanélküliség időtartama	Okok szintje	Okok
Hosszú távú munkanélküliség	Makro szintű okok	aggregált gazdasági teljesítmény
		a munkakínálat és -kereslet eltérő szerkezete (strukturális munkanélküliség)
		állami szabályozás
		egyensúlyinál magasabb bér (minimálbér, szakszervezetek, hatékony bérek)
		demográfiai folyamatok
	Mikro szintű okok	alacsony iskolai végzettség
		rossz egészségi állapot
		elmaradott térség

Rövid távú munkanélküliség	Makro szintű okok	munkapiaci mozgások, a gazdaság szerkezeti változásai (frikciós munkanélküliség)
	Mikro szintű okok	gazdasági visszaesés (ciklikus, konjunkturális munkanélküliség) egyéni preferenciák

Forrás: Urbáné Mező (2017: 15)

A munkanélküliség ugyanakkor nem csak minőségi, hanem életkori kategóriákra is bontható. Ilyen értelemben különböztethetők meg a fiatal munkanélküliek, akik jellemzően 15-24 év közötti fiatalok és nem keresnek munkát. Utóbbi kitétel azért szükséges, mert amennyiben egy – akár nappali rendszerű oktatásban részt vevő – 15-24 éves fiatal munkát keres (mert például részidős képzésben vesz részt vagy nappali képzés mellett szeretne dolgozni), úgy statisztikailag az ifjúsági munkanélküliek közé sorolandó, míg ha ugyanez a fiatal nem keres munkát, akkor a gazdaságilag inaktívak közé.

A munkaerőpiac munkanélküliséget megalapozó állapotában a munkaerő kínálata szerteágazó okokból felülmúlja a munkaerő keresletét. A makro és mikro szintű okok vizsgálatakor a fentiekben csak az azokra az esetekre tértünk ki, amelyekben ezek a hatások kínálat növekedésével, avagy a kereslet csökkenésével járnak. A munkaerőpiac egyensúlyi állapotában a kereslet megegyezik a kínálattal, az egyensúly hiánya ugyanakkor nem csak a munkanélküliség, hanem a munkaerő keresletének elégtelensége vagy kínálatának bősége irányába is hathat. Ezeket az állapotokat munkaerőhiánynak nevezzük.

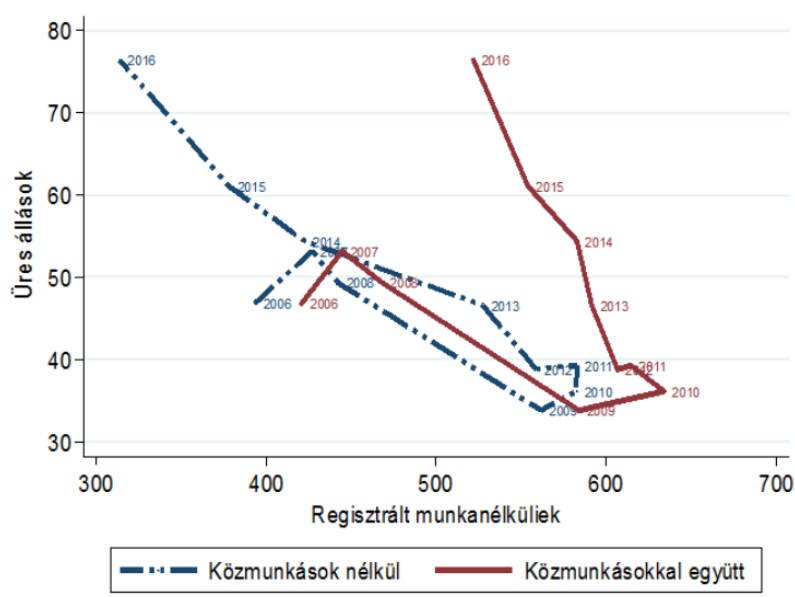
Egy ennél akkurátusabb megfogalmazás szerint „[a] munkaerőhiány egy tartósan fennálló munkaerő-piaci egyensúlytalanság a kínálati és a keresleti oldal között, amelynél a munkavállalók iránti kereslet meghaladja azon munkavállalók kínálatát, akik adott bérek és munkafeltételek mellett, egy adott időpontban és helyen képesek és hajlandók lennének munkába állni.” (Barnow és munkatársai, 2013: 3) A munkaerőhiány okai közt tehát elsődlegesen a béreket és a munkafeltételeket kell említeni, mint a munkavállalást befolyásoló tényezőket. A munkaerőhiány azonban – a munkanélküliséghez hasonlóan – nem homogén jelenség, annak több fajtáját is megkülönböztetjük.

Elsősorban megkülönbözteti az irodalom a mennyiségi (kvantitatív) és minőségi (kvalitatív) munkaerőhiányt. Mennyiségi munkaerőhiány abban az esetben lép fel, ha a

szabad kapacitásként rendelkezésre álló munkaerő mennyisége – vagyis kínálata – abszolút értelemben nem fedi le a munkaerőpiacon tapasztalható keresletet. Ekkor a piacon nem alakulnak ki olyan, nehezen betölthető álláshelyek, amelyekre – természetesen az adott bérszínvonal mellett – nincs elegendő jelentkező, tehát nem alakulnak ki az úgynevezett hiányszakmák; ehelyett a széles körben elterjedt mennyiségi hiány általánosan alacsony munkanélküliségi rátát eredményez.

Mennyiségi munkaerőhiány fellépése esetén egyszerre van jelen a viszonylag magas munkanélküliségi ráta és a betöltetlen álláshelyek magas száma. A mennyiségi munkanélküliséggel szemben itt nem általános jelenségről, hanem bizonyos foglalkozások, szakmák esetében fennálló munkaerőhiányról van szó, avagy nem megfelelő munkakörülményekről, munkabér-várakozásokról, egyéb jellemzők mentén kialakult zavarokról (Reymen, 2015). A kvalitatív munkaerőhiány tehát két, egyidejű kedvezőtlen jelenség (a betöltetlen álláshelyek és a munkanélküliség) fennállásának hatása, amely egyben a munkaerőpiac „feszességét” is mutatja. Ez az üres állások összes álláshoz vetített arányának, illetve a munkanélküliségi ráta arányának hányadosával, az úgynevezett Beveridge-mutatóval mérhető (Tóth, 2017: 6). A Beveridge-mutató egy adott időhorizonton (az egyes időpillanatokban számított értékek) történő ábrázolása adja a Beveridge-görbét, amely a munkaerőpiac feszességének időbeli ábrázolására alkalmas.

1. ábra: A Beveridge-görbe ábrázolása egy adott munkaerőpiacon

Forrás: Központi Statisztikai Hivatal adatbázisa

Fesztes munkaerőpiac – avagy magas munkanélküli-álláshely-arányszám – mellett kis számú munkanélküli-re nagyobb számú betöltetlen álláshely jut, akkor túlkérés áll fenn, ennek ellentétéként pedig több álláshely jut kevesebb munkavállalóra, túlkínálat jelentkezik, a munkaerő-piaci viszonyok ekkor lazulnak. A fenti példán 2006 és 2010 között folyamatosan emelkedett a regisztrált munkanélküliek száma, miközben (ennél bár kisebb arányban) csökkent az üres állások száma, tehát a munkapiac lazább állapotába tért vissza, majd 2010 után, egészen 2016-ig a regisztrált munkanélküliek száma csökkent, az üres állások száma pedig növekedett, a piac tehát feszeseedett. Az eredeti, 2006-os kiindulópontához képest több üres álláshely jutott a munkakeresőkre, habár eközben a regisztrált munkanélküliek száma is növekedett, a kiindulópontához képest mégis feszesebb állapotba került a piac. A közmunkások nélkül számított minta-statisztika pedig különösen feszés képet mutat, jelentős számú álláshely mellett a munkanélküliek száma rekord alacsony a vizsgált években.

A foglalkoztatás fejlesztésének célja tehát másik oldalról a Beveridge-görbe feszességének javítása, a megfelelő számú álláshelyre a megfelelő számú munkaképes korú, aktív személy biztosítása, akiből foglalkoztatott válhat. A fenti vizsgálat természetesen nem csak egy teljes ország munkaerőpiacára végezhető el, nagy relevanciával rendelkeznek az egyes szektorokra vagy régiókra kiterjedő vizsgálatok is.

A munkaerőhiány okai a vizsgált földrajzi más egyéb egység sajátosságaitól függ, a szakirodalom azonban megkülönböztet néhány jellemző előidéző tényezőt (Szűcs, 2017). Ezek között európai viszonylatban elsőként a csökkenő lakosság – azon belül is a gazdaságilag aktív réteg fokozottabb mértékű, az összlakosságon belüli nagyobb arányú fogyása – említhető. A fokozatosan előregedő lakosság a fejlett országok immár szokásosnak tekinthető problémája, a munkapiacról kivonuló, egyre szélesebb rétegek a munkapiacra aktívakra a nemzetgazdaság fenntarthatósága szempontjából is jelentős felelősséget jelentenek, a munkaerőhiány szempontjából azonban azért lényeges egy-egy korcsoport kivonulása, mert ezáltal a korcsoport által gyakran űzött szakmák is rövid idő alatt tűnhetnek el, válhatnak hiányszakmává. Ezen felül úgynevezett „reziduális” munkaerőhiányt okoz, ha egy bizonyos időszakban a kivonuló munkavállalói réteg létszáma sokkal nagyobb, mint a munkaerőpiacra belépők száma.

1. Szövegdoz: Reziduális hatás a svéd munkaerőpiacokon

A reziduális hatás szakirodalma viszonylag szűk, a változó korstruktúra munkaerőpiacra gyakorolt hatását a svéd helyi munkaerőpiacokra vonatkozóan vizsgálja például Skans (2005). Tanulmányában megállapítja, hogy a munkaerőpiacok egyensúlyára jelentős hatással van a reziduális munkanélküliség, vagyis annak változása, hogy a munka keresleti oldalán milyen összetételű rétegek állnak, és azok milyen módon (milyen gyakorisággal és összetételben) változnak. Kutatása továbbá megállapítja, hogy ez a jelenség nemzetgazdasági szempontból mindenképpen veszteséges, az egyetlen nyertesek azok a fiatalabb, munkaerőpiacra éppen bevonuló életkori csoporthoz tartozók, akik egy nagyobb létszámú idősebb, kivonuló csoportot váltanak, és ilyen módon magasabb bérszínvonalat képesek elérni a hirtelen munkaerőhiánnyal küzdő piacon.

Forrás: Nagy és Kónya, 2017

A kivándorlás szintén ilyen ok, habár társadalmanként és országrészenként is más rétegeket érint; fő szabály szerint akkor okoz munkaerőhiányt a migrációs hatás, amennyiben a munkakereslettel érintett, általában szakképzett, felsőfokú végzettségűeket érinti.

Munkaerőhiányt okozhatnak továbbá szintén olyan strukturális tényezők, amelyek a munkanélküliség esetében már ismertek voltak, így amennyiben a munkanélküliek végzettsége, képzettségi szintje nem felel meg a potenciális munkaadóknak, a nagyobb számú munkanélküli, aktív népesség ellenére munkaerőhiány alakulhat ki. Végül itt említhető a közmunkapiac elszívó hatása is: a közmunkaprogramok funkciója alapvetően az, hogy a munkaerőpiacról kiszorult egyéneket visszavezesse a munka világába, a szakpolitika néha azonban ezzel ellentétes hatást vált ki, a közmunkások ugyanis „beragadnak” a programokba és így – amellett, hogy az állam számára jelentős többletkiadást jelentenek – munkaerőhiányt generálnak.

A közmunkaprogramokban részt vevők mellett más, foglalkoztatás szempontjából kifejezetten veszélyeztetettnek tekintett társadalmi csoportok vannak, amelyek foglalkoztatását egy arra hivatott programnak részévé kell tennie. Ilyen csoportok többek közt a női munkavállalók, a fogyatékkal élők, vagy a képzetlen külföldi bevándorló lakosság (OECD, 2010; OECD, 2012).

3.1.3. A foglalkoztatottság és a foglalkoztatáspolitikai

A foglalkoztatottság és a foglalkoztatottság különböző mutatóinak növelésére vonatkozó szakpolitika, a foglalkoztatáspolitikai alapvetően egy ország – illetve a kutatás esetében egy lehatárolt földrajzi egység – teljes lakosságának mindössze egy kisebb részét érinti. A munkanélküliséggel integráns kapcsolatban álló foglalkoztatottság definiálásához, a foglalkoztatottság növelése célcsoportjának meghatározásához természetesen a teljes lakosság fogalmából kell kiindulni.

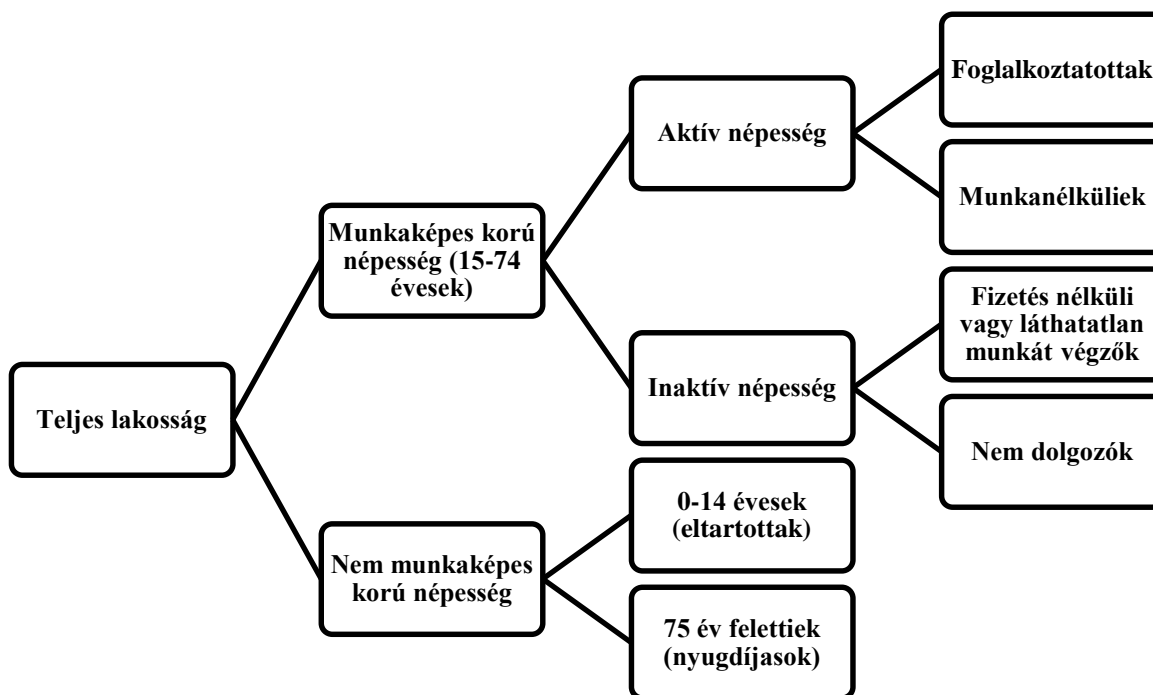
A lakosság első olvasatban két részre osztható: munkaképes korúakra és nem munkaképes korúakra. Előbbi kategória alapvetően deklarált életkori meghatározáson alapul, és a világ fejlett országaiban (Eurostat, 2014) egységes sémát követ, az országok a 15-74 éves korú lakosságot sorolják ide. A nem munkaképes korúak közé értelemszerűen a 14 év alatti gyermekek és a 74 év feletti tartoznak. A munkaképes korú (15-74 éves) lakosság ezután gazdaságilag aktív és inaktív népességre osztható. Fontos körülmény, hogy az inaktív népesség nem egyenlő a munkanélküliséggel; az ide tartozók munkaerejüket bár a munkaerőpiacon nem értékesítik, így nem foglalkoztatottak, mégsem tekinthetők munkanélkülinek. A társadalmi olyan egységei tartoznak ide, akik vagy nem kapnak fizetést a munkájukért (ilyen módon nem is keresnek munkát), vagy munkakereső, elhelyezkedni nem tudók. Az inaktívak leggyakrabban a háztartásbelieket, a diákokat és hallgatókat, illetve a nyugdíjasokat soroljuk.

A célcsoportot tovább szűkítve a gazdaságilag aktív népesség foglalkoztatottakra és munkanélküliekre oszlik. Előbbi kategóriába – vagyis a foglalkoztatottak közé – tehát azon 15. életévüket betöltött személyek sorolhatók, akik munkaviszonyban állnak, függetlenül attól, hogy ténylegesen munkát végeznek-e – ez utóbbi kitétel teszi a kategória részévé az igazoltan távol levő (például szabadságát töltő, oktatáson vagy képzésen részt vevő) munkavállalókat.

A foglalkoztatottság meghatározását segítő, fentiekben meghatározott struktúrát szemlélteti a következő ábra, amely a teljes lakosságot bontja egyes, a munkához fűződő kapcsolatuk szerinti csoportokra, meghatározva ezáltal a foglalkoztatottság szempontjából releváns társadalmi csoportot, egyben a jelen kutatás szempontjából célcsoportnak tekintett társadalmi csoportot. Az ábra szerint a teljes lakosságon belül a munkaképes korú, 15.

életévét betöltött, de 74. életévét még be nem töltött, gazdasági szempontból aktív, munkával rendelkezők alkotják ezt a célcsoportot.

2. ábra: Egy ország lakosságának csoportjai a munkához fűződő kapcsolatuk szerint

Forrás: Eurostat (2014)

A foglalkoztatás tárgyalásakor a foglalkoztatás minőségi tényezőire is szükséges kitérni, vagyis arra, hogy ideális értelemben a foglalkoztatás alatt a tisztességes munka követelményeinek megfelelő munkakörülményeket értünk, az ettől eltérő foglalkoztatást pedig nem tekintjük kívánatosnak. Tisztességes az a munka (Ghai, 2003), amely a munkavállaló számára tisztességes jövedelmet és munkahelyi biztonságot teremt, a munkavállaló és családja számára ezen felül szociális védelmet ad, mindemellett pedig optimális lehetőséget az egyéni fejlődés és a szociális integráció eléréséhez, a véleménykifejezés szabadságát, az életet befolyásoló jelentős döntésekben való részvétel lehetőségét, végül esélyegyenlőséget és egyenlő bánásmódot a nemek között.

Az e követelményeket biztosító tisztességes munka ellenpólusát képezik a jogszerűtlen vagy szabálytalan foglalkoztatást és a bizonytalan foglalkoztatást eredményező munkaszerződések. Ide tartozik minden, a tisztességes munka követelményeit nem teljesítő foglalkoztatás, a bizonytalan foglalkoztatás esetében enyhébb áthágással. A foglalkoztatás mindemellett szabványosnak tekinthető, ha teljes idejű, határozatlan és foglalkoztatotti jogviszonyt alapoz meg; és atipikus, ha a munkavállalás valamely eleme a szabványostól eltérő formában valósul meg (például munkaerő-kölcsönzéssel, részmunkaidőben, szóbeli szerződéssel). Az atipikus foglalkoztatás nem jelent egyértelműen jogszerűtlen vagy szabálytalan, vagyis a tisztességestől eltérő feltételeket, azonban gyakrabban előfordul e formátum esetében a világ országaiban (ILO, 2015a).

Mindezek alapján a foglalkoztatás növelésekor a tisztességes munka követelményeinek eleget tevő, szabványos foglalkoztatási formák térnyerésére kell törekedni. A foglalkoztatás növelésére, illetve egyes mutatószámainak javítására irányuló állami beavatkozások összessége a foglalkoztatáspolitikai tárgykörébe tartozik. A foglalkoztatáspolitikai – mint más egyéb szakpolitikák – eszközök összességét jelenti egy adott állami feladat kapcsán; jelen esetben ez a feladat a munkaerőpiac pozitív irányú, a szereplők szempontjából vett előnyös befolyásolása.

Egyes nézetek szerint (ld. Kovács és Ráczné Lehóczky, 2011: 45) a munkaerő-piaci politika a foglalkoztatáspolitikától elválasztott terület, a jelen kutatás azonban a munkaerőpiacra vonatkozó szakpolitikákat egységesen a foglalkoztatáspolitikához sorolja, annak minden gazdasági és társadalompolitikai vetületével együtt.

A szakpolitika célja a piaci versenyben valamilyen okból hátrányt szenvedett, foglalkozásból kiesett személyek segítése olyan korrekciós mechanizmusok segítségével, amelyek a foglalkozáshoz való hozzájutást hivatottak segíteni. Két fő irányelve közül az első a foglalkoztatottsági színvonal növelése, ami a legális munkahelyek számának növelését jelenti, ilyen módon tehát egyrészt a munkahelyteremtés áll a foglalkoztatáspolitikai fókuszában. Másik fő irányelve nem a munkahelyek bővítésére, hanem a munkavállalókra helyezi a hangsúlyt azzal, hogy a munkanélküliség mérséklését, a rendelkezésre álló álláshelyek minél nagyobb arányú betöltését tűzi ki célul.

A foglalkoztatáspolitikai eszközrendszer minden országban két részre osztható: aktív és passzív eszközökre. E két eszközcsoport közti legmarkánsabb különbséget az képezi, hogy míg az aktív foglalkoztatáspolitikai eszközök a munkaerőpiac aktuális állapotát kívánják befolyásolni, addig a passzív eszközök formájában megvalósuló beavatkozások esetében ilyen célkitűzés nincs. Előbbi eszközök preventív és követő eszközökkel, vagyis a piaci negatív hatások megelőzésével és azok kezelésével foglalkoznak, míg utóbbiak a munkanélküliek számára nyújtanak támogatást a megélhetéshez, ösztönző képességük nincs. Mindkét eszközcsoport a piaci működés tökéletlenségéből fakadó feszültségeket hivatott csökkenteni, az aktív eszközök hosszabb távú megoldással, tevőleges hozzájárulással, a passzív eszközök pedig átmeneti, a foglalkoztatásból kimaradó önálló tevékenységére alapozva.

5. táblázat: Aktív és passzív foglalkoztatáspolitikai eszközök a magyar jogrendben²

Aktív foglalkoztatáspolitikai eszközök	Passzív foglalkoztatáspolitikai eszközök
Munkaerő-piaci szolgáltatások és foglalkoztatást elősegítő támogatások <ul style="list-style-type: none"> • Munkaerő-piaci szolgáltatások Képzések elősegítése <ul style="list-style-type: none"> • Képzés elősegítése 	Álláskereső ellátása <ul style="list-style-type: none"> • Az álláskereső részére álláskereső ellátások

² A táblázat részletes változata a mellékletekben tekinthető meg.

<ul style="list-style-type: none"> • Képzési támogatás <p>További foglalkoztatást elősegítő támogatások</p> <ul style="list-style-type: none"> • Foglalkoztatás bővítését szolgáló támogatások • Az álláskeresők vállalkozóvá válását elősegítő támogatás • Munkahelyteremtés és munkahelymegőrzés támogatása • Munkaerő-piaci programok támogatása 	<p>Álláskeresők támogatása</p> <ul style="list-style-type: none"> • Álláskeresési járadék • Nyugdíj előtti álláskeresési segély <p>Költségtérítés</p>
--	---

Forrás: 1991. évi IV. törvény a foglalkoztatás elősegítéséről és a munkanélküliek ellátásáról, Pap (2014)

Ahogy az a felsorolásból látható, az aktív foglalkoztatáspolitikai eszközök köre jóval Magyarországon szélesebb, többfajta eszköz található a foglalkoztatáspolitikában ezen oldalon, amelyek számos módon segítik a foglalkoztatási feszültségek megelőzését, kezelését és lehetséges feloldását. A munkaerő-piaci szolgáltatások közé tartozik például a munkaerő-piaci és foglalkoztatási információ nyújtása, a munka-, pálya-, álláskeresési, rehabilitációs és helyi (térsgyi) foglalkoztatási tanácsadás, illetve a munkaközvetítés is.

A képzések elősegítése számos munkavállalói státuszt érintenek (álláskereső, pályakezdő álláskereső, rehabilitációs járadékban részesülő, munkaviszonya megszűnik, közfoglalkoztatásban résztvevő, GYES/GYED-en lévő, munkaviszonyban álló), emellett képzési támogatás jár kereset-kiegészítés vagy keresetpótló juttatás és költségtérítés formájában. A további foglalkoztatást elősegítő támogatások között pedig megtalálhatók a vállalkozóvá válás támogatása, a közhasznú munkavégzés támogatása, a munkahelyteremtés és munkahelymegőrzés támogatása, az önfoglalkoztatás támogatása, a foglalkoztatáshoz kapcsolódó járulékok átvállalása, a megváltozott munkaképességű személyek foglalkoztatásának támogatása, a munkaerő-piaci programok támogatása, illetve az egyes általánostól eltérő foglalkoztatási formák támogatása.

6. táblázat: Aktív és passzív foglalkoztatáspolitikai eszközök a román jogrendben

Aktív foglalkoztatáspolitikai eszközök	Passzív foglalkoztatáspolitikai eszközök
<p>Fogyatékkal élők számára nyújtott támogatások</p> <ul style="list-style-type: none"> • tanfolyamok • tanácsadó szolgáltatás • támogatott próbaidőszak és felmondási idő • mentesség a béradó alól • pénzügyi támogatás munkaadók részére 	<p>Munkanélküliek segélyezése</p> <ul style="list-style-type: none"> • keresőképzetlenség miatt megszünt munkaviszonnyal rendelkező alkalmazottak • munkahely nélkül

<ul style="list-style-type: none"> • védett munkahely támogatása <p>Munkaadói támogatás frissen végzett munkaerőt alkalmazóknak</p> <ul style="list-style-type: none"> • egyszeri, 12 hónapos támogatás <p>Közhasznú munkaprogramok</p> <ul style="list-style-type: none"> • támogatott alkalmazás munkaadók részére <p>45 éven felüli munkanélküliek alkalmazására adható támogatás</p> <p>További munkaadói támogatások</p> <ul style="list-style-type: none"> • nagyobb távolságra lakó munkavállalók alkalmazása • közösségi szempontból hasznos munkák támogatása • hátrányos helyzetű, 16-25 év közötti fiatalok alkalmazása 	<p>maradtak</p> <ul style="list-style-type: none"> • önhibájukon kívül munkahely nélkül maradt alkalmazottak • munkaadó jogutód nélküli felszámolása miatt munka nélkül maradtak • oktatási intézmények vagy kiegészítő iskola 16 év feletti végzett diákjai
--	---

Forrás: a munkanélküli-ellátási rendszerről és a foglalkoztatás ösztönzéséről szóló 76/2002. sz. törvény

A romániai foglalkoztatáspolitikai eszközök összesítése alapján az látható, hogy a magyarországihoz hasonló támogatási struktúra épült ki az országban. A fő eltérés az aktív eszközök tekintetében azok részletezettsége, illetve a számos fajta munkaadóknak járó támogatás és kedvezmény. A bevett eszközökön (tanfolyamok, tanácsadás stb.) felül nagy hangsúlyt fektetnek a foglalkoztatói oldal bevonására is, a munkáltatókat a hátrányos csoportok foglalkoztatása esetén járó kedvezmények formájában teszik érdekeltté a különböző munkaerő-piaci feszültségek csökkentésében. Külön kiemelendő ezen kívül a munkaerőpiacra frissen bekerültek kapcsán nyújtott támogatás is.

A passzív eszközök oldalán a magyar szabályozáshoz hasonlóan pénzbeli ellátások állnak, összesítve munkanélküliek segélyezése címen, amelynek célcsoportját a különböző okokból munka nélkül maradtak képezik. A gyakrabban előforduló indokok mellett segélyezés olyan speciális esetekben is jár a (volt) munkavállalók számára, mint a munkáltató jogutód nélküli megszűnése, vagy ha a munkavállaló (például egy baleset utáni hosszan elhúzódó lábadozás miatt) keresőképtelenből újra keresővé válik, de a kiesett idő miatt nem talál munkát.

A fentiek alapján a magyar és a román foglalkoztatáspolitikai eszközökkel hasonló prioritásokkal és eszköztárral rendelkezik, amely szintén hasonló hátrányos helyzetű csoportok munkához jutását támogatja. Egy adott, foglalkoztatást elősegítő fejlesztés így várhatóan a két országban hasonlóan kedvező hatást válthat ki. A jelen projekt kapcsán azonban különösen fontos körülmény az is, hogy nem országos – pontosabban országon belüli – fejlesztést kíván végrehajtani, hanem partnerségben, párhuzamos célokkal kívánja fejleszteni a két

ország egy-egy megyéjének foglalkoztatási viszonyait. Az alábbiakban ezért a kutatás második koncepcionális alapját, a határon túli együttműködéseket vizsgáltuk meg.

3.2. A határon átnyúló együttműködések rendszere

A határon átnyúló együttműködések rendszertanának felvázolásához elsőként – talán különösnek, esetleg groteszknek, mégis szükségesnek tűnő módon – a határmenti terület(ek) definiálását kell elvégezni. A jogi szabályozás ebben az esetben nem jelent támpontot, az alapvetően nemzetek feletti szerepet betöltő Európai Unió, a szintén az államok részvételével működő nemzetközi fórum, az Európa Tanács, vagy a témában releváns nemzetközi szervezetek, mint például az Európai Határ Menti Térségek Szövetsége dokumentumaiban sem található egyértelmű értelmezések a határmentiség, a határmenti területek vagy kapcsolatok pontos megfogalmazására. Ez a terület ugyanis – legalábbis a nemzetközi jogban – nem az írott jog területére tartozik, az együttműködések jogi hátterét nem szabályozzák egységes, a határok mindkét oldalán azonos jellegű, kötelező érvényű szabályok, a kapcsolatokat az adott államok saját jogalkotása tölti meg jogi tartalommal.

Az együttműködések ilyen módon a határ két oldalán álló országok saját szuverenitásából fakadó jogkörei osztják ketté (Baranyi, 2009), ennek az állapotnak az enyhítése, a minél magasabb szintű és jobb minőségű kapcsolódások megteremtése pedig szintén a nemzeti jogalkotások feladatát képezi. Természetesen nem csak a belső jog, hanem a határrész államainak egymással való két- (avagy konkrét határtérségtől függően több-) oldalú megállapodásai is jelentősen képesek befolyásolni a kapcsolatok minőségét. Mindezekon felül pedig azt is érdemes hozzátenni, hogy határon átnyúló intézményesített együttműködések (azaz jogi erővel rendelkező vagy intézkedések, avagy jogi erővel nem bíró megállapodások) nem csupán, pontosabban nem szükséges módon csak a központi

kormányzat köthet, erre a legtöbb országban a központnál alacsonyabb szintű területi egységek politikai vezetésének is felhatalmazása van.³ Ezek mögött viszont az állam egyfajta garantóri szerepet lát el, illetve alapját az államok közti kapcsolatok képezik (olyan esetben tehát nem lehetséges alacsonyabb szintű egységek közti kapcsolatok intézményesítése, amelyek esetében az államok közt nincsenek ilyen kapcsolódások).

A határ fogalmának meghatározásához mindezek után a szakirodalom nyújthat megfelelő – ámár az államok által hivatalosan természetesen el nem ismert – kiindulópontot. Materiális értelemben többfajta határról beszélhetünk; léteznek természetes (folyók, hegyvonulatok stb. által meghatározott) és mesterséges (kijelölt) határok; gazdasági és kulturális – szempontból homogén egységek által kijelölt – határok; etnikai, nyelvi és vallási homogenitás által felrajzolható határok; a határok átjárhatósága szempontjából zárt, részlegesen nyitott és nyitott határok. Ezen felül található a szakirodalomban olyan speciális kategóriák, mint például a szubszekvens, antecedens, átfedő és reliktum határok. A szubszekvens határt az adott terület benépesülése és fejlődése rajzolja meg, az antecedens határ esetében ezzel szemben először a határvonalak meghúzása történt meg, ezután következett be a területeket egymástól jól megkülönböztető fejlődés, az átfedő határok esetében az eltérő jellemzőkkel bíró területek szétválasztása történik meg, a reliktum határok pedig korábbi, jelentőségüket veszített határmaradványokat jelölnek. A legális határok nemzetközileg, az egyes (nem csupán szomszédos) államok által elismert, míg a konceptuális határok bizonyos felek által felállítottak, csak bizonyos térképeken láthatók, egységesen nem elismertek. Ahogy látható, a határok homogén kinézetükkel szemben igen sokfélék lehetnek, precíz

³ Ez a jogkör egészen a települési szintig vezet; itt kell gondolni például a hasonló méretű és lakosságszámú, egymástól jelentősebb földrajzi távolságra lévő települések közti úgynevezett testvérvárosi együttműködésekre. Ezek az elvi, ám hivatalos dokumentumokban deklarált együttműködések jogi kötőerővel nem rendelkeznek, azonban jelentősen képesek felerősíteni a részes települések közötti – főleg humán és kulturális, de akár gazdasági irányultságú – kapcsolatokat, és határokon átnyúló kisebb projektek megvalósítását is megalapozhatják. Az Európai Unió és szervei mindezt ma már kifejezetten – nem csak elvben, hanem pénzügyileg is – támogatják a testvérvárosi, testvértelepülési kapcsolatok kialakítását.

meghatározásuk így komoly akadályokba ütközik, és csak egy rendkívül általánosított megfogalmazást tesz lehetővé.

Paulov (1985) szerint a határ a térbeli differenciálódás eszköze és eredménye is egyben; azon elképzelések eredménye Demek (1984), amelyekben a természeti környezettől független – politikai, vallási stb. – vélemények tükröződnek, de amelyek mégis a természeti környezetet érintik, ilyen módon tehát a határok a nem-természeti elképzelések természeti leképeződései. Böröcz (2002) szemléletes meghatározását követve pedig a határ „azon pontok összessége, ahol a társadalom beveti és/vagy pihenteti az állami szuverenitás szétszakítási technológiáit”. Ez tehát – korábbi meghatározásunkkal összhangban – azt jelenti, hogy az állami szuverenitás alapesetben elválasztja egymástól a földrajzi területeket, az elválasztást pedig a határ jelenti. A természetes állapot tehát az együtt nem működés, a gazdasági, társadalmi és egyéb érdekviszonyok ezzel szemben azt diktálják, hogy az egymás mellett található térségek egymással aktív kapcsolatokat tartsanak fent – főleg amennyiben különböző államokhoz tartoznak, amely államoknak különböző erősségeik vannak, így kiaknázhatóvá válnak a komparatív⁴ előnyök. A határ mint választóvonal ugyanakkor nem csak negatív, de akár pozitív tényezőként is szerepelhet az egyes regionális területek között (Kosov és Vovenda, 2011), az egymástól való elválasztottság által ugyanis könnyebb ráismerni az együttműködés előnyeire.

A határ fogalmának tisztázása után a határmenti régió, határrégió definiálására van még szükség az együttműködés részleteinek megismerése előtt. Az imént lefektetett szilárd elvi alapok mentén az efféle régiók könnyedén leírhatók úgy, hogy ezek a régiók az országhatárok két oldalát veszik körbe. Az értelmezést a régiók sokszínűsége nehezíti, amely pedig a régiók együttműködésének formájától függ. Hardi (2009) szerint az

⁴ A már többször említett kifejezés a közgazdaságtanból, pontosabban a nemzetközi gazdaságtanból származik. A komparatív előnyök modellje azt mondja ki, hogy ha – esetünkben – egy ország előnye van egy bizonyos termék, szolgáltatás vagy más közgazdasági értelemben vett jószág előállításában, akkor ezt a bizonyos jószágot az adott ország fogja előállítani (és felhasználni vagy exportálni), hiszen a másik ország(ok)nak ugyanazon jószág kapcsán komparatív hátránya van. Ugyanakkor a másik állam(ok)nak is van vagy lehet előnyük más jószágok kapcsán, amelyet ők fognak (vagyis nekik érdemes) előállítani.

együtműködések formája lehet statisztikai-tervezési, funkcionális homogén vagy csomóponti. Az első megközelítés az Európai Unió regionális politikája alapján olyan, egymás melletti NUTS-régiókat jelöl, amelyek egy államhatár két oldalán találhatók. A besorolás mögött ekkor nem állnak az érintett régiók tényleges együttműködésére vonatkozó követelmények, a NUTS értelmében vett határrégiók tehát csupán egymás melletti, statisztikai és tervezési szempontból megállapított területi egységek. Ennél a megközelítésnél sokkal pontosabb a funkcionális homogén határrégióé, amely ismét Hardi (2009) szerint az a – határ mentén található – terület, amelynek gazdasági, társadalmi és számos egyéb pozíciójára szignifikáns hatással bír az államhatár léte. A funkcionális csomóponti megközelítés végül ezt annyival bővíti, hogy a határ mentén található területeknek tényleges interakcióban kell lenniük egymással.

Mindezek alapján határrégióról abban az esetben beszélhetünk, ha a térségek a határ két oldalán helyezkednek el, a határ léte befolyásolja a térségek fennállását, működését, illetve ha e térségek ténylegesen kapcsolódnak egymáshoz, együttműködnek egymással. A határmenti régiók határon átnyúló együttműködések alapját egyfajta konvergencia jelenti; annak felismerése, hogy a két földrajzi egység – annak ellenére, hogy másik állam fennhatósága alá tartoznak – egymással való kooperációja pozitív hozadékkal rendelkezik, vagyis hogy a kettőjük összetartása egyfajta komparatív előnyhöz juttatja mindkét érintett felet. A határmenti területek kapcsolatának alapját éppen e tényezők: a komplementaritás, illetve a gazdasági erőviszonyok és pozíciók képezik.

Egy két ország határán lévő határrégiót feltételezve az erőviszonyok kapcsán számos eset merülhet fel. Az erőviszonyokat elsőként az alakítja, hogy a két állam közül melyik a fejlettebb (általános gazdasági fejlettségként), ezen felül számításba kell venni, hogy a határmenti régió fejlettsége milyen az állam fejlettségéhez viszonyítva: fejlettebb, átlagos vagy fejletlenebb, periférikus. Utóbbi esetben a határmenti régió városközpontjai gyengék, avagy a régió központihiányos – vagyis nincs olyan nagyváros a megfelelő szintű és színvonalú szolgáltatásokkal, amely a környező régióbeli településeket megfelelően kiszolgálhatná. A fenti esetek összesen kilencféle erőviszonyt alapoznak meg.

3. ábra: Határmenti kapcsolatok modellezése

Domináns fél: A, B vagy (A)B / A(B) (nem egyértelműen megítélhető)		Fejlettebb „A” állam határrégiója		
		fejlett	átlagos	periférikus
Fejletlenebb „B” állam határrégiója	fejlett	1. A	2. (A)B	3. B
	átlagos	4. A	5. A	6. B
	periférikus	7. A	8. A	9. A(B)

Forrás: saját szerkesztés Hardi (2009) alapján

Az első esetben a fejlettebb állam szintén fejlett határrégiója domináns lesz a fejletlenebb állam – saját fejlettségéhez képest – szintén fejlett határrégiójával szemben. Természetesen ugyanez az eset áll fenn, ha a fejletlenebb állam határrégiója átlagos fejlettségű (4.) vagy periférikus (7.). Egy fejlettebb állam átlagos fejlettségű határrégiója (amely például nem rendelkezik egyértelműen erős központtal) esetén a fejletlenebb állam fejlett régiója kevéssel többet profitálhat az együttműködésből (2.) mint a fejlettebb, miközben ha mindkét állam határrégiója átlagos fejlettséget mutat, a dominancia továbbra is a fejlettebb államnál lesz (5.). Periférikus határrégió esetén a fejletlenebb állam a fejlett állam átlagos fejlettségű határrégiója esetén sem képes előnybe kerülni, a dominancia ekkor is a fejlettebb államé. A fejletlenebb állam dominanciája abban az esetben azonosítható egyértelműen, amennyiben a fejlettebb állam határrégiója kifejezetten gyenge, periférikusnak tekinthető, például régiós központ híján van. Ebben az esetben fejlett, átlagos, de még periférikus határrégió esetén is eredményes együttműködésre léphet egy fejletlenebb állam a fejlettel szemben.

A fenti elméleti modell természetesen egy-egy erőforrásra (például és legfőképpen a munkaerő) általánosságban, avagy egy mutatóra (például munkaerőhiány, iskolázottság stb.) specifikusan alkalmazható az aktuális gazdasági állapot figyelembe vételével. A magyar vagy a román határrégióra alkalmazva a fenti megállapításokat szinte mindegyik modellre található példa, a magyar-román közös határrégióban azonban nem egyértelműek az erőviszonyok. Az erőviszonyok alakulására és a domináns félre a régió országainak jelen kutatásban elvégzett mélyebb vizsgálata mutathat rá, ez előtt azonban érdemes

rámutatni az együttműködések különböző belső összefüggéseire (fejlődésére, típusaira és céljaira), valamint az együttműködések és azok fejlesztése mögött álló elméleti háttérre és elvekre.

3.2.1. Elméletek és elvek a határon átnyúló együttműködésekről

A határon átnyúló együttműködések elméleti háttere azt vizsgálja, hogy hogyan és általánosságban miért alakulnak ki az együttműködések, melyek a hajtóerői, milyen megközelítései vannak a kérdéskörnek. A globalizáció korában különösen fontos kérdések merülnek fel ugyanis a tárgyalt témával kapcsolatban; például hogy a nemzetállamoknak milyen mértékig kell feladniuk a szuverenitásukat, mennyiben kell teret engedniük a más államokkal való együttműködésnek, és hogy mindezek alapján melyek a jó határon túli együttműködés ismérvei. A téma kiindulópontja a már említett szuverenitás, az államok azon képessége, amelynek birtokában önmagukat teljes önállóságban és függetlenségben kormányozzák, hatalmukat befolyásoktól mentesen gyakorolják; illetve az e fogalommal kapcsolatos koncepciók. Hiszen a más államokkal, saját határaikon átnyúló együttműködésekkel az államok tulajdonképpen a saját szuverenitásuk egy részét adják fel annak érdekében, hogy a másik – szintén szuverenitásában érintett – féllel közösen mindkettejük számára pozitív végkifejletű tevékenységekben vegyenek részt.

A szuverenitás jelenleg is vitatott fogalom az államelméletben, a mai kor számára (illetve a kutatás praktikus szempontjából tekintve) relevanciával rendelkezik például a relatív és abszolút szuverenitás kérdése. Az abszolút szuverenitás híres gondolkodói (például Thomas Hobbes angol filozófus és Jean-Jacques Rousseau polihisztor) az elmélet kezdeteikor azt vallották, hogy szuverénnek csak az az állam tekinthető, amely mindenféle külső befolyástól mentes. Az állam feladata éppen az, hogy ezt a szuverenitást korlátok közé szorítsa, hiszen a hatalom korlátozhatatlansága, az abszolút hatalom önkényre ad lehetőséget. A modern, relatív szuverenitáselmélet hívei ezzel szemben azt vallják, hogy a

szuverenitás (az állam önállósága, függetlensége) sosem lehet teljes, a teljességet minden esetben akadályozzák fizikai, etikai, logikai és egyéb korlátok. Az államok más államok terében működnek, ilyen módon mindenképpen kialakulnak olyan függőségi viszonyok, amelyek közt egyetlen állam sem tekinthető teljesen szuverénnek.⁵

Amennyiben tehát teljes értékű szuverenitás nem létezik – és nem is lenne optimális –, úgy van tere az államok kapcsolódásának. Az integrációk leírása céljából szintén többfajta elméleti irányzat jött létre, amelyek leginkább azt járják körbe, hogy milyen integrációs forma a leginkább megfelelő az államok számára. Az elméletek strukturálódása a szerint alakult, hogy hogyan vélekednek az államok integrációban betöltött szerepéről, illetve hogy mit gondolnak az integráció megfelelő irányítási, kormányzati mechanizmusáról. Három nagy irányzat alakult ki e téren: a funkcionalizmus, az államközpontúság és összehasonlító politikanok. A funkcionalizmus elmélete azt mondja ki, hogy a kívánatos formában az integrációt az abban résztvevő államok érdekei mozgatják, és bár a megfelelő teljesítmény érdekében kompromisszumokat szükséges kötni, a döntéseket alapvetően a politikai elit véleménye és érdekei alakítják. Az államközpontú irányzatok ezzel szemben – nevükből adódóan – azt vallják, hogy a megfelelő integrációs formában a kormányzatok játszanak döntő szerepet, ők pedig a nemzetállamokat reprezentálják.

Egy ilyen módon kialakított együttműködés tehát a nemzetállamok kormányai közti megállapodásokon alapul. Az összehasonlító politikanok nem az egyes szereplőkre (politikai elitekre, kormányzatokra) helyezik a hangsúlyt, hanem az integrációt vezérlő folyamatokra. A sikeres integrációt tehát abban látják, ha a tagállamok nem közvetlenül saját érdekeikben, hanem az integráció érdekében járnak el, amelyből így közvetetten minden, az integrációban érintett állam profitál. Ez az elmélet mondja ki azt is, hogy a hangsúly éppen nem az állami szinten, hanem a rajta kívül álló többi szinten van: az

⁵ Ebben az értelemben például a nemzetközi kereskedelem is szuverenitást csökkentő tényező, hiszen a kereskedő állam rá van szorulva más államok keresletére, amennyiben eladni akar; és kínálatára, amennyiben venni. A valóságban a leginkább szuverénnek tekintett államok vannak leginkább beágyazódva a nemzetközi kereskedelem mechanizmusába.

államok feletti (szupranacionális) szinten, ahol a nagyobb volumenű döntések konszenzusos módon születnek, illetve az államok alatti (szubnacionális) szinten, ahol specifikus területeken szakmai döntések születnek a sokszereplős térben.

A többszintű kormányzás és a szubszidiaritás elvei érvényesülnek itt, előbbi az alacsonyabb döntési szintek képességét mutatja arra, hogy saját területükön önálló, az állam szempontjából is kedvező döntéseket hozzanak, a szubszidiaritás⁶ pedig – ami eredetileg a nemzetállami döntések közösség általi korlátozásának hívószava volt – mára a regionalizmus egy fő érve lett. A hagyományos nemzetállami megközelítés tehát két irányból került nyomás alá: a nemzetek feletti, a szupranacionalitás előnyeit hangsúlyozó irányzat, illetve a nemzetállamon belüli, regionalizációt előtérbe helyezők részéről. A szubszidiaritás elve szerint továbbá a határon átnyúló együttműködésekben a helyi és regionális szereplőknek nem csupán a bevonása, hanem irányító, alakító szerepbe történő emelése is célszerű, ezzel tulajdonképpen a szubszidiaritás a határmenti együttműködések alapelveinek tekinthető.

A kapcsolatok kialakításakor léteznek további etikai normák, amelyekre a feleknek – mind a közvetlenül együttműködőknek, mind az együttműködők államainak – tekintettel kell lenniük. Az e témára vonatkozó nemzetközi ajánlások (Európai Határ menti Régiók Szövetsége, 1995) szerint ilyen elv a partnerség; ami nem csak azt mondja ki, hogy a résztvevő felek közt egyenrangú viszonyt kell kialakítani, hanem hogy az együttműködésnek hozzá kell járulnia a tagállamok lépéseikhez, nem csupán kiegészítve, hanem támogatva azokat. Ugyanilyen fontos a helyi közösségek minél magasabb fokú bevonása az együttműködések alakításába, ami a partnerség egy újabb dimenzióját jelenti.

⁶ A szubszidiaritás elve azt mondja ki, hogy a döntések azokon a döntési szinteken szülessenek meg, ahol a döntések meghozatalához a legnagyobb kompetencia áll rendelkezésre. Könnyű belátni, hogy az integrációt ellenzők könnyen érvelhettek azzal, hogy egy adott nemzetállamra vonatkozó legoptimálisabb döntéseket a nemzetállam vezetői, nem pedig nemzetek feletti testületek hozhatják meg. Később, az integrációs forma bizonyításával a szubszidiaritás új tartalmat vett fel, és annak a bizonyítéka lett, hogy a döntések valóban a leginkább kompetens szinteken kell meghozni, ez azonban az államokon belüli szintekre is vonatkozik, így az elmélet a regionális és a helyi szintek önállóságának is kedvezett. (Vizi, 2007)

A határokon átnyúló kapcsolatok rendszerében végül fontos szerepe az együttműködés lehetséges területeinek. Az alábbi táblázat azokat a tipikus együttműködési pontokat mutatja, amelyekben két határmenti területnek érdemes együttműködnie, jelenlegi kapcsolatait bővítenie.

7. táblázat: A határokon átnyúló együttműködés területei

<p>1. nem termelő ágazat</p>	<ul style="list-style-type: none"> • a legfejlettebb elsősorban a kultúra, a települések társadalmi aktivitása és az iskolaügy területén, • a jövő megköveteli szakképzett személyzet cseréjének lehetőségét az iskolaügy szerkezetén belül (a tanulmányok formái, tankönyvek), • az egészségügy területén egységes fellépésre kerül sor a határ menti régiókban a kábítószer-függőség és a kábítószer ellen, kiépítik az egészségügyi együttműködés rendszerét járványok és természeti csapások esetére, beleértve a jogi, pénzügyi és adminisztratív feltételek megteremtését is, • a kultúra területén biztosítják a regionális kultúráról szóló információk terjesztését a határ mindkét oldalán, a regionális kulturális intézmények létrehozását, közös bemutatók, kiállítások szervezését, turisztikai kiadványok, könyvek kiadását, de közös sportesemények szervezését is.
<p>2. turisztika és idegenforgalom</p>	<ul style="list-style-type: none"> • a határokon átnyúló tér turisztikai kihasználásának közös koncepcióinak kidolgozása, • közös koncepciók kidolgozása a turisztikai infrastruktúra, a nemzeti parkok és elsősorban a területi fejlesztés területén, a határokon átnyúló turistaösvények kidolgozása és megvalósítása, a fürdőlétesítmények kihasználásának intenzívebbé tétele, • közös idegenforgalmi adatbázis és információs rendszer kiépítése, • a turisztikai alap modernizációja úgy, hogy a nyugat-európai országok standard szintjére emelkedjen, • aktív együttműködés a régió közös bemutatása során.
<p>3. közlekedési infrastruktúra</p>	<ul style="list-style-type: none"> • a határokon átnyúló együttműködés a legfontosabb aktivitási területek közé tartozik, • a nem megfelelő műszaki állapot és struktúra megkövetelik a rendszerszerű megoldást a régió lakosainak gazdasági életének közös szükségleteinek szempontjából, csatlakozva a belföldi úthálózatához és a közös projektek megvalósításához, • a közúti közlekedés optimalizálása, beleértve az utasok és áruk szállítás közben történő kezelésének feltételeinek megteremtését, a közlekedés általános biztonságának növelése természeti katasztrófák és szerencsétlenségek esetén valamint a potenciálisan veszélyes tevékenységek megszüntetése (kockázatos vállalkozás), • a polgári védelem koordinálása, a határ menti régióban elhelyezett biztonsági egységek kiképzése és a kommunikációs rendszerek fejlesztése.
<p>4. gazdaság</p>	<p>A gazdasági szerkezet javítását az irányított gazdaság-politikának és foglalkoztatás-politikának kell szolgálnia, melyek a következőkre támaszkodnak:</p> <ul style="list-style-type: none"> • a határ menti régiók részét képező községek, városok, járások és megyék társadalmi és gazdasági fejlődésének rendszerszerű aktivizálása, • a kis- és középvállalkozások együttműködése, a gyártók és beszállítók közötti kapcsolatok fejlesztése a határ mindkét oldalán; a pénzügyi és tanácsadói infrastruktúra bővítése; a határ menti régiókban található cégek és gyártási programok összehangolt katalógusának kidolgozása, beleértve a vállalkozóknak és a potenciális befektetőknek szóló információkat is,

	<ul style="list-style-type: none"> • a határokon átnyúló régió társadalmi-gazdasági statisztikáinak rendszeres kidolgozásának biztosítása, • egységes vázlattal és magyarázattal ellátott jogi kézikönyvek kidolgozása és kibocsátása; • innovációk és befektetési lehetőségek közös piacának megteremtése, a szabad munkahelyek és a munkanélküliek közös nyilvántartásának vezetése, közös programok kivitelezése ezen a területen és befektetőbarát környezet kialakítása.
5. mezőgazdaság	<ul style="list-style-type: none"> • a gazdasági tevékenység ezen ágazata az előfeltételek elemzése során csak szórványosan fordul elő, nagy jelentőséggel bír azonban a táj esztétikai értékével, a vidéki turizmussal és az agroturizmussal kapcsolatban, a hagyományos vadász és horgász aktivitásokon kívül, növekszik a növény- és állat-egészségügyi együttműködési intézkedések intenzitása és kérdésköre, azok határokon történő gyakorlati végrehajtásával kapcsolatban.
6. környezetvédelem	<ul style="list-style-type: none"> • a határokon átnyúló együttműködés közös célja ezen a téren a biodiverzitás megőrzéséhez vezető, tartósan fenntartható fejlődésről szóló közös bázis létrehozására való törekvés, tekintettel arra, hogy a megismerés mai szintje egyértelműen rávilágít a határ menti területek térbeli folytonosságára, vagyis a környezet állapota romlásának problémáinak közös kezelésének és megoldásának szükségességére, melyeket a mezőgazdasági, építőipari és egyéb tevékenység okoz. Ezeket a célokat fogja szolgálni a környezetvédelem közös stratégiájának kialakításának folyamata, egy határokon átnyúló környezetvédelmi adatbázis létrehozás és aktualizálása, a természetvédelmi alapelvek és normák (TANAP, PIENAP, POLONINY), természeti erőforrásokkal való gazdálkodás alapelveinek egységesítése és az erdőgazdálkodás területén való aktív együttműködés.

Forrás: Lukčo (2013: 17)

A jelen kutatás keretében vizsgált területen alapvetően gazdasági együttműködés valósul meg, amely a két résztvevő országának gazdasági szerkezeti javítását célozza meg azzal, hogy a munkaerő-deficitet a határmenti régiók együttműködésével kívánja enyhíteni.

3.2.2. Az együttműködések fejlődése, típusa és céljai

A határon túli, avagy azon átnyúló együttműködések dinamikája az utóbbi évszázadok során Európában egy szakadatlanul mozgásban lévő, két végpont között más és más pozíciókat rövid ideig felvevő, majd nyugvópontját gyorsan megváltoztató inga mozgáshoz hasonlítható. A határ fogalmának tudományos meghatározásakor említett „állami szuverenitás szétszakítási technológiái” az európai birodalmak korában még igen kívánatos és gyakran alkalmazott eszköz volt, a területi viszonyok megszilárdulása előtt ugyanis korántsem volt egyértelmű, hogy melyik birodalom határa pontosan hol húzódik. A gyakori hódító hadjáratok, a vándorlás, az uralkodók közti területcserék, illetve akár kisebb területi egységek közti határvillongások a határok pozícióját bizonytalanná tették,

állandó határvonalak kiépítésére ezekben az időkben még nem volt lehetőség. Rendkívül hosszú és bonyolult folyamatok eredményeképpen, évszázadok alatt alakult ki a viszonylag állandó – a maihoz némiképp hasonlatos – Európa képe, amelyben az államok határait szempontjából már képesek voltak fenntartani bizonyos szintű állandóságot (Lukčo, 2013).

Bár a határok mindig fontos szerepet játszottak az európai politikában – a védelmi funkciókon túl ezek a keretek, az általuk körülölelt terület mérete mutatta egy uralkodó hatalmát –, a területfoglalásról idővel áttolódott a hangsúly a területek megtartására, a szilárd földrajzi keretek közötti uralkodásra. Ez a törekvés hajtotta a 18-19. század európai népeit és vezetőit, amikor a korábbi kiterjedt, birodalmi jelleg helyett egyre inkább a nemzetállamok kerültek előtérbe. A nemzetállamok kialakulása sokféleképpen ment végbe, valahol éppen a nagyobb birodalmakból kiszakadó kisebb egységek kaptak vagy szereztek megfelelő önállóságot, máskor a területek egyesülése, szoros szövetsége vezetett az önálló államiság kialakításához.

Az Európában megszilárduló nemzetállami viszonyok következményei közt a tárgyalt téma szempontjából leginkább az állandó határok kialakulása lényeges; az államok egymástól való elválasztottsága, a szuverenitás kiteljesedése után azonban a 20. század közepén már az együttműködés gondolata kezdett minél nagyobb nyilvánosságot kapni, amelyben élen jártak a határ menti területek együttműködésére vonatkozó igények. Felismerték, hogy a határok mentén fekvő – általában az ország központjától távol eső, annak gazdasági erejéből kevésbé részesülő – területek fejlődéséhez, lakossága életszínvonalának növeléséhez mindinkább szükséges a környező területekkel való kooperáció, tekintet nélkül a környező területek államára. Ebben a gondolatban az is közrejátszott, hogy a határok menti települések és népek összefogásával a megismerés, az elfogadás és így a béke is nagyobb eséllyel garantálható a részes államok számára, ami szintén visszavezet a határok megszilárdulásához. Az első időkben ezek az együttműködések még partikuláris problémák megoldását célozták, amelyek a lakosság igényeiben gyökereztek.

Az első szövetségeket a században Németország kötötte a szomszédos államokkal, például Hollandiával és Franciaországgal, később ezek a szövetségek mind több területre terjesztették ki együttműködésüket, az európai integráció mélyülésével pedig a határ menti területek együttműködése is jelentős hajtóerőt kapott. Az 1970-es években ennek hatására

alakulhatott meg az Európai Határ menti Régiók Munkaközössége, de ez a trend volt hatással az Európai Unió regionális politikájára is, ahol eleinte egyre nagyobb hangsúlyt kaptak a határ menti régiók, majd az Európai Regionális Fejlesztési Alap megalakulásával az egyes régiók közti fejlettségbeli különbségek felszámolása az integráció egyik fő célkitűzésévé vált (Halás és Slavík, 2001). Az Európai Unió törekvései mellett a nemzetközi jog egyre inkább kimunkálta azokat a megállapodásokat, amelyek a határon átnyúló kapcsolatok élénkítését szolgálták (ilyen volt például és legfőképpen az Európai Keretegyezmény a területi önkormányzatok és közigazgatási szervek határ menti együttműködéséről, az úgynevezett Madridi Keretegyezmény és kiegészítő jegyzőkönyvei), de az Európai Unión belül is több formát öltött az együttműködések támogatása. Ezt a célt szolgálta például az INTERREG, illetve a PHARE programok. Emellett természetesen más szervezetek is bekapcsolódtak az együttműködések támogatásába.

A nemzeti határokon túlmutató együttműködések típusai közt elsőként a határmenti együttműködések rendszertani elhelyezése szükséges. Itt három típust különböztethetünk meg, az együttműködés földrajzi kiterjedtsége szerint Gasparini (2004):

- nemzetek közötti együttműködés: nevéből adódóan teljes államok közti kooperációt jelent, általában egy-egy specifikus téma köré szervezve, jellemzően nemzetközi szervezetek általi kezdeményezéssel vagy koordinációval (például Európa Tanács);
- régiók közötti együttműködés: az országosnál kisebb térségek közti együttműködési formák gyűjtőneve szintén meghatározott témákban történő kapcsolatokat foglal magában, eltérés azonban, hogy a résztvevők országoként bizonyos szereplőkre (szervezetekre) korlátozódnak;
- határ menti együttműködés: meghatározott földrajzi térségben, az államhatárok mentén bizonyos távolságban, számos témában vagy deklaráltan minden együttműködésre alkalmas témában, számos szereplővel.

A magyar és román felek közti, a jelen kutatásban vizsgált együttműködés a harmadik típusba, a határ menti együttműködések körébe tartozik. Gabbe (2011) az együttműködések irányítása helyett az alapján különbözteti meg a kapcsolatokat, hogy

létezik-e önálló adminisztratív struktúrájuk, egyfajta önálló szervezeti identitásuk. Itt alapvetően két típus határolható el egymástól:

- intézményesült: az első típus esetében az együttműködésnek saját és önálló szervezeti kereteik vannak, ezek a szervezetek saját költségvetéssel gazdálkodnak és saját „nevük” alatt hajtják végre célkitűzéseiket;
- nem intézményesült: a második típusnál a hangsúly nem a szervezeteken, hanem a végrehajtandó célokon van, a részes felek általában ezért nem is hoznak létre az együttműködést végrehajtó szervezetet, hanem saját – általában nem csak az együttműködés céljára szolgáló – szervezeti kereteik között bonyolítják le a kooperációt.

A jelen kutatásban vizsgált együttműködés az intézményesültség szempontjából a második típusba sorolható be, hiszen a végrehajtók saját szervezeteik keretei között, illetve a szervezetek egymással történő kooperálása formájában hajtják végre a pályázat keretében kitűzött célokat, az együttműködést ebben az esetben a projektszervezet és annak tisztségviselői képviselik.

Az együttműködések általában vett céljainak meghatározása szintén csak átfogó jelleggel végezhető el. A határokon átnyúló együttműködések a legtöbb esetben a képviselt térségek valamely társadalmi, gazdasági mutatójával, vagy általános fejlettségével kapcsolatos minőségjavulást tűznek ki célul, a pályázatok kiindulópontja ezért valamely azonosított (például: jogi, gazdasági, társadalmi, nyelvi, kulturális, vallási) hátrány (De Sousa, 2012). Az Európai Bizottság ezen felül időről időre igyekszik deklarálni azokat az átfogó célokat, amelyek mentén a támogatások becsatornázására törekszenek: ilyen például az összehangolt gazdasági és társadalmi fejlődés, a lakosság határokon átnyúló aktivitásainak támogatása. A Határ menti Régiók Európai Szövetsége ehhez annyit tesz hozzá, hogy az együttműködés alapja általában a hosszúra nyúló közös történelmi múlt, illetve ezen alapulva a mélyen gyökerező társadalmi és kulturális kapcsolatok, amelyek fejlesztése tulajdonképpen a fejlesztések egyik alapvető célkitűzése.

3.2.3. Az együttműködések jogi-közigazgatási háttere

Az államok és területeik együttműködését alapvetően befolyásolják azok a hivatalos, intézményesített formát öltött megállapodások, amelyek jogi erővel kötelezik az együttműködésekben érintett feleket. A határon túli együttműködések jogi háttere esetében számos formát találunk a partnerségek jogszabályokban történő deklarálására.

8. táblázat: A határon túli együttműködések jogi háttere

Intézményesült formák	Intézményesült szervezeti modellek		
Jogi keretek	<ul style="list-style-type: none"> • Európai területi együttműködési csoportosulás (EGTC) • Egyéb határon átnyúló jogi személyiséggel rendelkező gazdasági társasági struktúrák (EEIG, SE, SCE) 	<ul style="list-style-type: none"> • Eurorégió (például EUREGIO D/NL) • Munkaközösség (például Junta de Extremadura—Alentejo Munkaközösség) • Euroregionális együttműködési csoport (ECG) 	
Közösségi jog	Rendeleti úton történő szabályozás (nemzeti végrehajtási jogszabállyal kiegészítve)		
Nemzetközi jog	<p>Helyi és regionális szintű szerződések: például</p> <ul style="list-style-type: none"> • Mainzi Egyezmény (Észak-Rajna-Vesztfália és Rajna-vidék-Pfalz között) <p>Két- és többoldalú államközi szerződések: például</p> <ul style="list-style-type: none"> • Isselburg-Anholt Agreement • Vienna Agreement • Magyar-Román Alapszerződés: A Magyar Köztársaság és Románia között Temesvárott, 1996. szeptember 16-án aláírt, a megértésről, az együttműködésről és a jószomszédságról szóló Szerződés (az 1997. évi XLIV. törvénnyel kihirdetve) <p>Európa Tanács keretegyezményei, chartái:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Madridi Keretegyezmény + Első Kiegészítő Jegyzőkönyve, Második Kiegészítő Jegyzőkönyve, Harmadik Kiegészítő Jegyzőkönyve • Helyi Önkormányzatok Európai Chartája + Kiegészítő Jegyzőkönyv 		

Forrás: Fejes (2010: 116)

Az együttműködések két meghatározó jogterülete a nemzetközi jog és a közösségi jog. A nemzetközi jogot alapvetően az államok hozzák létre olyan egymás közötti megállapodásokkal, amelyeket aztán hivatalos formájukban saját magukra nézve kötelező

érvényűnek ismernek el, ezáltal jogi erőt biztosítva a megállapodások tartalmának. Ezek a törekvések – amennyiben nem két- vagy többoldalú, közvetlen államközi megállapodásokról van szó – a legtöbb esetben valamely nemzetközi szervezet égisze alatt köttetnek. A határon túli együttműködések esetében az Európa Tanács munkája a leginkább meghatározó, mint olyan szervezet, amely az államok között fennálló intézményes korlátok enyhítésén, vagy teljes lebontásán munkálkodik. Nevéhez köthető az első kiterjedt, számos állam részvételével elfogadott nemzetközi dokumentum, amely a határ menti együttműködések volt hivatott elősegíteni.

Az úgynevezett Madridi Keretegyezmény⁷ hosszas előkészítő munka után született meg, keretegyezmény jellegét pedig az a tény biztosítja, hogy kifejezett célja az államok szuverenitásának tiszteletben tartása mellett az államok közti megállapodások kereteinek meghatározása, annak biztosítása, hogy az együttműködések megkötésekor szilárd jogi alapokat biztosítson az egyedi megállapodások tartalommal való feltöltéséhez. A kihívás abban állt, hogy az Európa Tanács tagjait tömörítő országok igen változatos igazgatási struktúrákkal rendelkeznek, egy nemzetközi egyezménynek pedig mindezen feltételekhez egy időben és teljes mértékben kell alkalmazkodnia. Ez alapján az egyezmény a keretek felvázolásánál ambiciózusabb célt nem is fogalmazhatott meg, különösen azért, mert hatályba lépéséhez az aláíró államok saját jogrendszerében történő átültetésre, az egyezmény ratifikálására volt szükség, az ezt megalapozó jogszabályok pedig már a részes államokra specifikusan tudnak feltételeket szabni. Fontos vívmányai közé tartozik, hogy – még mindig nem jogszerűen elismert, de a nemzetközi jog keretei közt elfogadott – meghatározását adta a határmenti együttműködéseknek. Az egyezmény szerint „a határmenti együttműködés fogalmába tartozik két vagy több Szerződő Fél joghatóságán belül lévő területi önkormányzatok és közigazgatási szervek között a jószomszédi kapcsolatok erősítése és továbbfejlesztése céljából megvalósuló tevékenység, valamint az e

⁷ Hivatalos nevén: European Outline Convention on Transfrontier Co-operation between Territorial Communities or Authorities – A Területi Önkormányzatok és Közigazgatási Szervek Határmenti Együttműködéséről szóló, 1980. május 21-én, Madridban kelt Európai Keretegyezmény.

cél megvalósítását szolgáló egyezmény vagy megállapodás megkötése”⁸. Keretmegállapodásként, a korábban említettek alapján nem határoz meg az együttműködések tartalmára vonatkozó követelményeket, bizonyos formában mégis javaslatokat ad e tartalmakra vonatkozóan. Ezek az úgynevezett mintamegállapodások, amelyeket államközi együttműködésekre, illetve szubnacionális szintek közötti megállapodásokra is közzé tesz mellékletében. Az államközi megállapodások mintái e szerint az alábbiak:

- határmenti együttműködés elősegítéséről szóló államok közötti mintamegállapodás,
- határmenti területi konzultációkról szóló államok közötti mintamegállapodás,
- határmenti helyi konzultációkról szóló államok közötti mintamegállapodás,
- helyi önkormányzatok szerződéses határmenti együttműködéséről szóló államok közötti mintamegállapodás,
- helyi önkormányzatok határmenti együttműködésének szerveiről szóló államok közötti mintamegállapodás.

A különböző szintű önkormányzat egységek együttműködésére vonatkozóan pedig az alábbi formátumokat ajánlja:

- megállapodás a helyi önkormányzatok közötti konzultatív bizottság létrehozásáról,
- megállapodás a határmenti helyi közügyek vitelében való együttműködésről,
- megállapodás a határmenti együttműködést szolgáló magánjogi szervezetek létrehozásáról,
- szerződés a határmenti helyi önkormányzatok közötti beszállítások vagy szolgáltatások nyújtásáról (magánjogi típusú megállapodás),

⁸ Ezt a Madridi Keretegyezmény 2. cikk (1) bekezdése mondja ki.

- szerződés a határmenti helyi önkormányzatok közötti beszállítások vagy szolgáltatások nyújtásáról (közjogi típusú megállapodás),
- megállapodás a helyi önkormányzatok közötti határmenti együttműködési szervezetek létrehozásáról.

A Keretegyezmény Kiegészítő Jegyzőkönyvei olyan pontosításokat hajtanak végre és bővítik az eredeti egyezmény tartalmát, amely az időközben felgyülemlett gyakorlati tapasztalatokon alapulva hatékonyabbá teszi a dokumentum eredeti céljának elérését. Az első Jegyzőkönyv többek közt a határmenti területek meghatározását pontosítja, a második Jegyzőkönyv ezzel szemben a nem határ menti területek együttműködésére vonatkozóan tartalmaz kiegészítéseket, a harmadik Jegyzőkönyv pedig az addigi hibákat kiküszöbölve határozta meg a területi együttműködési csoport fogalmát, amellyel már egy konkrétabb együttműködési formára tesz ajánlást. Az Európa Tanács másik jelentős törekvése az önkormányzatok közti nemzetközi együttműködés erősítésének célját tűzte ki. Ennek eredményeként, már a Madridi Keretegyezmény hatálya alatt alkották meg a Helyi Önkormányzatok Európai Chartáját, a társulás jogát nemzetközi szintre kiterjesztő dokumentumot, amelyhez később a Keretegyezményhez hasonló okokból egy Kiegészítő Jegyzőkönyv is kapcsolódott. A törekvések sikere után a szervezet megkezdte a Regionális Önkormányzatok Európai Chartájának megfogalmazását is, ezt a munkát azonban nem övezte siker, a tagállamoknak a mai napig nem sikerült megegyezniük a regionális együttműködésekre vonatkozó dokumentum tartalmában.

A nemzetközi jog, az Európa Tanács és a Madridi Keretegyezmény hatálya alá tartozó államközi megállapodások között külön említést érdemel a Magyar-Román Alapszerződés, vagyis „A Magyar Köztársaság és Románia között Temesvárott, 1996. szeptember 16-án aláírt, a megértésről, az együttműködésről és a jószomszédságról szóló Szerződés”, amely utat nyitott a két ország helyi és területi szintű együttműködéseinek. Az államközi megállapodások mellett pedig a Keretegyezmény hatálya alatt ma már helyi szintű megállapodásokra is sor került, például az Észak-Rajna-Vesztfália és Rajna-vidék-Pfalz közötti megállapodásra.

A nemzetközi jog mellett a határon átnyúló együttműködések a közösségi jog is segíti. A nemzetközi jogtól eltérően közösségi jog alatt az Európai Unió jogforrásait értjük, amelyek az Európai Unió tagállamaira érvényesek, hatálya rájuk terjed ki. Az Európai

Unió több szakpolitika keretében is támogatja az együttműködéseket, a regionális politika általános célkitűzései mellett az INTERREG programok működtetése annak a bizonyítéka, hogy az integráció valóban eltökélt a térségek közti együttműködések erősítésében. A törekvések újabb bizonyítéka az európai területi együttműködési csoportosulás (EGTC) megalapítása, mint jogi személyiséggel rendelkező határon átnyúló együttműködési forma az ennek keretében megkötött megállapodások tehát már nem a nemzetközi jog, hanem a közösségi jog hatálya alá tartoznak. Az EGTC-rendelet hátránya – mint általában a közösségi szinten meghozott döntéseké – a tagállamok saját jogrendszerébe illesztésével kapcsolatos, amely során az eredeti elképzelésekhez képest a tagállamok szűkítve is értelmezhetik a közösségi célkitűzéseket, saját jogrendjükbe pedig akár ilyen módon is beilleszthetik az EGTC-re vonatkozó szabályozást.

Az EGCT mellett léteznek a közösségi jogban ma már egyéb határon átnyúló jogi személyiséggel rendelkező gazdasági társasági struktúrák is, mint például az Európai Gazdasági Egyesülés (EEIG), az Európai Részvénytársaság (SE), vagy az Európai Szövetkezet (SCE), amelyek mindegyike megfelelő lehetőséget nyújt határon átnyúló kapcsolatok létesítéséhez, azonban a gyakorlati tapasztalatok azt mutatják, hogy hosszabb távú kapcsolatok kialakítására ezek a szervezeti formák nem alkalmasak.

A magyar-román határ menti együttműködésnek jelentős impulzust adott Románia 2007-es csatlakozása az Európai Unióhoz. A regionális átalakulás az országban már jóval ezelőtt, 1998-1999 között megkezdődött, a kialakított nyolc fejlesztési régió nem csupán a megyék határvonalain alapult, hanem jogi értelemben a megyék és a helyi szervek is beleegyezésüket adták hozzá, a megyei tanácsok ugyanis megállapodást kötöttek a területüket magába foglaló régió megalapításáról, amelyhez a helyi tanácsok is hozzájárulásukat adták. A kialakítás már ebben az időben is figyelembe vette az Európai Unió területi nomenklatúráját, a régiók a NUTS 2 szintnek feleltek meg. A lehetőség ezután teljes mértékben adott volt a nemzetközi megállapodásokhoz való csatlakozásra, amelyet Románia és Magyarország mellett a környező országok is végrehajtottak ebben az időszakban.

9. táblázat: Fontosabb nemzetközi egyezmények hatályba lépése

	Helyi Önkormány-	Madridi Keret-	Madridi Keret-	Madridi Keret-	Madridi Keret-	Helyi Önkormány-
--	---------------------	-------------------	-------------------	-------------------	-------------------	---------------------

	zatok Európai Chartája	egyezmény	egyezmény Első Kiegészítő Jegyzőkönyv	egyezmény Második Kiegészítő Jegyzőkönyv	egyezmény Harmadik Kiegészítő Jegyzőkönyv	zatok Európai Chartája Kiegészítő Jegyzőkönyv
Szlovénia	1997.03.01.	2003.10.18.	2003.12.18.	2003.12.18.	(2009.11.16. csak aláírás)	(2009.11.16. csak aláírás)
Ausztria	1988.09.01.	1983.01.19.	2004.06.18.	2006.12.23.		
Ukrajna	1998.01.01.	1993.12.22.	2005.02.05.	2005.02.05.		
Szlovákia	2000.06.01.	2000.05.02.	2000.05.02.	2001.02.01.		
Románia	1998.05.01.	2003.10.17.	(1998.05.05. csak aláírás)	(1998.05.05. csak aláírás)		
Magyarország	1994.07.01.	1994.06.22.				(2009.11.16. csak aláírás)
Horvátország	1998.02.01.	2003.12.18.				
Szerbia	2008.01.01.					

Forrás: Fejes (2010: 137)

Mára Közép-Kelet-Európa államainak legtöbbje csatlakozott a legjelentősebb egyezményekhez. Jellemzően a vitatottabb tartalommal rendelkező kiegészítő jegyzőkönyvek ratifikálása a mai napig csak korlátozott számban történt meg. Románia a regionális átalakulás időszakában csatlakozott a Helyi Önkormányzatok Európai Chartájához, amelynek Magyarország ekkor már mintegy négy éve tagja volt. Az országok két- és többoldalú együttműködését megalapozó Madridi Keretegyezmény Magyarország ugyanebben az évben, 1994 közepén csatlakozott, Románia 2003-ban. A Keretegyezmény kiegészítő jegyzőkönyveinek saját jogrendszerbe ültetésére a mai napig nem került sor sem Magyarországon, sem Románia esetében, bár utóbbi már mintegy 20 éve aláírta az egyezményt, hatályba azóta sem lépett. Magyarország pedig mintegy 10 éve csatlakozott a Helyi Önkormányzatok Európai Chartája Kiegészítő Jegyzőkönyvéhez, ám hatályba léptető jogszabályt azóta sem fogadott el. A régióban e tekintetben Szlovénia áll az élen, amely csak a Harmadik Kiegészítő Jegyzőkönyv, illetve az önkormányzati charta jegyzőkönyvének hatályba léptetésével van elmaradva.

A magyar és román határmenti területek együttműködése kapcsán érdekes körülmény, hogy Románia a Madridi Keretegyezményhez megszorító fenntartást fogalmazott meg, amelyben kikötötte⁹, hogy a helyi és a régiós együttműködés kizárólag a határ menti területek közt lehetséges, illetve bármiféle együttműködést államközi megállapodáshoz köt. Ilyen módon a regionális kapcsolatok kiépítése is korlátokba ütközik jelenleg a két ország között, hiszen a helyi vagy területi igényeknek országos, központi elismerést kell nyerniük a kooperáció megkezdése előtt, illetve a nem határon fekvő területek esetében az ilyen igények megvalósulása ki van zárva. Magyarország szintén megfogalmazott fenntartást az egyezményhez¹⁰, ebben az együttműködések alanyi körét konkrétizálja, illetve szűkíti le, amelyek így kizárólagosan önkormányzatok vagy állami, közigazgatási szervek lehetnek.

A két ország hatékonyabb, és nem kevésbé magasabb minőségű együttműködésének jogi feltétele mindezek alapján annak lehetővé tétele lenne, hogy az együttműködések területi és alanyi körében a korlátozások feloldásra kerüljenek, teret engedve ezáltal mindkét ország szélesebb körű kooperációjának. Ezt a problémát jogi oldalról teljes mértékben kezelhetné a kiegészítő jegyzőkönyvekhez való csatlakozás, amelyek már e téren is pontosabb megfogalmazást tartalmaznak. Ennek megtörténteig tulajdonképpen joghézag van mindkét ország kapcsolatrendszerében: a kisebbségi szervezetek és

⁹ A román hozzáfűzés pontos szövege: „Romania states that the enforcement of the Outline Convention, mentioned in Article 1, is subordinated to concluding interstate agreements, and that the area of enforcing the provisions related to the transfrontier co-operation is strictly limited to the territory of the border counties.” Declaration contained in the instrument of ratification deposited on 16 July 2003 - Or. Engl.

¹⁰ A magyar hozzáfűzés pontos szövege: „The Republic of Hungary hereby announces that until the recall of the present declaration the Hungarian authorities listed below are pronounced as those coming under the force of the European Outline Convention on Transfrontier Co-operation between Territorial Communities or Authorities on the basis of the Paragraph 2, Article 2 of the Convention, in compliance with the decrees of the Hungarian Law: a.) the communal, urban, capital and its district and county self-governments; b.) the Metropolitan Public Administration Office or the County Public Administration Office.” Declaration contained in a letter from the Minister for Foreign Affairs of the Republic of Hungary, handed over to the Secretary General at the time of deposit of the instrument of ratification, on 21 March 1994 - Or. Engl.

önkormányzatok ugyanis mindkét országban aktív kapcsolatokat tartanak fenn az anyaországgal (Hegedűs, 2006: 11).

3.3. A foglalkoztatás elősegítésének intézményrendszere és szolgáltatásai

A foglalkoztatáspolitikai kiemelt tényező a munkaerőpiac trendjeinek befolyásolásában. a folyamatokat alapvetően a munkaerőpiac és tényezői (a munkaerő, a vállalkozások, a tőke stb.) határozzák meg, emellé azonban minden állam kiépíti azokat az intézményeket, saját folyamatokat és eszközrendszert, amellyel a felmerülő feszültségeket (bér, foglalkoztatás, munkanélküliség stb.) kezelni kívánja. A rendszer működésének alapjait bizonyos – országonként eltérően – kimondott, explicit vagy hallgatóságos, implicit elvek jelentik. Ilyen például az együttműködés kötelezettségének elve, amely szerint a munkaerőpiac szereplői nem csak az állammal működnek együtt a jogszabályok rendelkezései alapján, hanem egymással is kooperációra törekcszenek a felmerülő feszültségek megszüntetése érdekében. A közös érdek minden esetben a foglalkoztatás növekedése, annak különböző módokon történő fejlesztése. E fő elv mellé kapcsolódik minden további, már nem szorosán a munkaerőpiachoz illeszkedő eszme – például a hátrányos megkülönböztetés tilalmáé, amely ebben az esetben kimondja, hogy az alkalmazás feltétele kizárólag a képesség, képzettségbeli hiány lehet, egyéb – például vallási, etnikai, származási stb. – tényező nem.

Az intézményrendszer által nyújtott szolgáltatások a legtöbb esetben ingyenesek, avagy pénzbeli támogatás esetén illeszkednek az aktuális társadalmi igényekhez, se nem méltatlanul alacsonyak (így támogatva a munkavállalót az életnívó átmeneti fenntartásában), se nem magasak (nem generálnak társadalmi feszültséget, emellett munkára ösztönöznek). Az ingyenesség mellett további fontos tényező, hogy az intézményrendszer célkitűzése – amelyhez eszközeit is igazítja – az, hogy a munkaerőpiacról különböző okokból kiszorultakat visszavezesse a munka világába, számukra olyan körülményeket teremtsen, amellyel ezt a célt tudják elérni. Az oktatási lehetőségek tehát éppúgy mint a pénzbeli támogatások ösztönzőként hatnak arra, hogy a foglalkoztatási feszültségek a lehető legtermészetesebb úton legyenek feloldva, illetve hogy a személyes életút része legyen az aktív munkaerőpiaci státusz.

3.3.1. Foglalkoztatás intézményrendszere

A foglalkoztatás elősegítése állami oldalról az aktív és passzív foglalkoztatáspolitikai eszközök logikájában különböző, a munkához jutást és a foglalkoztatást segítő szolgáltatások nyújtását, a munkaerő-piaci szereplők közti koordinációt, szervezést és hatósági feladatok ellátását jelenti, amelynek érdekében a modern államok általában többszintű intézményi hálózatot tartanak fenn. Magyarországon és Romániában egyaránt jelentős múltja van az állam foglalkoztatást ösztönző, segítő tevékenységének, a jelenlegi szervezeti struktúra kialakulása tehát hosszabb fejlődési ív eredményét tükrözi.

10. táblázat: A foglalkoztatási intézményrendszer szintjei és szereplői Magyarországon és Romániában

	Magyarország	Románia
Szabályozó szerv	Országgyűlés	Országgyűlés
Végrehajtó, stratégiaalkotó, tervező szerv	Kormány	Kormány
Ágazati irányító	Pénzügyminisztérium Foglalkoztatáspolitikáért és Vállalati Kapcsolatokért Felelős Államtitkárság	Munkaügyi és Szociális Igazságügyi Minisztérium
Országos feladatok ellátására kijelölt szerv(ek)	Foglalkoztatáspolitikáért és Vállalati Kapcsolatokért Felelős Államtitkárság	Országos Foglalkoztatási és Munkaerő képzési Megfigyelőközpont, Nemzeti Foglalkoztatási Ügynökség
Területi feladatok ellátására kijelölt szerv(ek)	Fővárosi és megyei kormányhivatalok munkaügyi szakigazgatási szervei, Járási hivatalok munkaügyi szervezeti egységei	Megyei Foglalkoztatási Ügynökség
Helyi feladatok ellátására kijelölt szerv(ek)	helyi önkormányzatok	fallvak, községek (kommunák), városok, önkormányzatok

Forrás: a szerző szerkesztése

Magyarországon az Országgyűlés szabályozó és a Kormány mint a végrehajtás csúcán álló szervek szerepe mellett a Pénzügyminisztérium Foglalkoztatáspolitikáért és Vállalati Kapcsolatokért Felelős Államtitkársága látja el a foglalkoztatással kapcsolatos szakpolitikai feladatokat. Ágazati irányítóként feladatai igen szerteágazóak, a

Foglalkoztatáspolitikáért és vállalati kapcsolatokért felelős államtitkárt a Munkaerőpiacért és vállalati kapcsolatokért felelős helyettes államtitkár segíti munkájában.

4. ábra: A Foglalkoztatáspolitikáért és Vállalati Kapcsolatokért Felelős Államtitkárság szervezeti felépítése

Főosztályok	Osztályok
Munkaerőpiaci Főosztály	Munkaerőpiaci Stratégiai és Végrehajtási Osztály
	Elemzési és Bérpolitikai Osztály
Munkaerőpiaci Programok Főosztály	Nemzetközi és Európai Uniós Koordinációs Osztály
	Tervezési és Monitoring Osztály
	Program Végrehajtási Osztály
Munkaerőpiaci Szabályozási Főosztály	Szabályozási Osztály
	Foglalkoztatási Jogi Osztály
	Munkajogi Osztály
	Társadalmi Párbeszéd Osztály
Munkavédelmi Főosztály	Munkafelügyeleti Osztály
	Munkabiztonsági Osztály
	Munkakörnyezeti Osztály
	Munkafelügyeleti Módszertani és Tájékoztatási Osztály
Foglalkoztatás-felügyeleti Főosztály	Foglalkoztatás-felügyeleti Osztály
	Foglalkoztatás-felügyeleti Módszertani Osztály
	Foglalkoztatás-felügyeleti Információs és Tájékoztatási Osztály
	Nyilvántartási Osztály
Foglalkoztatási Szolgálat Főosztály	Koordinációs és Fejlesztési Programok Osztály
Kiemelt Vállalati Kapcsolatok Főosztály	Kiemelt Vállalatok és Projektek Osztály

Forrás: 3/2018. (IX. 5.) PM utasítás a Pénzügyminisztérium Szervezeti és Működési Szabályzatáról

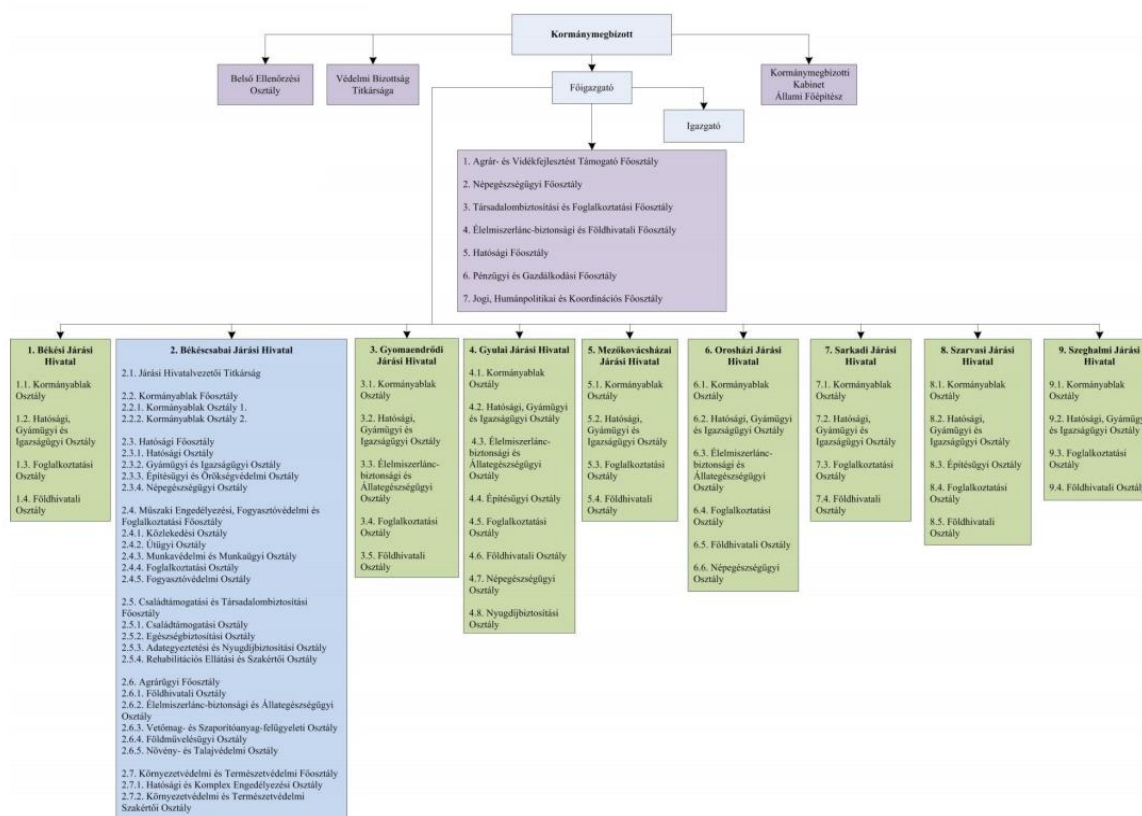
Az államtitkárság legfontosabb feladatai közé tartozik az ágazatra vonatkozó javaslatok kidolgozása, különös tekintettel az érdekegyeztetésre és a szociális párbeszédre. E fórumokon képviseli is a magyar kormányt és a minisztériumot, hasonlóan az érdekegyeztető munkaügyi országos fórumok ülésein. Fontos feladata a jövedelem- és bérpolitika kidolgozásában való részvétel, ami nem csak a közszféra béreinek megállapítását jelenti, hanem a magánszféra béreire vonatkozó kormányzati intézkedések kidolgozását is (ide tartozik például a minimálbér és a garantált bérminimum összegének megállapítása). A jövedelem- és a bérmegállapítás közvetlen feladatain túl az

államtitkárság tevékenységi körébe tartozik a foglalkoztatáspolitikai koncepciók kidolgozásában való részvétel is, ami tágabb kontextusban vázolja fel a munkaerőpiaccal kapcsolatos szakpolitikai lépéseket. A koncepciók, stratégiák és programok megalkotása nem korlátozódik a foglalkoztatáspolitikára, ezen felül az államtitkárság irányítja például a munkanélküliek ellátásáról, munkaerő-piaci szolgáltatásokról, munkaerő-piaci képzések fejlesztéséről, munkaviszonyról és közalkalmazotti jogviszonyról, munkaügyi ellenőrzésről és a munkavédelemről szóló javaslatok kidolgozását is.

Az államtitkárság felelős a foglalkoztatás rendkívüli helyzeteinek (például: kiemelkedő szintű munkanélküliség vagy munkaerőhiány) kezelésére szolgáló javaslatok kidolgozásáért is, hasonlóan a gazdasági szerkezetváltást előkészítő javaslatokhoz. Ezekben a munkálatokban nem csak a tervezés, hanem a végrehajtás szintjén is bekapcsolódik a munkahelyteremtő, munkahelymegőrző, foglalkoztatást elősegítő támogatások és munkaerő-piaci programok kapcsán. Az államtitkárság másik nagy feladatköre a kiemelt jelentőséggel rendelkező vállalkozásokkal kapcsolatos, amelyek tekintetében a gazdasági helyzetük javítása és versenyképességük növelése érdekében jár el, kapcsolatot tart fenn. Az államtitkárság szervezeti egységei (összesen) e feladatokhoz kapcsolódóan látnak el előkészítő és koordináló tevékenységet. Az ágazati irányítás feladatai tehát a Pénzügyminisztérium szervezetén belül összpontosulnak, a foglalkoztatáspolitikai területe külön államtitkárságot kapott, ahol a munkaerő-piaci ágazatirányítás szoros összefüggésben áll a vállalati szférával fenntartott kapcsolatokkal, így megvalósul az emberi erőforrás és a vállalkozások párhuzamos párhuzamos állami feladatainak ellátása.

A foglalkoztatási intézményrendszer csúcsán álló, ágazati irányító szerepet ellátó államtitkársági szint alatt a Foglalkoztatási Szolgálat Főosztály keretében működő Nemzeti Foglalkoztatási Szolgálat, amely tulajdonképpen az országos szinten legkiterjedtebb, állami irányítás alatt álló állasközvetítő szervezet. Szervezeti jellegéből fakadóan az intézmény célja az álláshoz jutás és a foglalkoztatás elősegítése, ennek érdekében álláskeresőknél és munkáltatóknál egyaránt segítség nyújtása a keresleti és kínálati viszonyok összehangolásában. A Szolgálat nem önálló hivatali rendszerrel, hanem a fővárosi és megyei kormányhivatalok, illetve a járási hivatalok keretében, azok munkaügyi feladatokat ellátó szakigazgatási szerveként végzik feladataikat.

5. ábra: A Békés Megyei Kormányhivatal szervezeti felépítése

Forrás: 39/2016. (XII. 30.) MvM utasítás a fővárosi és megyei kormányhivatalok szervezeti és működési szabályzatáról

A Békés Megyei Kormányhivatal szervezeti keretei¹¹ között például a főigazgató közvetlen irányítása alatt álló Társadalombiztosítási és Foglalkoztatási Osztály, illetve a járási hivatalok keretei között működő foglalkoztatási osztályok látják el a foglalkoztatás elősegítéséhez kapcsolódó feladatokat. A szervezeti egységek az alábbi föbb, a foglalkoztatáshoz kapcsolódó további feladatokat látják el:

- tájékoztatás nyújtása, tanácsadás (munkajogi és munkavédelmi témákban is),
- központi munkaerő-piaci programok koordinációja,

¹¹ A Békés Megyei Kormányhivatal szervezeti felépítésének részletes ábrája a Függelékben található.

- Európai Uniós alapokból finanszírozott foglalkoztatási és képzési programok végrehajtása,
- saját munkaerő-piaci szolgáltatások fejlesztése,
- adatgyűjtés és elemzés a saját szaktevékenységre vonatkozóan.

A helyi önkormányzatok a szervezeti struktúrában leginkább a helyi foglalkoztatási viszonyok nyomon követésében, a felsőbb szervekkel való együttműködésben és a helyi szintű foglalkoztatási feladatok ellátásában vesznek részt.

Romániában a foglalkoztatás intézményrendszere szintén többszintű és a magyar intézményi struktúrához hasonló felépítésű – az Országgyűlés és a Kormány szerepe azonos és változatlan. Az ágazati irányító feladatokat a Munkaügyi és Szociális Igazságügyi Minisztérium látja el, a Kormány iránymutatásai alapján összehangolva és irányítva a foglalkoztatáshoz kapcsolódó (munkaügyi, esélyegyenlőségi, szociális védelmi stb.) szakterületeket. Előkészítő feladatai keretében a foglalkoztatás fejlesztésére vonatkozó stratégiai dokumentumokat dolgoz ki, a jogszabályalkotás előkészítő jogi, kodifikációs feladatait végzi, a gyakorlatban alkalmazható foglalkoztatást segítő programok kidolgozásában vesz részt, azokat irányítja, illetve jelentős jogharmonizációs tevékenységet lát el, amelynek keretében biztosítja az Európai Unió jogával való összhangot. Munkaerővel kapcsolatos speciális feladatai az alábbiakban láthatók.

11. táblázat: A Munkaügyi és Szociális Igazságügyi Minisztérium főbb feladatsportjai

1.	Különböző politikák, stratégiák, tervek és jogszabálytervezetek kidolgozása a foglalkoztatás és a továbbképzés területén
2.	A foglalkoztatást és a folyamatos képzést megcélzó nemzeti stratégiák fejlesztése, frissítése és ellenőrzése
3.	A szakképzések és a munkahelyen történő szakmai tevékenységek ellenőrzése
4.	Együttműködés más minisztériumokkal és intézményekkel, a Nemzeti Képesítési Keretrendszer fejlesztésében
5.	Az EU által vagy más forrásokból finanszírozott projektek javaslata és végrehajtása, valamint a kétoldalú együttműködési projektek megvalósítása a foglalkoztatás és a szakképzés területén
6.	Elemzi és jóváhagyja az Nemzeti Foglalkoztatási Ügynökség által javasolt éves országos foglalkoztatási és szakképzési programokat
7.	Meghatározza azokat a teljesítménymutatókat, melyek alapján képezik a Nemzeti Foglalkoztatási

	Ügynökséggel megkötött szerződésnek
8.	Nyilvántartja és frissíti a romániai foglalkozások osztályozását, javaslatok a különböző felhasználók és képzések, hogy a besorolást is megszervezi a képzési programokat befejezett képesítési bizonyítvány
9.	Koordinálja és ellenőrzi az Országos Foglalkoztatási Bizottság működését
10.	Irányítja az Országos Foglalkoztatási és Munkaerő képzési Megfigyelőközpontot

Forrás: Szűcs (2012)

A minisztérium irányító, stratégiaalkotó tevékenységét az Országos Foglalkoztatási és Munkaerő képzési Megfigyelőközpont egészíti ki, amely információgyűjtő és -szolgáltató tevékenységével járul hozzá a foglalkoztatással kapcsolatos folyamatok, trendek megfigyeléséhez és értelmezéséhez. Statisztikai feladatai mellett rendszeres elemzésekkel segíti az ágazat szereplőit, és rendszeres kapcsolatokat tart fenn a terület állami és nem állami szereplőivel is. Az intézményrendszerben tehát egyfajta információs központ szerepét látja el, a foglalkoztatással kapcsolatos önálló döntéshozói vagy végrehajtói szereppel nem rendelkezik.

A Nemzeti Foglalkoztatási Ügynökség a munkaügyi hivatal szerv szerepét ellátó szervezetrendszer országos szintű szerve, alárendeltségébe tartoznak a megyei kirendeltségek, illetve képzőközpontok. Az Országos Foglalkoztatási és Munkaerő képzési Megfigyelőközponttal ellentétben a Nemzeti Foglalkoztatási Ügynökség már tevőlegesen is részt vesz a munkaerőpiac és a foglalkoztatás minőségében javításában, munkaügyi szolgáltatásai és képzései révén. Az országos szerv alatt működő Megyei Foglalkoztatási Ügynökségek egyfajta vegyes munkakört látnak el, a foglalkoztatással összefüggően munkahely-közvetítőként, munkaügyi központként is funkcionálnak, emellett tanácsadással, jogi segítségnyújtással és egyéb, a munkaerő és a vállalkozó számára nyújtott kiegészítő szolgáltatásokkal is foglalkoznak. Kiemelt feladatuként megyei szinten nyújtja azon szolgáltatásokat, amelyeket a Nemzeti Foglalkoztatási Ügynökség országos szinten meghatároz és kidolgoz. A helyi szint feladata a magyarországihoz hasonló, a különböző státuszú települések információnyújtása, kooperációja teszi teljessé a foglalkoztatási intézményrendszert és annak szolgáltatásait.

A foglalkoztatást elősegítő intézményrendszer keretein belül igénybe vehető szolgáltatásokról a következő alponban adunk részletesebb összefoglalást.

3.3.2. Munkaerő-piaci szolgáltatások

A foglalkoztatás elősegítését célzó szolgáltatások hagyományosan – így Magyarországon és Romániában is – az aktív foglalkoztatáspolitikai eszközök közé sorolhatók. A foglalkoztatáspolitikai intézményrendszerén belül nyújtott szolgáltatások célja, hogy a munkanélküli lakosságot különböző ösztönzők, segítségnyújtás által visszavezesse a munka világába – szemben a passzív eszközökkel, amelyek célja csupán a munkanélküli pénzbeli és természetbeli támogatása annak érdekében, hogy a munkakereséshez szükséges életszínvonalát fenntartsa, illetve hogy önerőből újra munkához jusson. A szolgáltatások (eszközök) országonként eltérőek, azonban igen nagy hasonlóságokat mutatnak, a foglalkoztatáspolitikai eszköztár ugyanis minden államban korlátozott körű módszerrel operálhat annak érdekében, hogy munkavállalásra ösztönözze, avagy munkahelyhez segítse a passzív rétegeket. Az alábbiakban Magyarország és Románia munkaerő-piaci szolgáltatásait összegezzük, rövid látképet adva a foglalkoztatás helyzetének empirikus vizsgálata előtt arról, hogy a vizsgált államok miképpen igyekeznek jelenleg pozitívan befolyásolni a munkaerő-piaci trendet és folyamatokat.

Magyarországon az aktív munkaerő-piaci eszközök alapvetően hat csoportra oszthatók (Rákó, 2012):

- képzéseken való részvétel segítése,
- foglalkoztatás bővítését szolgáló támogatások,
- megváltozott munkaképességűek foglalkoztatásának támogatása,
- álláskeresők vállalkozóvá válásának támogatása,
- munkahelyteremtés és megőrzés támogatása,
- munkaerő-piaci programok támogatása, a részmunkaidős foglalkoztatás.

Ahogy a felsorolásból látható, az aktív eszközökkel a munkaerőpiac több szereplőjére is hatást kívánnak gyakorolni. Egy részük a munkavállalók pozícióját javítják a munkaerő piacán például azáltal, hogy magasabban képzetté teszik, vagy a foglalkoztatottból önfoglalkoztatóvá válását támogatják. Más részük a munkáltatók számára teremt pozitív helyzetet például olyan módon, hogy munkaerő-kapacitásuk növelése céljából költségvetési támogatást helyeznek kilátásba. A munkaerő-piaci szempontból hátrányos rétegek foglalkoztatását szintén állami támogatás formájában

ösztönzik, avagy – ezzel érintve mind a munkavállalói, mind a munkáltatói oldalt – az atipikus munkavállalás feltételrendszerét teszik kedvezőbbé úgy, hogy a munkáltatók részére előnyös feltételeket teremtenek atipikusan foglalkoztatott (például részmunkaidős vagy otthonról dolgozó) munkavállalók alkalmazására, a munkavállalókat pedig ösztönzik a hagyományostól eltérő munkavégzési formákra történő átállásra.

A képzéseken való részvétel segítése a képzés költségeinek részbeni vagy teljes átvállalását vagy a dolgozó keresetének valamilyen formában történő kiegészítését jelenti, minden esetben olyan államilag elismert képzésekre értve, amelyek az aktuális munkaerőpiaci igényekkel összhangban állnak, vagyis adott időszakban hiány észlelhető a megszerezhető végzettségű munkavállalók terén. A képzések finanszírozásának pénzügyi hátterét a Nemzeti Foglalkoztatási Alap biztosítja. A képzések célcsoportját az állástalanokon belül is a munkaerőpiac szempontjából hátrányban lévők képezik, valamint különösen támogatandó a megváltozott munkaképességűek rehabilitációja, illetve a fiatal munkanélküliek. Támogatható továbbá a gyermeket nevelők visszatérése a munkaerőpiacra, az egy éven belül megszűnő munkaviszonnal rendelkezők, a közfoglalkoztatásban résztvevők, továbbá akinek a rendszeres foglalkoztatása képzés nélkül nem biztosítható.

A foglalkoztatást bővítő támogatások a munkáltatókat célozzák, a munkabér- és járuléktámogatást szintén hátrányos helyzetű csoportba tartozó munkavállaló felvétele után kaphat. A szabályozás szerint a munkabér és járulékainak legfeljebb felére kérhető támogatás, megváltozott munkaképességű személy foglalkoztatása esetén ennél kevéssel nagyobb arányra. Habár az előző szolgáltatások is segítik a megváltozott munkaképességűek integrálását a munkaerőpiacra, a megváltozott munkaképességűek foglalkoztatásának támogatása célzottan őket segíti. A bértámogatáson felül ennek keretében munkahelyi segítő személy foglalkoztatásának támogatása is kérhető, amennyiben a megváltozott munkaképességű foglalkoztatott állapota azt indokolja, illetve amennyiben a segítő személy munkájának felében vagy kétharmadában tevőlegesen segítséget végez.

Az álláskereső vállalkozóvá válásának támogatása abban az esetben merül fel, ha az adott személy önfoglalkoztatóvá válik, vagy vállalkozáshoz csatlakozik (nem alkalmazottként). A tartósan – három hónapnál tovább – munkanélküliként nyilvántartott

személyek meghatározott plafonértékig vissza nem térítendő támogatásban részesülnek, habár a szabályozás önerő rendelkezésre állását és a feltételek későbbi nem teljesítése esetére biztosítékot is előír. A munkahelyteremtés és -megőrzés támogatása alapesetben új munkahelyek létesítéséhez, a meglévők megtartásához, szerkezetátalakításhoz, korszerűsítéshez igényelhető. A támogatási formára szintén bérplafon vonatkozik, amelyet támogatási időlimit egészít ki. A munkaerő-piaci programok támogatása szintén a Nemzeti Foglalkoztatási Alapból történik, olyan programok esetében, amelyek a térségi foglalkoztatási célkitűzésekkel összhangban állnak. Az atipikus foglalkoztatási formák számos fajtája egyedi megállapodások alapján támogatható.

Végül a szűkebben vett¹² munkaerő-piaci szolgáltatások közé tartozik az információnyújtás (főleg elhelyezkedési lehetőségekről és más, a munkaerőpiaccal összefüggő és rendelkezésre álló adatokról), a munkatanácsadás (elhelyezkedés aktívabb segítése akár terv kidolgozásával), a pályatanácsadás (pályaválasztási, -elhagyási esetben), az álláskeresési tanácsadás (a konkrét álláskeresés technikáiról), a rehabilitációs tanácsadás (megváltozott munkaképességű személyek számára a fenti kategóriák egybefoglalásával), a pszichológiai tanácsadás (a munkakereséssel összefüggő pszichológiai problémák kezelésére), valamint a mentori szolgáltatás (személyes segítséget igénylők számára).

Romániában munkaerő-piaci szolgáltatásokat több szerv is nyújt. Az Országos Foglalkoztatási és Munkaerő képzési Megfigyelőközpont például a hátrányos helyzetben lévő csoportokkal áll kapcsolatban, számukra nyújt információt az aktuális munkaerő-piaci trendekről, elhelyezkedési lehetőségekről. A Nemzeti Foglalkoztatási Ügynökség ennél jelentősen kiterjedtebb szolgáltatásokkal segíti a munkavállalókat és a munkáltatókat. Főbb szolgáltatáscsoportjai a következők:

- tanfolyamok, átképzések,

¹² A munkaerőpiaci szolgáltatásokról, valamint az azokhoz kapcsolódóan nyújtható támogatásokról szóló 30/2000. (IX. 15.) GM rendeletben szereplő szolgáltatások sorolhatók ide. Tágabb értelemben munkaerő-piaci szolgáltatásnak nevezhetők a korábban felsorolt, a munkavállalók és a munkáltatók számára nyújtható pénzügyi és nem pénzügyi szolgáltatások is.

- munkaerő-piaci szereplők közötti közvetítés,
- támogatási és szolgáltatási rendszer működtetése,
- szakmai ajánlások megfogalmazása,
- kapcsolatfenntartás az érintett szereplői körökkel,
- támogatott programok végrehajtása.

Az Ügynökség a munkanélküliek számára információnyújtást és szaktanácsadást végez, a szakmaspecifikus információk mellett a munkakereséshez szükséges általános készségek kifejlesztése érdekében is. Munkaközvetítést is végez, településszintű adatbázist vezet az üres álláshelyekről és nyilvántartja az álláskeresőket is, számukra egyéni elhelyezkedési tervet készít és meghatározott időszakonként – szintén specifikus, adott személyi körre vonatkozó – állásbörzétet is szervez, ahol összehozza az álláshelyet kínálókat és a munkakeresőket. A szakmai képzések és átképzések a magyar szolgáltatáshoz hasonlóan meghatározott személyi kör számára ingyenesen igénybe vehetők, a gyakorlati tapasztalattal nem rendelkezőkön túl a valamely szakmát űzők továbbképzését, specializációját is segítik a hatékonyabb elhelyezkedés érdekében. A vállalkozóvá váláshoz ingyenes tanácsadást és segítségnyújtást végeznek, különösen azok számára, akik a munkanélküliségi alapból felvehető kedvezményes hitellelhetőséggel is éltek; az információnyújtás a vállalkozások indításához szükséges szakmai területeken (jog, pénzügy, marketing stb.) folyik. Külön honorálja a rendszer munkanélküliség alatt járó juttatás időtartamának lejártá előtt munkába állókat, itt a közvetlen pénzügyi támogatás mégis aktív, ösztönző eszköznek tekinthető. Végül a munkaerő mobilitásának, rugalmasságának elősegítése érdekében támogatják a munkavállalási célból lakhelyváltókat és távolabbi területekre ingázókat is.

A munkaadói szolgáltatások között említendő a pályakezdő munkavállalók alkalmazásának támogatása, ami a munkaerőpiacra belépni szándékozókat hozza előnyös helyzetbe; a továbbképzések szervezéséhez szintén anyagi hozzájárulás igényelhető, amennyiben a megállapított feltételeknek megfelelő, valós szakmai továbbképzés szervezése folyik. Támogatásban részesülnek emellett még a hátrányos helyzetben lévő csoportba (megváltozott munkaképességűek, idősek, nyugdíjkorhatár előtt lévők) tartozókat alkalmazók is. A kis- és középvállalkozások kedvező hitelfelvétele új munkahelyek létrehozása esetén vehető igénybe, a diákmunkásokat alkalmazók szintén

pénzbeli támogatásban részesülnek. Az Ügynökség mindemellett felnőttképzési programot tart fenn és külföldi munkalehetőségek közvetítését is végzi. A Megyei Foglalkoztatási Ügynökségek pedig az országos szerv szolgáltatáscsoportjait nyújtják megyei szinten a célcsoportok számára.

4. FOGLALKOZTATÁSI HELYZET KVANTITATÍV VIZSGÁLATA

A foglalkoztatási helyzet összehasonlító vizsgálata keretében elsőként a vizsgálat térbeli lehatárolását végezzük el. Mivel feltételezzük, hogy a Békés és Arad megye közti határon átnyúló együttműködést, annak sikerességét alapvetően befolyásolják a tágabb kontextust jelentő földrajzi egységek, így a dél-alföldi és a nyugat-romániai régiók, Magyarország és Románia, valamint általában véve az Európai Unió munkaerő-piaci folyamatai, ezért a térbeli lehatárolást földrajzi egységenként végezzük el. Ennek keretében főleg gazdaságföldrajzi és településszerkezeti jellemzőket közlünk, illetve további releváns szempontok mentén történő elemzést végzünk annak érdekében, hogy a határ két oldalán található megyék, régiók és államok, valamint az európai integráció nem gazdasági mutatói képesek legyenek rávilágítani azokra a fennálló különbségekre és egyezőségekre, amelyek mentén a szűkebb területek gazdasági típusú együttműködését értékelni érdemes.

A két megye összehasonlítását ezután egyfajta mátrixrendszerben, horizontális és vertikális vizsgálati irányok szerint végezzük el. A horizontális irányok a különböző, a munkaerőpiaci szereplők szempontjából releváns kategóriák szerinti felosztást takarja. A kialakított vizsgálati kategóriák az alábbiak:

1. Népesedési folyamatok
2. A népesség összetétele
3. Alapvető gazdasági adatok és teljesítmény
4. A munkaerő aktivitása
5. A nemzetgazdasági ágazatok foglalkoztatási képessége
6. A munkanélküliség strukturális és területi jellemzői
7. A munkavállalók jövedelmi, kereseti viszonyai
8. Üzleti vállalkozások működése
9. Az emberi erőforrás társadalmi, oktatási és egészségügyi helyzete

A vizsgálatot emellett a vertikális szinten összesen négy, különböző mélységű elemzési dimenzióban folytatjuk le.

6. ábra: A foglalkoztatási helyzet vizsgálatának kvantitatív értékelő táblája

		Horizontális vizsgálati dimenziók								
		1. Népesedési folyamatok	2. A népesség összetétele	3. Alapvető gazdasági adatok és teljesítmény	4. A munkaerő aktivitása	5. A gazdasági szektorok foglalkoztatási képessége	6. A munkanélküliség strukturális és területi jellemzői	7. A munkavállalók jövedelmi, kereseti viszonyai	8. Üzleti vállalkozások működése	9. Az emberi erőforrás társadalmi, oktatási és egészségügyi helyzete
EU: Európai Unió átlagának adatai kedvezőbbek M: Magyarország adatai kedvezőbbek R: Románia adatai kedvezőbbek MR: az országok adatai azonosak –: nincs adat az adott szinten/dimenzióban										
Vertikális vizsgálati szintek	A. Európai Unió adatai	Az Európai Unió 28 (19) tagállamának adatai (esetenként a tagjelölti státuszú államokkal és a Schengeni térség államaival kiegészítve)								
	B. Országos adatai	Magyarország és Románia adatai (esetenként további referencia-országok, például Németország adataival kiegészítve)								
	C. Régiós adatai	Dél-Alföld és Nyugat-Románia adatai								
	D. Megyei adatai	Békés megye és Arad megye adatai								

Forrás: a szerző saját szerkesztése

Az első, A. szinten az európai összehasonlító adatok az egyes horizontális kategóriák tágabb dimenziójú összevetésére szolgálnak az Európai Unió 28 tagországával (néhány esetben az Euró-zóna 19 államával, a tagjelölt tagállamokkal és a Schengeni térséghez tartozó államokkal), az egyes tagországok kiugró vagy éppen jelentősen elmaradó értékeivel. Ezen a vizsgálati szinten azt állapítjuk meg, hogy Magyarország és Románia adatai, vagy az Európai Unió átlaga kedvezőbb. A második, B. szinten a vizsgált országok aggregált eredményeit hasonlítjuk össze, ezáltal szűkebb kontextusba helyezve a két ország teljesítményét az uniós térben. A harmadik, C. szint a vizsgált régióké, így az olvasó átfogó képet kaphat a megyék tágabb, de már közvetlen környezetét képező földrajzi egységek értékeiről. Végül az utolsó, negyedik szint a megyék adatait mutatja és hasonlítja össze, amelyek ilyen módon már összevethetők a régiós, országos és uniós értékekkel. A

negyedik, D. vertikális vizsgálati szinten Békés megye és Arad megye adatainak összehasonlítása mellett néhány esetben – amennyiben annak relevanciája van – további kontextusként említjük meg a dél-alföldi és a nyugat-romániai régió további megyéinek adatait.

A vizsgálat mindezek alapján más szempontból egyfajta hagyománymodellben folyik, ahol a tágabb földrajzi dimenziók eredményei a következő, szűkebb földrajzi dimenzió eredményeinek elhelyezését segítik – az országos értékeknek az uniós értékek között, a régiós értékeknek az országos értékekben belül stb. Egyes adatok esetében, az adatok rendelkezésre állásától függően a fenti modell egyes elemeitől eltekintünk. A vizsgálat és az adatok utólagos ellenőrzésére szolgálnak a mellékletben szereplő táblázatok, amelyeket a teljesség érdekében részletes formában közlünk.

A következő alpontokban a vizsgált országokra, régiókra, majd megyékre vonatkozó alapadatokat közöljük, a munkaerőpiaccal integráns kapcsolatba hozható mutatók és mutatócsoportok közvetlenül ezután, külön szerkezeti egységekben szerepelnek.

4.1. A vizsgálat térbeli lehatárolása

A foglalkoztatási helyzet vizsgálatának földrajzi szempontból vett fókuszja Közép-Kelet-Európa két állama, Magyarország és Románia, illetve e két szuverén, önálló kormányzattal és önállósággal rendelkező közösség kisebb területi egységei, magyar oldalról a dél-alföldi régióba tartozó Békés, román oldalról a nyugat-romániai fejlesztési régió részét képező Arad megye. A hasonló területi vizsgálatok kiindulópontját többnyire annak indoklása képezi, hogy az adott földrajzi egység vizsgálatára milyen elvi, elméleti kiindulópontok alapján került sor, azaz hogy milyen okok és elvek húzódnak meg a választott lehatárolás mögött. És habár a jelen kutatás elvégzésének elsődleges feltételét a két ország szervezetei által elnyert európai uniós pályázati forrás képezi, a két ország együttműködése ennél jelentősen tágabb idő- és térbeli, valamint szakmai spektrumot ölel fel.

A szomszédos államok közti együttműködések ma már hagyományossá vált együttműködési formát jelentenek két állam számára, ezek elsődleges célja a mesterséges

határok áthidalásával kölcsönösen nyerhető előnyök biztosítása, az egyes országok számára rendelkezésre álló erőforrások megosztása, avagy az erőforrás-hatékonyság növelése az együttes felhasználás és együttműködés által. Közép-Kelet-Európában az országok közti kooperációt több húzóerő is alkalmassá és kívánatosá teszi. A leginkább jellemzők az alábbiak:

- kultúrabeli hasonlóság: a modern államok nemzetpolitikai az állami (avagy nemzeti) gondoskodás körébe vonják az országhatárokon túl különböző okokból tartózkodó, az anyanyelvű állampolgárokkal azonos nyelvet beszélő és kultúrába tartozókról való gondoskodást is, vagyis a nemzethez való kötődésnek ilyen módon nem feltétele sem az állampolgárság, sem az adott ország területén való állandó (vagy akár időleges) tartózkodás;
- kisebb földrajzi távolságok, mesterséges határvonalak: az európai államok határvidékei a legtöbb esetben az országok belső területeitől nem kevésbé sűrűbben lakottak, továbbá nincs olyan természetes határ (például hegyvonulat vagy tenger), ami a fizikailag is megvalósuló együttműködést gátolná vagy megnehezítené;
- vegyes nyelvi környezet: a kultúrabeli hasonlóságot erősíti és önmagában is az együttműködés húzóereje, hogy a beszélt nyelv és az adott ország területe sok esetben nem esik egybe, a határmenti régiókban így vegyes, a két egymást határoló ország nyelveit vagy csak a határ túloldalán lévő ország nyelvét beszélő közösségek léteznek;
- átjárható határok és kapcsolatok: az európai államok közlekedési infrastruktúrája fejlett, az átjárhatóságot továbbá az államok intézményes kapcsolódásai is erősítik, így például és legfőképpen az olyan közösségek, mint az Európai Unió, amely a schengeni megállapodások által a gyakorlatban is egyszerűbbé, gyorsabbá az államhatárokon való átkelést; mindezek mellett az átjárható határok a gazdasági kapcsolatok élénkülésével is járnak, ahogyan más régiókban, ez a vizsgált régió határon túl terjedő üzleti tevékenységeit is érinti az áruk, a szolgáltatások, a tőke és az emberek szabad mozgásának lehetővé tételével.

A magyar-román határvidékre a fenti szempontok különösen érvényesek, a két ország geopolitikai pozíciója, népességének összetétele, történelmi összefonódásai a jövőbeni együttműködést is indokoltá és lehetővé teszik. Az Európai Unióhoz történt csatlakozástól pedig a két ország – az EU többi országával egyetemben – olyan összefüggő zónát alkot, amelyen belül az együttműködés különböző formái immár intézményesült formában valósulnak meg. A közös gazdasági, társadalmi érdekek, továbbá a térség infrastrukturális fejlődésének célkitűzései pedig ezeket a törekvéseket még jobban erősíthetik, ami kihathat a távolabbi, fejlettebb régiókkal való kapcsolódásokra is.

Mindezek alapján a vizsgálat Arad és Békés megyék foglalkoztatási helyzetére terjed ki, azzal a természetes kiegészítéssel, hogy a két megye pozícióit azok közelebbi és távolabbi kontextusában is elemzi. Az alábbiakban a vizsgálat alanyait összesen három dimenzióban mutatjuk be: a tágabb kontextust jelentő országok saját és egymáshoz viszonyított helyzetét, a szűkebb kontextust jelentő régiókat, illetve a vizsgálat fókuszát képező megyéket.

4.1.1. A vizsgálat országai: Magyarország és Románia

Magyarország Európa középső részén, a Kárpátok, az Alpok és a Dinári-Alpok által szegélyezett Kárpát-medencében helyezkedik el. 93 023 négyzetkilométeres területe Európa egész területének mintegy 1 százalékát képezi. Népessége 2018. év végén hivatalosan 9.778 millió fő volt, országon belüli átlagos népsűrűsége 105,1 fő/km². Az ország területi és települési beosztásáról az ország alkotmánya, az Alaptörvény rendelkezik. Jelenlegi beosztását tekintve területe 3 nagyobb (nem közigazgatási egységként funkcionáló, önálló szervezettel nem rendelkező) egységre – Nyugat-, Közép- és Kelet-Magyarország, avagy Dunántúl, Közép-Magyarország és Alföld és Észak – osztható, amelyen belül 7, tervezési-statisztikai célú régiót különítünk el. Az észak-magyarországi, észak-alföldi, dél-alföldi, közép-magyarországi, közép-dunántúli, dél-

dunántúli és nyugat-dunántúli régiók egyenként 1-3 megyét foglalnak magukba. Az 1949-1950-es területi reformmal az ország határain belül maradó 25 megyéből létrehozott összesen 19 megye¹³ olyan területi egység, amely kisebb közigazgatási egységekből áll.

2. Szövegdoboz: a magyar kereskedelem és gazdaság elmúlt éve

2018-ban a magyar gazdaság legjelentősebb ágazatai a következők voltak: az ipar (25,9%), a nagy- és kiskereskedelem, az áru- és személyszállítás, a szálláshely-szolgáltatás és vendéglátás (18,5%), továbbá a közigazgatás, a honvédelem, az oktatás, valamint a humán-egészségügyi és szociális ellátás (16,8%). Az EU-n belüli kereskedelem a magyar export 82%-át teszi ki (ezen belül a kivitel 27%-a Németországba, valamint 5–5%-a Romániába, Szlovákiába, Ausztriába és Olaszországba irányul). Ami az EU-n kívülre irányuló exportot illeti, a magyar termékek 2%-a az Egyesült Államokban, újabb 2%-a pedig Ukrajnában talál vevőre. A Magyarországra behozott termékek 75%-a EU-tagországból érkezik (25%-uk Németországból, 6%-uk Ausztriából, 5–5%-uk pedig Lengyelországból és Hollandiából). Ami a nem uniós importot illeti, a termékek 6%-a Kínából, 5%-a pedig Oroszországból érkezik.

Forrás: Európai Unió honlapja (2019)

A megyék felosztásával már a történelmi időktől, egészen 1983-ig működtek a települések meghatározott csoportját integráló közigazgatási területi egységek, az úgynevezett járások. Megszüntetésüket követően szerepüket rövid időre a kistérségek vették át, majd 2012-ben újjászerveződött az ország járási struktúrája, amelynek keretében összesen 175 darab, megyénként 6-18 járás jött létre, saját hivatali struktúrával és feladat-és hatáskörökkel. A járások alatti, legalacsonyabb területi szint a településeké, amelyet az összesen 3.154 település (ebből 328 város, 119 nagyközség, 2.707 pedig község) és 23 fővárosi kerület alkot.

Több szempontból is speciális helyzetű az ország fővárosa, Budapest, amely Közép-Magyarországon, Pest megye területén belül található, ám jogilag a megyétől független,

¹³ Magyarország megyéi: Bács-Kiskun megye, Baranya megye, Békés megye, Borsod-Abaúj-Zemplén megye, Csongrád megye, Fejér megye, Győr-Moson-Sopron megye, Hajdú-Bihar megye, Heves megye, Jász-Nagykun-Szolnok megye, Komárom-Esztergom megye, Nógrád megye, Pest megye, Somogy megye, Szabolcs-Szatmár-Bereg megye, Tolna megye, Vas megye, Veszprém megye és Zala megye.

politikai földrajzi értelemben enklávét – olyan közigazgatási egység, amelynek teljes területét egy hozzá nem tartozó megye vesz körül. Ezen felül Budapest az országban egyedülállóan kétszintű önkormányzati rendszerrel működik, a fővárosi önkormányzat mellett – és nem az alatt – 23 fővárosi kerület és azok önkormányzatai működnek, amelyek – tehát a fővárosi és a kerületi önkormányzatok – nem állnak egymással alá-fölé rendeltségi viszonyban. A másik atipikus területi egység a magyar közigazgatásban a megyei jogú városok: az összesen 23 település közé tartoznak a megyék székhelyvárosai, illetve 5 további település, amelyek a megyéktől földrajzilag el nem különülő területi egységet alkotnak, ezzel szemben speciális, kizárólag a megyékre jellemző jogkörökkel rendelkeznek (ez a különbség önkormányzataik felépítésében is tükröződik).

7. ábra: Magyarország területe, közigazgatási és statisztikai szintek szerinti felosztásban

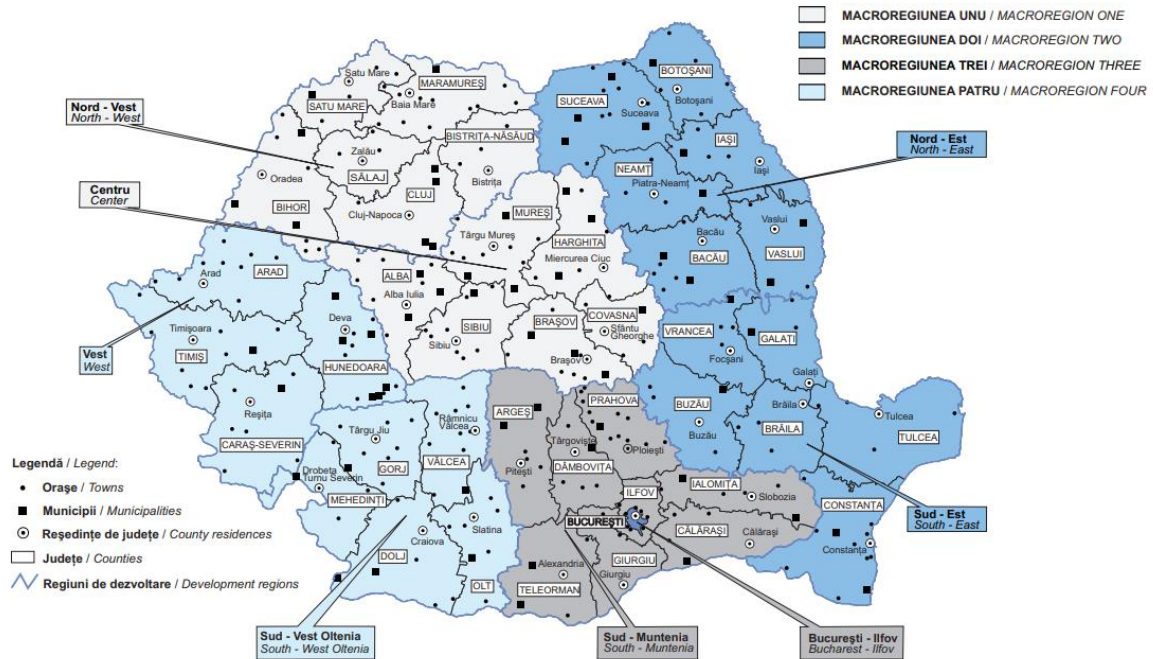

Forrás: GeoX (2019)

Románia Európa földrajzi központjában (Közép-Európa délkeleti részén) helyezkedik el, a Balkán-félsziget északi részétől, az Atlanti-óceán partja és az Urál között, a Kárpátok ívében és azon túl, a Kárpátok boltívének belsejében és azon kívül, a hegység alsó szakaszában található. A Duna alsó szakaszán (1075 km), kijáráttal a Fekete-tenger felé. Területe 238.391 négyzetkilométer, lakosságának száma a legutóbbi mérések alapján

20 millió fő körüli (a Világbank 2017-es adatai alapján 19,586 millió fő), terület és népességszám alapján az Európai Unió hetedik legnagyobb országa.

8. ábra: Románia területe, közigazgatási és statisztikai szintek szerinti felosztásban

Forrás: Institutul Național de Statistică (2018)

Románia területe közigazgatási szempontból Magyarországhoz hasonlóan több szintre van osztva: falvakra, községekre (kommunákra), városokra, önkormányzatokra és megyékre. A falu a legkisebb területi egység, jellegzetes vidéki településekkel. A község olyan területi-közigazgatási egység, amely a helyi érdekek és a hagyományos közösségi kapcsolatok által egyesített vidéki népességből áll, beleértve egy vagy több falut (amelyekből az egyik a község székhelye). A város egy térben koncentráltabb emberi közösség lakhelyét jelöli, adminisztratív funkcióval, a városi területekre jellemző életvitellel, sokszínű, számos értelemben strukturált lakossággal, ahol a nem mezőgazdasági ágazatokban foglalkoztatott lakosság dominál. Az önkormányzat egy város, amelynek fontos gazdasági, társadalmi, politikai és kulturális szerepe van, általában adminisztratív funkcióval. A megye a hagyományos közigazgatási területi egységet jelenti Romániában, városokat és településeket foglal magában, a földrajzi, gazdasági és társadalmi-politikai viszonyoktól, valamint a népesség kulturális és tradicionális kapcsolataitól függően.

Románia területi tagozódását egy 1968-as reform következtében a korábbi tartományi beosztásról megyerendszerre változtatta. Az ország az akkor kialakított 39 megye után, további reformlépések után mára 42 megyére van felosztva (beleértve Bukarest municípiumot), ezen felül területi (nem közigazgatási) egységként 8 fejlesztési régiót hoztak létre, amelyek több megyét foglalnak magukba.

12. táblázat: Magyarország és Románia határszakaszai

	Határ hossza	Hossz (km)	Arány (százalék)
Magyarország	Szlovákia-Magyarország	677	30,9
	Ausztria-Magyarország	366	16,6
	Szlovénia-Magyarország	102	4,6
	Románia-Magyarország	443	20,2
	Horvátország-Magyarország	329	14,9
	Határszakaszok Európai Unió országokkal	1917	87,2
	Szerbia-Magyarország	151	6,8
	Ukrajna-Magyarország	133	6,0
	Határszakaszok Európai Unió kívüli országokkal	282	12,8
	Összesen:	2201	100,0
Románia	Magyarország-Románia	443	17,7
	Határszakaszok Európai Unió országokkal	443	17,7
	Bulgária-Románia	608	24,2
	Ukrajna-Románia	531	21,2
	Szerbia-Románia	476	19,0
	Moldova-Románia	450	17,9
	Határszakaszok Európai Unió kívüli országokkal	2065	82,3
	Összesen:	2508	100,0

Forrás: Baranyi (2005) és The World Factbook (2015)

A megyék felett álló területi egység a 4 makrorégió, amelyek nem közigazgatási egységek és ezáltal nem rendelkeznek jogi személyiséggel. Létrehozataluk biztosítja a regionális statisztikák Európai Unióval összehangolt gyűjtését, összeállítását és továbbítását az államon felüli szinten. Románia fővárosa a mintegy 1,8 millió lakosú, 6 közigazgatási szektorra osztott Bukarest, az ország legfontosabb politikai, gazdasági és kulturális-tudományos központja.

Magyarország és Románia határszakaszainak hossza – a két ország méretkülönbségei ellenére – nem különbözik egymástól jelentősen. Magyarország összesen 2.201 km hosszúságon csatlakozik a szomszédos országokhoz, Románia határszakaszainak teljes hosszúsága pedig 2.508 km. Jelentősebb különbség a két ország Európán belüli elhelyezkedéséből fakad: Románia jelenleg az Európai Unió keleti kapujának szerepét tölti be, ebből kifolyólag az uniós tagországok közül kizárólag Magyarországgal van közös határszakasza, összesen 443 km-en. Magyarországot ezzel szemben nyugaton, északon és a keleti égtáj egy részén is tagországok veszik körül, határszakaszainak jelentős része (87,2 százaléka, 1.917 km) így a közösségen belüli, belső határnak számít. Románia ezzel szemben 2.065 km-es határszakaszon (összes határa 82,3 százalékán) külső határokat tart fenn.

A két ország összehasonlítása területi szempontból az Európai Unió statisztikai-tervezési szempontú nomenklatúrájának megközelítésével lehetséges, ez a területi besorolás az uniós tagországok teljes földrajzi területét egységes (területük szerint nagyjából azonos méretű, az országok saját közigazgatási beosztásával harmonizáló) elvek szerint osztja be az összehasonlíthatóság érdekében. A NUTS (Nomenclature of Territorial Units for Statistics) 1-es, 2-es és 3-as szintje és a LAU (local administrative units, a korábbi NUTS 4 és 5) 1-es és 2-es szintje az uniós tagállamok legkisebb egységeitől a legkiterjedtebb makrorégióig fedik le a tagországok területét. 2016-tól az Európai Unió a gyakorlati tapasztalatokat mérlegelve egyetlen LAU-szintet hozott létre, a korábbi LAU 2-es szint megszüntetésével.

A felosztás alapja a lakosságszám, az egyes szintekhez a nomenklatúra eltérő küszöbértékeket rendel, amelyektől speciális geográfiai, szocioökonómiai, történeti, kulturális vagy gazdasági körülmények esetén eltérést engedélyez. További szabály, hogy a NUTS beosztásának alkalmazkodnia kell a terület adminisztratív határaihoz, és amennyiben ez nem lehetséges, több adminisztratív határ összevonásával kell kialakítani az adott NUTS-régiót. Ennek alapja, hogy az országok adminisztratív struktúrája már tükröz egyfajta együttműködést, ezáltal valószínűsíthető, hogy a kialakított NUTS-régióban is hasonlóan hatékony lesz az együttműködés.

A NUTS 1-es régiók minimum 3, maximum 7 milliós lakosságszámmal rendelkeznek – ennél magasabb létszámú régiót tehát nem lehet kialakítani, csak speciális

körülmény fennállása esetén, egyéb esetben tovább kell bontani kisebb egységekre. Ez a szint tehát nagyobb lélekszámú országok esetében is nagyrégiókat fed le, a kisebb méretű országok esetében akár egész országnyi területet. A NUTS 2-es régiók lakosság száma 3 millió és 800 ezer fő között lett megállapítva, ami még mindig jelentős lakosság szám, Európában például csak néhány főváros esik bele a kategóriába, minden más esetben több területi egység összevonása szükséges egy ilyen régió kialakításához. A NUTS 3-as szintje 150 ezer és 800 ezer fős küszöbértékekkel rendelkezik, ami jellemzően – nem túlzott méretű – megyékre és országonként néhány nagyvárosra, de jellemzően a fővárosokra szabott lépték. A LAU pedig a legkisebb területi egységekhez; településekhez, községekhez, önkormányzati és városi egységekhez illeszkedő szint, habár a kialakított struktúra folytán országonként és országokon belül is jelentős eltérések mutatkoznak.¹⁴ Mindezek alapján a vizsgált országok NUTS- és LAU-besorolása az alábbiak szerint alakul.

13. táblázat: Magyarország és Románia Európai Unió NUTS- és LAU-besorolása

	Magyarország	Románia
NUTS 1	Országrészek (statisztikai nagyrégiók): Közép-Magyarország, Dunántúl, Alföld és Észak	Makrorégiók: 1. makrorégió, 2. makrorégió, 3. makrorégió, 4. makrorégió
menyiség	3	4
NUTS 2	Statisztikai-tervezési régiók: Közép-Magyarország, Közép-Dunántúl, Nyugat-Dunántúl, Dél-Dunántúl, Észak-Magyarország, Észak-Alföld, Dél- Alföld	Régiók: Nord-Vest, Centru, Nord-Est, Sud-Est, Sud-Muntenia, București-Ilfov, Sud-Vest Oltenia, Vest
menyiség	7	8
NUTS 3	Megyék és főváros: Magyarország összes megyéje és Budapest	Megyék és főváros: Románia összes megyéje és Bukarest

¹⁴ Egy 2016-os statisztika szerint például a Magyarországra megállapított minimális lakosság száma 10 fő (a legkisebb település), maximális lakosság száma pedig 1 millió 752 ezer fő (a fővárosé). Átlagos lakosság száma így 3.098 fő lett, amely azonban a nagy szórás miatt nem tükrözi megfelelően a helyi szintet. Romániában ugyanez az intervallum 120 és 2 millió 110 ezer fő között található, 6.983-as átlaggal. Forrás: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/nuts/local-administrative-units> (utolsó letöltés dátuma: 2019. 09. 19.)

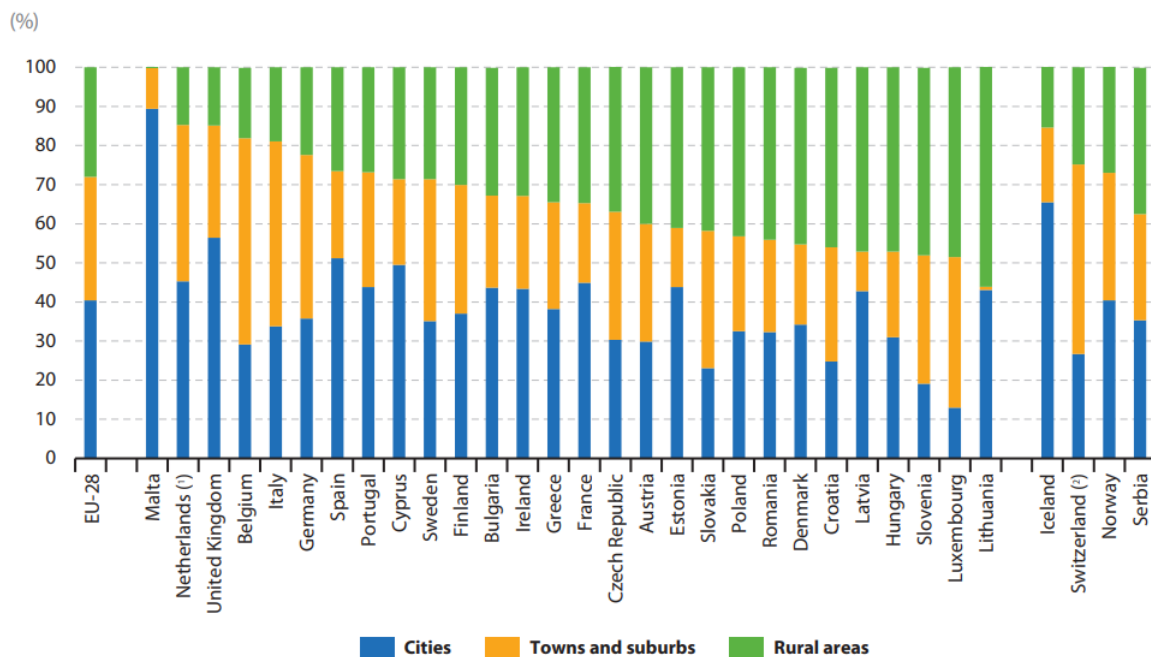
mennyiség	20	42
LAU	Települések Magyarország összes települése	Községek, önkormányzatok, városok: Románia összes községe, önkormányzata, városa
mennyiség	3.154	3.180

Forrás: Eurostat (2019)

Az országok fejlettségét, illetve az országokon belüli regionális fejlettségi eltéréseket a NUTS nomenklatúrája alapján számos módon meg lehet állapítani. Jelen esetben – a vizsgált régiók indoklása céljából – a LAU-szint városiasodási fokát vesszük alapul, köztudott ugyanis, hogy a városok jelenléte a szolgáltatások bőségét is jelenti az országokban, az alacsony szintű városiasodás (avagy vidékies jelleg) ez alapján pedig az alacsonyabb szintű szolgáltatásokat és fejlettséget jelenti.

A városok Európai Unión belüli aránya mintegy 40 százalékos értéket mutat, az egyes tagországok között jelentősebb eltérések láthatók: az Egyesült Királyságban például az átlagnál magasabb, 56 százalékos a városias térségek aránya, míg Európa keleti felében ennél alacsonyabb értékek tapasztalhatók. Nyugat-Európára sem általánosan jellemző a magas városiasodottság (Belgium és Olaszország például átlag alatti értékekkel rendelkezik), Közép-Európa vonalától keletre viszont inkább 30 százalék és az alatti értékek jellemzők. Magyarország értéke ezen országok között 30 százalék, míg Romániáé 31-32 százalék.

9. ábra: Lakosság megoszlása az Európai Unióban városiasodás foka szerint

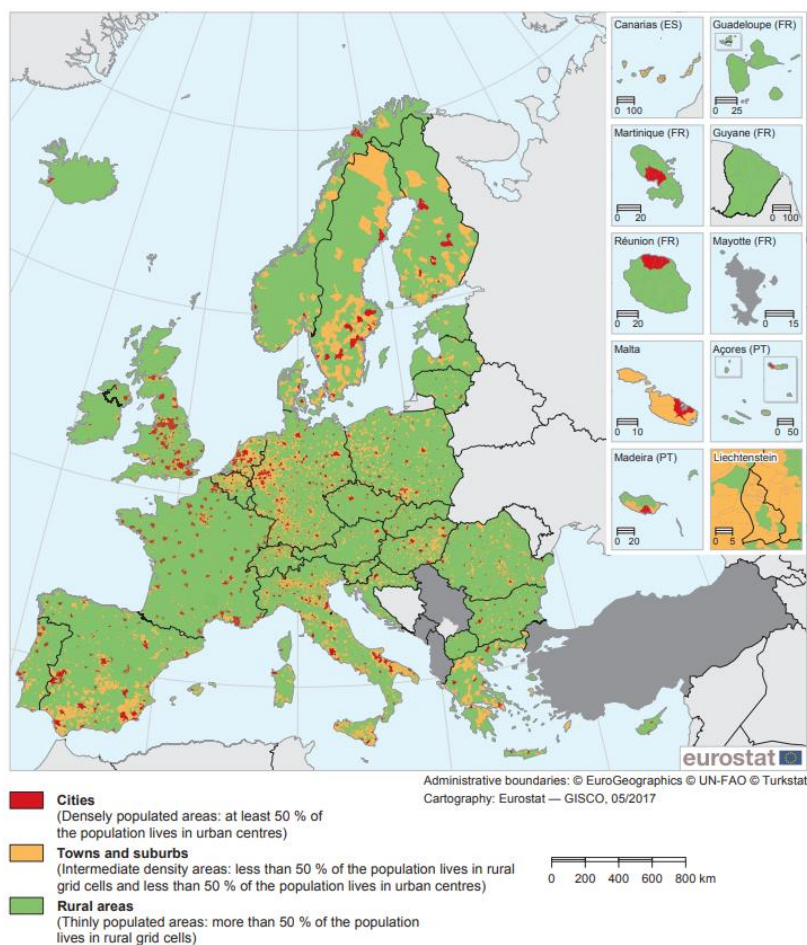
Forrás: Eurostat (2019)

Az átlagos értékeknél azonban sokkal informatívabb a városias és kevésbé városias térségek térbeli elhelyezkedése, amely képes megmutatni egy országon belül a városokhoz kötődő fejlettség földrajzi eloszlását. Habár a városiasodás egy jelentősen egyszerűsített koncepció a fejlettség megállapításához, mégis sokat mondó a fejlett és kevésbé fejlett államok térszerkezetének ilyen módon történő összehasonlítása, amely egyfajta hálózatát mutatja meg annak, hogy az egyes országokban hol található meg azok a területek, ahol az életkörülmények, az életminőség, a munkához kapcsolódó jellemzők (munkabér, munkafeltételek stb.) az átlagnál kedvezőbbek. Az Európai Unió statisztikai szolgálatának adatbázisaira és széleskörű elemzési bázisára támaszkodva a városiasodást egy hármas felosztás szerint elemezzük.

A lenti térkép a városiasodás egyes szintjeit mutatja Európában, három kategóriára bontva: a (nagy)városi térségekben az adott LAU-egység lakosságának több mint fele

városi központban lakik, ami magasabb népsűrűséget is eredményez (a térképen piros jelzéssel), a városi és külvárosi térségekben a lakosság több mint fele lakik vidékies területeken és kevesebb mint fele városi központban (narancssárgával jelölve), míg a vidéki térségekben a lakosság több mint fele vidékies területen lakik (zölddel jelölve).¹⁵

10. ábra: Urbanizáció mértéke az Európai Unió országaiban LAU szintek szerint, 2018 (urbanizációs szintek)

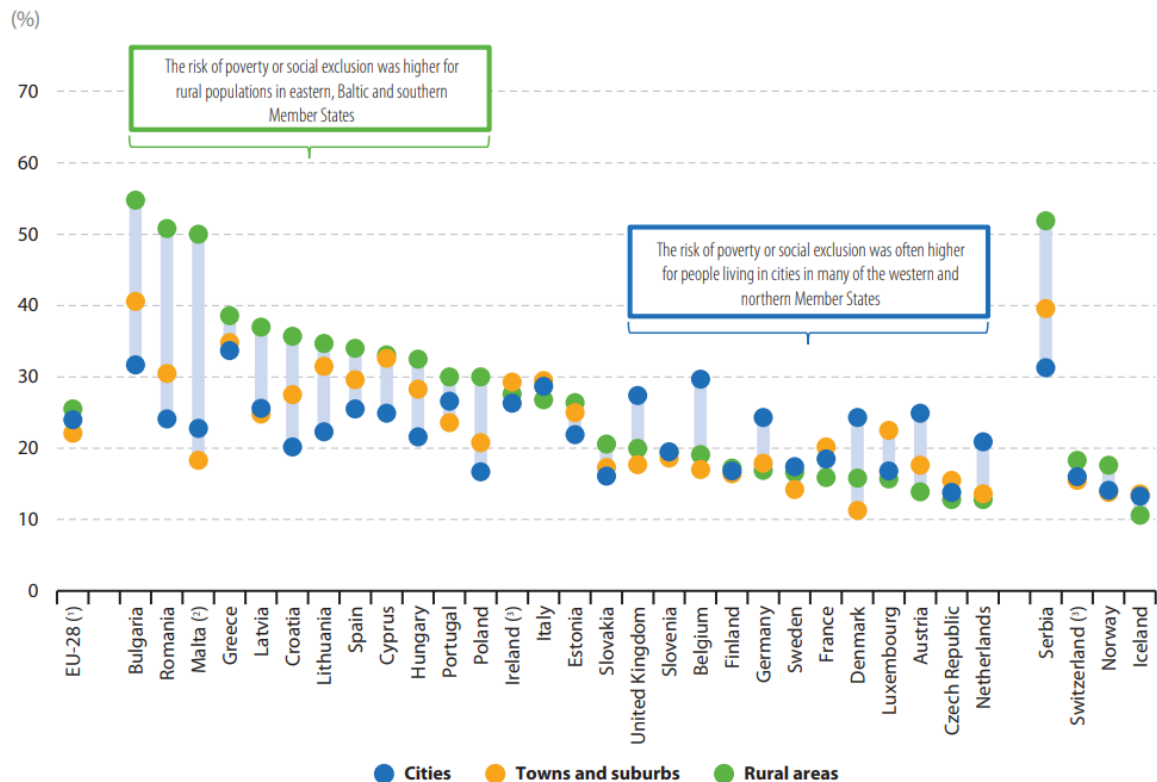
¹⁵ Lényeges kiegészítés, hogy az urbanizáció uniós megítélésében a sűrűn lakott (városias) klaszterek népsűrűsége legalább 1.500 fő/km² olyan módon, hogy a szomszédos cellák legalább 50 ezer fős lakosságot eredményezzenek. Közepesen lakott (városias) klaszterekben a népsűrűség minimum 300 fő/km² és 5.000 lakost tesznek ki a szomszédos cellák; az ezen értékektől elmaradó területeket pedig vidékiesnek nevezünk. Ez alapján akkor tekinthetünk egy adott területet városiasnak (a térképen pirossal jelölve), ha az egymással szomszédos LAU-egységekben a lakosság több mint fele sűrűn lakott területen lakik, kisvárosiasnak, ha fele sűrűn lakott, fele közepesen lakott területen él, vidékiesnek pedig, ha az adott terület egyik korábbi kritériumot sem teljesíti.

Forrás: Eurostat (2019)

A fent látható térkép alapján az a következtetés is levonható, hogy Magyarország és Románia területe általában véve is csak elszórtan városias. Habár Magyarország dél-keleti (dél-alföldi) határain kisvárosias területek is bőven találhatóak, a területen nincsenek nagyvárosok, regionális központnak nevezhető, a nagyvárosi életre jellemző szolgáltatásokkal ellátott települések, Románia nyugati régiójában pedig a kisvárosias jelleg is sokkal szórványosabban fordul elő.

A vidéki életforma elvben nem jelent alacsonyabb életminőséget, az adott ország általánosan vett gazdasági pozíciója jelentősebben meghatározza az állampolgárok életszínvonalát – attól függetlenül, hogy városias vagy éppen vidékies területen élnek. Jelen kutatásban mégis azt a – közvélekedéssel is összhangban levő – állítást tesszük, amely szerint a magasabb életminőséghez a lakosság és a vállalkozások számára elérhető bővebb szolgáltatásokra van szükség, ami pedig értelemszerűen városiasodást is jelent az adott térség számára.

11. ábra: A szegénység vagy társadalmi kirekesztés által veszélyeztetett személyek aránya a városiasodás foka szerint

Forrás: Eurostat (2019)

Ennek bizonyítására, vagyis hogy a városias életforma előnyösebb a lakosság számára, elég csak a szegénység vagy társadalmi kirekesztés veszélyének kitett lakosság arányát megvizsgálni a fenti területi beosztás függvényében. Ez a mutató egyesíti az alacsony jövedelem, munkaintenzitás és az anyagi nélkülözés jelenlétét az ide vonatkozó gazdasági mutatók aggregálásával.

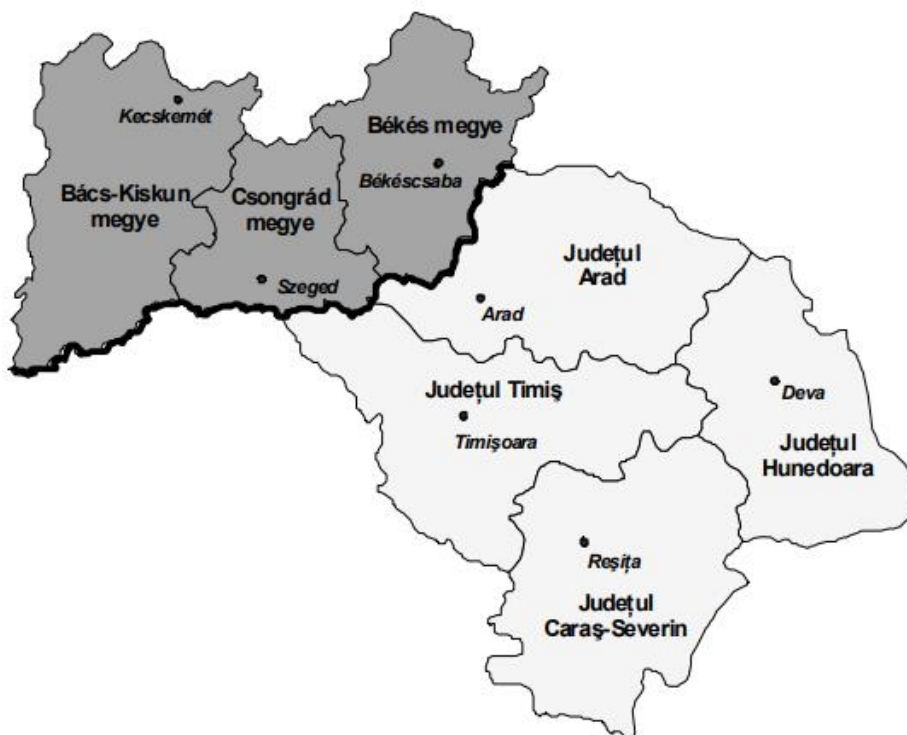
Az látható – ahogyan az ábra magyarázata is mutatja –, hogy a keleti, balti és déli államokban sokkal magasabb a szegénység vagy társadalmi kirekesztés kockázata a vidékies térségekben, mint a városokban. Romániában mintegy 30 százalékkal magasabb a lakosság e részének aránya a vidékies, mint a városias területeken (a vidékies területeken a lakosság 55 százaléka érintett, a városokban 24 százaléka). Magyarországon a fejlettségbeli differencia 10 százalékos, a lakosság ennyivel nagyobb százaléka van kitéve a szóban forgó veszélyeknek. Ugyanez az érték Nyugat-Európában abszolút értékben is alacsonyabb, illetve ellentétes trendet mutat: a fejlettebb országokban (például Egyesült Királyság, Németország, Belgium, Ausztria) a városias lakosság van jobban veszélynek kitéve. Az országok harmadik csoportjára (szintén Nyugat-Európára értve) a veszély azonos – és jellemzően alacsony – szintje mutatkozik az urbanizáció egyes szintjein. Ide tartozik például Svédország, Csehország, Finnország. Ezek az országok urbanizációs szempontból egységesebbek, és ilyen módon védettebbek is a szegénységgel összefüggő veszélyektől.

Összességében a határ régióban nagyméretű, kiterjedt területen nincs olyan városias központ, ami a szolgáltatásokat és az emberi erőforrást a teljes mértékű öfenntartás szintjéig biztosítaná – összehasonlítva például néhány nyugat-európai országgal, ahol a kirajzolódó városhálózatok egyértelműen mutatják az országok központját, avagy központjait. A vidékies életforma továbbá a szegénység és a társadalmi kirekesztettség kockázatát rejt magában, a vidékies területek várossá válása helyett erre a problémára megfelelő megoldást nyújthat az egyes fejletlenebb régiók együttműködése, az erőforrások megosztása és hatékonyságuk növelése. A regionális fejlettségbeli különbség végül önmagában is indokolja a román-magyar határ régió együttműködésének szükségességét, illetve a vizsgálat területi lehatárolásának indokoltságát. Ez utóbbi megállapítás azonban már átvezet az elemezni kívánt régiók vizsgálatának indoklásához.

4.1.2. A vizsgált régiói: Dél-Alföld és Nyugat-Románia

A két vizsgált régió kapcsolata legegyszerűbb módon a tanulmány korábbi részében már tárgyalt határrégió fogalmával írható le. Alapvető értelemben határrégióknak azt a területet – pontosabban két, egymással szomszédos régiót – tekintjük, amely egy határ két oldalán helyezkedik el, avagy más megközelítésben azt az egymás melletti két régiót, amelyet egy államhatár választ el. A kutatás esetében a vizsgálat a magyarországi Dél-Alföld és a romániai Nyugat-Románia egy-egy megyéjét elemzi, a következő alpont azonban a határmenti területek – mint régiós kontextus – összesen 4-4 megyéjét érinti a határ két oldalán, amelyek emiatt néhol tartalmazzák magyar oldalról az észak-alföldi régió, román oldalról pedig az észak-nyugati fejlesztési régió részeit is.

12. ábra: A vizsgált határrégiók megyéi és azok székhelyei

Forrás: Kovács és Szűcs (2011)

A dél-alföldi régió teljes területe 18,335 ezer km², nyugat-romániáé pedig közel kétszer ekkora, 32,033 ezer km², előbbi saját országának mintegy egyötödét, utóbbi szintén saját országának közel egyhatodát fedi le. A dél-alföldi régió lakosságának száma 2018-ban 1 millió 243 ezer fő volt, míg nyugat-romániáé 1 millió 784 ezer fő.

A közöttük húzódo államhatár-szakasz 176 km-es hosszúságú. A régiók domborzati viszonyai a magyar oldalon változatlanok, mivel a dél-alföldi régió teljes egészében az Alföldön helyezkedik el, míg a nyugat-romániai régiót síktalaj és dombságok, valamint hegységek változatos formában alkotják. A két ország településszerkezetének korábbi elemzését továbbvezetve a két vizsgált régió közül a magyar oldalon nagyobb városok és (országos összehasonlításban) nagyobb kiterjedésű és lélekszámú települések találhatóak, amelyekhez szintén nagy tanyasias területek kapcsolódnak. A román oldalra ezzel szemben jobban jellemző a kisebb települési egységek jelenléte, amelyek nagy része kommunákba¹⁶ van szervezve, illetve itt is jelen vannak a nagyobb városok. A régiók központjai magyar oldalról Szeged, román oldalról Temesvár. Északról dél felé haladva Magyarországon Szabolcs-Szatmár-Bereg megye, Hajdú-Bihar megye, Békés megye és Csongrád megye fekszik a román határ mentén, ebből Szabolcs-Szatmár-Bereg megye kivételével alkotják a dél-alföldi régiót. Románia oldaláról pedig hasonlóképpen Szatmár megye, Bihar megye, Arad megye és Temes megye érinti a magyar határszakaszt, a nyugat-romániai régiót közülük Arad és Temes megyék, valamint a magyar határral közvetlenül nem kapcsolódó Krassó-Szörény és Hunyad alkotja.

A magyar oldalon mindegyik nagyobb város – Nyíregyháza, Debrecen, Békéscsaba és Szeged – a négy említett megye székhelyei, amelyek közül Debrecen az ország második legnépesebb városa mintegy 200 ezer fővel, ezt követi Szeged 160 ezer fővel, Nyíregyháza 116 ezer fős lakosságával a hetedik, Kecskemét 110 ezer fővel nyolcadik az ország legnépesebb városai között, Békéscsaba a tizenhetedik a városok népességi sorában a maga 59 ezres lakosságszámával. Mindegyik település megyeszékhely, és ezáltal megyei jogú város. Románia oldalán a régiók nagyvárosai – Szatmárnémeti, Nagyvárad, Arad, Déva, Resicabánya és Temesvár – szintén jelentős lakosságszámmal rendelkeznek, közülük

¹⁶ A romániai község vagy kommuna több település összevonásával képzett területi egység, amelyhez általában több, saját képviselő-testülettel nem rendelkező falu tartozik, amelyek közül egy központi szerepet tölt be, itt működik a települési közösség közös képviselő-testülete. Ilyen módon hasonlatos a magyarországi közös önkormányzatokhoz, ahol a székhelytelepülés tölti be ezt a központi funkciót a hozzá tartozó települések fölött.

Temesvár az ország harmadik legnépesebb városa 319 ezer fővel, ezt követi Nagyvárad 196 ezer fős lakosságszámmal, majd Arad, ahol a lakónépesség a legutóbbi népszámlálás adatai alapján 159 ezer fő volt, végül Szatmárnémetiben és Resicabányán a lakónépesség száma azonos adatforrás alapján 102 ezer és 96 ezer fő.

13. ábra: A vizsgált határrégiók közlekedési hálózatai

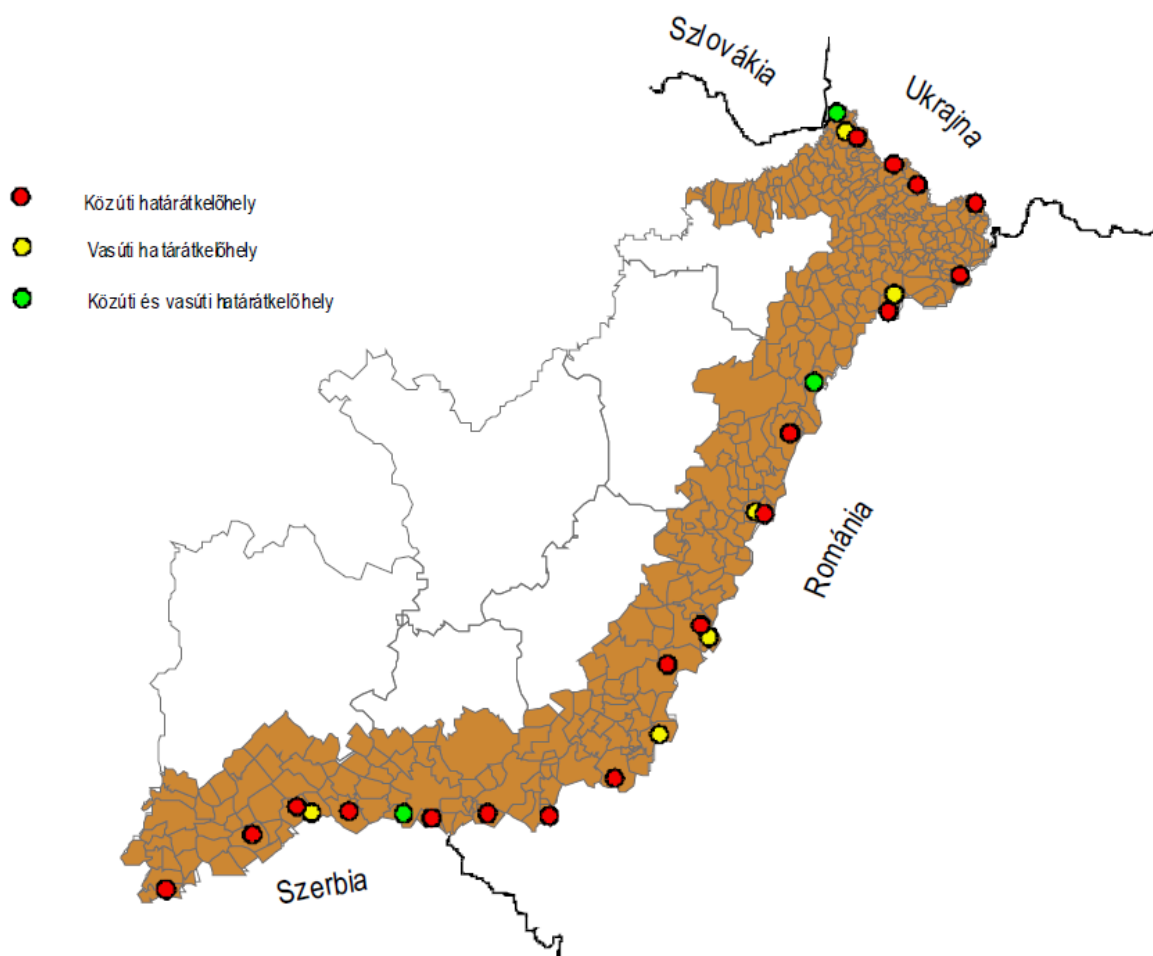

Forrás: KSH (2011)

A régiók közlekedési kapcsolatai vegyes képet mutatnak. Geopolitikai elhelyezkedésük alapvetően kedvező, a régió déli oldala, pontosabban a déli fekvésű megyék (Békés, Csongrád, Arad és Temes) a dél-európai közlekedési útvonalakon helyezkednek el, habár autópálya minőségű út egyelőre túlnyomórészt a határ magyar oldalán található, főútvonalakkal azonban sűrűn ellátott a térség. Az úthálózathoz hasonlóan a vasúthálózat lefedettsége szintén sűrű, a régiók egymás közötti kapcsolatai mellett az út- és vasútvonalak tágabb régiók nemzetközi hálózataiba kapcsolódnak be. Ezek az útvonalak nyugat felé egészen Németországig, kelet felé Törökországig, dél felé pedig Görögországig vezetnek. A két régióban összesen három megyében (Hajdú-Bihar,

Arad, Temes) működik olyan repülőtér, amely nemzetközi utasforgalmat is bonyolít. A régiók egymás közötti hajózási útvonalai korlátozottak, kivételt képeznek ez alól a Tisza megfelelő szakaszai, amely így Szegednél tette lehetővé kikötő létesítését, közvetlen határmenti régiós kapcsolattal azonban ez a kikötő nem rendelkezik, azonban áttételekkel a dunai vízi közlekedés is elérhető.

14. ábra: A vizsgált határrégiók határátkelőhelyei

Forrás: KSH (2012)

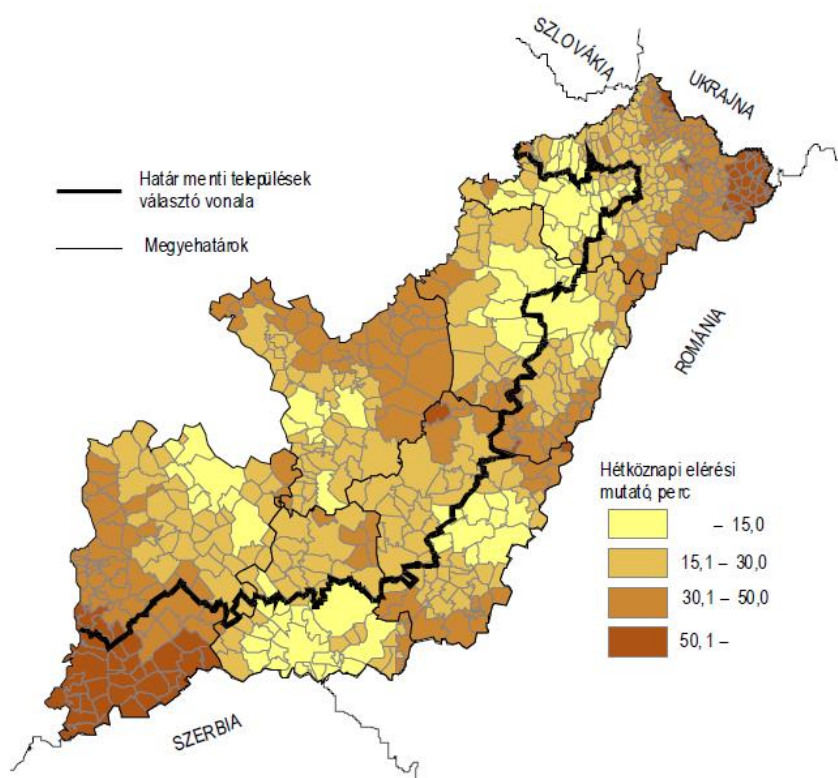
A határrégiók közti kapcsolatok elemzésekor fontos tényező, hogy milyen könnyen érhetők el a régiók szomszédos országokban lévő települései. Románia és Magyarország között jelenleg összesen 9 közúti határátkelőhely működik, amelyeken keresztül könnyedén megközelíthetők mind a magyar, mind a romániai határtérség gazdasági központjai: a csengersimai határátkelő Szatmárnémeti felé a 43-as főúton érhető el, Érmihályfalva felé a 48-as főúton lehet eljutni Nyírábrányon keresztül, Ártádon keresztül

a 42-es főút vezet el Nagyváradhoz, Aradot pedig a 43-as főúton haladva lehet elérni a nagylaki határátkelőhelyen. Lényeges körülmény, hogy mivel Románia a Schengeni Megállapodásnak nem teljes jogú tagja, a Magyarországgal közös átkelőpontokon egymegállásos határforgalom-ellenőrzési rendszer működik, amelyhez személyi igazolvány felmutatása elegendő.

A térségi együttműködésben – és általában a térségek fejlődésében – azért kiemelten fontos a határátkelőhelyek kérdése, mivel a termelési tényezők áramlását a mesterséges határok megtörik, az alföldi és nyugati térségek azonban több, jelentős mértékben fejleszthető határátkelővel is rendelkeznek, ahol nem csupán a személyforgalom, hanem az áruforgalom mennyisége is jelentősen növekedhet. Ehhez általában véve a határátkelési feltételek javítása szükséges (a Schengeni övezethez való csatlakozás ezt a problémát nagy részben megoldotta a korábban csatlakozó uniós tagállamoknál), másrészt általánosan működő módszer a további határátkelők megnyitása, illetve a jelenlegiek – kapacitás, áteresztő képesség és vasúti és teherforgalom szempontjából történő – fejlesztése.

A határátkelőhelyek jól jellemzik az országok közötti közlekedési kapcsolatokat minőségét, a határrégiók közötti infrastruktúrájának jellemzéséhez azonban integránsan hozzátartozik az egyes települések közúton való elérhetősége is, amely leginkább a munkavállalás lehetőségeit minősíti, illetve a letelepedő vállalkozások számára is lényeges tartalommal bír. Az ide vonatkozó mutató az úgynevezett hétköznapi elérés, ami azt mutatja meg, hogy mekkora az egyes települések és a hozzájuk legközelebb eső, számukra térségi központot jelentő városok közúton – a sebességhatárok figyelembevételével – számított időbeli elérhetősége. A számítást tovább strukturálja, hogy értékét fele részben a legközelebb eső megyeközpont, fele részben a járási központ percátlag határozza meg. Abszolút értékét természetesen a közúti infrastruktúra minősége határozza meg, illetve annak ténye, hogy mennyire jól ellátott a térség városközpontokkal. Ezen felül fontos módszertani kiegészítés, hogy a határmenti települések elérési mutatója általában magasabb az országos mutatóknál, hiszen a határvonal csökkenti az elérés spektrumát (a határ irányában nem található belföldi városközpontok).

15. ábra: A vizsgált határrégiók hétköznapi elérési mutatója

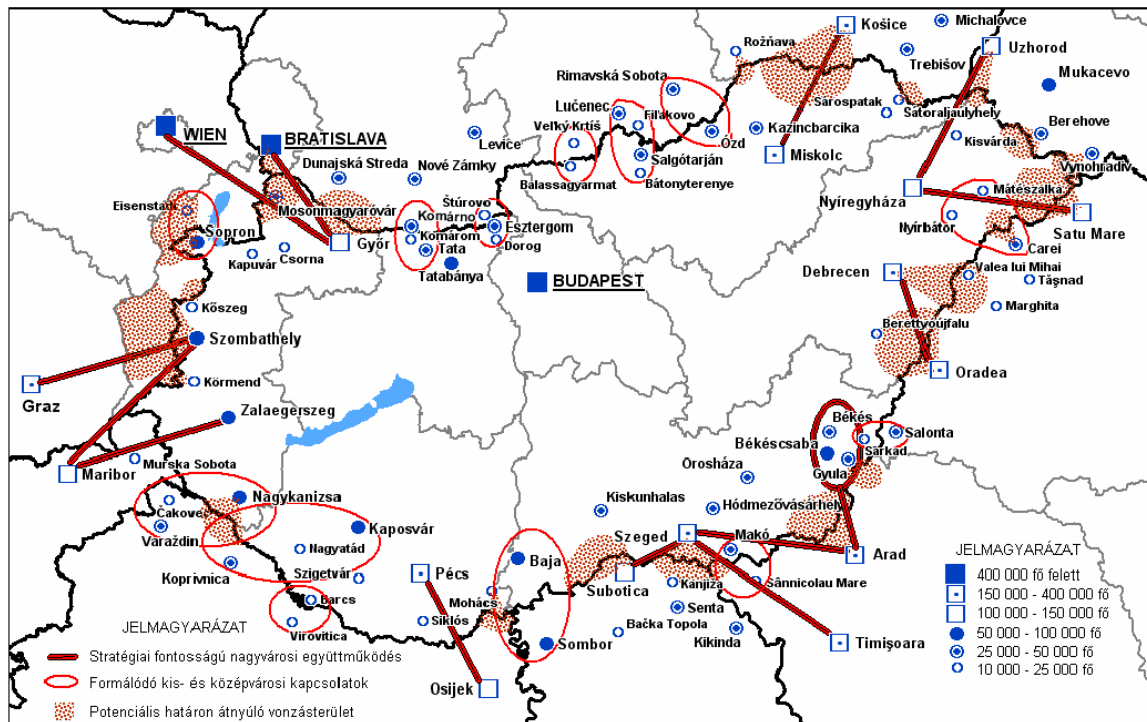
Forrás: KSH (2019)

A hétköznapi elérési mutató hatékony módszere a területek osztályozásának, illetve a periférikus területek lehatárolásának. A csomópontoktól való távolság, elszigeteltség a magyar-román határtérségben közepesnek tekinthető. A közúti útvonalak elhelyezkedése a dél-alföldi régióban országos szinten átlagos elérést tesz lehetővé, a térségben a 15-30 perc közötti elérés a jellemző, főleg Csongrád megyében, Békés megye északi részén ettől eltérően kedvezőtlenebb értékeket mértek. Mindkét megyére igaz, hogy a megyeszékhelyek – mint csomópontok – körüli települések elérhetősége kedvező, ám távolodva az értékek csökkennek. Érdekes módon a magyar határmenti falvak elérhetősége keletről nyugatra romlik, így Ukrajna határainál kifejezetten kedvező, 15 perc alatti értékek tapasztalhatók, Romániával határosan az említett közepes értékek jellemzők, míg a Szerbiával határos térség elérhetősége ennél kedvezőtlenebb.

Nyugat-Romániában a határmenti térség elérhetőségének átlaga közel azonos, azzal a jelentős kitételrel, hogy az elérhetőség szórása magasabb. Így Arad környékén a legkedvezőbb kategóriába eső, 15 perc alatti hétköznapi elérési mutatóval rendelkező térség található, míg ettől nyugatra – Szerbia felé – és keletre – Ukrajna felé – 30 és 50 perc közötti elérésű települések is jelentős számmal akadnak. Mindkét régióra jellemző,

hogy az aprófalvas térségek elérése kedvezőtlen, és javulása a térségek szerkezete alapján nem várható. Fokozottan igaz ugyanakkor az a megállapítás is, hogy a magyar határ mentén fekvő, magas elérési idejű térségek korábban olyan csomópontokhoz kapcsolódtak, amelyeket ma már elválaszt az államhatár (például Beregszász, Szatmárnémeti, Nagykároly, illetve Szabadka térsége).

16. ábra: Potenciális együttműködések a magyar határtérségekben

Forrás: Baranyi (2009)

A történetileg kialakult térségi központok elválasztottsága így tehát máig érzékelteti a hatását, ezekben a magyar térségekben ugyanis közel egy évszázad alatt sem alakultak ki új központok, az akkor elszigetelt települések elszigeteltsége a mai napig megmaradt. Ez a tény pedig egy újabb aspektusból igazolja, hogy a határmenti térségek mind fokozottabb együttműködése pozitív hatással van a térség egészére.

Az elérési szempontból elmaradott térségek mellett azonban ezzel a módszerrel kirajzolódnak a két régió csomópontjai is; azok a központok, amelyek között a leginkább optimális eredményt hozza egy együttműködés. Ahogyan a települések közti potenciális együttműködések áttekintéséből látható, a magyar határ mentén számos kisebb és nagyobb együttműködés kialakítására van lehetőség. A nagyvárosi és térségi összefogások száma

azonban az összes lehetséges kapcsolódáshoz képest igen alacsony. A nyugati és északi határterületek magyar nagyvárosai (Zalaegerszeg, Szombathely, Győr) csak kisszámú – városenként általában egy – határon túli nagyvárossal tartanak fenn kapcsolatot (Maribor, Graz, Bécs, Pozsony), emellett számos kis- és középvárosi kapcsolat is formálódik (például Nagykanizsa és Kaposvár térségében Horvátország felé, vagy Balassagyarmat, Salgótarján, Ózd térségében Szlovákia felé). A keleti és déli határvonalakon pedig már inkább a nagyvárosi együttműködések dominálnak.

A magyar-román határtérségben egyértelműen azonosíthatók az együttműködés tengelyei. A térség nagyobb, országos szinten mégis kisebb települései (például Sarkad és a nála jóval népesebb Szalonta, avagy Makó és Nagyszentmiklós) mellett a potenciális együttműködési központok magyar a Szeged-Temesvár-Békéscsaba-Arad-Gyula vonalon találhatóak. Az e körbe tartozó nagyvárosok mellett a térség kisebb települései is képesek bekapcsolódni az együttműködésekbe, az itt található munkaerő ugyanis létfontosságú lehet a vállalkozások közti kooperációban, az egyes nemzeti munkaerőpiacok átmeneti egyenlenségeinek (munkanélküliség, munkaerőhiány) kezelésében.

Összességében a két régió – illetve az általuk alkotott határrégió – kapcsolatai kielégítő szintűek. Jelentős méretű és lakosságszámú települések találhatóak a határ mindkét oldalán, amelyek közül kiemelkednek a régió egyes csomópontjai. A köztük lévő közlekedési kapcsolatok több alternatívát is magukban foglalnak, a közúti útvonalak mellett a vasúti és légi közlekedés lehetőségei is adottak, a régión belüli útvonalak mellett egészen Európa határaiig. A határátkelőhelyek száma szintén elégséges, habár az átkelőpontok áteresztő képességének növelése mindegyik határátkelő esetében fontos fejlesztési pont. A régiók fejlettségére szolgáló hétköznapi elérési mutató értékei azt jelzik, hogy a régiós csomópontokon (nagyvárosokon) és közvetlen környezetükön kívül a térség elérése közepes van annál rosszabb. A történeti határok még ma is éreztetik hatásukat, egyes településcsoportok csomóponti központ nélkül maradtak, amelyre megoldást jelenthet a határok minél teljesebb megnyitása, a termelési tényezők mobilitásának növelésével párhuzamban. Az együttműködés lehetőségei adottak, jelenleg a román-magyar határ mentén a nagyvárosok közti kooperációk dominálnak, a dél-alföldi és nyugat-romániai régiók határ menti területének nagy része pedig ilyen módon határon

átnyúló vonzásterületnek számít, ahol a két ország munkaerőpiaci, foglalkoztatási problémáinak megoldására a két régió együttműködésével lehetőség nyílik.

A régiók azonban alapvetően tervezési-statisztikai célú földrajzi egységek, az együttműködések megalapozásához így szűkebb területi szintek közötti kapcsolatok kiépítésére van szükség. E célra a települési szint viszonylag megfelelő keretet nyújt, a nagyvárosok korlátozott spektrumú, specifikus (avagy projektszerű) kooperációján kívül azonban a tartós, hosszabb távú együttműködések megfelelő területi szintjét a megyék képezik, amelyek optimális mérete, lakosság száma lehetővé teszi a munkaerő áramlása mellett a vállalkozások határon túli tevékenységének segítését, a határmenti üzleti kooperációk kiépítését is. Emellett a jelenlegi közösségi jogi keretek a tőkeáramlás kapcsán sem állítanak akadályokat a megyék közti, széles körű, spektrumú és időtávú együttműködésekhez. A következőkben mindezekből kifolyólag – a jelen kutatás szűkebb térbeli lehatárolásaként – a következőkben indokoljuk a vizsgálat legszűkebb fókuszát, Békés és Arad megye elemzését.

4.1.3. A vizsgált megyék: Békés és Arad

Békés megye Magyarország dél-keleti részén helyezkedik el, statisztikailag a dél-alföldi régióhoz tartozik. Az északi égtáj felé Jász-Nagykun-Szolnok és Hajdú-Bihar megyékkel, illetve az észak-alföldi régióval határos; nyugati irányban Csongrád megye határolja, amely szintén a dél-alföldi régióba tartozik; délen és keleten pedig 140 km hosszú határszakaszon Romániával, azon belül északabbról az észak-nyugati fejlesztési régióba tartozó Bihar megyével, délebbre pedig a nyugat-romániai fejlesztési régióba tartozó Arad megyével határos. Békés megye területe 5.630 km², az ország teljes területének 6,1 százaléka; népessége az év eleji felméréskor 334 ezer fő volt, ami az ország összlakosságának 3,4 százaléka. Népeségi indexe 2019-ben 98,8 százalék volt, amely szerint a népesség száma idén 1,2 százalékkal kevesebb volt, mint egy évvel korábban. Az öregedési index – vagyis a 64 éven felüli népesség 15 éven aluli népességhez viszonyított aránya – Zala megye után Békés megyében a legmagasabb az országban, itt legutóbb 138 fő idős jutott 100 fő gyermekre.

17. ábra: Békés megye, települések és járások szerinti felosztásban

Forrás: Térport (2019)

A megye népsűrűsége alacsony (59 fő/km^2 , szemben az országos 106 fő/km^2 értékkel), ennek ellenére Békésben a legnagyobb a városok aránya Magyarországon belül: a városok összes megyei településen belüli aránya 29,3 százalék, a városi népesség aránya pedig a megyei össznépesség 76,6 százalékát teszi ki. Ezek az értékek szintén kedvezőbbek az országos átlagnál, országosan ugyanis a városok aránya csupán 11,0 százalék, a városi népesség pedig 70,4 százalék. Békés megye 75 települése közül 22 városi rangú, 5 ezer fő feletti településeinek aránya 25 százalék, szemben az országos átlaggal, amely legutóbb 9 százalék volt. A szakirodalomban településfenntartás és -megmaradás szempontjából veszélyeztetett kategóriába eső ezer fő alatti településeinek aránya 24 százalék (ebből 500 fő alatti település ennek éppen a fele, 12 százalék), az országos átlag ugyanezen mutató kapcsán 56 százalék (amelyből 500 fő alatti az összes település 36 százaléka).

14. táblázat: Békés megye járásainak adatai

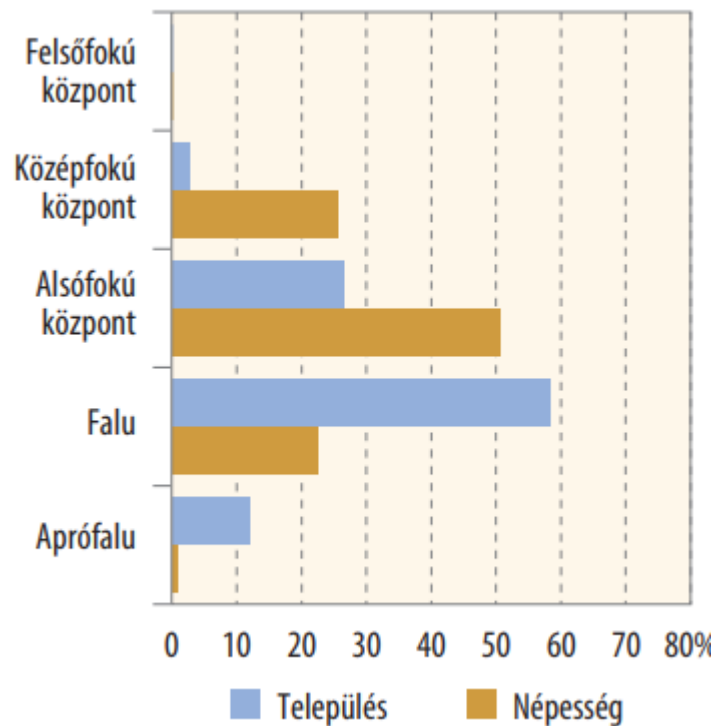
Járás neve	Székhely	Település	Ebből város	Népesség (fő)	Terület (km ²)	Népsűrűség (fő/km ²)

Békéscsabai járás	Békéscsaba	9	3	82 424	636,16	130
Békési járás	Békés	7	2	37 259	525,24	71
Gyomaendrődi járás	Gyomaendrőd	5	2	23 980	686,21	35
Gyulai járás	Gyula	4	2	41 579	413,22	101
Mezőkovácsházai járás	Mezőkovácsháza	18	4	40 608	881,49	46
Orosházi járás	Orosháza	8	2	51 392	717,18	72
Sarkadi járás	Sarkad	11	1	23 228	570,97	41
Szarvasi járás	Szarvas	6	2	28 558	485,06	59
Szeghalmi járás	Szeghalom	7	4	30 125	714,19	42

Forrás: KSH (2019)

A Központi Statisztikai Hivatal aggregált, helyi-települési jellemzőkből (például lakónépesség száma, működő kórházi ágyak, iskolai tanulók száma a nappali oktatásban stb.) képzett településhierarchia--szintjei szerint Békés megyében két középfokú központ szerepét betöltő város van, a 61 ezre lélekszámú Békéscsaba és a 31 ezres lélekszámú Gyula (a legnagyobb kiterjedésű város a megyében Gyomaendrőd), így a Békéscsaba-Békés-Gyula településeggyüttesben a megye lakosságának mintegy egynegyede koncentrálódik.

18. ábra: Békés megye településeinek és népességének megoszlása településhierarchia-szintek szerint

Forrás: Gerse és Szilágyi (2015)

Alsófokú központból összesen 20 van a megyében, amelyek népessége összesen eléri a 180 ezer főt, a megye összlakosságának kevéssel több felét; ebbe a kategóriába tartoznak a városi rangot elérő, nagyobb lélekszámmal rendelkező, de kisebb mértékű városi jellegű szolgáltatásokat nyújtó települések. Lakosságszámuk a megye északi és déli részén alacsonyabb, minimálisan mintegy 3.600 fő (Medgyesegyháza lakosságszáma). A megye 44 falujában lakó 79 ezer fő a megyei népesség körülbelül egyötödét teszi ki, a 9 aprófaluban pedig a felmérés szerint összesen 3.177 fő, a megyei lakosság kevesebb mint egytizede lakik. Településszerkezetére a nagyvárosok és a nagyméretű falvak mellett jellemzők a kiterjedt külterületek, mind méret, mind népesség szempontjából. Az elszórtan elhelyezkedő tanyák mellett hasonlóan előfordulnak az utcába rendezett tanyasi területek is, a kisebb tanyamérettől egészen a majorságokig.

Arad megye Románia nyugati részén helyezkedik el, és az Erdélyi-középhegységtől a Maros és a Fehér-Körös vonaláig húzódik. Északról és észak-keletről Bihar megye, keletre Fehér megye, dél-keleti részén Hunyad megye, délen Temes megye, nyugatról pedig a román-magyar országhatár túloldalán a dél-alföldi régió, azon belül kisebb részben Csongrád, legnagyobb részben Békés megye határolja.

19. ábra: Arad megye, településhierarchia szerinti felosztásban

Forrás: *cjarad.ro* (2019)

Arad megye területe 7.754 km². A legutóbbi népszámláláskor a megyének mintegy 454 ezer lakosa volt, ami az ország 2,12 százalékát jelenti. A megye ebből a szempontból a 6. helyet foglalja el országos szinten, átlagos népsűrűsége 58,7 fő/km², a férfiak és nők megoszlása 48,25 és 51,75 százalék. Területi megoszlást tekintve Arad megyében a lakosság 55,07 százaléka él városias térségekben (ez nagyjából 250 ezer lakost jelent), 44,93 százaléka pedig vidéki térségekben. Etnikai megoszlását tekintve a megye igen sokrétű; a témában a legutolsó rendelkezésre álló, 2002. évi népszámláláskor felvett adatok szerint többek közt 379 ezer román, 49 ezer magyar, 17 ezer roma, 5,6 ezer szlovák, 4,8 ezer német, 1,2 ezer szerb, 0,8 ezer bolgár és számos további – a felsoroltaknál kisebb számban előforduló – nemzetiségű lakos él a megyében.

Közigazgatási beosztását tekintve Arad megye 10 várost foglal magában, ebből 1 megyei jogú nagyváros (Arad mint municípium), 9 további város (Borosjenő, Borossebes, Kisjenő, Kürtös, Lippa, Nagylak, Pécska, Pankota és Újszentanna); ezen felül 68 községbe tartozóan mintegy 283 település alkotja a megye teljes településhálózatát. Székhelye Arad város.

15. táblázat: Arad megye népesebb városai

	Településnév	Települési rang	Lakosságszám (fő)
1.	Arad	megyei jogú város	172 824
2.	Újszentanna	város	11 617
3.	Pécska	város	11 452
4.	Borosjenő	város	9 312
5.	Nagylak	város	8 144
6.	Kürtös	város	8 043
7.	Lippa	város	7 920
8.	Kisjenő	város	6 556
9.	Glogovác	község	6 355
10.	Pankota	város	5 804
11.	Borossebes	város	5 343
12.	Zimándújfalú	község	4 489

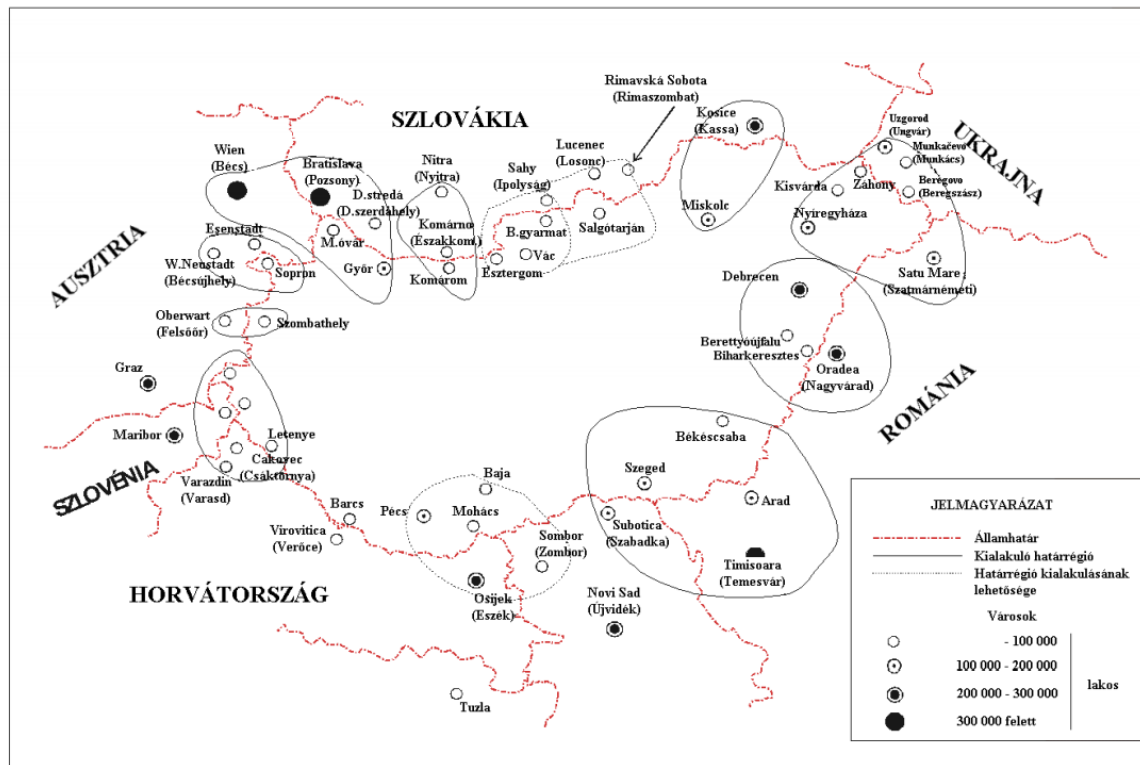
Forrás: Eurostat (2019)

Békés és Arad megye nagyvárosainak együttműködése alapvetően meghatározza a magyar-román határmenti területek kapcsolatát. Baranyi (2009) illusztrációja alapján is egyértelműen kitűnik, hogy a román-magyar határ mentén a Békéscsaba-Szeged-Arad-Temesvár tengely a legnagyobb jelentőségű együttműködés – mind az együttműködő városok lakosságszámát, településhierarchiában elfoglalt helyét vagy gazdasági erejét tekintve. A Debrecen és Nagyvárad közötti kapcsolatrendszer csupán kétszereplős, Szatmárnémeti és Nyíregyháza együttműködése pedig a hármashatáron van, kapcsolatuk Ukrajnától elválasztva nem értékelhető.

A Békés és Arad megye közötti együttműködésben annak is fontos szerepe van, hogy a két ország között nincs természetes határ, az együttműködés infrastruktúráját (a munkaerő, az áruk áramlását) kizárólag a mesterséges határok befolyásolják. A határszakasz városhálózata az alapján az északi területeken Nagyvárad és Debrecen található, mint potenciális városhálózati központok, amelyek együttműködések vezetői lehetnek, a déli megyékben pedig – bár kisebb lélekszámmal, de hasonlóan kedvező

elhelyezkedéssel – egyértelműen Békés és Arad megye, azon belül Békéscsaba és Arad városok lehetnek az együttműködés központjai.

20. ábra: Interregionális együttműködések Magyarország határrégióiban

Forrás: Baranyi (2009)

Békéscsaba és Arad a román-magyar határrégió földrajzilag egymáshoz legközelebb eső nagyvárosai, Békés és Arad megye pedig a leghosszabb határfelületen érintkezik egymással. A két megye együttműködését számos mutató alapján lenne lehetséges elemezni, az alábbiakban – a kooperáció komplexitására tekintettel a teljességre törekvés nélkül – e mutatókat tíz csoportra osztottuk, amelyen belül további alcsoportokat képeztünk annak érdekében, hogy az együttműködés minden oldalát (szereplőjét, szintjét stb.) érintsük az elemzésben. A mutatók között az alapvető, népesedési jellegű mutatókat követően a gazdasági folyamatokra, szektorokra, foglalkoztatásra, munkanélküliségre, jövedelemre, vállalkozásokra és egyéb szempontokra adaptált mutatók következnek.

4.2. Népesedési folyamatok

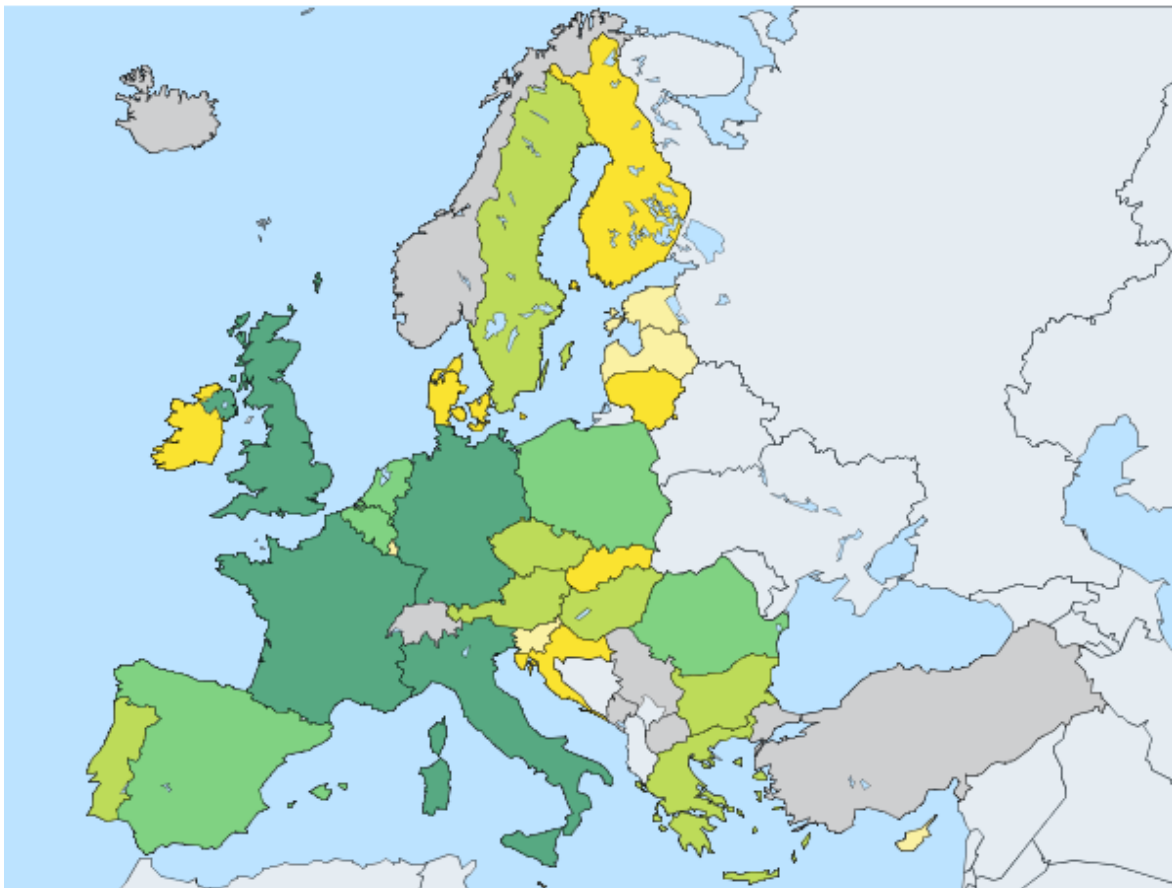
A népesség változása egy államon belül több tényezőtől tevődik össze. Az élveszületések és halálozások statisztikai egyenlegét a populáció természetes változásának nevezzük; a népesség száma azonban nem csak természetes, hanem mesterséges úton, vándorlással is változhat. Az országba beáramló (migráns) és az onnan kiáramló (emigráns) népesség vándorlási egyenlege, a nettó migráció hozzáadódik a természetes változáshoz, amelyek összességükben adják a populáció teljes változását.

Magyarország és Románia gazdasági, társadalmi – és nem utolsósorban munkaerőpiaci – jelentőségét az Európai Unió tagállamaiként alapvetően meghatározza, hogy milyen helyen szerepel az uniós országok népességi rangsorában. A két ország nemzetközi súlyának értékelésére a legalapvetőbb mutató a népességszám, a népességgel ugyanis egy országban (kisebb eltérésektől eltekintve) egyenesen arányos az adott ország munkaképes korú lakosságának száma, a közülük kikerülő aktív népesség foglalkoztatása eredményezi gazdasági érték-, avagy jövedelemtermelést. Alapesetben tehát a nagyobb számú lakosság magasabb jövedelemtermelési képességet, nagyobb gazdasági erőt jelent, a népesség számának növelése ezen felül az országok alapvető demográfiai célja, politikai értelemben a nemzetmegmaradás záloga.

4.2.1. A népesség természetes változása

Az alábbi térkép az egyes tagállamok népességének arányát mutatja az Európai Unió 28 tagállamának össznépességéhez mérten.

21. ábra Az Európai Unió országainak népessége az EU28-államok össznépességének arányában, 2019 (%)

Legend

0.1 - 0.4

0.4 - 1.1

1.1 - 2.1

2.1 - 9.1

9.1 - 16.2

Not available

Forrás: Eurostat (2019)

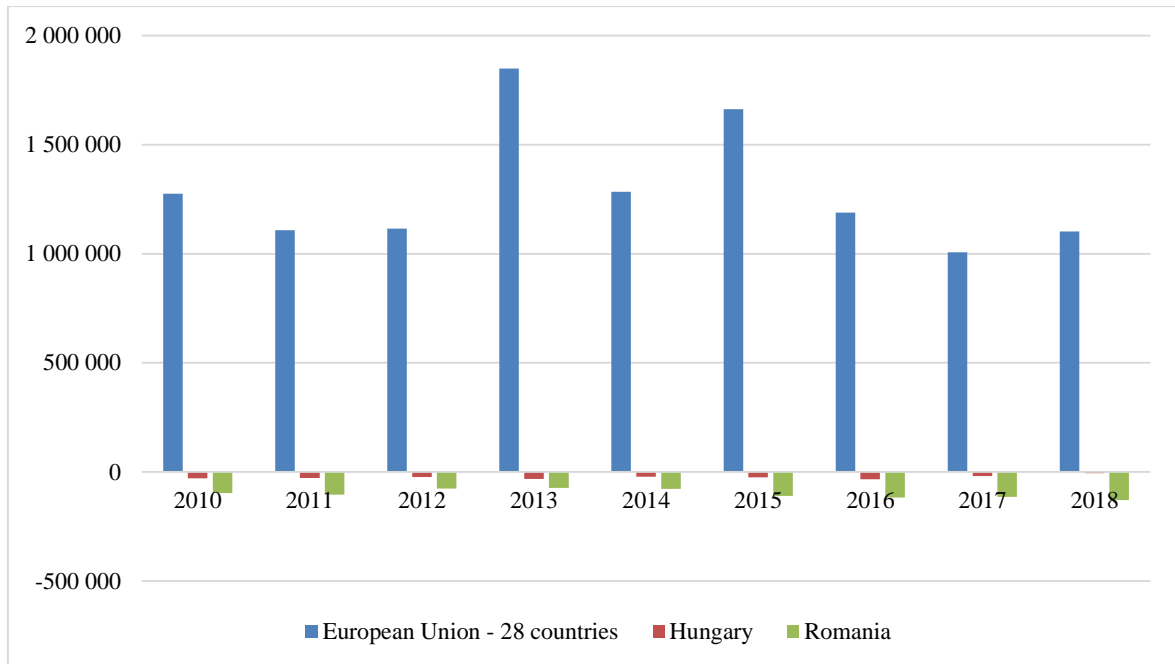
A térkép összesen öt népességi kategóriát különböztet meg: a legnépesebb kategóriába azon tagállamok kerülnek, amelyeknek lakosságszáma az unió összlakosságának legalább 9,1 százalékát teszik ki (a kategória felsőértéke 16,2 százalék, a legnagyobb tagállam, Németország lakossági aránya); a legalacsonyabb népességi kategóriába pedig a maximum az unió 0,4 százalékát kitevő tagállamok kerültek. Magyarország ezen öt kategóriából másik hét tagországgal egyetemben a harmadik, középső kategóriába került, népessége az Európai Unió 1,9 százalékát adja.

Az ország csatlakozása óta ez az érték nem változott jelentősen; a tagországok népességszám-változásai következtében a 2004-es csatlakozástól 2013-ig 2,0 százalékát adta, 2014-től pedig 1,9 százalékát. Románia az unió össznépességének 3,8 százalékát

adja, ezzel az öt tagországot tömörítő második népességi kategóriába került. A tagországi arányszám-változást ebben az esetben is az összes tagország népességszámának változása befolyásolja, a változások dinamikájából mégis egyéb folyamatokra (például negatív egyenlegű vándorlásra, a születési és halálozási mutatók arányának változására) is lehet következtetni az átlagosnál nagyobb arányú népességi arány-változás esetében.

Románia lakossága 2008-ban még az uniós népesség 4,1 százalékát tette ki, ez az arány aztán 2010-ben, 2014-ben és 2017-ben 0,1 százalékponttal csökkent. Az arányváltozás mélyebb okaira a további, részletesebb vizsgálatok mutatnak rá. A legmagasabb népességi aránnyal Németország mellett Franciaország (13,1 százalék), az Egyesült Királyság (13,0 százalék) és Olaszország (11,8 százalék) rendelkeznek. Az előrejelzések szerint az Európai Unió összlakossága – amely jelenleg mintegy 512 millió fő – még mintegy 20 évnél növekedés után, 2040-től folyamatos csökkenésnek indul, 2090-re már kevesebb, mint 500 millió főre (a becslés szerint 493 millióra) csökkentve az összlakosság számát.

22. ábra: Magyarország és Románia teljes népességváltozása, 2010-2018 (fő)

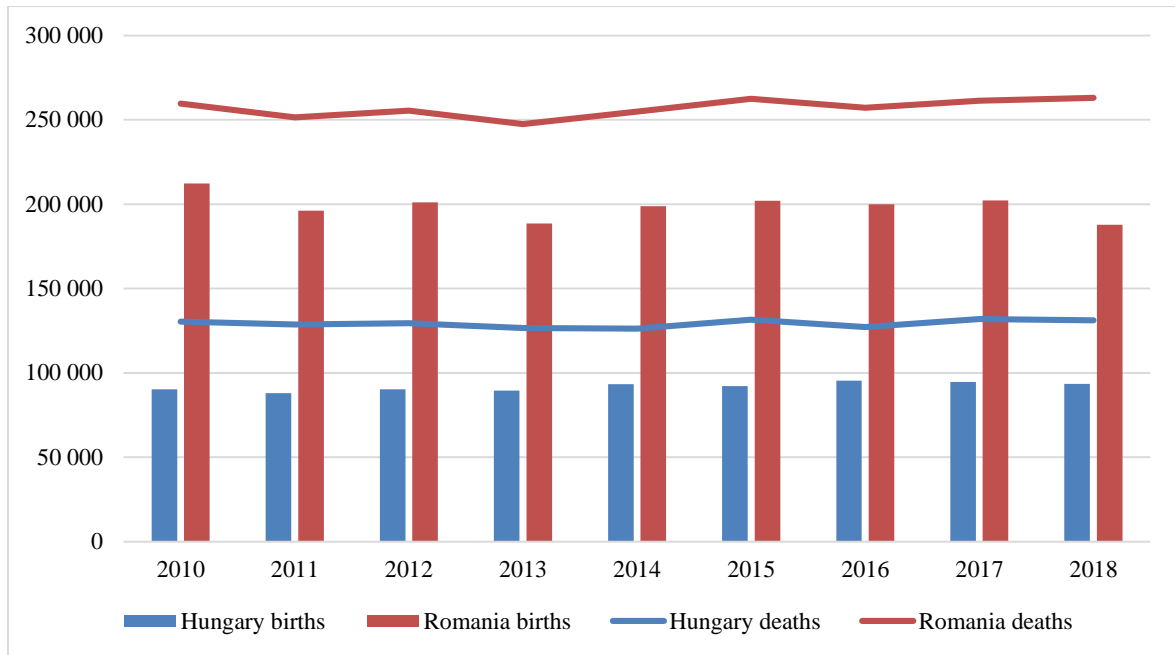
Forrás: Eurostat (2019)

Miközben az Európai Unió összlakosságát tekintve 2010 és 2018 között átlagosan 1,0-1,8 millió közötti éves népességnövekedés tapasztalható, a trend kiugró értékei pedig 2013-ban (1,848 millió fős többlet) és 2015-ben (1,661 millió fős többlet) láthatók, a két vizsgált ország, Magyarország és Románia népessége az utóbbi mintegy kilenc év során folyamatosan csökkenő tendenciát mutatott.

Magyarország össznépessége 2010-ben 10,014 millió fő volt, ez az érték 2018-ban már csupán 9,772 millió volt. Az évente tapasztalt mintegy 19-32 ezer fő közötti népességcsökkenés 2018-ban jelentősen csökkent, értéke ekkor már csak 5.615 fő volt. Románia ugyanezen időtávban szintén jelentős népességvesztést szenvedett el; a Magyarországnál mintegy kétszer akkor népességgel rendelkező – 2010-ben 20,294 millió fő – lakosságszám évente 75-128 ezer fővel csökkent.

A két állam népességcsökkenésének oka a népességváltozás összetétele alapján a természetes és/vagy a mesterséges népességváltozásban, azaz a születések és halálozások, illetve a be- és kiáramló népességvándorlás egyenlegében keresendő.

23. ábra: Magyarország és Románia természetes népességváltozása, 2010-2018 (fő)

Forrás: Eurostat (2019)

A születések és halálozások számának vizsgálata azt mutatja, hogy a természetes népességváltozás egyenlege mindkét országban negatív volt, vagyis több halálozás történt, mint ahány élve születés. Magyarországon évente mintegy 32-40 ezer fős népességvesztés következik be csupán a természetes folyamatok miatt, Romániában ugyanez az érték a 2010-től vizsgált években 45-60 ezer között mozog, 2018-ban elérte a 75 ezret.

16. táblázat: Születéskor várható élettartam a vizsgált szinteken, 2018 (életkor)

	Nők	Férfiak	Összesen
EU-28	83,6	78,2	81,0
Euróövezet	84,6	79,3	82,0
Románia	79,1	71,7	75,3
Magyarország	79,7	72,6	76,2

Forrás: Eurostat (2018)

A népesség természetes változásának dinamikáját a születéskor várható élettartam is jelentősen befolyásolja, ami egyben a népesség öregedésének mérésére is alkalmazható. E tekintetben a legutóbbi rendelkezésre álló adatok szerint Magyarország és Románia pozíciója hasonló; mindkét ország az Európai Unió és az Euró övezet országainak átlaga alatt teljesít, a differencia 4,8-6,7 év.

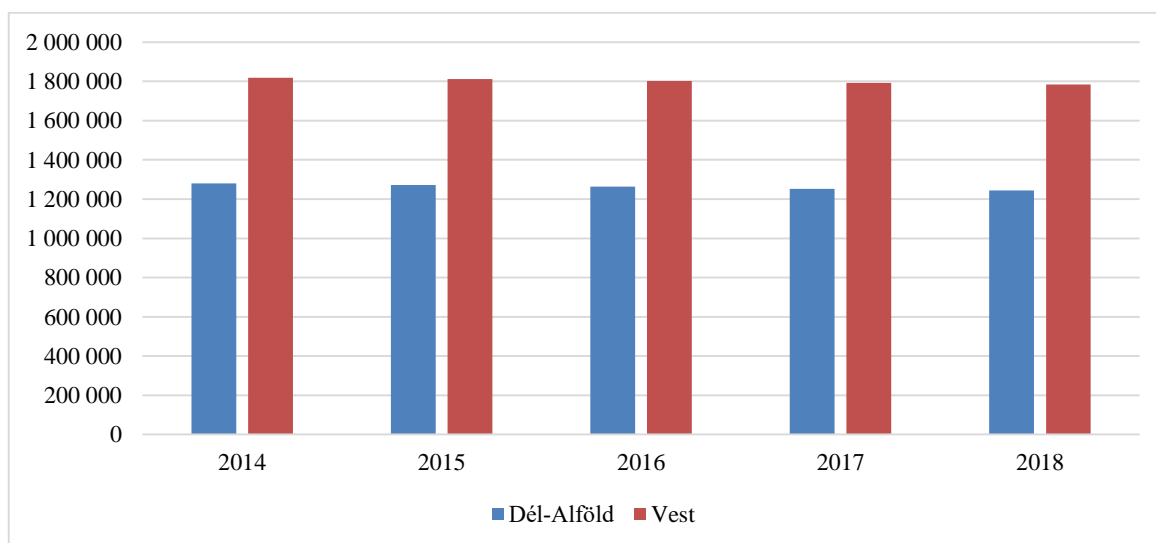
17. táblázat: Népesség időskori függőségi arányai az Európai Unióban, 2017 (%)

Populáció korcsoportos arányai	0-14 év	15-24 év	25-49 év	50-64 év	65-79 év	80+ év	Időskori függőségi arány
EU-28	15,6	10,9	33,8	20,2	14,0	5,5	29,9
Euróövezet	15,2	10,7	33,3	20,7	14,2	5,9	31,1
Románia	15,6	10,8	37,3	18,6	14,3	4,3	26,7
Magyarország	14,5	11,1	35,9	19,8	13,4	4,4	27,9

Forrás: Eurostat (2018)

A népesség öregedésének mérésére alkalmazott másik gyakori jelzőszám az időskori függőségi ráta, amely az aktív korú (15–64 éves) népességre jutó idősök (65 évesek és annál idősebbek) arányát mutatja. A 2017-es adatok vizsgálata alapján – szoros összefüggésben a várható élettartam értékeivel – az Európai Unió és az Euró övezet országainak átlaga magasabb függőségi arányt mutat, mint Magyarország és Románia, vagyis az Unióban általában, és a közös valutát használó országok körében különösen magasabb az aktív (munkaképes) korúakra jutó idősök aránya, így nagyobb teher nehezedik a nyugdíjrendszerekre is.

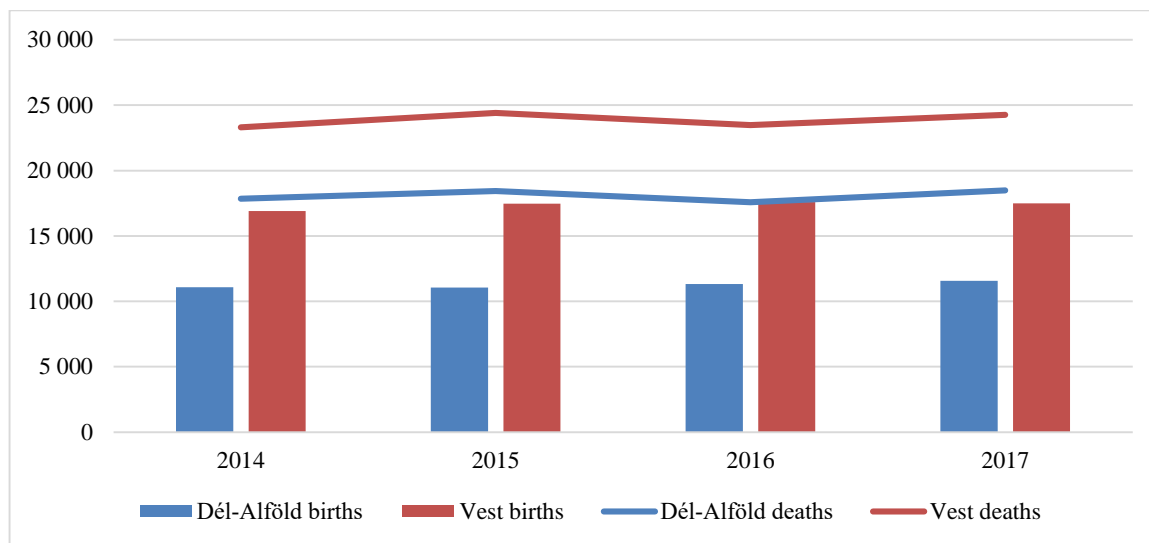
24. ábra: Dél-Alföld és Nyugat-Románia régiók népességszáma, 2014-2018 (fő)

Forrás: Eurostat (2019)

A dél-alföldi és a nyugat-romániai régió népességi viszonyai az országos folyamatokkal egyezően változnak. Dél-Alföldön a 2014-es 1,279 milliós állandó lakosságszám folyamatos éves 8-11 ezer fős apadással 2018-ra 1,243 millióra csökkent. Nyugat-Románia régióban 1,817 millióról négy év alatt 1,784 millióra csökkent a lakosságszám. Mindebben jelentős hatása volt a természetes népességváltozásnak.

25. ábra: Dél-Alföld és Nyugat-Románia régiók természetes népességváltozása, 2014-2018 (fő)

Forrás: Eurostat (2019)

A halálozások száma mindkét régióban, mindegyik vizsgált évben felülmúlta a születések összesített számát. Dél-Alföldön 2017-ben 11.582 születésre 18.473 halálozás jutott, ugyanebben az évben Nyugat-Románia régióban 17.497 gyermek született és 24.264 személy halálozott el. Békés és Arad megye hasonló adatainak vizsgálata azt mutatja, hogy a népesség mindkét megyében folyamatosan csökkenő tendenciában van, a természetes fogyás mértéke azonban Békés megyében abszolút értékben magasabb volt.

A két megye méretének eltérése alapján, méretarányos népességváltozást feltételezve Arad megye népességének nagyobb mértékű fogyása feltételezhető, ezzel ellentétben az utóbbi négy év mindegyikében a népességcsökkenés Békés megyében volt magasabb. Míg Arad megyében évente átlagosan 1.600-2.100 fővel csökkent a megyei lakosság, Békésben 2.500-2.700 fővel kevesebb volt az évente mért népesség.

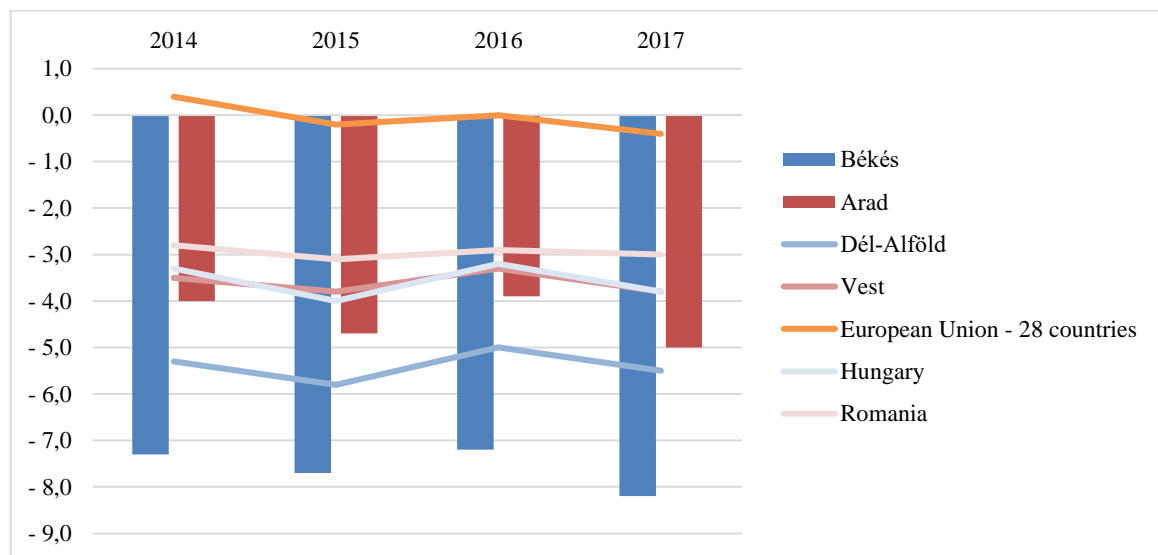
26. ábra: Békés és Arad megyék természetes népességváltozása, 2014-2017 (fő)

Forrás: Eurostat (2019)

A természetes népességváltozási folyamatok egyes szintjeinek összehasonlítása érdekében érdemes megvizsgálni, hogy mely vizsgálati dimenziót (az Európai Unió tagállamainak összességét, Magyarországot és Romániát, Dél-Alföldet és Nyugat-Románia régiót, avagy Békés és Arad megyét) érintett leginkább a negatív egyenlegű népességváltozás.

27. ábra: A népesség természetes változásának aránya a vizsgálat dimenzióiban, 2014-2017 (%)

Forrás: Eurostat (2019)

A népesség természetes változási arányának vizsgálati dimenziókénti összehasonlítása azt mutatja, hogy az Európai Unió egészében csökkenő tendencia figyelhető meg: míg 2014-ben 0,4 százalékos népességnövekedés történt, 2015-től

csökkenés, illetve stagnálás (2016-ban) figyelhető meg. A legutóbbi, 2017-es értékek már 0,4 százalékos csökkenést mutattak az uniós lakosság teljes számában. Az uniós szintnél kevésbé kedvezőtlen képét mutat az országos szint: Romániában a természetes változás aránya $-2,8$ százaléktól $-3,1$ százalékig terjedt az utóbbi négy évben. Beszédes eredmény ugyanakkor, hogy az országon belül a nyugat-romániai régió minden egyes vizsgált évben kedvezőtlen adatokat mutat, a népesség fogyása arányaiban nagyobb volt a régióban, mint az ország egészében. 2014-ben és 2015-ben a különbség egyaránt $0,7$ százalék, 2016-ban $0,4$, míg 2017-ben már $0,8$ százalék a differencia, minden esetben az országos értékek javára (amelyek tehát kedvezőbbek voltak a régiós értéknél).

A nyugat-romániai régió értékeinél is kedvezőtlenek azonban Arad megye népességváltozási arányszámai: 2014-ben $-4,0$ százalékos természetes népességfogyás történt, ami 2015-re $-4,7$ százalékra csökkent, majd átmeneti emelkedést követően 2016-ban $-3,9$ százalékra javult, 2017-ben azonban elérte a $-5,0$ százalékot. Magyarországon hasonló trend és összefüggés figyelhető meg: az országos értékek $-3,2$ és $-4,0$ százalék között ingadoztak az utóbbi négy év során, a dél-alföldi régióban azonban ettől is jelentősebb negatív változás volt tapasztalható. 2014-ben $5,3$ százalékkal csökkent a régió népessége a természetes fogyás miatt, ez az érték 2017-re egészen $-5,5$ százalékra romlott. Romániához és Aradhoz hasonlóan Békés megyében a régiós értékeknél is kedvezőtlen arányváltozás tapasztalható: a megyében az utóbbi négy év során egyetlen alkalommal sem volt alacsonyabb a természetes fogyás egyenlege $-7,2$ százaléknál, 2017-ben elérte a $-8,2$ százalékot.

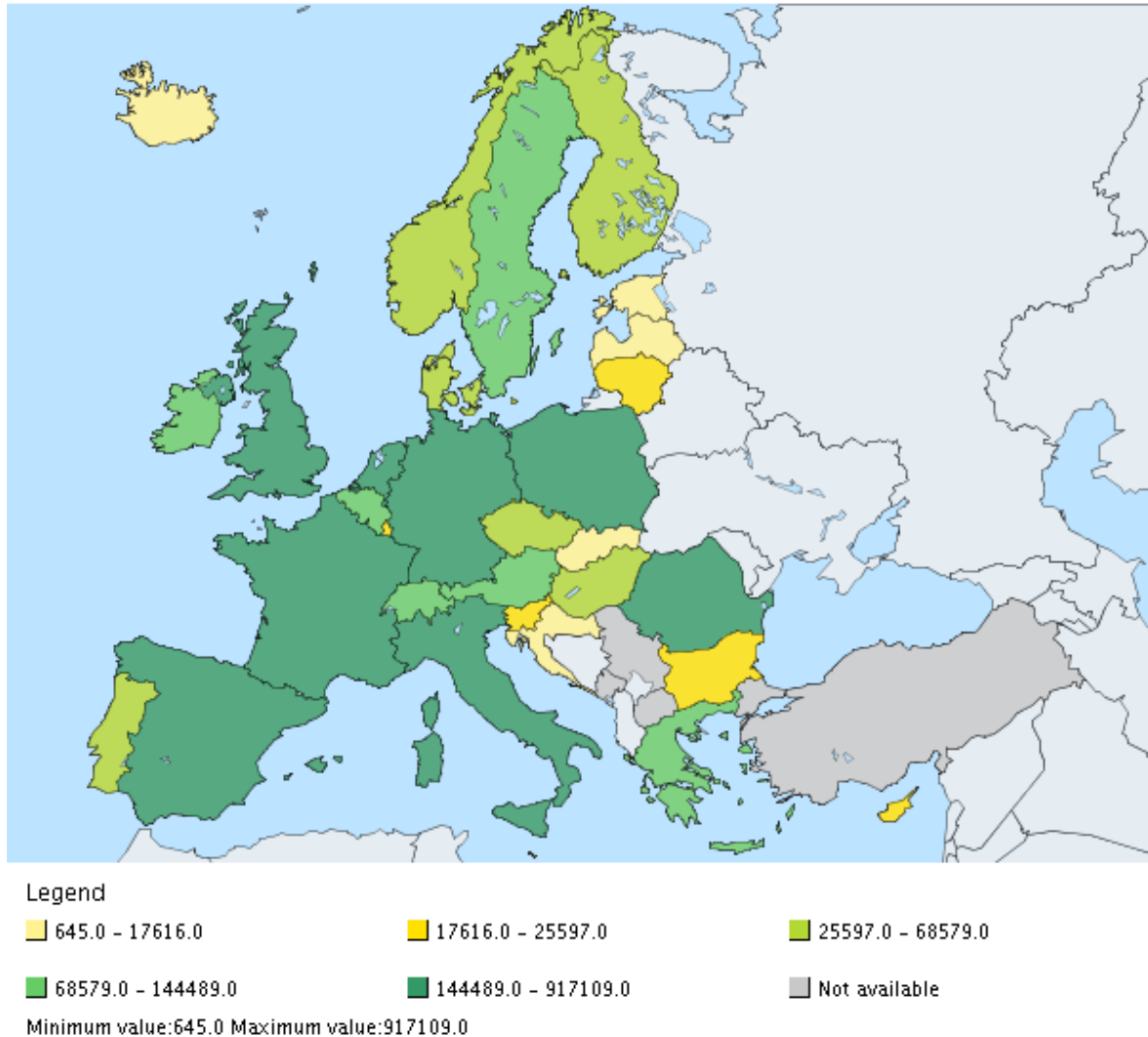
A természetes népességváltozás mellett a vizsgált területek teljes lakosságának trendjében a mesterséges változást előidéző hatások is szerepet játszhatnak, vagyis a népesség országon belüli és azon kívüli be-, illetve kivándorlása. A következőkben e hatásokat vizsgáljuk meg a vizsgálat dimenzióiban.

4.2.2. A népesség mesterséges változása

A demográfiai változások másik fő forrása a népesség mesterséges változása, amelyet az egyes országokba kivándoroltak (emigrálók) és a bevándoroltak (migrálók) egyenlege mutat meg. Európai Unió viszonylatban – az uniós polgárok szabad

mozgásának, munkavállalásának közösségi jogi szabályozása alapján – bevándorlásnak az unión kívüli országokból bevándoroltakat nevezhetjük.

28. ábra: Bevándoroltak létszáma, 2019 (fő)

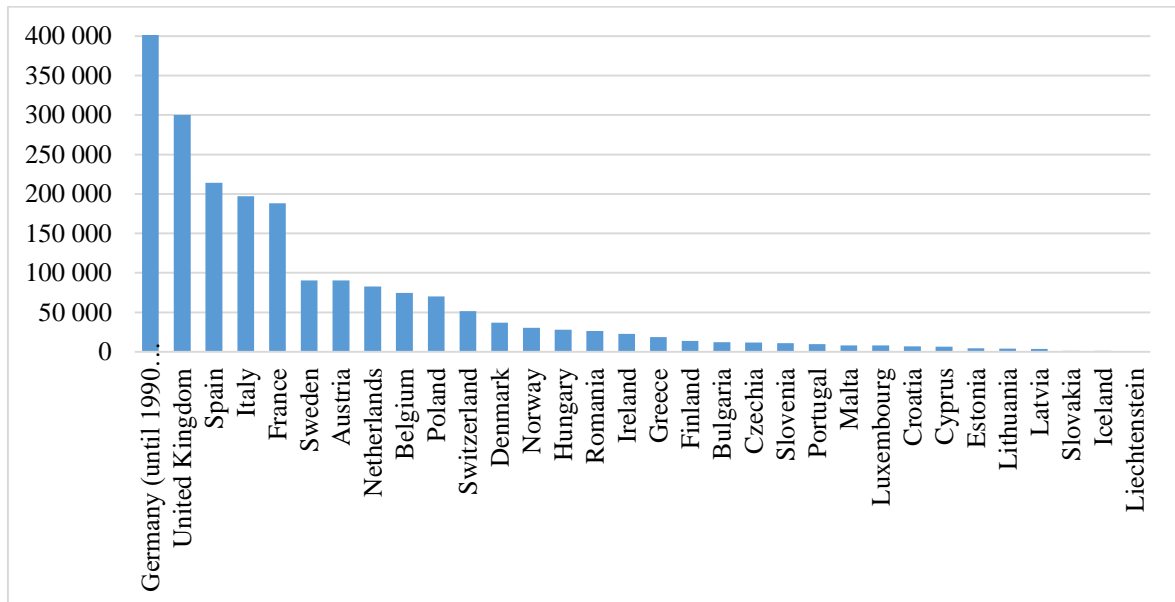

Forrás: Eurostat (2019)

A legutóbbi mért statisztikai évre, 2017-ra vonatkozó Európai Unió bevándorlási adatok azt mutatják, hogy az unión kívüli polgárok bevándorlási célországát leginkább a nyugat- és észak-európai tagországok jelentik. A fő bevándorlási célország továbbra is Németország, ahova ebben az évben 917 ezer fő érkezett hosszú távú tartózkodás (azaz nem átutazás, tanulási cél stb. érdekében) az unión kívülről. 644 ezer fős értékkel kiemelkedik ezen kívül az Egyesült Királyság is, mint migrációs célpont, ezen felül Spanyolország (532 ezer), Franciaország (369 ezer) és Olaszország (343 ezer) is kedvelt

desztinációk. A kelet-európai országokba nagyságrendekkel kevesebb személy érkezik tartós ott tartózkodás céljából, az országok közti értékek szórása sokkal magasabb a nyugat-európai értékeknél.

29. ábra: Bevándoroltak létszáma EU-n kívüli országokból a migrációs krízis csúcsán, 2015 (fő)

Forrás: Eurostat (2019)

A népvándorlás népesedési folyamatokra gyakorolt hatásának elemzésekor különös jelentőséggel bír az utóbbi évek nemzetközi migrációs trendje, ezért – még az országon belüli szintek eredményeinek bemutatása előtt – érdemes e folyamatokat külön is elemzés tárgyává tenni. A fenti ábra az Európai Unió térképéhez hasonlóan azon személyek számát mutatja, akik tartós ott tartózkodás céljából regisztráltak valamely állam bevándorlással foglalkozó hatóságánál.

Ahogy látható, az EU-n kívüli országokból induló nagyméretű migráció legfőbb célországai a nyugat- és észak-európai országok voltak a migrációs krízis legintenzívebb évében, 2015-ben. A lista elején Németország áll: a bevándorlás centrumát jelentő célországba 2015-ben közel 1 millió ember érkezett hosszabb távú tartózkodás céljából (ez az érték hangsúlyozottan nem az összes bevándorlót jelenti, hanem a hatóságoknál regisztráltak számát). Minden további célország ettől jelentősen alacsonyabb értékekkel rendelkezik; a sorban következő Egyesült Királyságban 300 ezer fő, Spanyolországban 213

ezer, Olaszországban már csak 197 ezer fő (a németországi személyek egyötöde) regisztrálta magát.

Az első kelet-közép-európai ország a sorban Lengyelország, ahova mindössze 70 ezren érkeztek. Magyarországon a regisztráltak száma 28 ezer, Romániában közel azonos, 26 ezer fő. Mindazonáltal az értékek nem tükrözik megfelelően a valós migrációs nyomást, illetve az azzal összefüggésben felmerült költségeket, a vándorlási útvonalak ugyanis minden esetben az Európai Unió határát képező országokon át vezettek, a tengeri útvonalakon így leginkább Olaszország, a szárazföldi útvonalakon pedig Magyarország volt a belépési pont.

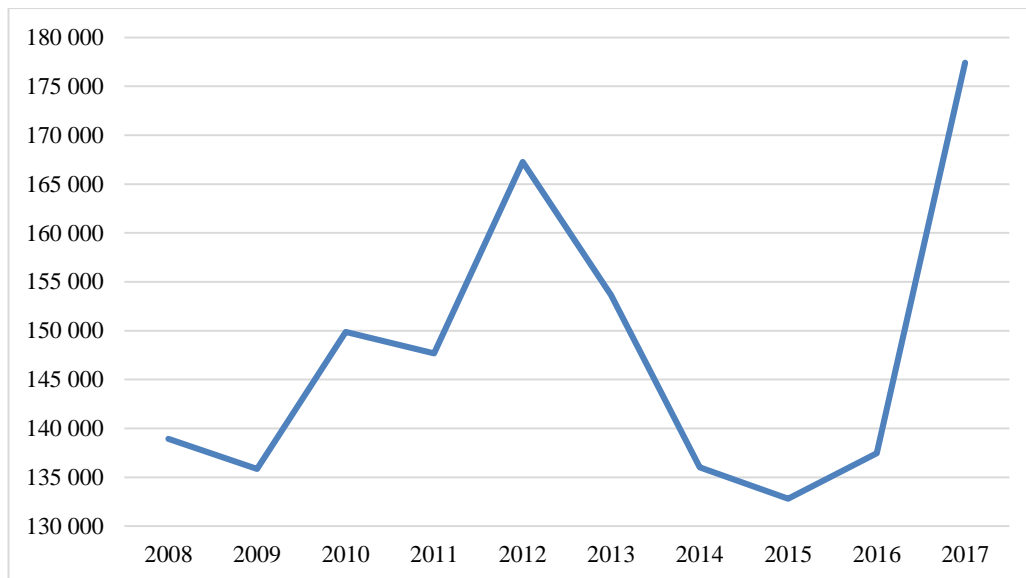
18. táblázat: Magyarországra bevándoroltak száma korcsoportonként, 2013-2017 (fő)

	2013	2014	2015	2016	2017
Less than 15 years	3 025	4 817	4 748	3 589	3 948
From 15 to 19 years	2 385	3 420	3 403	3 342	4 101
From 20 to 24 years	6 382	8 212	8 956	8 664	11 095
From 25 to 29 years	6 597	8 619	9 557	8 970	11 472
From 30 to 34 years	5 092	6 969	7 652	7 205	9 352
From 35 to 39 years	4 248	5 960	6 401	5 675	7 468
From 40 to 44 years	3 198	4 764	5 288	4 487	6 170
From 45 to 49 years	2 346	3 463	3 843	3 663	4 692
From 50 to 54 years	1 591	2 500	2 488	2 425	3 446
From 55 to 59 years	1 450	1 993	2 055	2 120	2 512
From 60 to 64 years	1 244	1 771	1 799	1 651	1 847
65 years or over	1 410	2 093	2 154	1 827	1 967
TOTAL	38 968	54 581	58 344	53 618	68 070

Forrás: Eurostat (2019)

A bevándorolt – nem csak EU-n kívüli, hanem azon belüli – személyek mélyebb vizsgálatának elemzése azt mutatja, hogy a legnagyobb számban munkaképes korú személyek érkeznek hosszú távú ott tartózkodásra Magyarországra, az összes bevándorolt személy mintegy egyharmada 20 és 29 év közötti, a 15 év alatti és 65 év feletti (nem munkaképes korúak) létszáma az összes bevándorolt mintegy 10 százalékát teszik ki.

30. ábra: Romániába bevándoroltak száma összesen, 2008-2017 (fő)

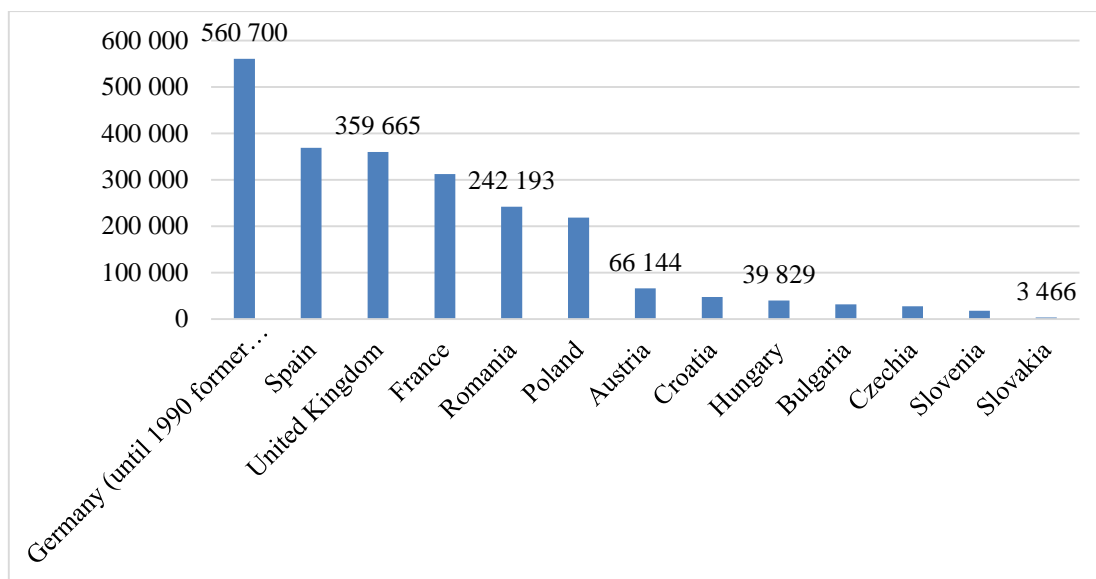

Forrás: Eurostat (2019)

Ugyanezen értékek Románia esetében korcsoportos bontásban nem állnak rendelkezésre, érdekes eredmény ugyanakkor, hogy a bevándoroltak összes száma (EU-n belülről és azon kívülről) éppen ellentétes trendet mutat a nemzetközi bevándorlási hullámmal, amely körülbelül 2013-tól indulva 2015-ben tetőzött, majd az utóbbi években jelentősen alábbhagyott. Romániában ezzel szemben a 2015-ös év jelentette a mélypontot a bevándorlás számát illetően, 2017-re ezzel szemben erős – mintegy 30 százalékos – emelkedés következett be a bevándoroltak számában.

A bevándorlással ellentétes mesterséges népmozgalmi folyamat a kivándorlás, amely az állampolgárok külföldi országokba történő tartós áttelepülését – vagyis nem az alkalmi munkavállalási, oktatási, rokonlátogatási vagy turista célú ideiglenes tartózkodást – jelenti.

31. ábra: Kivándoroltak létszáma az Európai Unióban, 2017 (fő)

Forrás: Eurostat (2019)

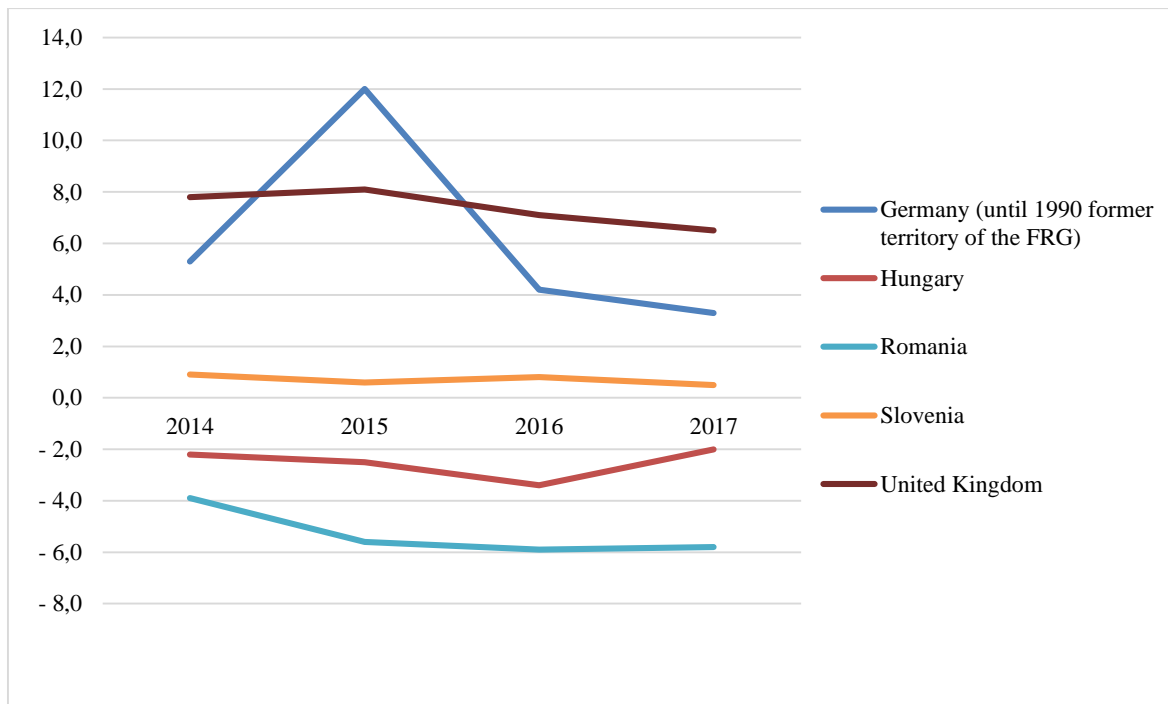
Az ide vonatkozó eredmények alapján a bevándorlás hagyományos célországai körében a kivándoroltak száma is magas, Magyarország és Románia esetében ugyanakkor jelentős eltérés mutatkozik a kivándoroltak számát tekintve. Míg Magyarországon 2017-ben 39 ezer személy hagyta el az országot, Romániában ugyanez az érték 242 ezer volt. Az intenzív – vagy kevésbé intenzív – mesterséges népmozgalom be- és kilépési adatai mellett a vándorlási egyenleg (a két oldal egyenlege) képes szemléletesen mutatni egy ország népességének alakulását.

A természetes (születési és halálozási) és a mesterséges (be- és kivándorlási) népességi mozgások pedig összességükben mutatják az országok népességének alakulását, ahol a teljes változások a két kategória egyenlegének összegével azonosak.

4.2.3. A teljes népesség alakulása

A népesség teljes változásának aránya azt mutatja meg, hogy évenként az országok teljes népesség arányában hogyan (mennyivel és milyen irányban) változott még az össznépesség.

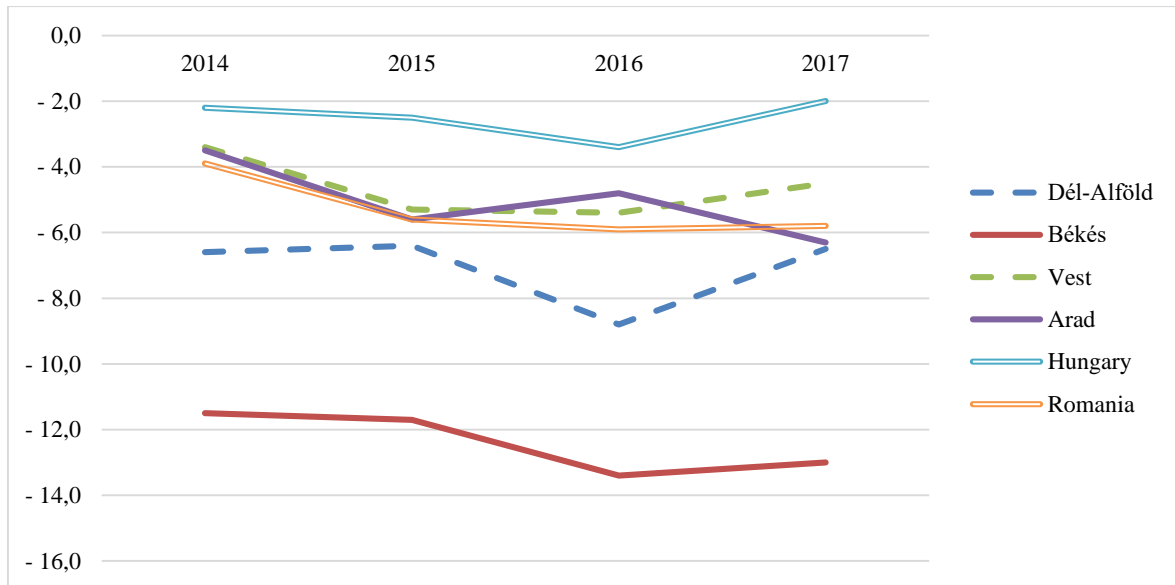
32. ábra: Népesség változása az össznépesség arányában néhány Európai Unió országban, 2014-2017 (%)

Forrás: Eurostat (2019)

Az ábra három különböző trendet mutató ország népességi arányváltozásait mutatja az utóbbi négy statisztikai évben. Közülük Németországban és az Egyesült Királyságban a népesség intenzív bővülése következett be, Németországban például 2015-ben az össznépesség 12,0 százalékkal növekedett, és bár intenzitása az utóbbi évekre jelentősen csökkent, egyetlen évben sem volt alacsonyabb 3 százaléknál. Az Egyesült Királyságban ezzel összhangban visszafogottabb, de folyamatos népességszám-növekedés tapasztalható. A növekvő népességű országok csoportja mellett a stagnáló országok közé tartozik Szlovénia, amelyen belül nem következett be jelentős népességnövekedés, de a természetes és mesterséges népességi folyamatok népességcsökkenést sem okoztak. Magyarországon és Romániában ugyanakkor a népesség évről évre csökken; Magyarországon $-2,0$ és $-3,4$ százalék közötti éves csökkenés tapasztalható, Romániában viszont a csökkenés mértéke ennél jelentékenyebb, éves szinten $-3,9$ és $-5,9$ százalék közötti.

33. ábra: Népesség változása a vizsgálat dimenzióiban, 2014-2017 (%)

Forrás: Eurostat (2019)

A vizsgálat dimenzióinak összehasonlításakor a teljes népesség általános csökkenése tapasztalható. Magyarország imént tárgyalt eredményénél kedvezőtlenebb minden további vizsgálati dimenzió utóbbi négy évben mért eredménye; Románia lakosságváltozásával körülbelül összhangban – kissé kedvezőbben – változott a nyugat-romániai régió népessége, miközben Dél-Alföldön –6 és –9 százalék közti csökkenés volt. A két vizsgált megye népessége közül Aradé 2015-ig együtt mozgott a román régiós és országos adatokkal, majd egy 2016-ig tartó enyhébb emelkedést követően 2017-re –6 százalék alá zuhant. Békés megye ezzel szemben mindvégig –11 százaléknál jelentősebb népességcsökkenést szenvedett el, ami a legutóbbi, 2017-es adatok szerint –13,0 százalékos éves szinten áll.

4.3. A népesség összetétele

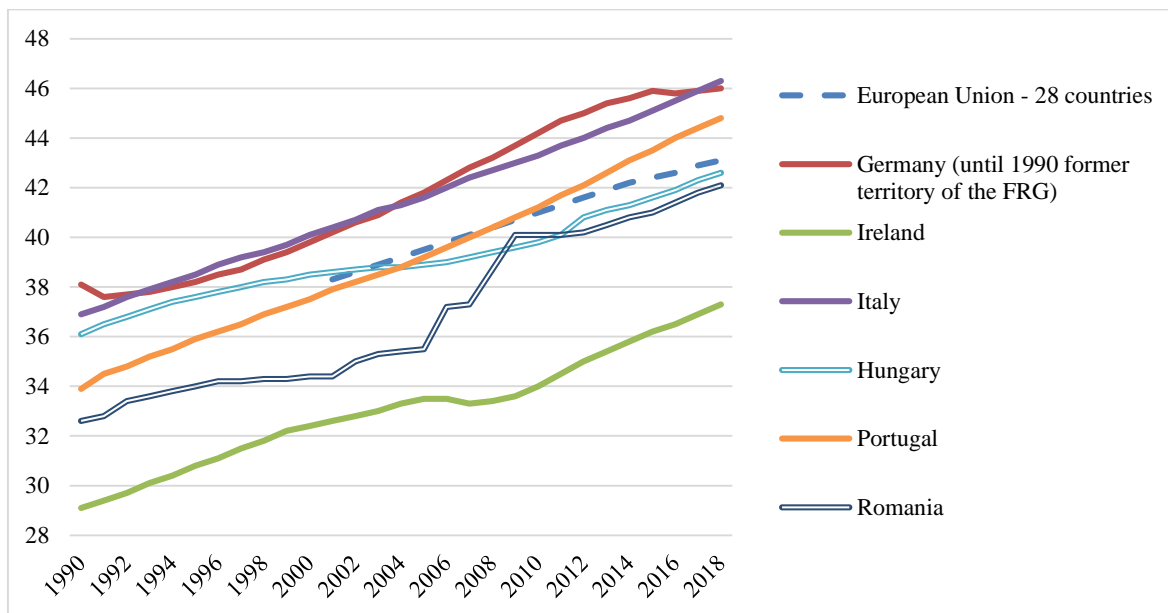
A teljes népességszám, illetve a népesség természetes és mesterséges változásán belül egy ország munkaerőpiaci helyzetét jelentősen befolyásolják a népesség azon tulajdonságai, amelyek a foglalkoztatási képességet meghatározzák. Az alábbiakban e számos tényező közül kettő jellemző tényezőcsoportot, a népesség életkori mutatóit és a munkaerőpiaci szempontból hátrányos helyzetű csoportokat vizsgáljuk. Az eredmények

képesek rámutatni azokra a nem hagyományos gazdaságélénkítő fejlesztési pontokra, amelyekkel egy adott földrajzi egység foglalkoztatási képességét és a munkaerőpiaci pozícióját pozitívan lehet befolyásolni.

4.3.1. Korstruktúra

Az életkor szempontjából történő elemzés első elemeként azt vizsgáltuk, hogy az Európai Unió államaiban mekkora a lakosság átlagéletkora. A mutató a korstruktúra vizsgálatának megalapozásaként hatékony összehasonlítást tesz lehetővé az egyes országok közt a tekintetben, hogy lakosaik átlagosan milyen foglalkoztatási képességűek, illetve hogy az országban általában milyen trend uralkodik az életkor tekintetében (öregedő, avagy fiatalodó a társadalom). Az összehasonlításhoz a lakosság medián korát vettük alapul; azt a kort, amely a népességet két, számszerűen egyenlő csoportra osztja úgy, hogy az emberek fele annál fiatalabb, másik fele pedig idősebb.

34. ábra: A lakosság medián életkora az Európai Unió egyes országaiban, 1990-2018 (életkor)

Forrás: Eurostat (2019)

Az eredmények alapján egyértelműen kirajzolódik, hogy Európa lakossága folyamatosan előregedő fázisban van, kizárólag az utóbbi húsz évet tekintve is. Az Európai Unió átlagos (medián) életkora 2001-ben még 38,3 év volt, ez 2017-re 43,1 évre

emelkedett. Kiszámú kedvező értékkel rendelkező tagállam – például Írország, amely lakosainak jelenleg is csupán 37,3 év az átlagéletkora – mellett jelentősebb számban és általában Európa nyugati felében található olyan tagállamok, amelyekben az átlagéletkor az uniós átlagot is meghaladja. Olaszországban és Németországban különösen kedvezőtlen a helyzet, előbbi államban a lakosok életkora átlagosan 46,3 év, utóbbiban 46,0 év. E szerint a jelenlegi lakosok többsége középkorú vagy annál idősebb, arányuk pedig évről évre növekedett, és várhatóan ez a tendencia a jövőben is folytatódni fog. A várható trendek azt mutatják, hogy bizonyos országokban (például Portugáliában) a lakosság az átlagnál is intenzívebb öregedő trendet mutat (Portugália lakossága 2008 előtt még az uniós átlagot el nem érő mértékben öregedett, a trendforduló után 2018-ra egyre inkább közelíti a legjobban öregedő népességű országokat). Magyarország lakosságának öregedése Portugáliával szemben körülbelül 2004-ig meghaladta az uniós szintet, majd rövidebb kedvező időszak után 2018-ban közelíti az uniós átlagot. Románia 1990-ben kifejezetten kedvező értékekkel rendelkezett, 2002 és 2010 között (különösen 2007 és 2010 között) azonban intenzív öregedési fázis következett, majd rövid enyhülés után jelenleg az ország hasonlóképpen az uniós átlaghoz konvergál.

A népesség szerkezetének változása tükröződik az átlagéletkor növekedésében is, a munkaerőpiacon való érvényesülés mélyebb elemzéséhez ugyanakkor a népesség korstruktúrájának vizsgálatára van szükség.

19. táblázat: Népességszám és népességarány, korcsoportok szerint Dél-Alföldön és Nyugat-Romániában, 2019 (fő)

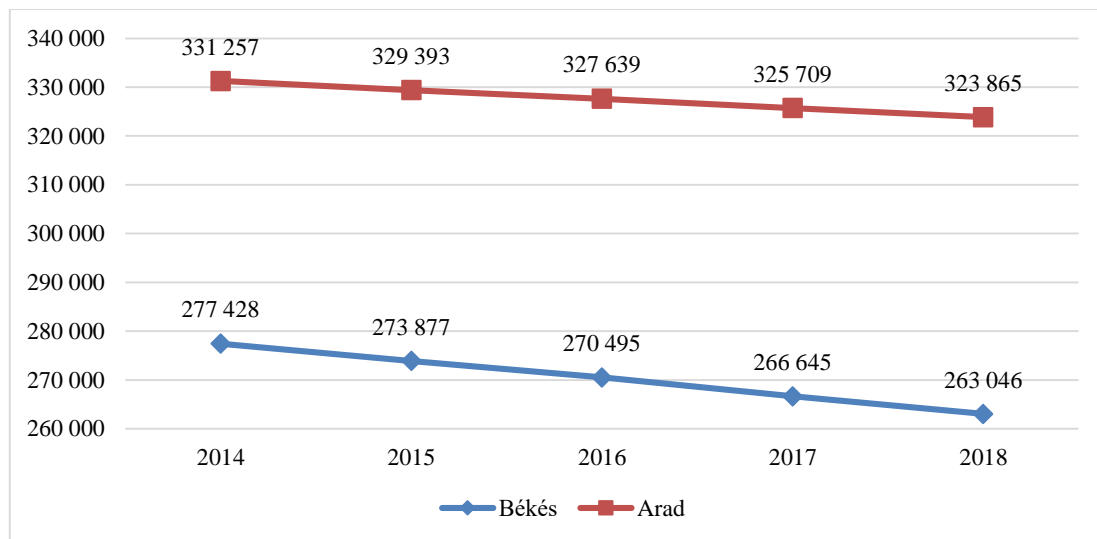
	Dél-Alföld	Dél-Alföld arány	Nyugat-Románia	Nyugat-Románia arány
Less than 5 years	54 540	4,22%	85 387	4,63%
From 5 to 9 years	54 923	4,25%	84 807	4,60%
From 10 to 14 years	60 700	4,70%	87 683	4,75%
From 15 to 19 years	63 516	4,91%	89 096	4,83%
From 20 to 24 years	74 927	5,80%	91 762	4,97%
From 25 to 29 years	77 571	6,00%	126 683	6,86%
From 30 to 34 years	71 897	5,56%	127 162	6,89%
From 35 to 39 years	84 312	6,52%	131 584	7,13%
From 40 to 44 years	103 144	7,98%	140 089	7,59%
From 45 to 49 years	90 202	6,98%	150 452	8,15%
From 50 to 54 years	79 592	6,16%	113 321	6,14%
From 55 to 59 years	79 362	6,14%	111 739	6,05%
From 60 to 64 years	97 186	7,52%	129 332	7,01%

From 65 to 69 years	80 598	6,23%	109 747	5,95%
From 70 to 74 years	63 269	4,89%	74 056	4,01%
From 75 to 79 years	48 844	3,78%	61 072	3,31%
75 years or over	108 126	8,36%	131 622	7,13%
Teljes népesség:	1 292 709	100%	1 845 594	100%

Forrás: Eurostat (2019)

Az országos össznépesség mellett az életkor tekintetében a vizsgált régiók korstruktúráját elemezzük a legutóbbi összehasonlító adatok alapján. E szerint a két vizsgált megye régióiban a munkaképes korú (15-74 éves kor közötti) lakosság aránya Dél-Alföldön összesen közel egymillió fő (965 ezer), míg Nyugat-Romániában nagyjából másfélszer annyi (1,395 millió). Az összehasonlítás kapcsán kifejezőbb adat, hogy a magyarországi régióban a lakosság háromnegyede (74,69 százalék) tartozik ebbe a kategóriába, míg a romániai régióban csaknem ugyanekkora arány látszik (75,58 százalék). A régiós adatok mellett a fókuszáltabb, idősoros megyei adatok már felfedik a két vizsgált területen tapasztalható jelenségek egy részét.

35. ábra: A vizsgált megyék munkaképes korú népességének alakulása, 2014-2018 (fő)

Forrás: Eurostat (2019)

A munkaképes személyek száma az utolsó öt évben évről évre csökkent, Arad megyében öt év alatt 8 ezer fővel kevesebb a munkaképes korúak száma, míg Békésben a fogyatkozás kevés híján duplája, 14 ezer fő. A megyei lakosság korösszetételével párhuzamosan szemlélve vonható le a következtetés, hogy a munkaképes korúak abszolút száma és aránya folyamatosan csökken mindkét megyében. Békésben 2014-2018 között 17

ezer fővel csökkent, ebből munkaképes korú volt 14 ezer fő; Aradon a 8.600 fő csökkenésből 7.392 fő, az összes csökkenés 86 százaléka a munkaképes korúak közül került ki. A két arány jól mutatja, hogy mindkét megyében jelentős problémát okoz a munkaképes korúak hiánya, amelynek az elöregedésből fakadó, és a migráció által keltett okai is vannak.

Ezen felül megjegyzendő, hogy a munkaképes korúak száma – a tanulmány elméleti ismertetésével összhangban – nem jelenti a munkaerőpiacon munkaerejükkel ténylegesen megjelenő, ott munkát végzők egészét. Az inaktív népességrészt (például háztartásbelieket vagy a munkát vállalni nem szándékozókat) leszámítva kapott aktív népességnek is csak egy része, a munkavállalók jelentik a tényleges – ez esetben megyei – munkaerőtömeget és -kapacitást. Az aktív népesség másik részét kitevő munkanélküliek azok, akiknek szintén akaratában áll a munkaerőpiacon történő elhelyezkedés, azonban különböző okokból munkakínálatuk ott mégsem találkozik a kereslettel, avagy a találkozásból nem lesz megállapodás és munkavégzés. A potenciális munkavállalói létszámot mindezek alapján nem a munkaképes korúak száma, hanem a munkaerőpiacon ténylegesen megjelenő, munkát vállalók és a munkaerőpiacról kiszorultak alkotják. A következőkben ez utóbbi kategóriát, a munkaerőpiaci szempontból hátrányos helyzetű csoportokat vizsgáljuk.

4.3.2. Munkaerőpiaci szempontból hátrányos helyzetű csoportok

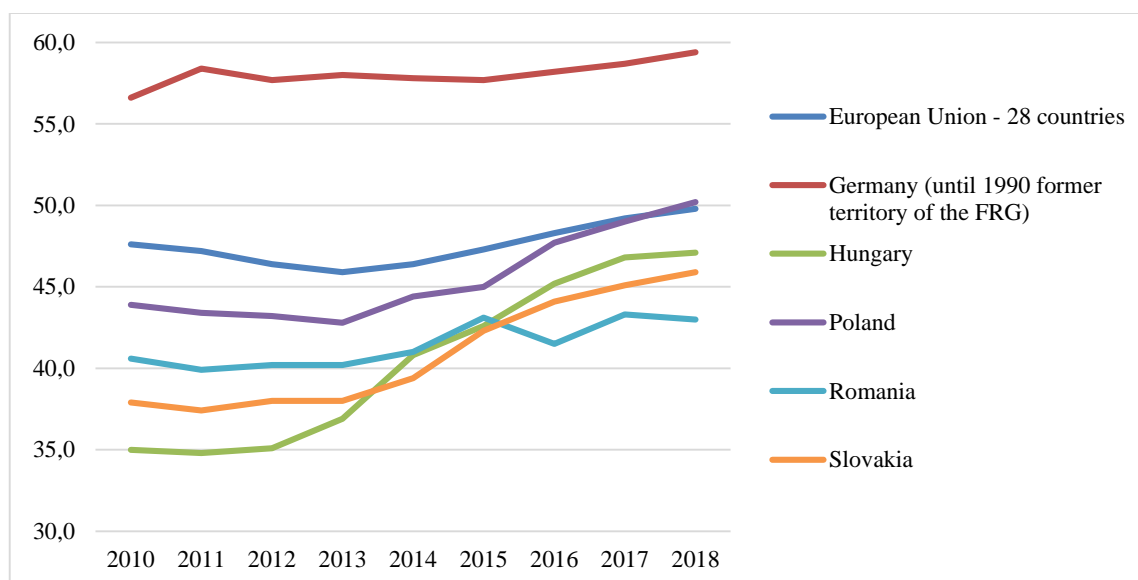
Hátrányos helyzetűnek nevezzük az egyéneket, csoportokat, területi egységeket vagy más entitásokat, amennyiben a viszonyítás alapját képező átlaghoz képest kedvezőtlenebb gazdasági, szociális vagy egyéb értelemben összehasonlítható helyzetben vannak. Az egyének és a munkaerő-piac vonatkozásában a hátrányos helyzet az átlagosnál nehezebb, avagy az átlaggal nem azonos (hanem hátrányosabb) feltételekkel történő elhelyezkedést jelenti. A következőkben vizsgált csoportok hátránya is legfőképpen a foglalkozásszerkezetben való aránytalan részvételben és a jövedelmek eltérésében érhető tetten. A vizsgált – a munkaerőpiaci kutatásokban általában hátrányos helyzetűként azonosított – csoportok:

- pályakezdők,
- idősek,

- nem többségi nemzethez (etnikumhoz) tartozók,
- megváltozott munkaképességűek.

A munkaerőpiaci szempontból hátrányos helyzetű csoportok vizsgálatában ugyanakkor egyes esetekben friss statisztikai eredmények nem állnak rendelkezésünkre – különösen az etnikai hovatartozás és a foglalkoztatás összefüggéseiről. Az Eurostat számára teljesítendő nemzeti adatszolgáltatási kötelezettség ugyanis ennek körére nem terjed ki; az etnicitás munkaerőpiaci összefüggései a népszámlálások eredményeiből és a tudományos kutatásokból összegezhetők.

36. ábra: Fiatalok (15-29 évesek) foglalkoztatása minden képzettségi szinten az Európai Unió egyes tagállamaiban, 2010-2018 (%)

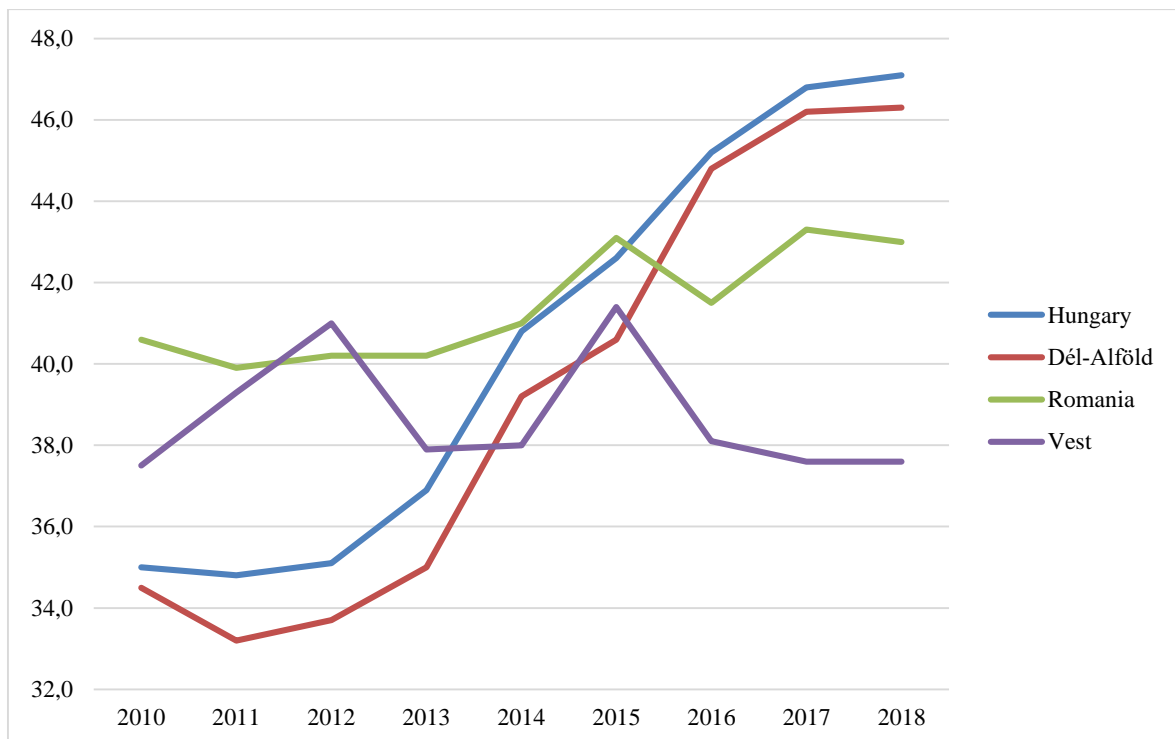

Forrás: Eurostat (2019)

A fiatalok foglalkoztatási arányai közt jelentős különbségek fedezhetők fel az Európai Unió egyes tagállamainak vizsgálatakor. A tagállami átlag az utóbbi évtizedben 45-50 százalék közötti sávban ingadozott végzettségtől függetlenül, a tagállamok saját foglalkoztatási eredményei e téren azonban igen nagy szórást jeleznek. Ez egyben azt is jelenti, hogy markánsan eltérő foglalkoztatási kultúra van érvényben az egyes államokban – természetesen a foglalkoztatás megkezdését jelentősen befolyásolják az iskoláztatási körülmények (például a korai iskolaelhagyás arányai) és a szabályozási környezet is (például a tankötelezettség). Németországban az uniós átlagnál jelentősen magasabb arányban foglalkoztatják a fiatalokat (56-59 százalék), a keleti tagállamoknál pedig

alacsonyabb arányok tapasztalhatók. Románia az utóbbi években 41-43 százalék között ingadozik, habár 2010-2011-hez képest kisebb javulás látható. Magyarországon 2010-ben alacsonyabb foglalkoztatási arány volt tapasztalható, 2012-től azonban jelentős javulást indult meg, a fiatalok 35 százalékos foglalkoztatási aránya hat év alatt egészen 47 százalékig emelkedett.

37. ábra: Fiatalok (15-29 évesek) foglalkoztatása képzettségi szinttől függetlenül a vizsgált régiókban és országaikban, 2010-2018 (%)

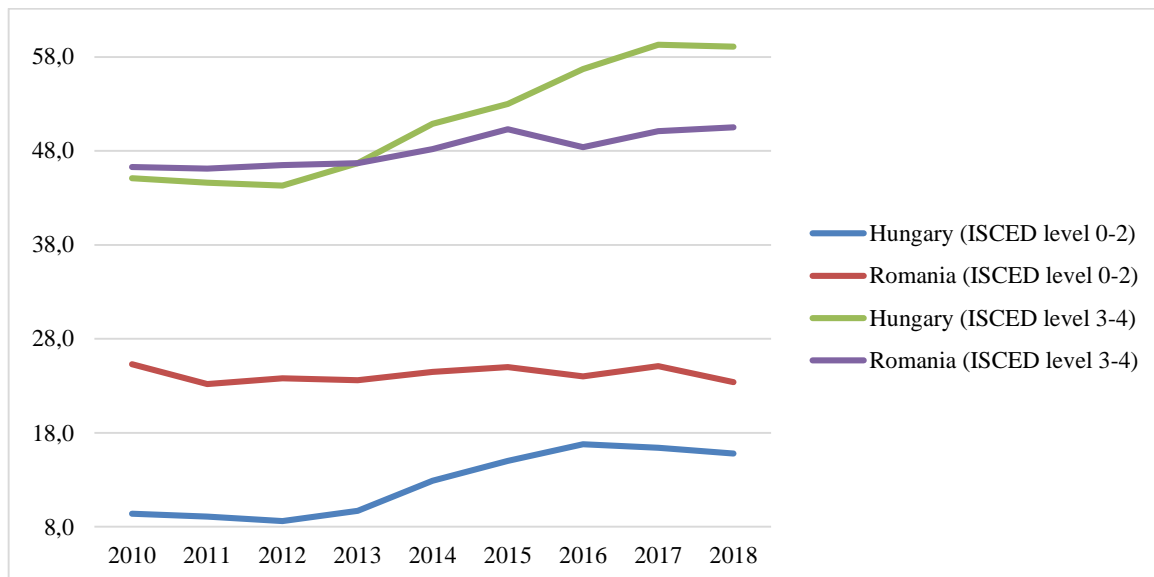
Forrás: Eurostat (2019)

A vizsgált megyékben a fiatalok foglalkoztatási arányai terén jelentősebb ingadozások láthatók. Magyarország országos adataihoz igazodik a Dél-Alföldön tapasztalható foglalkoztatás, a 32-33 százalékos értékek 2018-ra itt is 46 százalékra javultak. Románia és a nyugat-romániai régió adatai azonban a vizsgált időszak egészében elszakadnak egymástól, a jelenlegi országos 43 százalékos fiatal foglalkoztatottság a régióban közel 10 százalékkal alacsonyabb.

A fiatalok munkába illesztése az országos (és közösségi) szakpolitikák nagy kihívása, a munkanélküliség a megfelelő, piacképes és piaci igénnyel támogatott végzettség birtokában nagyobb eséllyel kerülhető el, a kereslet és a kínálat

összehangolásán felül annak is jelentős szerepe van, hogy milyen végzettségi szint megszerzését támogatja a kormányzati szakpolitika. Ennek megoldására a végzettségi szintek szerinti elhelyezkedési esélyek adhatnak választ.

38. ábra: Végzettségi szintek közötti foglalkoztatási különbségek a fiatalok (15-29 évesek) körében, 2010-2018 (%)

Forrás: Eurostat (2019)

A végzettségi szintek¹⁷ szerinti foglalkoztatási arányok azt mutatják, hogy mind Magyarországon, mind Romániában sokkal nagyobb eséllyel foglalkoztatják a legalább

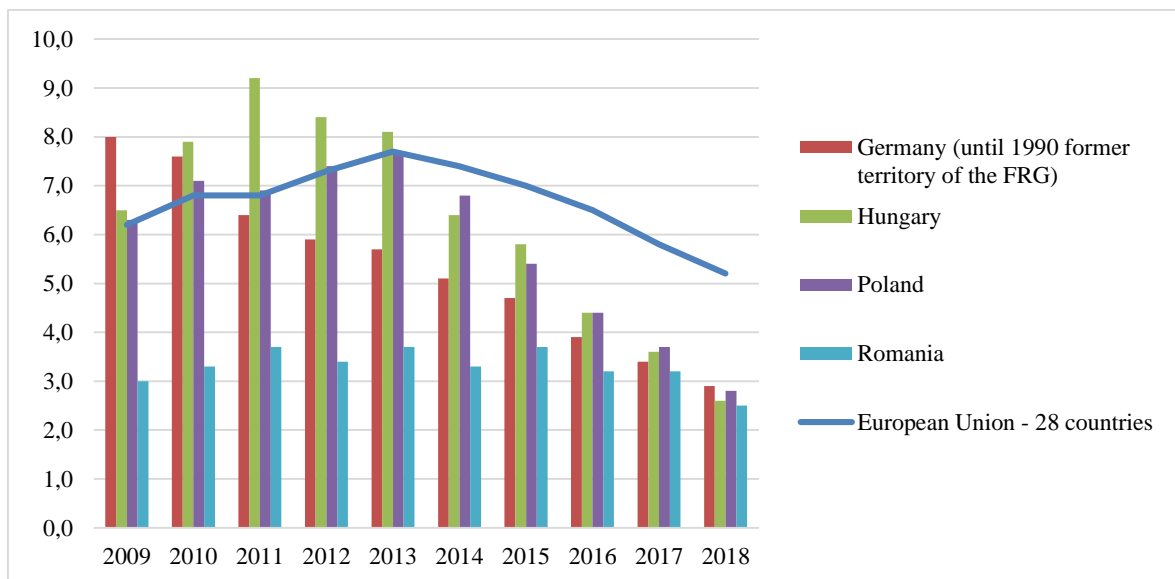
¹⁷ Az Európai Unió az oktatási szintek jellemzésére – csakúgy mint a területi egységek osztályozására – saját statisztikai rendszert használ. Az úgynevezett ISCED-rendszer hét szintje (0-tól 7-ig) jelöli az egyes képzettségi fokokat, a bármiféle iskolarendszerű képzésben részt nem vett személyektől a tudományos fokozatot eredményező képzéseket elvégzett személyekig. A rendszer szintjei az alábbiak szerint épülnek egymásra:

- ISCED 0 – Iskola előtti (óvodai) oktatás
- ISCED 1 – Alapfokú oktatás első szintje
- ISCED 2 – Középfokú oktatás alsó tagozata, vagy az alapfokú oktatás második szintje
- ISCED 3 – Középfokú oktatás (felső szintje)
- ISCED 4 – Nem felsőoktatás jellegű poszt-szekundér oktatás
- ISCED 5 – A felsőoktatás első szintje, amely közvetlenül nem vezet tudományos minősítés megszerzéséhez
- ISCED 6 – A felsőoktatás második szintje, amely közvetlenül tudományos fokozat megszerzéséhez vezet

közép fokú végzettségű, valamely specializációval rendelkező munkavállalókat, mint a képzettség nélküli, vagy maximum alapkészségekkel rendelkezőket. A foglalkoztatási arány különbsége végzettségi szintenként mintegy 20-35 százalék volt az utóbbi években, Magyarország tekintetében jelentősebb foglalkoztatási „rés” mutatkozik, mint Románia esetében. Egyes években Magyarországon 45 százalékponttal volt magasabb a képzetlenebbek foglalkoztatása, mint az alacsonyabban képzetteké. Romániában ugyanez az arány 20-25 százalék közötti.

A hátrányos helyzetű munkavállalók közé sorolhatók az 50 éven felüliek is, akik már nem munkahelyi tapasztalataik hiányából, hanem kifejezetten életkorukból fakadóan szenvednek hátrányt a munkakeresés és a pozíciók elnyerése terén.

39. ábra: Idősek (55-64 évesek) munkanélküliségi arányai az Európai Unióban és egyes tagállamaiban, 2009-2018 (%)

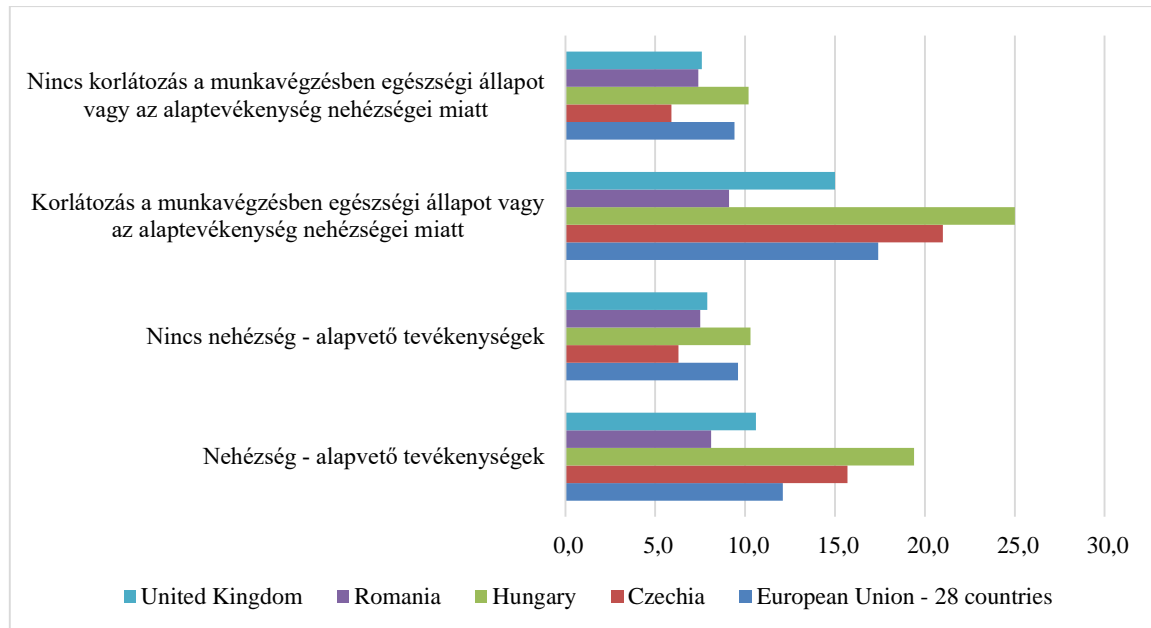
A két vizsgált állam tekintetében a 0-2 szintek a maximum szakiskolai, szakmunkás végzettséget jelölik, a 3-4 szintek a gimnáziumi érettségi bizonyítvány megszerzését, vagy 4+1/2 éves szakgimnázium esetén a szakképesítéssel egybekötött érettségit jelöli. (forrás: Oktatókutató és Fejlesztő Intézet)

Forrás: Eurostat (2019)

Az 55 évesnél idősebb munkanélküliek aránya szintén jelentős eltéréseket mutat az egyes tagállamokban. Az Európai Unió átlaga a mutató kapcsán 2009-ben még kevéssel több, mint 6 százalék volt, a negatív trend egészen 2013-ig tartott, amikor a 7,4 százalékos munkanélküliségi arány 2018-ra 5,2 százalékra csökkent. Eközben az összehasonlítást szolgáló országok közül Németországban kezdetben előnytelenebb arányok voltak, majd 2011-től folyamatosan uniós átlag alatt szerepelt, csakúgy mint Lengyelország. Magyarországon az uniós átlag feletti idős munkanélküliség 2013-ig állt fent, szintje ma már 3 százalék alatt van, Romániához hasonlóan, amely viszont minden vizsgált évben jelentősen kedvezőbb értékekkel rendelkezett mint az uniós átlag vagy a többi vizsgált tagállam. Az idős munkanélküliségi aránya egyetlen évben sem volt magasabb 4 százaléknál, jelenleg – az általános trenddel összhangban – 3 százalék alatti.

Az Európai Unió legutóbb 2011-ben mérte fel részletesen a munkaképes korú, megváltozott munkaképességű személyek munkaerőpiaci helyzetét. A felmérés a munkanélküliséggel kapcsolatban két szempont szerint osztályozta a bevont személyeket: aszerint, hogy nehézségeik vannak-e a mindennapi életfenntartáshoz szükséges tevékenységek (alapvető tevékenységek) önálló elvégzésében, illetve hogy egészségi állapotuk vagy az alaptevékenységeik elvégzésének nehézségei miatt korlátozva vannak-e a munkavégzésben (vagyis csak meghatározott jellemzőkkel bíró munkahelyen tudnak munkát vállalni).

40. ábra: Munkanélküliek aránya a megváltozott munkaképességűek körében az Európai Unióban és egyes országokban, 2011 (%)

Forrás: Eurostat (2019)

A felmérés eredményei alapján a megváltozott munkaképességűek Romániában lényegesen kedvezőbb helyzetben vannak, mint Magyarországon. A mindennapi életfenntartáshoz szükséges tevékenységeikben nehézséggel rendelkezők közel 20 százaléka volt munkanélküli Magyarországon, azonos kategória kapcsán Romániában körülbelül 8 százalékra mérték a munkaerőpiacról kiszorultak arányát. Az uniós átlag ugyanitt körülbelül 12 százalék volt. Románia általában véve mindegyik kategóriában jól teljesített, a legnagyobb különbség mégis azok körében volt tapasztalható, akiket a munkavégzésben korlátoz az egészségi állapotuk vagy az alaptevékenységeik kapcsán felmerülő nehézségeik. Az unióban átlagosan 17 százalékuk volt munka nélkül, Magyarországon éppen egynegyedük, Romániában pedig csupán 9 százalékuk.

A fiatalok, az idősek és a megváltozott munkaképességűek mellett a negyedik hátrányos helyzetű munkaerőpiaci csoport a nem többségi nemzethez tartozók köre, vagyis azok, akiket etnikai hovatartozásuk okán szenvedtek el hátrányt a munkafelvétel, a munkavégzés, a munkahelyen való előmenetel vagy egyéb, a munkavégzéshez kötődő körülmény kapcsán. Az etnicitás és a munkaerőpiaci hátrány kapcsolatáról hivatalos adatgyűjtések nem állnak rendelkezésre, e tekintetben egyrészt a (nemzetiségi hovatartozást is felmérő) népszámlálások, másrészt a témára konkrétan fókuszáló tudományos kutatások adnak támpontot a további vizsgálódáshoz.

20. táblázat: Magyar népesség a határrégiókban

Határrégió neve	Határrégió belüli egység neve	Magyarok aránya (%)
nyugat-szlovák-magyar határrégió	Dunaszerdahelyi járás	83
	Komáromi járás	69
	Érsekújvári járás	38
	Lévai járás	28
kelet-szlovák-magyar határrégió	Rimaszombati járás	41
	Rozsnyói járás	31
	Töketeremesi járás	29
	Losonci járás	28
	Nagykürtösi járás	27
	Nagyrócei járás	22
	Kassa vidéke	13
	Kassa I-IV	4
ukrán-magyar határrégió	Beregszász járás	76
	Ungvári járás	33
	Nagyszőlősi járás	25
	Munkácsi járás	12
	Husztói járás	5
	Técsői járás	4
román-magyar határrégió	Szatmárnémeti	35
	Bihar	26
	Arad	11
	Temes	8
szerb-magyar határrégió	Észak-Bánság	47
	Észak-Bácska	44
	Közép-Bánság	13
	Nyugat-Bácska	10
	Dél-Bácska	9
	Dél-Bánság	5
	Szerémség	1
horvát-magyar határrégió	Osijek-Baranja	3
	Virovitica-Podravina	0,3
	Koprivnica-Križevci	0,1
	Međimurje	0,1

Szlovén- magyar határregió	Pomurska	5
Osztrák- magyar határregió	Burgenland	3

Forrás: országok népszámlálási adatai

A kérdés súlyát jól érzékelteti például a határon túli magyar kisebbség vonatkozásában, hogy egyes területeken a lakosság több, mint négyötöde vallotta magát magyarnak a népszámlálás alkalmával. Kiemelkedően magas arányok a nyugati szlovák-magyar határregióban tapasztalhatók (azon belül legmagasabb a Dunaszerdahelyi járásban), a legalacsonyabb arányok pedig horvát-magyar határregióban voltak a legutóbbi országos felméréskor. A román-magyar határregió ebből a szempontból a skála közepén helyezkedik el: a magyar népesség aránya Szatmárnémetiben a legmagasabb (35 százalék), majd Bihar megye (26 százalék), Arad megye (11 százalék) és Temes megye (8 százalék) következik. Mivel foglalkoztatásukról nem állnak rendelkezésre megbízható kutatási eredmények, illetve mert Magyarországon jelentősen kisebb arányban élnek a határregiók mentén a határmenti országok népességét képviselő kisebbségek [köztük koncentráltabban, egy-egy határvonallal közvetlenül határos járásban élnek magyarországi románok (Kopint-Tárki, 2010: 55)], az alábbiakban nem a szomszédos országok határmenti kisebbségeinek munkaerőpiaci helyzetét, hanem az etnicitás és a munkaerőpiac kapcsán a két ország egy közös pontját elemezzük. Ez pedig a roma kisebbség foglalkoztatási helyzete.

A népesség e része a szakirodalom szerint hagyományosan máshogy esik számításba a munkaerőpiacon, ezért a foglalkoztatás vizsgálatában is külön kezelendő: esetükben nem a nyelvtudás nagyobb eséllyel tapasztalható hiánya a nehézség kiindulópontja, hiszen általában a munkaadó ország olyan állampolgáraitól van szó, akik a nyelvet tökéletesen beszélik, emellett romának vallják magukat. A kulturális értelemben fennálló különbségek azonban általában alacsonyabb foglalkoztatási adatokat eredményeznek, illetve körükben gyakrabban fordulnak elő munkaerőpiaci helyzetben a hátrányos megkülönböztetéssel járó élethelyzetek. Mindezen jelenségeknek a vizsgált térségekben való fennállására a roma foglalkoztatás különböző forrásokból rendelkezésre álló statisztikai adatai alapján következtethetünk.

21. táblázat: A foglalkoztatott népesség eloszlása foglalkozási főcsoportok és nemzetiség szerint Romániában, 2011 (%)

	összes	román	roma	ismeretlen
Vezetők és törvényhozók	2,6	2,4	0,2	5,6
Szakértők és értelmiségiek	15,2	15,5	1,4	16,8
Technikusok és mesterek	8,1	8,0	3,8	11,5
Közigazgatási hivatalnokok	4,1	4,0	0,7	17,3
Szolgáltatásokban és kereskedelemben dolgozók	13,5	13,3	8,3	17,3
Mezőgazdaságban és erdészetben dolgozók	23,8	25,5	35,1	3,1
Szakt munkások	14,2	13,9	13,5	12,2
Gépkezelők, szerelők	8,1	7,9	7,9	9,4
Szakképzetlen munkások	10,3	9,6	29,1	17,8
Összesen:	100,0	100,0	100,0	100,0

Forrás: Veres (2015:122) alapján

Ahogy az a fenti táblázatból látható, a magasabb társadalmi státussal járó munkahelyeken a nem román (a fenti vizsgálatban roma) nemzetiségűek jelentősebben alulreprezentáltak. Az egyes sorokban szereplő foglalkozási főcsoportok román és roma foglalkoztatási arányában az eltérés minden esetben többszörös, a magasabb státusú foglalkozások esetén a román nemzetiségűek, míg az alacsonyabb státusok esetében a romák javára. A vezetők és törvényhozók csoportján belül például tizenháromszor annyi a román, mint a roma foglalkoztatott, de a vezetők száma a társadalmon belül relatív alacsony. Ennél sokkal szembetűnőbb a szakképzetlen munkások főcsoportja, amelyen belül közel háromszor annyi roma dolgozik, mint román. Ezen kívül a mezőgazdaságban és erdészetben dolgozók között is enyhén felülreprezentáltak a romák.

22. táblázat: A foglalkoztatottak aránya Romániában a különböző munkaerőpiaci pozíciókban nemzetiség szerint, éves átlagok (%)

	év	románok	romák	összesen
Vállalkozók, munkaadók	2000	1,3	0,6	1,4
	2006	1,5	1,0	1,4
	2012	1,2	0,0	1,4
Önfoglalkoztatók	2000	26,6	49,8	26,8

	2006	25,4	50,8	25,6
	2012	24,0	51,5	24,2
Alkalmazottak	2000	55,2	20,2	55,3
	2006	56,8	21,9	56,9
	2012	58,6	24,7	58,6
Segítő családtagok	2000	16,8	29,4	16,5
	2006	16,5	27,0	16,2
	2012	16,1	23,6	15,8

Forrás: Csata (2017) alapján

A Labour Force Survey három időpontban felvett adatai megerősítik azt, hogy a romák több munkaerőpiaci pozícióban is jelentősen alulreprezentáltak Romániában. A vállalkozók és munkaadók között például a 2012-es adatfelvétel már nem mutatott ki magát roma nemzetiségűnek valló válaszadót, a kis elemszám miatt itt azonban az eredmények megbízhatósága szintén korlátozott. Az alkalmazottak között számuk számottevően alacsonyabb mint a román lakosságé, több viszont az önfoglalkoztató státuszban lévő és a segítő családtag. Utóbbiak magyarázata lehet a szezonális foglalkoztatás.

A roma és nem roma népesség eltérő munkaerőpiaci pozíciója a magyar foglalkoztatási adatok alapján is bizonyítható. A Központi Statisztikai Hivatal éves Munkaerőpiaci helyzetkép című kiadványának 2015-ös adatai a foglalkoztatási egyenlőtlenségek másik jellemzőjére, a magasabb arányú munkanélküliségre mutat rá.

23. táblázat: A 19–64 évesek munkanélküliség általi érintettsége néhány fontosabb ismérv szerint Magyarországon, 2015 (%)

	Volt már munkanélküli		Jelenleg is munkanélküli	Munkanélküliség által érintettek összesen	Soha		Összesen		Munkanélküliségi ráta
	egy alkalommal	több alkalommal			nem volt még munkanélküli	nem dolgozott	százalék	ezer fő	
Nem roma	20,1	10,2	7,4	37,6	55,6	6,8	100,0	5 801,4	7,0
Roma	15,3	26,2	29,9	71,4	15,6	13,0	100,0	226,8	33,6
Nem válaszolt	17,0	6,6	1,0	24,5	73,6	1,9	100,0	10,3	...

Összesen	19,9	10,8	8,2	38,9	54,1	7,0	100,0	6 038,5	7,8
----------	------	------	-----	------	------	-----	-------	---------	-----

Forrás: Központi Statisztikai Hivatal (2016) alapján

A felmérés eredményei alapján az átlagnál két és félszer voltak már több alkalommal munkanélküliek a magyarországi roma kisebbség tagjai (26,2 százalék, szemben a nem romák 10,2 százalékaival). A legszembetűnőbb eltérés a jelenleg is munkanélküliek számában van, amelyre a roma nemzetiségűek mintegy egyharmada felelt igennel, az országos átlag ugyanitt 8,2 százalék. Mindezek alapján a romák körében 71,4 százalék a munkanélküliség által érintettek száma, közel kétszer annyi, mint a nem romák esetében. Utóbbiak közül több, mint minden második válaszadó nyilatkozott úgy, hogy soha nem volt még munkanélküli, a romák esetében ez az arány több, mint minden hatodik válaszadó. Összességében a 2015-ben mért országos 7,8 százalékos munkanélküliségi ráta a nem romák körében kevéssel kedvezőbb, 7,0 százalék, míg a roma nemzetiségűek körében közel ötször ennyi, 33,6 százalék.

Mindezen adatok és eredmények pedig szemléletesen mutatják, hogy egyrészt a roma kisebbség foglalkoztatási helyzete mindkét országban javításra szorul, másrészt hogy esetükben jelentős munkaerő-tartalék áll rendelkezésre mindkét ország munkaerőpiacán, amellyel az országok – és azon belül a régiók és megyék – gazdasági adatai és teljesítménye is javítható volna. Utóbbi adatokat a következő alpontban vizsgáljuk.

4.4. Alapvető gazdasági adatok és teljesítmény

A munkaerőpiaci státust jelentősen befolyásolja az adott ország gazdasági teljesítménye, a gazdasági szereplők rendelkezésére álló jövedelem szintje. Mivel a munkaerőpiac maga egy azonos státusú szereplők közti cserékként azonosítható tér, a munkaerőmozgást, a kínálati és keresleti viszonyokat a szereplők aktuális helyzete befolyásolja; adott bérszinten akkor kínálnak és vállalnak munkát, amennyiben saját helyzetük azt indokoltá teszi. Az alábbiakban ezért a gazdasági teljesítményt több szinten, a nemzetgazdaság mint szereplő és a háztartások szempontjából is vizsgáljuk.

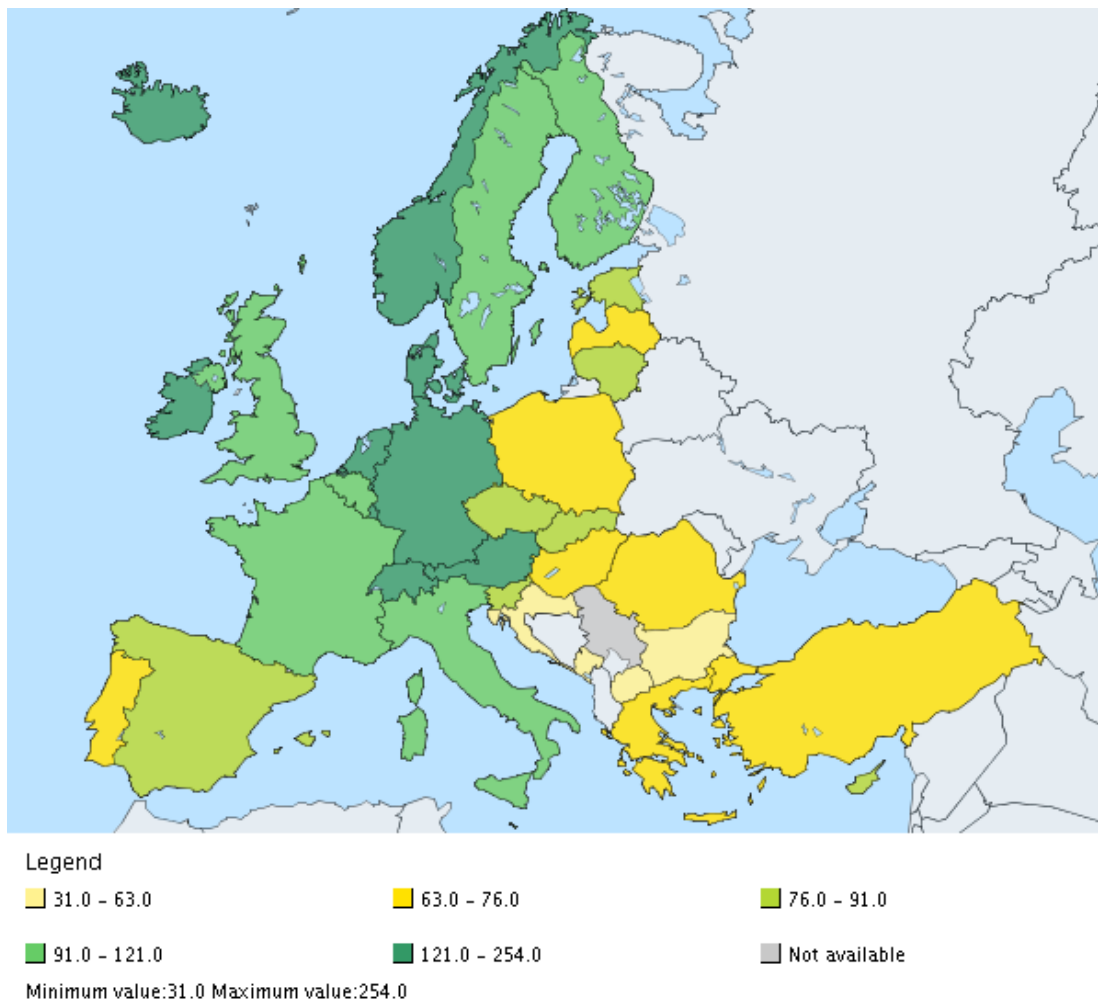
4.4.1. Nemzetgazdaság

Egy ország – avagy annak kisebb egysége – gazdaságának teljesítménye számos összetevőből áll, amelyek együttes értékelése szükséges ahhoz, hogy az adott teljesítmény értékelhetővé és összehasonlíthatóvá váljon. A gazdasági teljesítmény számbavételére alkalmas, országos gazdasági tevékenységet összefoglaló makrogazdasági statisztikai számlarendszer az úgynevezett nemzeti számlák rendszere, amelynek egyes elemeit az alábbiakban mutatjuk be a vizsgált területek eredményeivel egyetemben.

A GDP (gross domestic product, azaz bruttó hazai termék) a gazdasági tevékenység mérőszáma, a legalapvetőbb mutató az országok jövedelmének mérésére és összehasonlítására. Legegyszerűbb meghatározásban az összes előállított áru és szolgáltatás értékét jelenti a létrehozásuk során felhasznált áruk vagy szolgáltatások értékének levonásával. Az Európai Unió tagállamainak tevékenységét ezen felül vásárlóerő-paritáson (purchasing power standard, PPS) határoztuk meg, amely a GDP számításakor az adott országok árszínvonalát és árfolyamváltozását is figyelembe veszi, ezáltal az egyes értékeket jobban összehasonlíthatóan mutatja meg. A számítás indexérték segítségével teszi értékelhetővé az egymáshoz viszonyított tevékenységet olyan módon, hogy az Európai Unió 28 országának átlagos teljesítményét veszi alapul, annak 100-as indexértéket adva. Ha egy ország indexe nagyobb, mint 100, akkor az ország egy főre jutó GDP-jének szintje magasabb, mint az EU átlaga, és fordítva. Az alapszámokat tehát így PPS-ben fejezi ki, egy olyan „közös valutában”, amely kiküszöböli az országok közötti árszínvonal-különbségeket, lehetővé téve az országok közötti jelentős mennyiségű GDP-eltérés összehasonlítását.¹⁸

41. ábra: Egy főre jutó GDP vásárlóerő-paritáson az Európai Unió országaiban, 2018 (EU28 átlaga = 100)

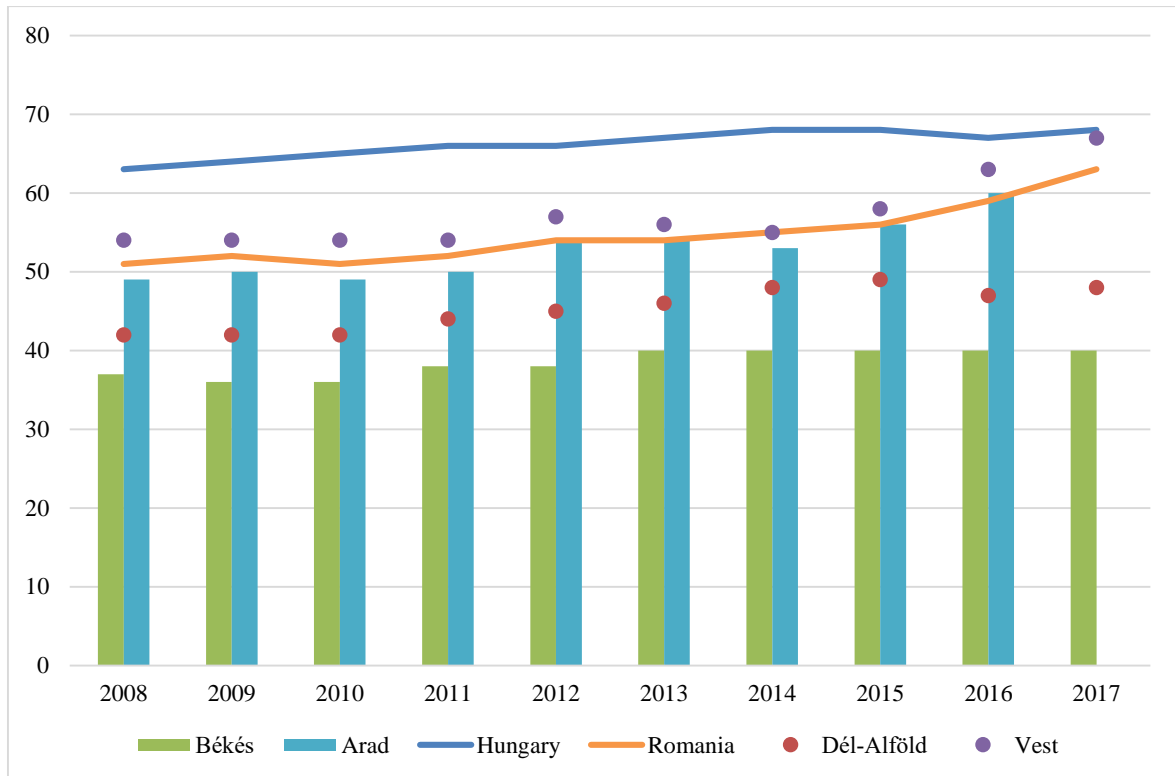
¹⁸ Fontos értékelési szempont, hogy a PPS-adatokból kiszámított és az EU28-országok 100-ra vonatkoztatva kifejezett indexet országközi összehasonlításokra, nem pedig időbeli összehasonlításokra szánták.

Forrás: Eurostat (2019)

Az eredmények alapján az egy főre jutó GDP Nyugat-Európában is csak az államok egy részében haladja meg az EU28-országok átlagát. Ebben a vonatkozásban Luxemburg az élen jár a maga 254-es értékével (amellyel tehát összevont gazdasági teljesítménye két és félszer magasabb az unió átlagánál), mellette Írország 187-es, Norvégia 150-es, Németország pedig 123-as pontértéket kapott. Emellett Olaszország 95 pontot, Portugália pedig csupán 76 pontot ért el. A kelet-közép-európai országok jellemzően az uniós átlag 60-90 százalékát teljesítik, azaz ugyanennyi pontot kaptak gazdaságuk teljesítményére. Lengyelország 2018-ban például 71 pontos eredményt ért el, Szlovákia 78 pontot, míg Horvátország 63 pontot kapott. Magyarország pontértéke ugyanebben az évben 70 pont volt, Romániáé 64 pont.

42. ábra: Egy főre jutó GDP piaci áron vásárlóerő-paritáson az EU28 átlagának százalékában, 2008-2017 (EU28 átlaga = 100)

Forrás: Eurostat (2019)

A szintén vásárlóerő-paritáson kifejezett, egy főre jutó GDP-adatok az EU28-országok átlagának százalékában azt mutatják, hogy az országos adatok mindkét államban kedvezőbbek az alsóbb területi egységek eredményénél. A 2008-2017 közötti időszak kezdete a gazdasági világválság kirobbanásával esik egybe, a vizsgálati egységek azonban láthatóan megőrizték pozícióikat az ezt követő években is. Magyarország értékei ebben az időszakban 2014-ig 1-2 százalékpontos emelkedést mutatnak, majd 2014-2017 között stagnálás következett be, vagyis ebben az időszakban Magyarország az EU28 átlagához képest körülbelül azonos arányban vette ki részét az összes GDP megtermeléséből. Dél-Alföld az ország gyengébben teljesítő megyéi közé tartozik, amit az adatok is visszaigazolnak, a vizsgált időszakban ugyanis a régió minden évben majdnem pontosan 20 százalékpontos lemaradásban volt az országos átlaghoz képest.

A régiós teljesítményhez képest Békés megye 5-9 pontos lemaradásban van. Románia ehhez képest országosan alacsonyabb egy főre jutó értékekkel rendelkezik, GDP-termelésének 2008-tól látható trendje pedig jelentősen eltér Magyarországtól, mivel 2012-ig stagnáló fázisban volt, majd 2013-2015 között lassú növekedést produkált, 2016-ban és

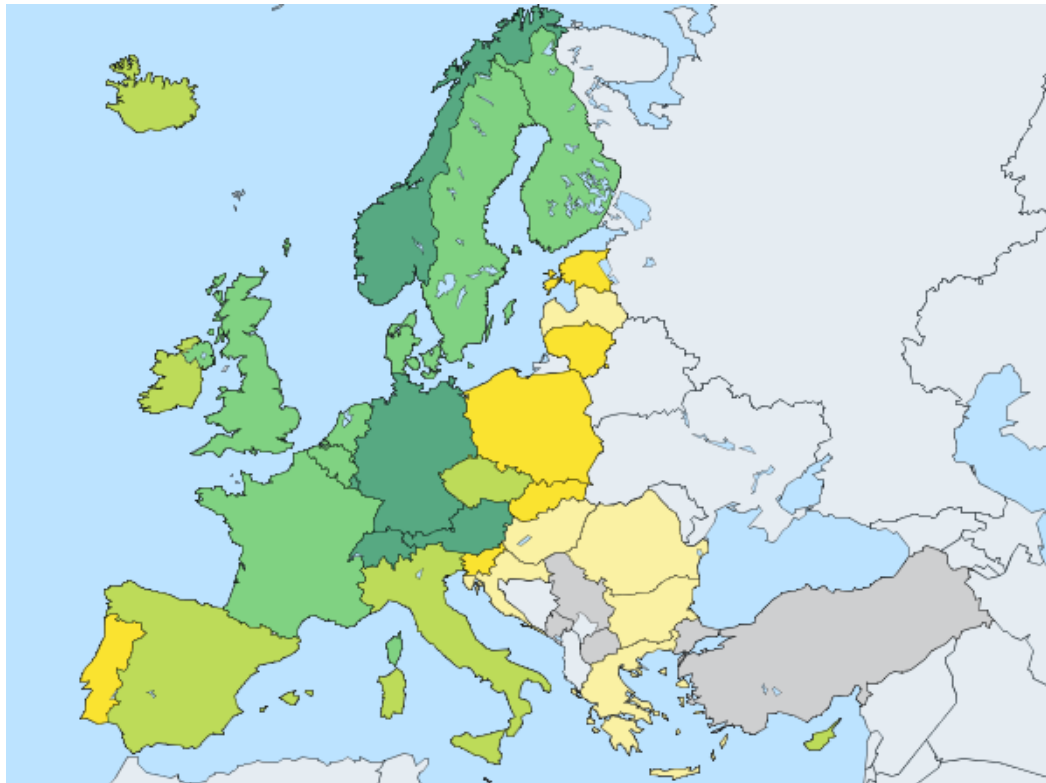
2017-ben pedig 3 és 4 százalékponttal növelte eredményét az EU28 GDP-termelésének átlagához képest. A nyugat-romániai fejlesztési régió legmarkánsabb eltérése a dél-alföldi régiótól, hogy egy kivétellel minden vizsgált évben kevéssel az országos átlag fölötti eredményt mutatott fel, az utolsó két évben már 4 százalékpontos eltéréssel. Arad megye mindezek után a régiós eredménynél mérsékelten, az országos átlagtól pedig még kevésbé elmaradó eredményt produkált, 2016-ban pedig megelőzte az országos átlagot is (2017-re nem rendelkezünk megyei adatokkal).

Országos szinten Magyarország kezdetben 12-14 százalékponttal előzte meg Romániát, 2016-ban és 2017-ben ez a különbség is apadt, előbb 8, majd 5 százalékpontra, a két ország teljesítménye láthatóan egymáshoz konvergál. A régiós teljesítmények terén minden évben a nyugat-romániai régió teljesített jobban, az eltérés 10-12 százalékpont volt 2013-ig, majd a nyugat-romániai régió jelentős erősödésével és a dél-alföldi stagnálásával a legutóbbi mért adat szerint a differencia 19 százalékpont. Hasonló a helyzet Békés és Arad megyék tekintetében, utóbbi előnye 12-14 százalékpont volt, amely 2015-2016-ra előbb 16, majd 20 százalékpontra emelkedett.

4.4.2. Háztartások

A jövedelmek számbavétele azonban nem csak nemzetgazdasági szinten, hanem a gazdaságok alapegységei, a háztartások szintjén is történhet. Erre szolgál többek közt a háztartások rendelkezésre álló jövedelem mutatója, ami a munkajövedelemből és a pénzbeli társadalmi juttatásokból tevődik össze.

43. ábra: A háztartások egy főre eső korrigált rendelkezésre álló bruttó jövedelme az EU28 átlagában (EU28 = 100)

Legend

49.0 - 67.0

67.0 - 79.0

79.0 - 98.0

98.0 - 113.0

113.0 - 147.0

Not available

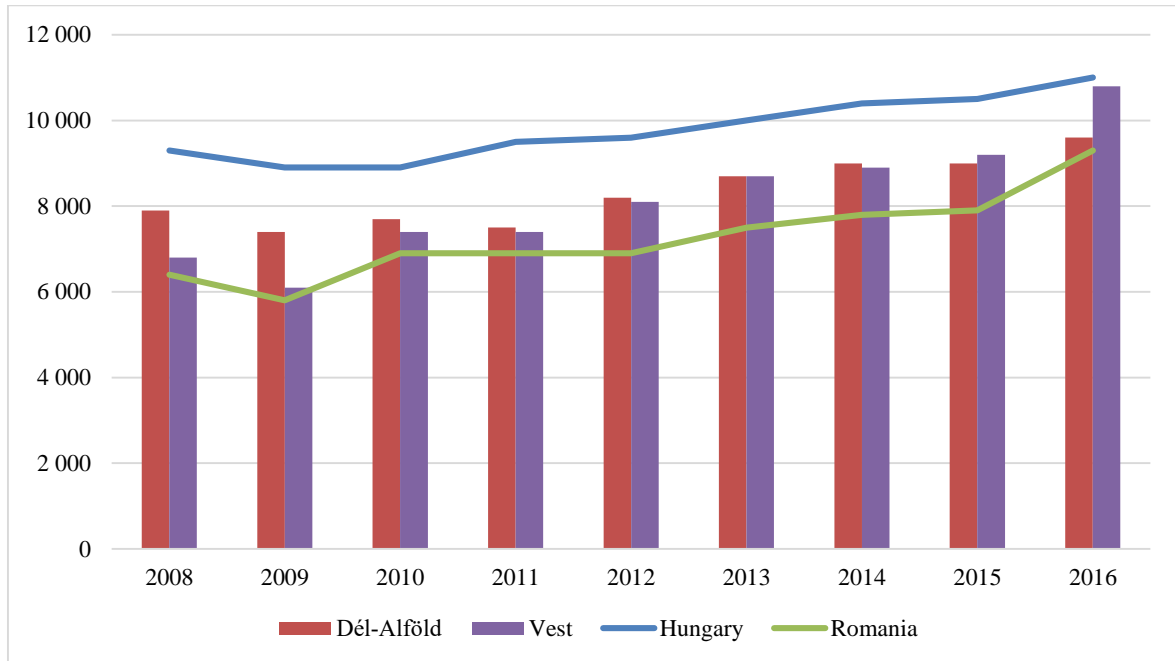
Exceptions: AT, CZ, CY, LV, LU, LT, SI, SK, UK, RO, NO, HU, PL, BG, FR, CH, ES, BE, DE, EE, EL, IE(2017) IS(2014) HR(2012)

Minimum value:49.0 Maximum value:147.0

Forrás: Eurostat (2019)

A háztartások jövedelmi helyzete rendkívül változatos az uniós tagállamokban. Bár a vásárlóerő-paritáson számolt, árszínvonallal kiigazított értékek jóval diszkrétebb értékeket mutatnak a nemzeti jövedelmek eltéréseinél, az egyes országok között mégis többszörös eltérések mutatkoznak. A nemzeti jövedelem terén éllovas Luxemburg 147-es értéket kapott, vagyis háztartásainak egy főre számított jövedelme az Európai Unió 28 állama átlagának majdnem másfélszerese, tőle némiképp lemaradva – 121-128-as sávon belül – Németország, Norvégia és Ausztria következnek. A kelet-közép-európai államok mindegyike az uniós átlag alatt szerepel, azon belül Magyarország 65-ös, Románia 58-as értéket kapott, vagyis háztartásainak egy főre eső jövedelme Magyarország esetében az uniós háztartások átlagának majdnem kétharmadát, Románia esetében több mint felét éri el.

44. ábra: A háztartások rendelkezésre álló jövedelme vásárlóerő-paritáson a vizsgált dimenziókban, 2008-2017 (valutaegység)

Forrás: Eurostat (2019)

Szintén paritáson, azaz az árszínvonal eltéréseivel és az árfolyam változásával az Európai Unió 27 országához kiigazítva közöljük a vizsgált országok és régiók háztartásainak jövedelmi helyzetét (mértékegység az országok valutaegységeinek hányadosa). Az eredmények alapján a háztartások helyzete folyamatosan javul, a felzárkózás az uniós átlaghoz egyértelműen azonosítható. A kezdeti valutaegység-szintek országosan és régiós szinten is jelentősen emelkedtek, a 8.000-es valutaegység-sáv 2012-es elhagyása után 2016-ra már a régiók is felzárkóztak országos szinthez, az ottani háztartások tehát nincsenek rosszabb helyzetben, mint az országos átlag. Nyugat-Románia esetében a régió értékei meghaladják az országos értékeket. Az Európai Unió helyzetképhez képest tehát mind országos, mind országon belüli szinten jelentős növekedési pálya tapasztalható, a két ország háztartásai dinamikusan növelik jövedelmeiket.

4.5. A munkaerő aktivitása

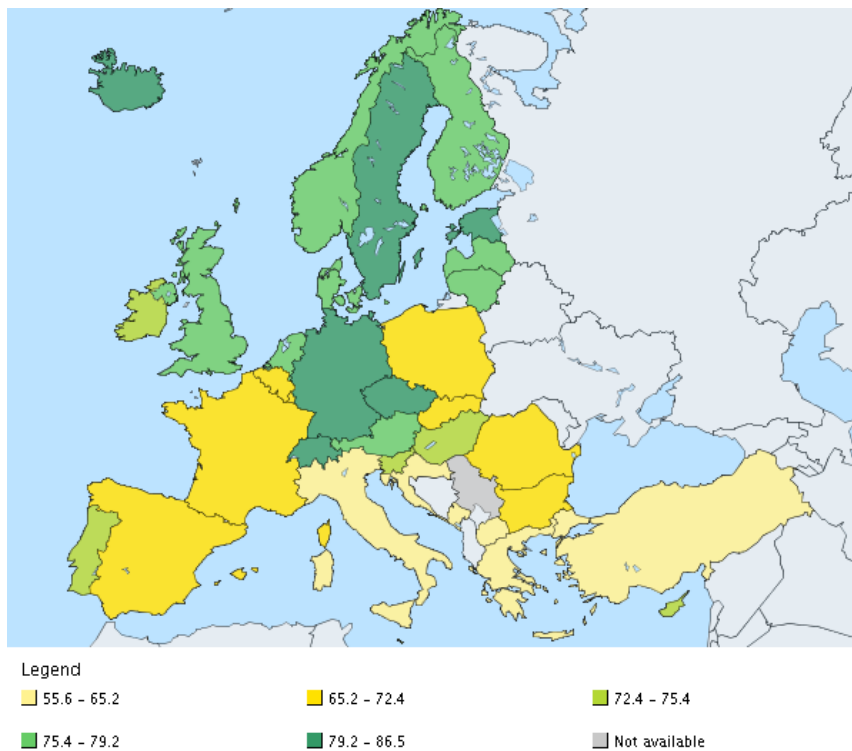
A népesség munkaerőpiaci aktivitás az egyensúlyi állapotot befolyásoló tényező; a gazdaságilag aktív népesség, a foglalkoztatottak és a munkanélküliek aránya a bérszintet befolyásolja, illetve a munkaerőpiac teljesítményét határozza meg. Az alábbiakban a foglalkoztatás különböző dimenzióit vizsgáljuk, majd a vizsgált területek foglalkoztatását befolyásoló egyéb tényezőket elemezzük.

4.5.1. Foglalkoztatási arány

Elsőként a foglalkoztatást, annak országos mértékét, illetve az országon belüli eltéréseket vizsgáljuk.

A lenti térkép a 20-64 év közötti, foglalkoztatásban lévő lakosság arányát mutatja az adott ország azonos korcsoportjának teljes népességéhez viszonyítva (az EU-n kívül a tagjelölt és a schengeni térségbe tartozó országokban is). Ahogy látható, az országok körében e tekintetben is olyan trend rajzolódik ki, amely szerint a periférikus földrajzi helyzetben lévő államok – amely alatt már nem csupán a keleti, hanem a nyugati vég tagállamait is értjük – munkaerőpiaci értelemben is perifériára szorulnak, alacsonyabb foglalkoztatási értékekkel rendelkeznek.

45. ábra: Foglalkoztatási arány a munkaképes korúak (20-64 évesek) körében az Európai Unió országaiban, 2018 (%)

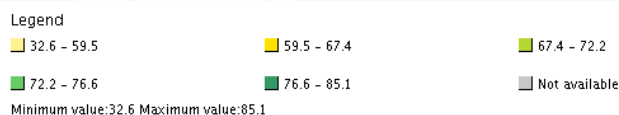
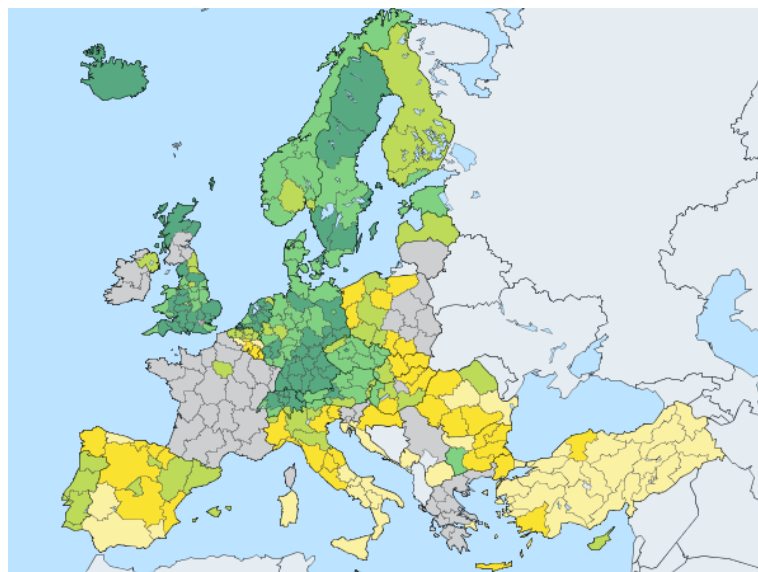

Forrás: Eurostat (2019)

Az 55,6 és 86,5 százalék között szóródó értékek közt egyes országok aktív népességük több mint háromnegyedét foglalkoztatják (legalább heti egy órában), míg a centrumtól kifelé haladva egyre alacsonyabb foglalkoztatási értékeket látunk. Németországban, Csehországban, Svédországban a foglalkoztatás rátája meghaladja az aktív népesség négyötödét (Németországban éppen 79,9 százalék), de Spanyolországban és Olaszországban már csak kétharmad körüliek az értékek (előbbi esetében 67, utóbbinál 63 százalék).

Magyarország a centrumtól kevéssel lemaradva 74,4 százalékos foglalkoztatási értéket ért el 2018-ban, Romániában pedig 69,9 százalék az aktív népesség foglalkoztatási aránya.

46. ábra: Foglalkoztatási arány a munkaképes korúak (15-64 évesek) körében az Európai Unió régióiban, 2018 (%)

Forrás: Eurostat (2019)

A foglalkoztatás régiós léptékű arányai azokat az országon belüli eltéréseket mutatják, amelyek alapján a leghatékonyabban választhatók el a térségek munkaerőpiaci szempontból hátrányos és előnyös területekre.¹⁹ Majdnem minden országban azonosíthatók azok a területek, illetve tengelyek, amelyek az adott országos átlaghoz képest fejlettebbnek vagy fejletlenebbnek számítanak.

3. Szövegdoboz: Olaszország észak-déli foglalkoztatási tengelye

Bevett példaként szokták említeni az országon belüli gazdasági-foglalkoztatási törésvonalakra Olaszországot, ahol a déli területek szokásosan alacsonyabb

¹⁹ Szükséges számításba venni azt is, hogy a térkép (szemben az országos adatokat összegző térképpel) a 15-64 éves korúak kategóriáját mutatja, a foglalkoztatás számaiban tehát iskolakötelezettségi, életviteli és egyéb szempontok is szerepet kapnak. Magasabb arányú felsőoktatási részvétel esetén például a munkakorú hallgatók a munkaerőpiacon nem vesznek részt a tanulmányaik befejezéséig, azt követően viszont magasabb hozzáadott-értékű munkát végeznek, mint azok, akik már például a tankötelezettség lejártakor munkába állnak valamely alacsonyabb hozzáadott-értékű munkakörben.

foglalkoztatással és magasabb munkanélküliséggel küzdenek (Szicíliában például a foglalkoztatottak aránya legutóbb 40,7 százalék volt), míg a középső területeken ennél valamivel kedvezőbb értékek tapasztalhatók, az ország északi része a déli területekkel össze nem hasonlítható adatokat produkál (Emilia-Romagna régióban a munkaképes korúak foglalkoztatási aránya a legutóbbi mért évben megközelítette a 70 százalékot). Az észak–déli választóvonal már a történelem korai időszakaiban is jellemző volt erre a területre, a többszörös próbálkozások ellenére az életszínvonal Dél-Olaszországban több száz év alatt sem volt képes felzárkózni az észak-olaszországihoz, Európában is csupán átlagosnak mondható. A helyzetet súlyosbítja a nagyfokú elvándorlás (amely bár a 19. században volt a legjelentősebb, manapság is érzékelhető mértékű), emiatt a két országrész szétválását hirdető szecessziós mozgalmak is egyre intenzívebbek.

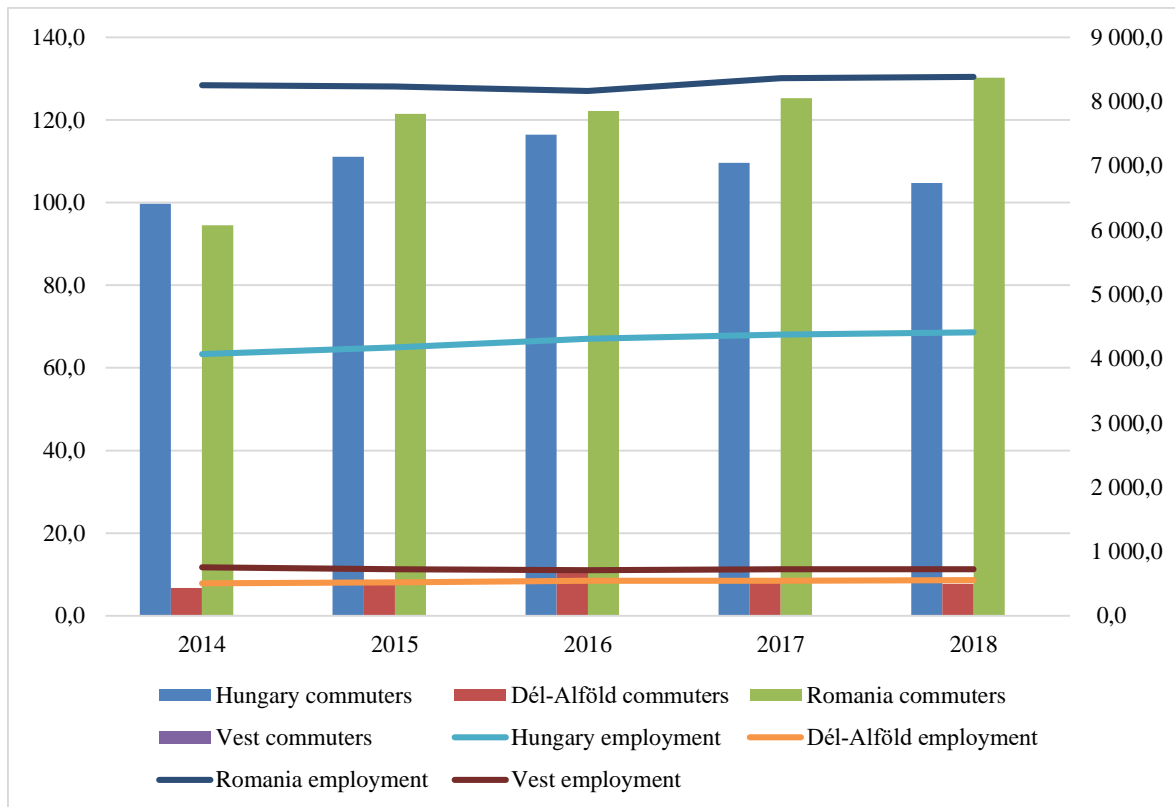
Forrás: Andreides és Nagy (2012)

A fejlettebb területeken – Európán belül főleg Nyugat- és Észak-Európában – egyértelműen kirajzolódnak az országon belüli eltérések, míg Közép- és Kelet-Európában inkább faluk és a vonzasközpontjukat jelentő városok között alakulnak ki egyenlőtlenségek. Magyarországon azonosítható egy keleti-nyugati irányú, e két országrészt elválasztó tengely, amely mentén a nyugati régiók és megyék számos gazdasági-társadalmi mutató terén fejlettebbnek számítanak, míg a keleti megyék ugyanezen paraméterekben hátrányt szenvednek (a főváros, Budapest az ország legmagasabb fejlettségű területként ebbe a felosztásba nem számít bele). Az eltérés a nyugati és keleti végek – például a nyugat-dunántúli és az észak-alföldi régió – között évente átlagosan 7-8 százalékpont körüli. Dél-Alföld foglalkoztatási aránya 2018-ban 68,8 százalék volt, ami az országos átlagtól kissé elmaradó érték. Romániában ugyanilyen éles törésvonalak nem lelhetők fel; a leginkább fejlett régió az észak-keleti (71,8 százalékos foglalkoztatási aránnyal), a legkevésbé fejlett dél-keleti és a Közép (59,0 és 59,1 százalék), ezen kívül azonban a két nyugati régió között is mintegy 7 százalékpont volt a különbség a foglalkoztatási arányokban. A két fejletlenebb keleti régiót közvetlenül követi Nyugat-Románia 59,7 százalékos aránnyal. A két régió közt tehát jelentősebb, 9,1 százalékpontos foglalkoztatási rés van, a dél-alföldi régió javára.

4.5.2. Régióspecifikus szempontok

A vizsgálat területeinek saját munkaerő-arányán kívül érdekes vizsgálati kérdés, hogy vajon mennyi olyan munkavállaló van, aki a másik országban vállal munkát? A felmerülő kérdésre az alábbiak igyekezünk kielégítő választ adni.

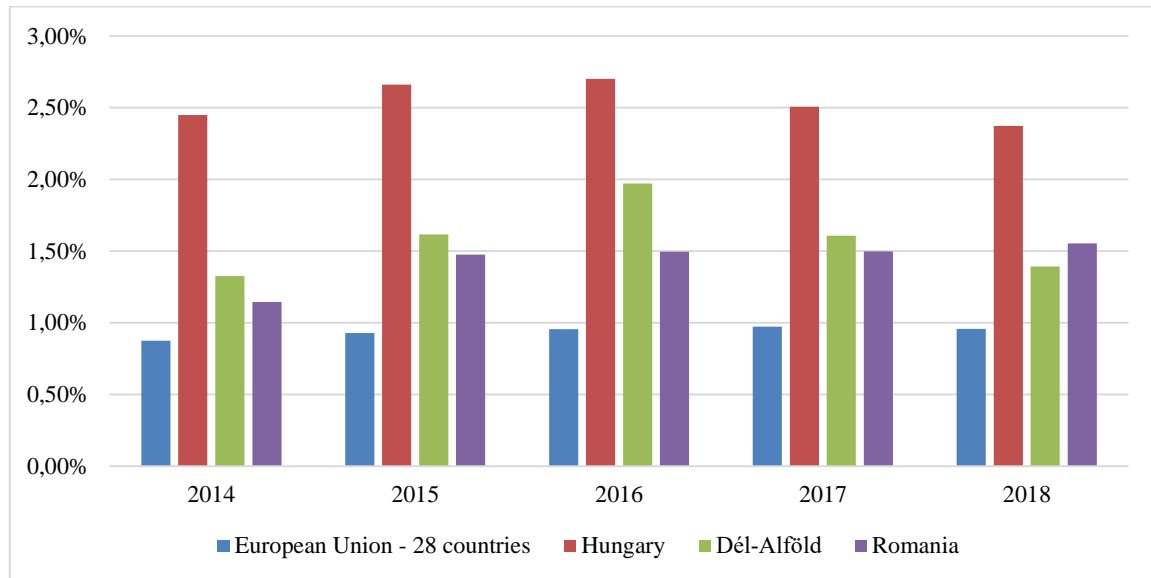
47. ábra: Ingázó munkavállalók a vizsgált dimenziókban, 2014-2018 (ezer fő)

Forrás: Eurostat (2019)

Az Eurostat adatgyűjtésének a kérdéses területtel kapcsolatban több korlátja is van: nem regisztrálja, hogy az adott munkavállaló melyik külföldi országban vállal munkát, így csak feltételezni lehet, hogy a magyar-román határmenti régiók ingázó munkavállalói a szomszédos országban (és nem például a második legközelebbi szomszéd Szerbiában vagy Ukrajnában) vállalnak munkát. Ezen felül kiemelten nagy a látencia: a szürkefoglalkoztatás nem, vagy nem a valós óraszámokban vannak szerződve a külföldi munkáltatóval, illetve a szezonális szerepet játszhat bizonyos munkakörök esetében. Mindezek mellett pedig az országok sok esetben zártan kezelik az erre vonatkozó adatokat, így Nyugat-Románia esetében nem áll rendelkezésre az ingázó munkavállalók számát tartalmazó statisztika. A fenti ábra mindezen limitációk mellett tartalmazza a két ország és egy határmenti régió teljes és ingázó foglalkoztatotti létszámát.

48. ábra: Ingázó munkavállalók aránya a vizsgált dimenziókban, 2014-2018 (%)

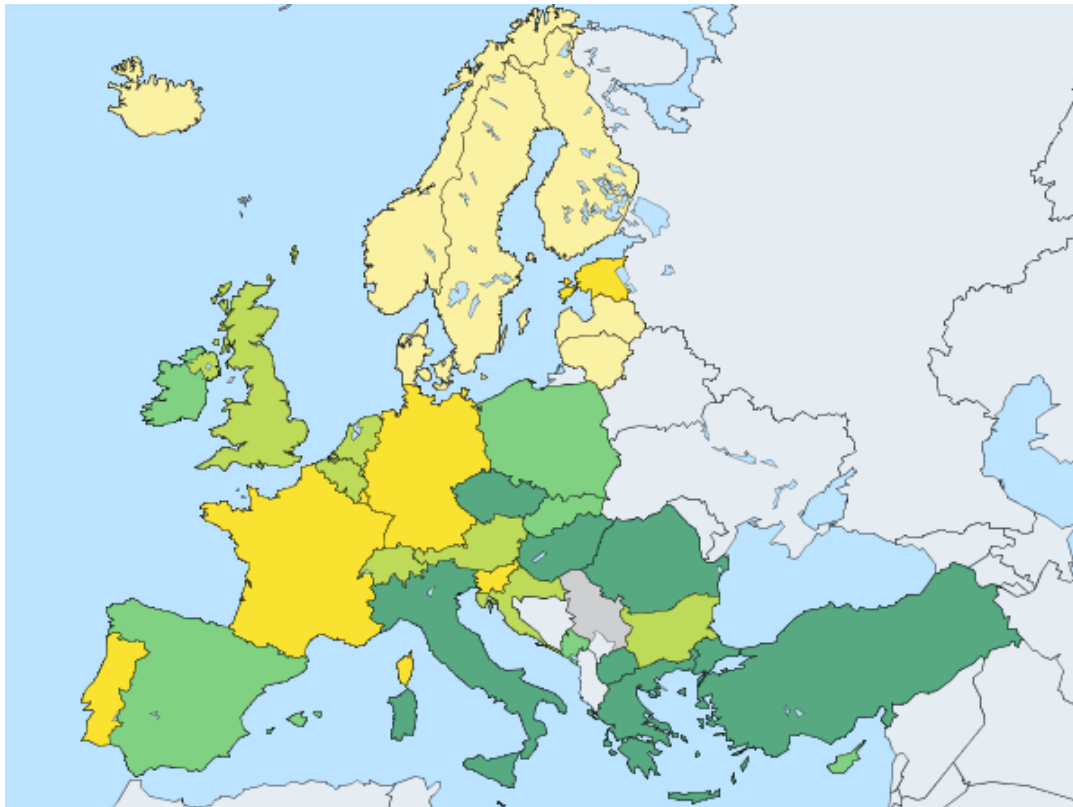

Forrás: Eurostat (2019)

Ugyanezen terület arányszámai azt mutatják, hogy az ingázó munkavállalók a legnagyobb arányban Magyarországról kerülnek ki, ahol az összes foglalkoztatott körülbelül 2,5 százaléka vállal munkát külföldön. A dél-alföldi régióban ugyanez az arány alacsonyabb, legutóbb 1,39 százalékos volt. Romániában országosan is alacsonyabb a regisztrált külföldi munkavállalók száma az összes foglalkoztatotton belül, az évente 1,5 százalékos körüli adatok az utolsó négy vizsgált évben nagyjából stagnálnak.

A foglalkoztatás vizsgálatok végül nem csak annak abszolút értéke releváns, hanem a foglalkoztatás belső viszonyai, a munkához jutást befolyásoló tényezők is. Ilyen tényező lehet a munkaerőpiacon a munkaerő neme, pontosabban a nők és férfiak foglalkoztatása közötti statisztikai eltérés, ami általában a férfiakat hozza jogosulatlan előnybe a munkaerőpiacon, és amelynek csökkentése minden nemzetgazdaság elemi érdeke.

49. ábra: Nemek közötti foglalkoztatási különbség az Európai Unió országaiban, 2018 (%)

Legend

2.3 - 6.7

6.7 - 8.1

8.1 - 10.2

10.2 - 14.7

14.7 - 40.8

Not available

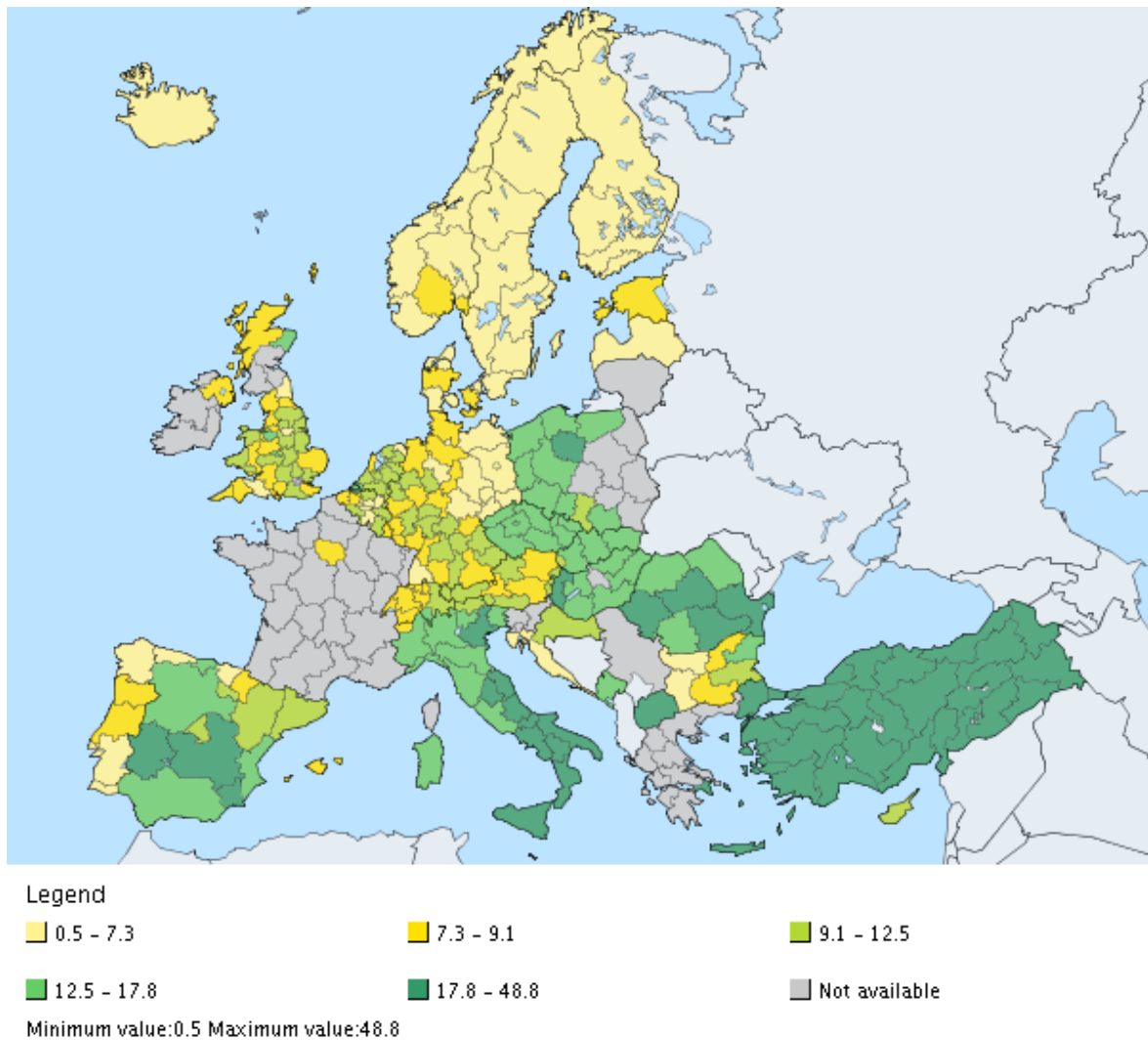
Minimum value:2.3 Maximum value:40.8

Forrás: Eurostat (2019)

A nemek közötti foglalkoztatási különbség arányszáma azt mutatja meg, hogy adott korcsoportban mekkora a férfiak és a nők foglalkoztatási aránya közötti különbség. A nemek közötti foglalkoztatási rátát úgy kell kiszámítani, hogy a munkaképes korú (jelen esetben 20-64 éves) férfiak és nők számát elosztjuk az azonos korcsoport teljes aktív népességével, majd meghatározzuk a két eredmény különbségét. Európai viszonylatban a nemek közötti foglalkoztatási különbség csak részben mutat hasonló helyzetképet az országok gazdasági fejlettségéhez: a legfejlettebb nyugat- és észak-európai országokban (Németország, Franciaország, Norvégia, Svédország, Finnország) a nemek közötti különbség alacsony, 4-8 százalék közötti, ezekben az országokban tehát majdnem azonos eséllyel helyezkednek el a munkaerőpiacon a nők és a férfiak. Olaszország értéke, 19,8 százalékpont az összes nyugat- és kelet-közép-európai országnál magasabb, Közép-Kelet-Európában az eltérés nyugathoz képest mintegy kétszeres, Dél-Európában pedig nem ritkán 5-8-szor annyi a nemek foglalkoztatása közötti rés, mint Nyugat-Európában.

Magyarország nemek közötti foglalkoztatási különbsége 15,2 százalék, Romániáé 18,3 százalék. Az Európai Unió átlaga 11,6 százalék volt 2018-ban.

50. ábra: Nemek közötti foglalkoztatási különbség az Európai Unió régióiban, 2018 (%)

Forrás: Eurostat (2019)

A régiós összehasonlítás azt mutatja, hogy Dél-Alföldön a nemek foglalkoztatási különbsége nagyjából megegyezik az országos átlaggal (15,1 százalék), Nyugat-Romániában az országos átlagnál kissé magasabb (20,5 százalék). A két régió között tehát a magyar oldalon alacsonyabb a nővel szembeni munkaerőpiaci diszkrimináció, azonban európai viszonylatban mindkét ország jelentős elmaradásban van a nemek közötti foglalkoztatási különbségek terén.

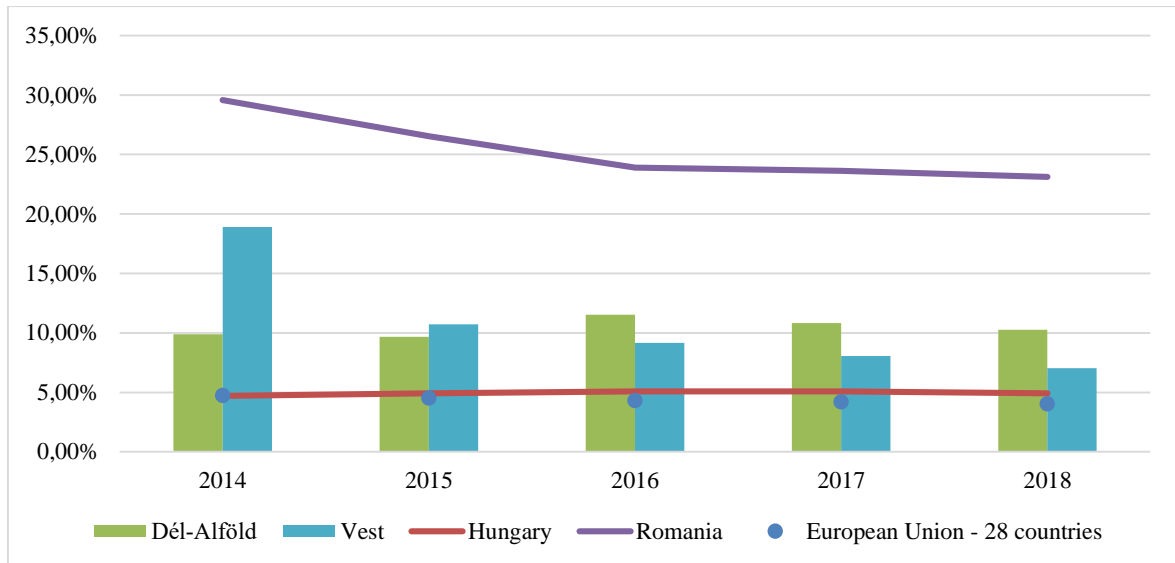
4.6. A gazdasági szektorok foglalkoztatási képessége

A foglalkoztatottak munkaerőpiaci helyzete szempontjából elvégzett vizsgálat mellett fontosnak tartjuk a munkaerőpiac egyéb szereplőit is a foglalkoztatás alakításában, ezért az alábbiakban nem munkaerő-fókuszú elemzést végzünk, hanem a nemzetgazdaság egyes ágazatainak teljesítményét mérjük fel néhány mutató segítségével. Az ágazatok foglalkoztatási képességének vizsgálatakor aldimenziók felállítását tartottuk indokoltnak, ezért az alábbiakban az egyes gazdasági szektorok szerint vizsgáljuk a foglalkoztatási képességet.

4.6.1. *Primer szektor: mezőgazdaság*

A gazdasági szektorok a célok és döntések, valamint a rendelkezésre álló erőforrások szerint különíthetők el. A mezőgazdaság esetében a cél a késztermékek előállítása társadalmi és természeti erőforrások felhasználása segítségével. Előbbiek között található a munkaerő, a tőke, a gépek és a talajba juttatott természetes és nem természetes anyagok. Utóbbiak között a termőtalaj, a víz és az éghajlat, többségükben nem vagy csak igen korlátozott mértékben befolyásolható tényezők szerepelnek. Az alábbiakban – a tanulmány tematikájához illeszkedően – a mezőgazdaság egyik fő erőforrását, az emberi erőforrás mennyiségét elemezzük.

51. ábra: Mezőgazdasági szektorban foglalkoztatottak aránya a vizsgált dimenziókban, 2014-2018 (%)

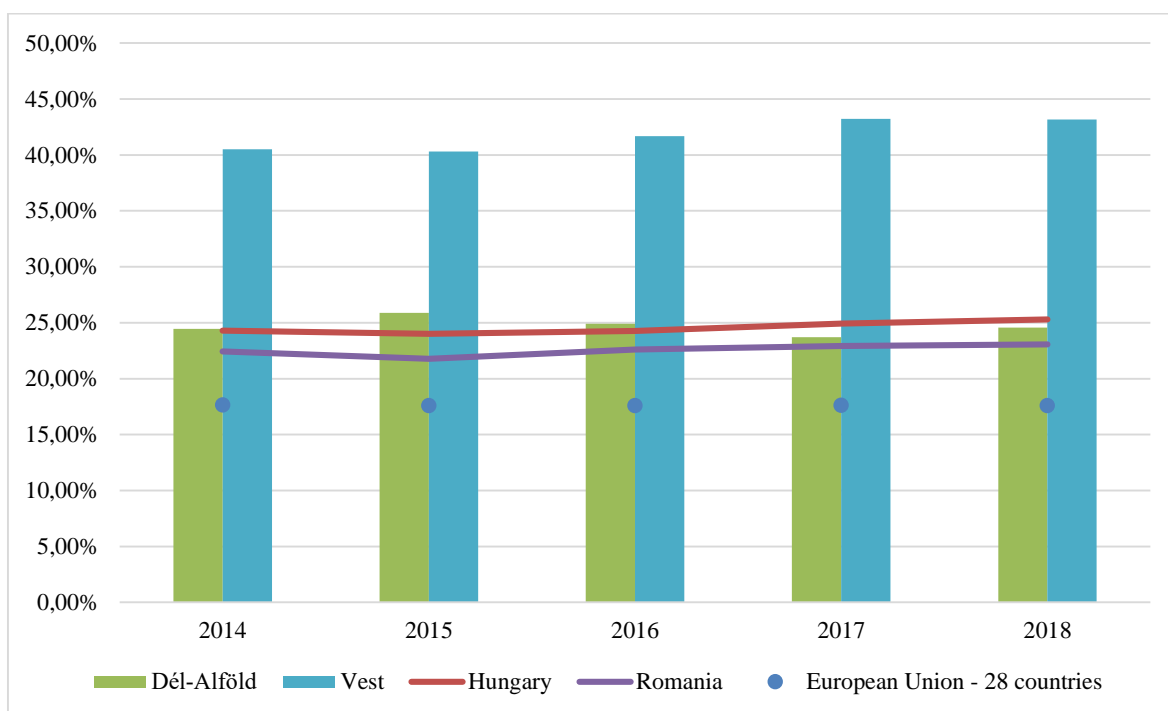
Forrás: Eurostat (2019)

Az ábrán az Európai Unió gazdasági tevékenységi osztályozásának megfelelően a mezőgazdaságban, erdészetben és halászatban foglalkoztatottak száma található. Az Európai Uniós értékek változása azt mutatja, hogy a közösség egész területén csökkent a szektorban foglalkoztatottak száma, a 2014-es 4,72 százalékról (9,292 millió fő) 2018-ra már csupán 4,07 százalék (8,347 millió fő) tartozik a szektorban foglalkoztatottak közé. Magyarországon eközben kevéssel még emelkedett is a mezőgazdaságban dolgozók száma, a 2014-es 4,69 százalékos érték 2017-re 5,09 százalékig növekedett, 2018-ra aztán kisebb visszaesés következett, 4,91 százalékig. Romániában a szektor foglalkoztatottjainak száma kiugróan magas, ám nagyobb arányban is csökkent az utóbbi évek során: 29,58 százalékról négy év alatt, 2018-ra 23,12 százalékig. Dél-Alföldön a statisztika szerint nagyobb arányú mezőgazdasági tevékenység folyik, mint Magyarországon, ezt bizonyítja, hogy az országos átlag körülbelül duplája a régióban mért foglalkoztatási aránynak. Hasonló trendet mutat az arány változása, 2014-től 2016-ig növekedési pálya tapasztalható, ekkor a mezőgazdasági szektor 9,89 százalékról 11,54 százalékra növelte részarányát az összes foglalkoztatotton belül, majd kisebb visszaesést követően arányuk jelenleg 10,27 százalék. Nyugat-Romániába az országoshoz képest mérsékeltebb a mezőgazdasági termelésben foglalkoztatottak száma, illetve jelentős csökkenés történt az utóbbi évek során: 2014-ben a foglalkoztatottaknak még 18,89 százaléka tartozott a szektorba, majd egyetlen év alatt arányuk 10,73 százalékra esett vissza, 2018-ig további csökkenéssel pedig 7,05 százalékra.

4.6.2. Szekunder szektor: ipar

Az ipari szektor a mezőgazdasághoz képest jelentősebb mértékben strukturált, iparágak és iparágazatok alkotják a teljes ipari szegmenst, amelynek felosztása számos módon elképzelhető. Legalapvetőbb módon nehéziparra, könnyűiparra és élelmiszeriparra oszthatjuk fel az ipari tevékenységeket, amelyeken belül számos további ágazat határolható el egymástól. Emellett megkülönböztethetünk még hagyományos és korszerű ipari ágazatokat is, előbbiek a kisebb kutatási-fejlesztési igényű, nagyobb fizikai infrastruktúrát felhasználó tevékenységek, míg utóbbiak esetében nagy szerepet játszik az innováció, jellemző rájuk az átlagosnál dinamikusabb fejlődési pálya.

52. ábra: Ipari szektorban foglalkoztatottak aránya a vizsgált dimenziókban, 2014-2018 (%)

Forrás: Eurostat (2019)

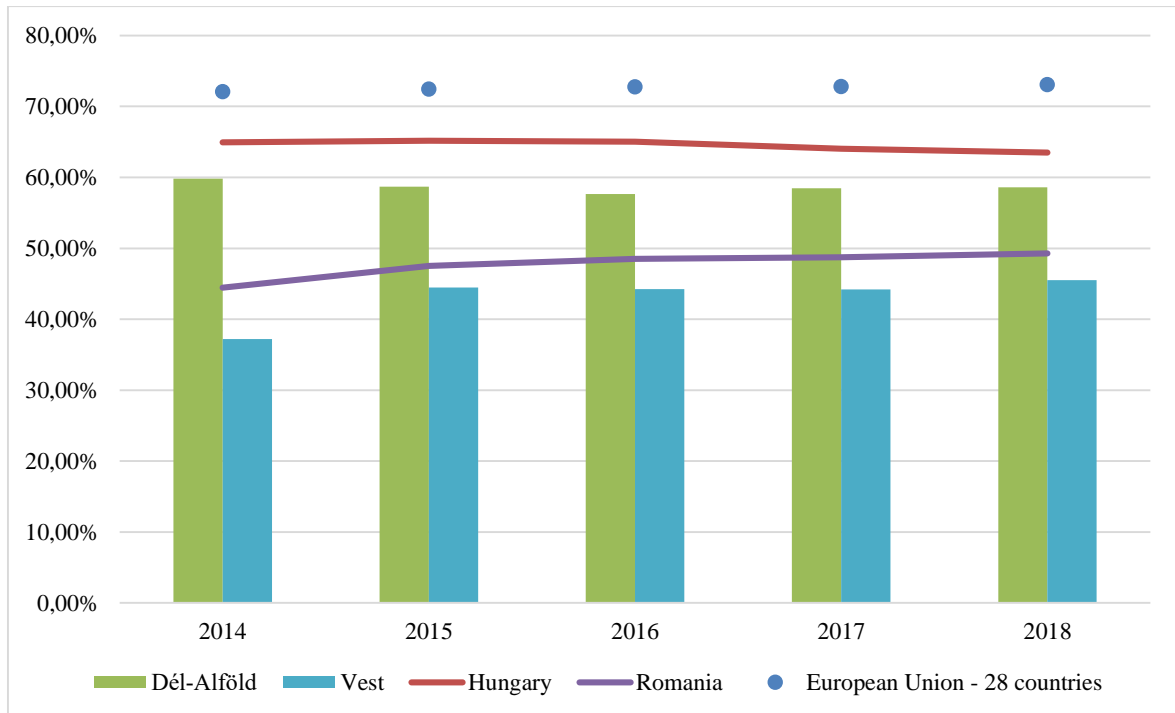
Az Európai Unió gazdasági tevékenységi osztályozása az építőipart kivéve minden ipari foglalkoztatottat egy kategóriába sorol, ennek köszönhetően a statisztikákban az ipari foglalkoztatottak száma általában rendkívül magas a nemzetgazdaságok összes foglalkoztatottjához képest, köztük a leginkább hagyományos bányászat vagy alapanyagipar, és a húzóágazatnak tekinthető biotechnológia vagy gyógyszeripar

dolgozóival. Az ipari foglalkoztatottak arányában lényegesen kisebb változások tapasztalhatóak ugyanazon öt éves időtávon, 2014 és 2018 között. Az Európai Unió országainak 17 százalékos körüli átlaga alig változott az időszak alatt, hasonlóan a vizsgált tagállamokhoz. Magyarország az uniós átlagnál jóval magasabb értékkel rendelkezik, a 24 százalékos kevéssel meghaladó ipari foglalkoztatotti arány 2016-ig gyengén ingadozott, majd enyhe (0,4-0,7 százalékpontos éves) növekedés után 2018-ban 25,3 százalékon áll. Romániában némileg elmarad az iparban dolgozók aránya a magyarországitól, a 22,44 százalékos érték 2014-től 0,3-0,8 százalékponttal ingadozott, 2018-ban 23,05 százalékosra ért el. Dél-Alföld ipari foglalkoztatottjainak aránya csak kismértékben tér el az országos átlagtól, a legnagyobb kilengés 2015-ben volt, amikor az országos átlagnál közel 2 százalékkal többen dolgoztak a régióban ipari területen, 2018-ra egy százaléknál kevesebb az eltérés negatív irányban. A vizsgálatban csupán Nyugat-Románia értékei térnek el jelentősen az uniós, az országos és az összehasonlítás alapját képező megyei értékektől: a 2014-es kezdeti 40,51 százalékos arányszám az utóbbi évek során még növekedett is, 2018-ban egészen 43,17 százalékig, ezzel Nyugat-Románia kifejezett iparosodott régióknak számít a foglalkoztatottak létszámát tekintve.

4.6.3. Tercier szektor: szolgáltatások

A szolgáltatások egy igen kiterjedt, még az ipar struktúrájánál is szerteágazóbb szektor. Elnevezéséből adódóan ide sorolhatunk minden, nem materiális eredményt hozó és javakat előállító piaci tevékenységet. A tercier szektort néhány éve még dinamikusabban fejlődő, egyre nagyobb részt kitevő területként azonosították, mára azonban kétségtelenül nemzetgazdaságok legkiterjedtebb szektorává vált, mind a nemzeti összvagyonhoz való hozzájárulását, mind a foglalkoztatottak számát tekintve. A szektor tényleges mérete a primer szektor mezőgazdasághoz és az ipari szekunder szektorhoz képest az országok fejlettségétől függ, illetve országonként jelentősen eltérések lehetnek a nyújtott szolgáltatások jellegében és színvonalában.

53. ábra: Szolgáltatási szektorban foglalkoztatottak aránya a vizsgált dimenziókban, 2014-2018 (%)

Forrás: Eurostat (2019)

Az Európai Unió szolgáltatási szektorra vonatkozó adatgyűjtése természetesen nem adhat választ az egyes országok tercier szektorai keretében nyújtott szolgáltatások minőségéről, hiszen már a gazdasági tevékenységeknek a szektorba történő besorolása is számos kérdést vet fel. A gazdasági tevékenységek osztályozási rendszere (NACE Rev. 2) szerint a szolgáltatási szektorba sorolhatók a G-U nemzetgazdasági ágak²⁰, ezzel a szektor

²⁰ A NACE Rev. 2 az alábbi nemzetgazdasági ágakat foglalja magában:

A = mezőgazdaság, erdőgazdálkodás, halászat, B = bányászat, kőfejtés, C = feldolgozóipar
 D = villamosenergia-, gáz-, hőellátás, légkondicionálás
 E = vízellátás, szennyvíz gyűjtése, kezelése, hulladékgazdálkodás, szennyeződésmentesítés
 F = építőipar
 G = kereskedelem, gépjárműjavítás
 H = szállítás, raktározás
 I = szálláshely-szolgáltatás, vendéglátás
 J = információ, kommunikáció
 K = pénzügyi, biztosítási tevékenység
 L = ingatlanügyletek
 M = szakmai, tudományos, műszaki tevékenység
 N = adminisztratív és szolgáltatást támogató tevékenység
 O = közigazgatás, védelem, kötelező társadalombiztosítás

mérete a közösségi statisztikai osztályozás szerint is a legnagyobbá vált. Az Európai Unióban a tercier szektor mérete már 2012-ben is igen nagy volt, az összes foglalkoztatott 72,1 százaléka végzett szolgáltatási tevékenységet; a következő négy év során a szektor részesedése nem változott számottevően, 1 százalékon belüli emelkedés után 2018-ra az összes foglalkoztatott 73,09 százalékát teszi ki. Arány szerinti sorrendben Magyarország következik, ahol a 2014-es 64,95 százalékos részesedés után négy év alatt enyhe csökkenés következett be, így a legutóbbi mért évben 63,48 százalék a tercier szektor mérete. Magyarország és Románia szolgáltatási szektora között mintegy 14-20 százalékos éves eltérés van, a 2014-es 44,46 százalékos arány Romániában azonban évről évre növekszik, 2018-ban már elérte a 49 százalékot (értéke pontosan 49,27 százalék). Mind a dél-alföldi, mind a nyugat-romániai régió szolgáltatási szektorának mérete elmarad az országos értékektől; Dél-Alföldön 5-8 százalékpontos éves differencia mutatkozik Magyarországhoz képest, Nyugat-Romániában eközben ötödével a részesedését a tercier szektor, a 37,19 százalékos – igen alacsony – 2014-es arány 2018-ra 45,52 százalékra nőtt, az országos értékektől való elmaradás így már csak 3,5 százalékpont körüli a korábbi 7 százalékpontozatéhoz képest.

4.6.4. Kvaterner szektor: kutatás-fejlesztés-innováció

A gazdaság szektorokra való felosztásában hosszú ideig a fenti hármas tagolódás dominált, a merev struktúrába csak a legutóbbi időkben, az információs társadalom és az

P = oktatás

Q = humán-egészségügyi, szociális ellátás

R = művészet, szórakoztatás, szabadidő

S = egyéb szolgáltatás, (például szakszervezeti érdekképviselet, egyházi tevékenység, számítógépjavítás, fodrászat, temetkezés stb.)

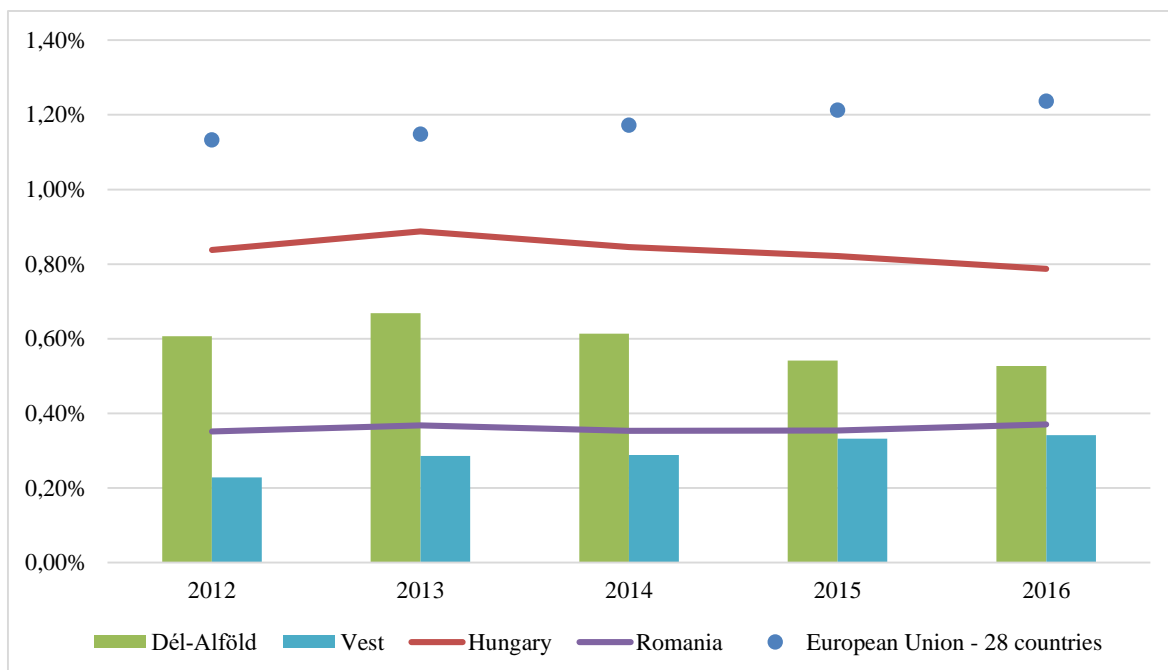
T = háztartás munkaadói tevékenysége, termék előállítása, szolgáltatás végzése saját fogyasztásra

U = területen kívüli szervezet

Forrás: Az Európai Parlament és a Tanács 1893/2006/EK rendelete (2006. december 20.) a gazdasági tevékenységek statisztikai osztályozása NACE Rev. 2. rendszerének létrehozásáról és a 3037/90/EGK tanácsi rendelet, valamint egyes meghatározott statisztikai területekre vonatkozó EK-rendeletek módosításáról

információalapú gazdaság térnyerésével ékelődött be egy negyedik, a kvaterner szektor, amely az előzőekben bemutatott szektorokkal ellentétben kizárólag az innovációra épít. A szektorok differenciálása mindezek alapján úgy is elvégezhető, hogy azokban – a primer szektortól haladva a kvaterner felé – mind nagyobb szerepet kap a kutatási, fejlesztési és innovációs potenciál – a kvaterner szektorban olyannyira, hogy a teljes szektor gerincét ez a tevékenység teszi ki. A szektor mérete mindezek alapján nem mérhető kizárólag hagyományos módon, mennyiségi alapon, az emberi erőforrással szemben ugyanis itt az információ, és a hozzá kapcsolódó tudás mennyisége is mérvadó.

54. ábra: Kutatás, fejlesztés szektorban foglalkoztatott személyzet és kutatók aránya a vizsgált dimenziókban, 2012-2016 (%)

Forrás: Eurostat (2019)

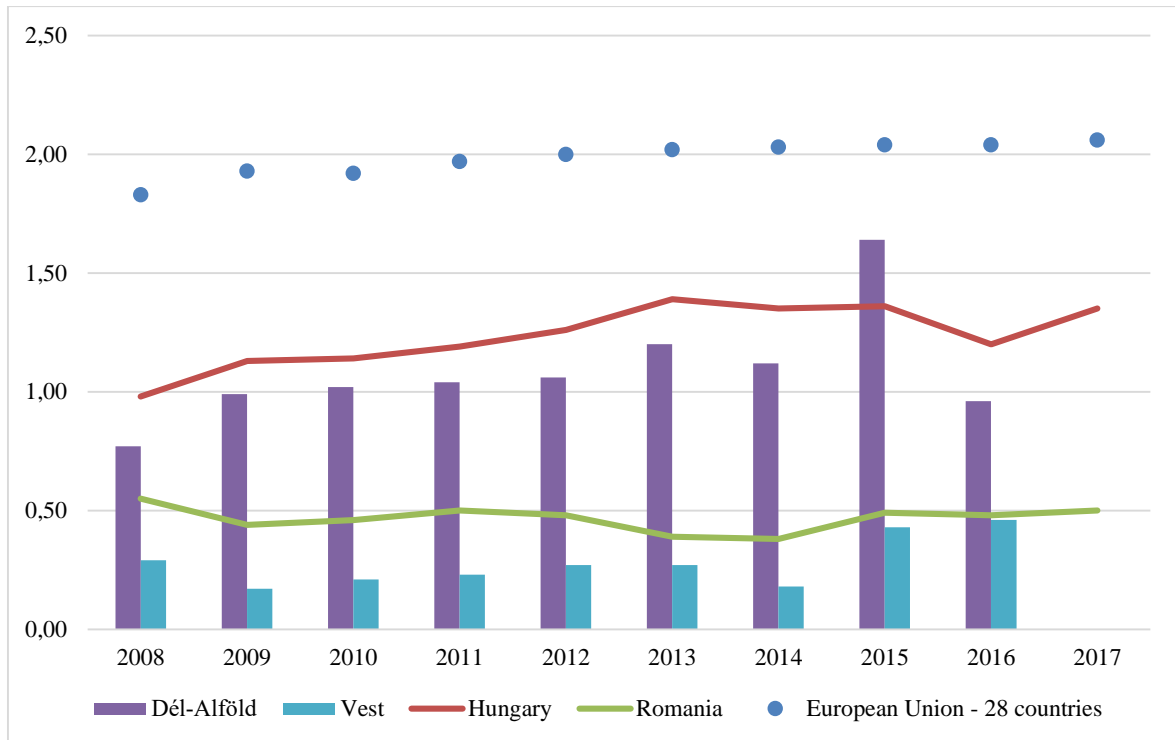
Ahogy látható, a kvaterner szektor mérete európai viszonylatban is igen alacsony a foglalkoztatottak számát tekintve, a szektor igazi horderejét ugyanis nem a foglalkoztatottak száma, hanem az összes szervezeten belül felhalmozott tudás mennyisége és minősége határozza meg, ami pedig a tudás- és információ-felhalmozást végzők hozzáértésétől függ. Mindezek tudatában nem meglepő, hogy még az Európai Unióban is csak kevéssel több, mint 1 százalék (2012-ben pontosan 1,13, 2016-ra 1,24 százalék) a szektorban foglalkoztatottak száma a kutatást kiszolgáló személyzettel és a kutatókkal

együtt. Sokkal fontosabb ennél, hogy arányuk folyamatosan növekszik, ez pedig a terület jelentőségének növekedését is mutatja.

Magyarországon ezzel szemben a vizsgált öt év során a létszám kismértékben (0,84-ről 0,79 százalékra) csökkent – habár ez a korábbiakkal összefüggésben még nem feltétlenül mutatja a terület hanyatlását –, Romániában pedig stagnált (0,35-0,37 százalék között ingadozott). A két vizsgált megye régiói saját országukhoz képest lemaradásban vannak, összehasonlításban a dél-alföldön foglalkoztatott kutatók és kutatói személyzet aránya magasabb – mintegy kétszerese – Románia értékének. Nyugat-Romániában arányuk évről évre növekszik, 2016-ra minden korábbi évnél jobban megközelítve a romániai országos átlagot.

A kutatás és a (kísérleti) fejlesztés szisztematikus alapon végzett kreatív munkát foglal magában, amit annak érdekében végeznek, hogy növelje a rendelkezésre álló ismeretek állományát, ideértve az ember, a kultúra és a társadalom területeinek ismeretét, és hogy ezt a tudáskészletet új alkalmazások kidolgozására használja fel. A kutatás, fejlesztés intenzitása magas politikai jelentőséggel bíró mutató az Európai Unió, a tagállamok és a tagállamok régiói szintjén is. Intenzitása a foglalkoztatott állomány mellett a területre költött források segítségével mérhető fel.

55. ábra: Kutatásra, fejlesztésre fordított kiadások a GDP arányában, 2008-2017 (%)

Forrás: Eurostat (2019)

A kutatási és fejlesztési tevékenység forrása többféle lehet: a támogatás érkezik a vállalati szektorból, a kormányzattól és szerveitől, a felsőoktatástól (amelynek egy része szintén állami fenntartású), illetve privát társadalmi (non-profit) szervezetektől. A finanszírozók mellett a megvalósítás, a kutatások is sokszor vegyesek, az érintett szereplők folyamatos kapcsolatokat keresnek és alakítanak ki egymás között, így ma már bevett gyakorlat, hogy egy nagyobb innováció vállalati-felsőoktatási, avagy állami-nonprofit együttműködéssel valósul meg. Az Európai Unióban a területre fordított kiadások ma nagyjából átlagosan a GDP 2 százalékát teszik ki – a legfrissebb, 2017-es adat szerint a tagállamok átlaga 2,06 százalék. Magyarországon a K+F-re fordított kiadások alacsonyabb szintűek, az összes finanszírozótól érkezett forrás az elmúlt évtizedben lépte át a GDP egy százalékát, a folyamatos éves emelkedés továbbá 2016-ban megtört, ekkor a 2015-ben mért 1,36 százalék helyett már csak 1,2 százalék volt a területre fordított kiadások aránya. Szintén a legfrissebb, 2017-es adatok újabb emelkedést mutatnak, a kiadások aránya újra a 2015-ös értékek közelében, 1,35 százalékon áll. Romániában ettől jelentősen alacsonyabb, az országos GDP fél százaléka alatti K+F ráfordításokat mértek, az elmúlt tíz évben továbbá a területre fordított források aránya egy viszonylag jelentős, 0,38-0,55 százalékos sávban ingadozott. A legújabb adatok szerint a kiadások aránya a teljes országos GDP

pontosan 0,5 százaléka. A vizsgált megyék régióiban kutatásra és fejlesztésre a helyi szinten megtermelt GDP kisebb arányát költik, továbbá jelentős eltérések mutatkoznak meg a két régió között: Dél-Alföldön folyamatos emelkedés után az arányos ráfordítások 2015-ben megelőzték az országos adatot. Ekkor a GDP 1,64 százalékát fordították a tercier szektor kiadásaira, 2016-ra azonban – az országos adattal összehangban – itt is visszaesés történt, a legújabb eredmény szerint a régió összjövedelmének 0,96 százalékát fordítja a területre. Nyugat-Romániában az országos átlagtól elmaradó mértékű a terület finanszírozottsága, folyamatos ingadozás mellett volt olyan év, amikor csupán a GDP 0,17 százaléka érkezett erre a területre, 2016-ra pedig az eddigi legmagasabb arány, 0,46 százalék a tercier szektor részesedése. Regionális adatok a 2017-es évre még nem állnak rendelkezésre. Illetve fontos körülmény, hogy az Európa 2020 stratégiában vállalt országos célok alapján Magyarországnak 2020-ra a GDP 1,8 százalékára kell növelnie a területre fordított kiadásokat, míg Romániának a GDP 2,0 százalékára. Magyarország tehát jelen állás szerint 0,65 százalékra áll ettől a vállalt céltól, míg Romániának a jelenlegi ráfordításokat négyszeresére kellene emelnie.

4.7. A munkanélküliség strukturális és területi jellemzői

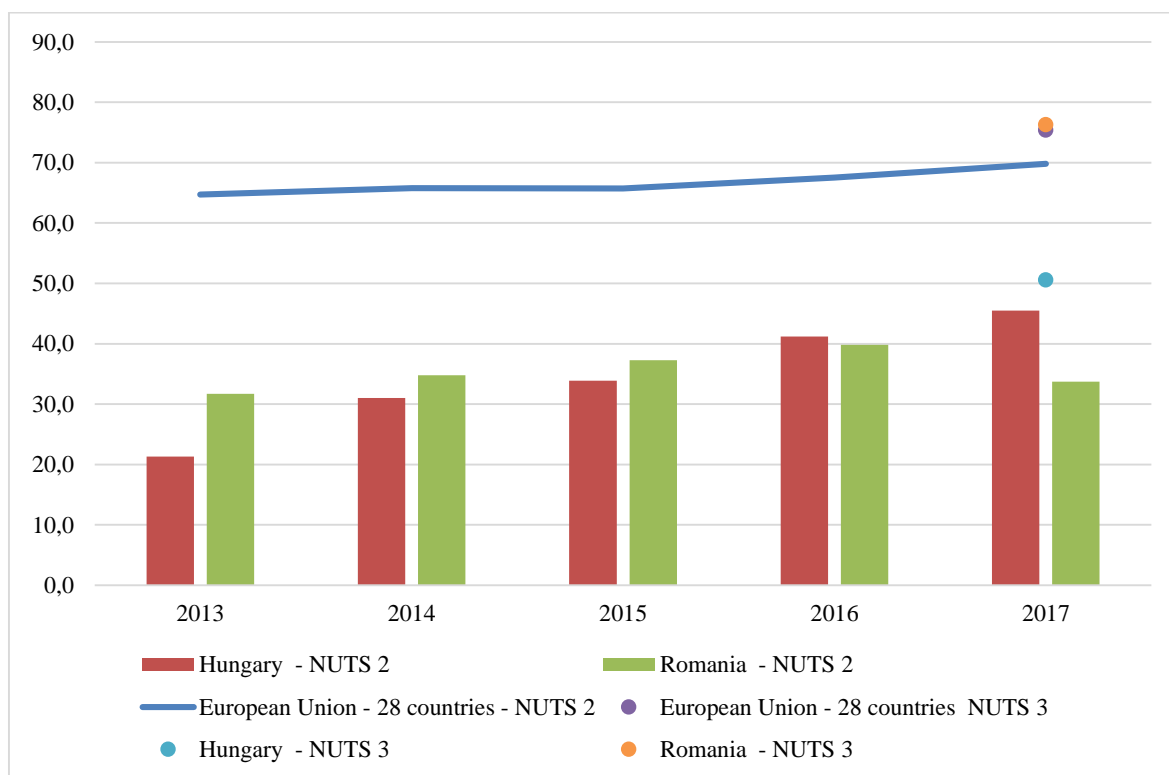
A munkanélküliségi ráta a munkanélkülieknek a gazdaságilag aktív népességhez viszonyított százalékos aránya, vizsgálati megközelítése számos módon lehetséges. Alábbi elemzésünkben két dimenziót alkalmaztunk, a munkanélküliség strukturális áttekintése keretében területi szinteken átívelően, a munkaerőpiac szempontjából releváns szempontok mentén vizsgáljuk a munkanélküliséget, majd a munkanélküliség területi áttekintése keretében hagyományos megközelítést alkalmazunk, amely alapján az egyes területi szintek munkanélküliségi arányait tekintjük át. Míg a strukturális elemzés holisztikus, tágabb kontextusba helyezhető szempontokat érvényesít, a területi elemzés arra próbál választ adni, hogy a vizsgált területi szintek tényértékei mennyiben térnek el egymástól.

4.7.1. A munkanélküliség struktúrája

A munkaképes korúak körében létező munkanélküliség struktúrája többféleképpen vizsgálható. Az alábbiakban két oldalról, a munkanélküliség területi és életkori dimenziója szempontjából vizsgáljuk a munkanélküliség szerkezetét.

A szórás a valószínűségi számítás bevett módszere, azt mutatja meg, hogy az egyes értékek átlagosan mennyivel térnek el az átlagtól. A területi vizsgálatokban a munkanélküliségi ráta szórása a területi különbségek mértékét mutatja egy adott országon belül, értékéről arra lehet következtetni, hogy milyen mértékű egyenlőtlenség mutatkozik a munkához jutásban egy adott országon belül a különböző területi szinteken.

56. ábra: A régiós és megyei szintű munkanélküliségi ráta szórásának változása a munkaképes korúak (15-74 éves) körében a vizsgálat országaiban, 2013-2017 (%)

Forrás: Eurostat (2019)

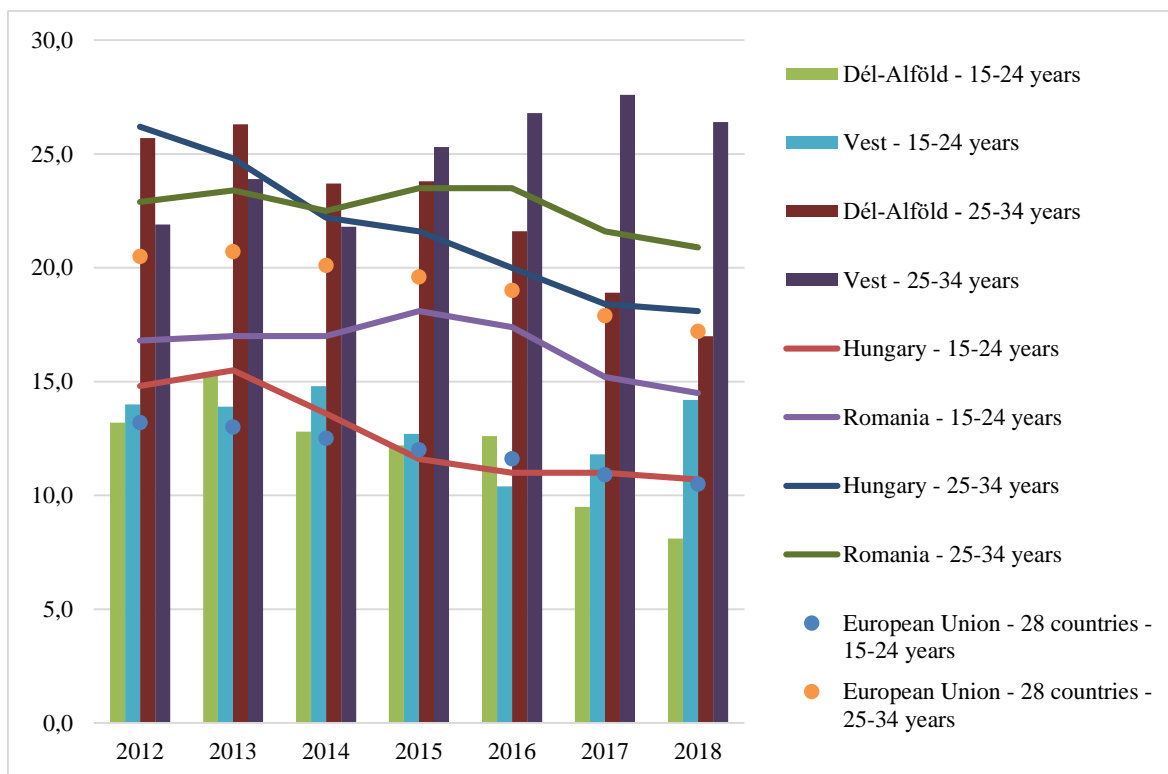
A mutató a régiós és megyei szintű munkanélküliség eloszlásáról ad információt, ám ezt országos szinten közli; arra vonatkozó eredményt szolgáltat tehát, hogy a vizsgált országokban általánosságban mekkora az egyes régiók és a megyék közt a különbség a munkanélküliség területén. Mindezt idősorosan, vagyis az egyes időállapotok (2013-2017 közötti évek) összehasonlításának lehetőségével. Az Európai Unió NUTS 2 szintre (a régiók szintjére) vonatkozó eredményét – vagyis az összes uniós tagállam régiós

munkanélküliségi értékeinek átlagától való eltérést – tekintve kiemelkedően magas értékek tapasztalhatók. Ez ebben az esetben azt bizonyítja, hogy rendkívül heterogén (az egyik végleten nagyon alacsony, a másikon nagyon magas) munkanélküliségi értékekkel rendelkező régiók találhatók az tagállamok összességében. A legalacsonyabb és a legmagasabb munkanélküliségi arányú régiók különbsége 2017-ben 69,8 százalék volt.²¹ A konkrét értékeknél kifejezőbb az uniós görbe trendje, ez ugyanis azt mutatja, hogy a területi különbségek a munkanélküliség terén az utóbbi évek során enyhén, de növekedtek a tagállamok között, vagyis a munkához jutás lehetősége polarizáltabb ma, mint néhány évvel ezelőtt. Magyarország és Románia esetében a régiós munkanélküli értékeinek szórása azt mutatja, hogy a területi különbségek a régiók szintjén kezdetben, 2013-ban még Magyarországon voltak alacsonyabbak. Az országos átlagtól való eltéréseik trendjeinek különböző ütemű változása azonban azt eredményezte, hogy 2016-ra a két ország egymáshoz viszonyított pozíciójában fordulat következett be: ekkortól már Romániában volt alacsonyabb a régiók közti munkanélküliség. Az utolsó mért évre, 2017-re a két ország közti eltérés tovább növekedett, Magyarországon a munkanélküliség régiós szórása jelenleg 45,5 százalék, míg Romániában 33,7 százalék. 2017-ben az Eurostat már NUTS 3 szinten, a megyék szintjén is mérte a munkanélküliség szórását; ennek kapcsán minden vizsgált szint szórása meghaladta a régiós léptéket, vagyis a megyék közti területi különbségek Európában jelentősebbek a régiókénál. Az Európai Unióban 75,4 százalék a szórás a megyék munkanélküliségi rátái közt, itt körülbelül 6 százalékos többlet látható; Magyarországon 50,6 százalék, ez szintén mintegy 5 százalékos különbözetet jelent a régiókhoz képest; Romániában viszont 76,3 százalék a területi szint esetében mért szórás, több mint kétszeres a régiókhoz képest, az eltérés tetemes, 42,6 százalék. Az országban jelen lévő fokozott területi különbségek mellett ez az arány egyben a régiók megfelelő területi lehatárolását is bizonyítja, mivel képesek voltak ezt a számottevő különbséget statisztikailag kiegyenlíteni.

²¹ Vagyis egy adott (például 5 százalékpontos) átlagos uniós munkanélküliségi értéket tekintve a régiók átlagosan az 5 százalékpont 69,8 százalékaival, vagyis 3,49 százalékkal térnek el (negatív és pozitív irányban is) ettől az 5 százalékos átlagos munkanélküliségi értéktől.

A területek közti egyenlőtlenség mellett a munkanélküliség struktúrája az egyes korcsoportokban is eltérhet. A munkaerőpiaci szempontból hátrányos helyzetben lévő csoportok vizsgálatánál már érintettük a munkanélküliség egyes társadalmi rétegekben való előfordulását, e korábbi elemzést kiegészítve azonban koncentráltabban is érdemes megvizsgálni egy, a foglalkoztatási növekedés fejlesztése kapcsán kulcsfontosságú korcsoport, az oktatásban és képzésben nem részesülő fiatalok munkaerőpiacra történő belépésének akadályozottságát, vagyis az ifjúsági (pontosabban: NEET, nem foglalkoztatott, oktatásban és képzésben nem részesülők) munkanélküliségét.

57. ábra: Ifjúsági (NEET) munkanélküliség aránya az Európai Unióban és a vizsgált országokban, 2012-2018 (%)

Forrás: Eurostat (2019)

Az ábra a nem foglalkoztatott, oktatásban és képzésben nem részesülő 15-24, illetve 25-34 év közöttieknek a 15-24, illetve 25-34 év közötti teljes (aktív és inaktív)

népességhez viszonyított arányát mutatja. Azért fontos kihangsúlyozni a korcsoport részletesebb körülményeit, mivel a fejlett országokban a népesség általában később lép be a munkaerőpiacra a felsőbb szintű oktatásban való részvétel okán, így a korcsoport általános munkanélküliségi rátája kiemelten magas szintet mutatna.²² A NEET-statisztika tehát a teljes ifjúsági munkanélküli statisztika tisztított formája, a fiatal népesség azon arányát mutatja, amely kínálatával ténylegesen megjelenik a munkaerőpiacon. Az eredmények alapján az Európai Unióban csökkenő tendenciát mutat a 15-24 évesek munkanélkülisége, jelenleg 10,5 százalék azok aránya, akik ténylegesen munkát vállalnának, de jelenleg munkanélküliként vannak számon tartva. Ugyanez az arány a 25-34 évesek körében – magasabb szintről indulva, szintén csökkenő pályán – jelenleg 17,2 százalék. Magyarországon a 15-24 évesek munkanélküliségének aránya nagymértékben csökkent az utóbbi évek során, a 15 százalék fölött is regisztrált érték jelenleg 10,7 százalékpont, a 25-34 évesek körében 18,1 százalékpont. Romániában a 15-24 éves lakosság 14,5 százaléka nem dolgozik, illetve nem vesz részt oktatásban, képzésben, arányuk kisebb ingadozás után 2018-ban csökkent 15 százalék alá. A 25-34 éves korcsoport magasabb munkanélküliségi aránya Románia esetében is igaz, arányuk 2018-ban 20,9 százalék volt. A vizsgált megyék régióiban változatos ifjúsági munkanélküliségi arányok tapasztalhatók. Dél-Alföldön a 15-24 éves munkanélküliek aránya mindegyik vizsgálati kategória értékénél alacsonyabb, erőteljesebb (15 százalékhoz közelítő) ingadozást követően jelenleg csupán 8,1 százalék; a 25-34 évesek körében arányuk az országos rátát hosszabb ideig enyhén meghaladta, értéke jelenleg kevéssel előnyösebb, 17,0 százalékpont. Nyugat-Romániában a 15-24 évesek munkanélküliségi rátája erősebb hullámozást mutatott az utóbbi években, jelenleg emelkedő fázisban van, értéke 10 év alatt a második legmagasabb mért, 14,2 százalék. A 25-34 évesek körében szintén magas a

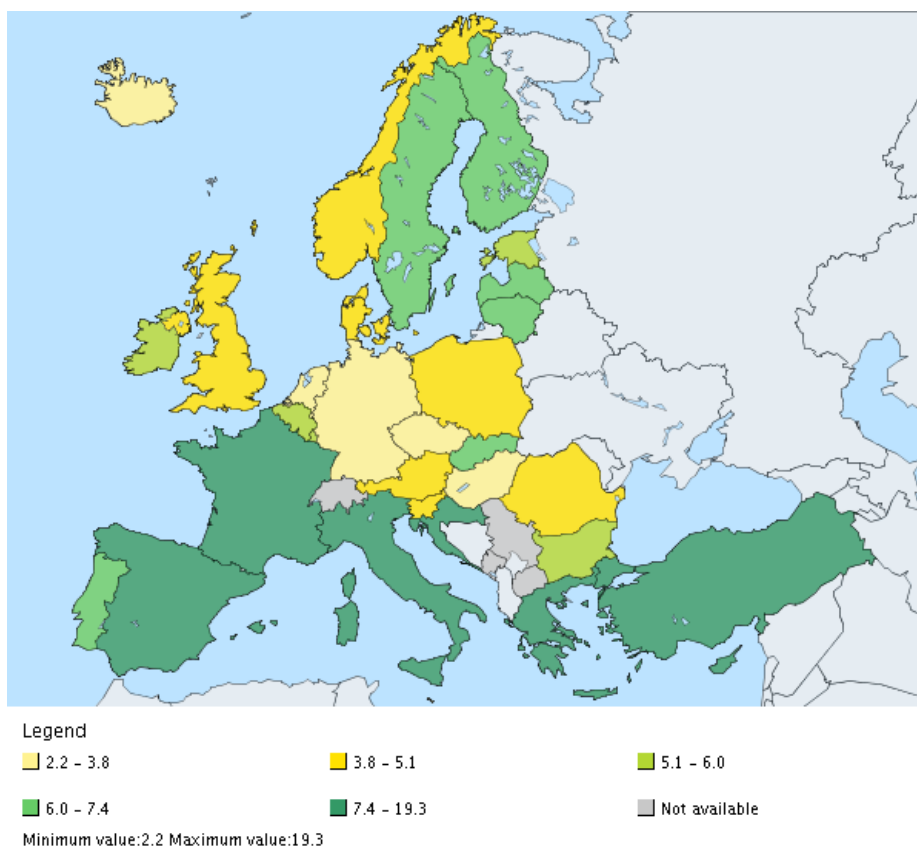
²² Az Európai Unióban a teljes 15-19 éves népesség 28,9 százaléka munkanélküliként van számon tartva; ugyanez az érték Magyarországon 51,7 százalék, Romániában 31,1 százalék. Ebbe a kiemelten magas munkanélküliségi rátába természetesen beletartoznak a nappali rendszerű iskolai oktatásban résztvevők is, akik bár az aktív népességhez sorolandók, legnagyobb részük a munkaerőpiacon tényleges kínálatukkal nem jelenik meg tanulmányaik befejezéséig.

munkanélküliség, a 2012-ben tapasztalt 20 százalékos körüli érték 2017-ben érte el csúcsát 27,6 százalékkal, értéke jelenleg 26,4 százalék.

4.7.2. A munkanélküliség területi eltérései

A munkaerőpiacról kiszorultak helyzete nagyban eltérő képet mutathat a vizsgált földrajzi egység függvényében. Az országosan magas, vagy éppen alacsony munkanélküliségi adatok képesek elfedni egy adott, szűkebb terület valóságos állapotát, így az alábbiakban több rétegben, pontosabban földrajzi léptékben is elemezzük a vizsgálati alanyok (megyék) munkanélküliségét.

58. ábra: Munkanélküliségi ráta az aktív korú (15-74 éves) népesség körében az Európai Unió tagállamaiban, 2018 (%)

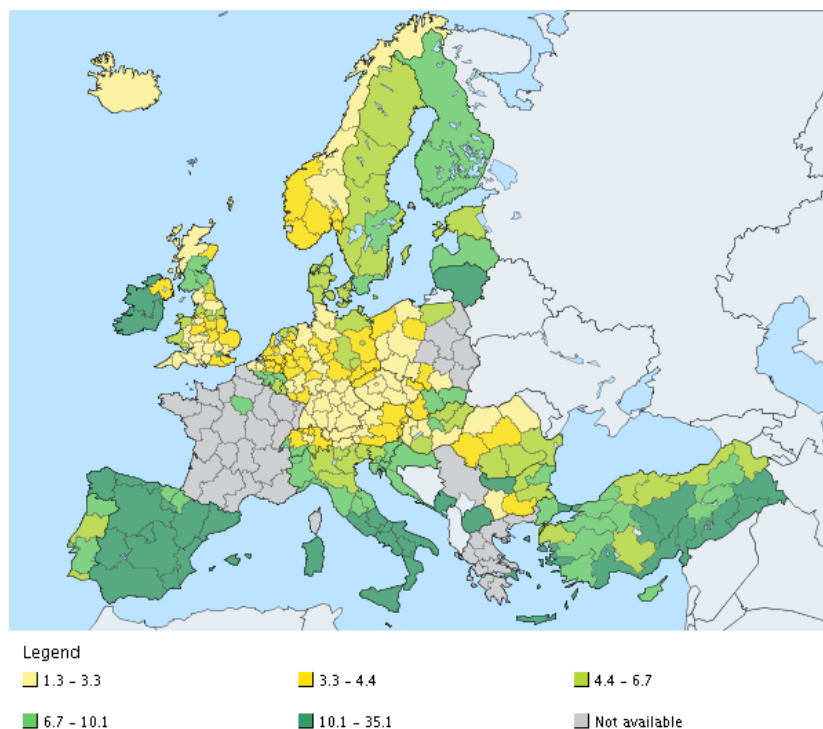

Forrás: Eurostat (2019)

Az országos munkanélküliségi adatok az Európai Unióban igen vegyes képet mutatnak. A közösség átlagos munkanélküliségi rátája (ami 2018-ban 6,8 százalék volt) tehát éppen olyan módon nem képes leírni a tagállamok pozícióit, ahogyan a megyei

adatok értékeléséhez is szükséges az országos és a régiós adatok ismerete. A 6,8 százalékos átlag mellett ugyanis például Görögországban arányuk ennek közel háromszorosa (19,3 százalék), Csehországban pedig a piaci realitások alapján már nem tudna tovább növekedni a foglalkoztatás, és csökkenni a munkanélküliség (2018-ban az aktív populáció mintegy 2,2 százaléka, körülbelül minden ötvenedik munkaképes korú volt csak munka nélkül). Érdekes módon a nyugat-európai országok egy része kifejezetten magas munkanélküliséggel küzd még napjainkban is (Spanyolországban 15,2 százalék, Olaszországban 10,6 százalék, Franciaországban 9,1 százalék a legújabb adat), miközben a közép-kelet-európai tagállamok lényegesen alacsonyabb értékekkel rendelkeznek. Köztük Magyarország, amely 2018-ban 3,7 százalékos munkanélküliségi arányt tudott felmutatni; Romániában szintén alacsony, 4,2 százalék a munkaerőpiacról kiszorultak rátája.

59. ábra: Munkanélküliségi ráta az aktív korú (15-74 éves) népesség körében az Európai Unió tagállamainak régióiban, 2018 (%)

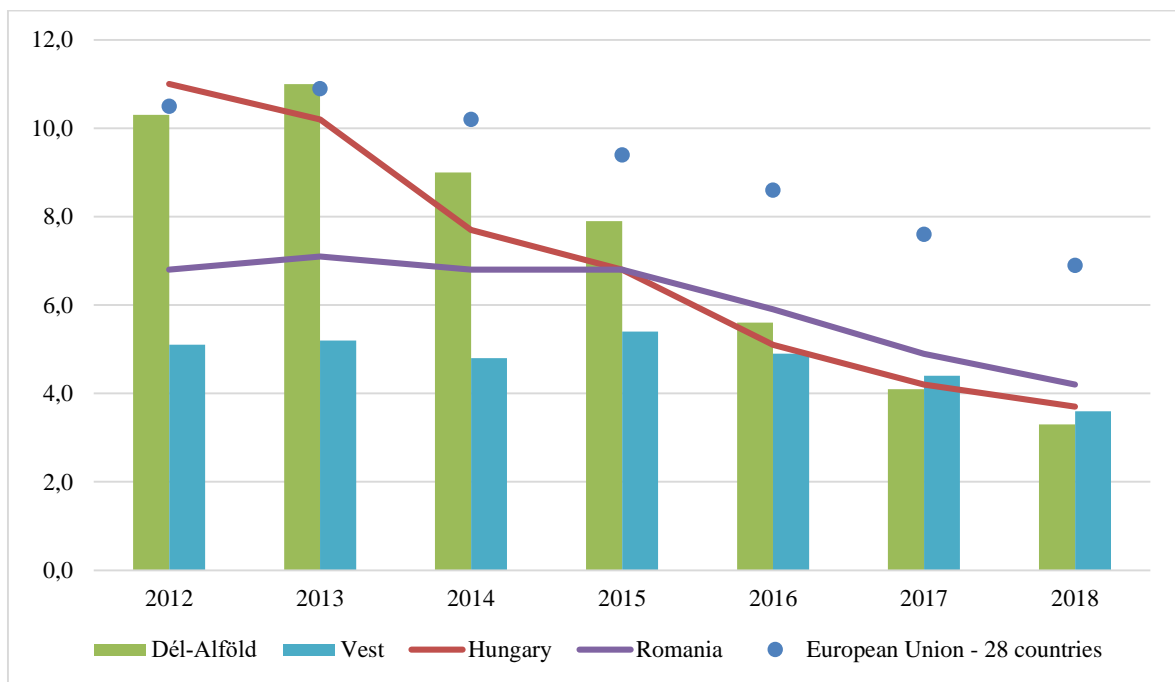

Forrás: Eurostat (2019)

A régiós szintű adatok a munkanélküliség esetében is árnyalni képesek az országos eredményeket. Olaszország esetében például jól mutatják a – korábban már elemzett – déli és északi területek közötti számottevő differenciát, míg Németország, Csehország és Ausztria térségében kirajzolódik egy, a francia határtól Szlovákia nyugati sarkáig húzódó,

kifejezetten alacsony értékű munkanélküliséggel rendelkező terület. Magyarországon a régiós adatok szintén egyértelműen kirajzolják az ország kelet-nyugati tengelyű fejlettségét, amelyből a munkanélküliségi adatok alapján éppen a dél-alföldi régió számít kivételnek. A legnyugatibb nyugat-dunántúli régió 2,0 százalékos munkanélküliségi értéke és a keleti végen a 6,6 százalékos munkanélküliségű Észak-Alföld között, közép- és kelet-Magyarország déli részét lefedő Dél-Alföldön a legutóbbi mérések 3,3 százalékos munkanélküliséget mutatnak, amellyel – a fővároson kívül – harmadik helyen áll, megelőzve a szintén a nyugati végen elhelyezkedő Dél-Dunántúlt (5,6 százalék). Nyugat-Románia Romániában közepes értékekkel rendelkezik régiós összehasonlításban, az észak-keleti régió 2,4 százalékos, és a dél-nyugati régió 6,4 százalékos értéke között, a régiók rangsorában szintén a harmadik helyen áll 3,6 százalékos munkanélküliségi rátájával.

60. ábra: Munkanélküliségi ráta változása az aktív korú (15-74 éves) népesség körében a vizsgált dimenziókban, 2012-2018 (%)

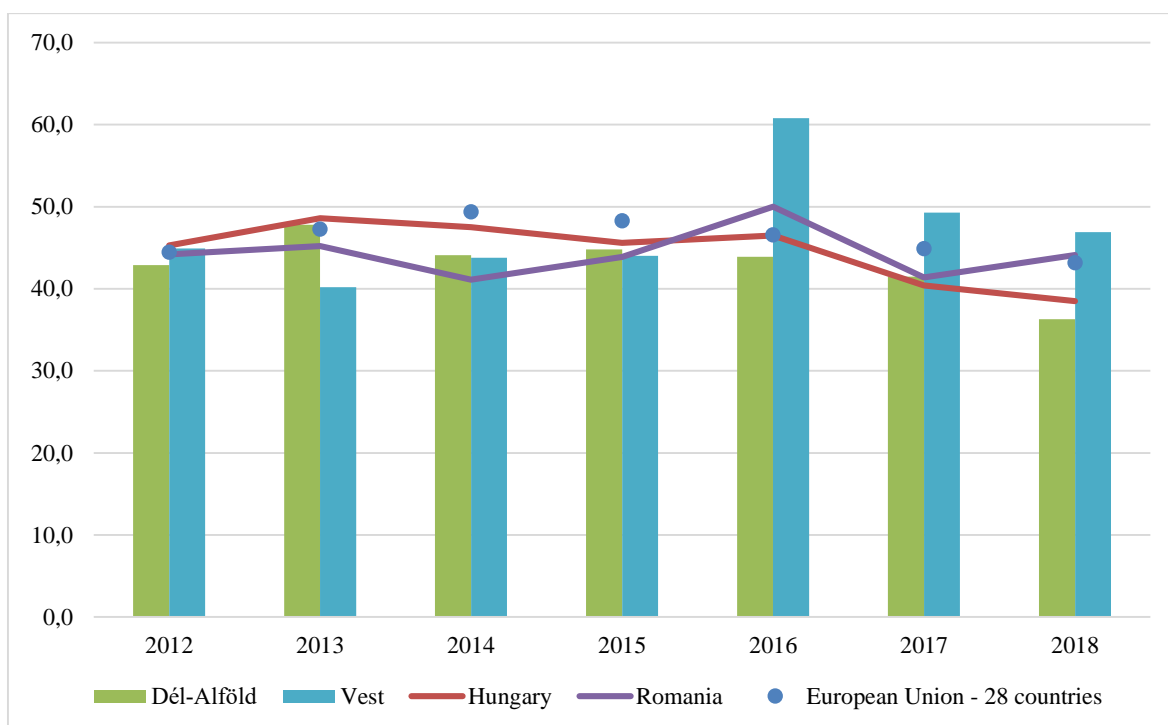
Forrás: Eurostat (2019)

A munkanélküliségi arányszámok idősoros elemzése azt mutatja, hogy az Európai Unióban összességében, a vizsgált tagállamokban és régióikban pedig egyértelműen – bár eltérő mértékben – csökkent a munkanélküliség az utóbbi évek során. A magyar arány minden évben meredeken csökkent, az apadás üteme 2016-2018 között már lassuló

fázisban van, 2015-ben értékei közel azonosak voltak Romániáéval, amelynek csökkenési üteme közel is azonos volt.

A régiók közül Dél-Alföld munkanélküliségi rátája az országos érték közelében mozgott, 2016 után kevéssel megelőzve az átlagot, aránya eközben néhány év alatt a harmadára csökkent. Nyugat-Romániában a munkanélküliség az országos adatoktól jelentősen kedvezőbb, 5 százalékos körüli értékeit már 2012-től tartja, az országos arány csökkenésével 2018-ra már 4 százalékos alatti munkanélküliségi arányt felmutatva.

61. ábra: Hosszú távú (12 hónapnál tovább tartó) munkanélküliségi ráta a teljes munkanélküliség arányában a vizsgált régiókban, 2012-2018 (%)

Forrás: Eurostat (2019)

A munkanélküliség vizsgálatában további fontos szempont, hogy mekkora a munka nélkül töltött időtartam, milyen hosszán áll fenn a munkakeresés. Az ábra az összes munkanélküli arányán belül mutatja azok arányát, akiknek munkanélküliségi időszakuk hosszabb távon, egy évnél tovább tartott.

Ahogy látható, az összes munkanélküli 40-50 százaléka hosszabb távon sem tudott elhelyezkedni az utóbbi évek során, az értékek a jelenlegi, igen magas foglalkoztatási és alacsony munkanélküliségi arányok mellett sem csökkent, egy nagyjából 10

százalékpontos sávon belül áll az uniós arány, a vizsgált országok rátája és a megyék eredményei is. Közülük Dél-Alföld eredményei a leginkább kedvezőek, itt a munkanélküliek egyharmada tartozik hosszabb távú munkanélküliek közé.

4.8. A munkavállalók jövedelmi, kereseti viszonyai

A munkaerőpiac alapvető kategóriája a munkaerő-keresleten és a munkaerő-kínálaton kívül a munkabér, amely alapvetően meghatározza a piac egyensúlyi állapotát. A gazdasági teljesítménynél már érintettük a háztartások rendelkezésére álló jövedelmeket, az alábbiakban a jövedelmi és kereseti viszonyokat további szempontokkal egészítjük ki, amelyek összességükben adnak képet a vizsgált dimenziókról.

4.8.1. Megélhetési szintek

Annak megítéléséhez, hogy a jövedelmi és kereseti viszonyok megfelelőek-e egy országban, alapvetően nem kizárólag a bevételi, hanem a kiadási oldalak ismerete is szükséges. Minden országban alkalmaz valamely mutatót annak meghatározására, hogy az adott országban mekkora az a havi bevételi szint, amely a normális életvitel fenntartásához szükséges. Ez a legtöbb esetben a megfelelő, kiegyensúlyozott táplálkozáshoz szükséges élelmiszerek egy meghatározott kosarát jelenti. A létfenntartáshoz szükséges minimális fogyasztói kosár már átvezet a létminimum fogalmához, amely segítségével kiszámolható a szegénységben élők aránya, egyben meghatározható a társadalmi fejlődés dinamikája.

24. táblázat: Létminimum-, minimálbér- és garantált bérminimum-értékek Magyarországon, 2008-2018 (ezer forint)

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Lét-minimum-érték 2 felnőttből és 2 gyermekből álló család esetén	208,0	217,5	228,3	243,4	249,2	253,7	253,3	255,2	256,9	262,3	274,9

létminimum alatt élők százalékban	-	-	-	-	-	-	-	41,5	36,0	30,0	-
minimálbér	69,0	71,5	73,5	78,0	93,0	98,0	101,5	105,0	111,0	127,5	138,0
garantált bér- minimum	82,8 / 86,3	87,0 / 87,5	89,5	94,0	108,0	114,0	118,0	122,0	129,0	161,0	180,5

Forrás: KSH (2008-2014 közötti évek), Policy Agenda (2015-2018 közötti évek)

Magyarországon 2014-ig a létminimum-számítás határozta meg azt a küszöbértéket, amely alatt szegénységben élőknek volt tekinthető egy háztartás és annak tagjai. A küszöbértékeket különböző családmodellekre számították, ahol az egyes családtagok különböző súlyértékeket képviseltek, fogyasztásukat tehát eltérőnek tekintették a számításoknál. Ennek az volt az oka, hogy a háztartásoknak vannak olyan állandó költségeik, amelyek nem függenek a háztartás tagjainak számától, avagy az összefüggés és az adott élelmiszer mennyiség növekménye nem mutat egyenes arányosságot.

A fenti táblázatban egy átlagos, 2 felnőttből és 2 gyermekből álló család létminimum-értékei láthatók. Emellett feltüntetésre kerültek a létminimum szintje alatt élő háztartások aránya is, 2015-től ugyanis nem hivatalos, a Központi Statisztikai Hivatal által közölt adatokon alapulnak a létminimum-értékek, a számításokat nem az állami statisztikai ügynökség, hanem magánszervezetek végzik, amelyek a statisztikai hivatal adatállományának felhasználásával a családok aktuális helyzetének elemzését is elvégzik.

Ahogy a táblázatból látható, 2008 és 2018 között a létminimum összege mintegy egyharmadával (32,16 százalékkal) nőtt négyfős család esetén, a 2015-től számított létminimum alatt élők aránya pedig a dinamikus növekedés ellenére egyre csökkenő tendenciát mutat. A legutóbbi, 2017-es számítás szerint a családok 30,0 százaléka nem képes havi jövedelméből megvásárolni a létfenntartáshoz minimálisan szükséges élelmiszer-kosarat. Ezt az arányt azonban árnyalja, hogy a családok elsődleges bevételei (a munkából származó jövedelmek) általában nem egyenlők a teljes bevételekkel. A szürkegazdaság jelenléte mellett az alkalmi munka, a házi élelmiszer-előállítás, a szociális juttatások, az intézményi étkezés és számos egyéb körülmény befolyásolhatja a valós értéket.

A minimálbér és a létminimum összefüggése kapcsán szintén pozitív tendencia rajzolódik ki az utóbbi tíz évet tekintve. 2008-ban a minimálbér összege még a négyfős

családra számított megélhetési minimumérték 33,17 százalékát tette ki, két kereső esetén tehát a létminimum 66,34 százaléka érkezett munkajövedelemből (ide tehát nem számítva az egyéb bevételeket és juttatásokat). 2013-ra ez az arány már 38,62 százalék volt (2 főre 75,24), 2018-ra pedig személyenként elérte az 50,2 százalékot, ez tehát azt jelenti, hogy két keresős, két gyermekes családmódel esetén a létminimum fenntartásához szükséges kiadásokat fedezik az elsődleges bevételek, a munkából származó jövedelmek.

Ez a javulás többek közt az élelmiszer-árak visszafogottabb növekedésének köszönhető (2013 és 2014 között például csökkent a minimális fogyasztói kosár összeállításához szükséges élelmiszerek beszerzési ára), másrészt a minimálbér szintjének növeléséhez. Amíg ugyanis a létminimum-érték 2008-2018 között 32,16 százalékkal növekedett, a minimálbér növekménye éppen 100 százalék volt, vagyis adott munkajövedelem-növekedés mellett mintegy harmad akkora élelmiszer-ár növekedés társult. Szükséges kiemelni, hogy a minimálbér, a munkáért minimálisan adandó jövedelem mértéke egyetlen országban sem egyezik meg az átlagbér szintjével.

Továbbá Magyarországon a legalább középfokú iskolai végzettséget, vagy középfokú szakképzettséget igénylő munkakörben foglalkoztatott munkavállaló részére egy kvázi felsőbb, jogszabályban garantált bérminimum-szint megállapítása szükséges, amelynek értéke minden esetben pozitívan tér el a minimálbér szintjétől (2018-ban például annál mintegy 30 százalékkal magasabb).

25. táblázat: Minimálbér- és megélhetési minimumszintek Romániában, 2008-2015 (lej)

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Élelmiszerkiadások	178,94	191,57	191,84	200,32	210,63	221,25	221,82	223,24
Alapszolgáltatások kiadásai	466,35	510,84	521,65	528,75	557,87	584,75	606,03	614,97
Bruttó minimálbér	540	600	600	670	700	800	900	1050
Kiadások - bevételek közötti különbség	105,29	102,41	113,49	59,07	68,50	6,00	-72,15	-211,79

Forrás: INS 2016, Stoian et. al. 2017

Romániában a hivatalos statisztikai szerv (Institutul Național de Statistică) szintén évente közli a megélhetéshez szükséges minimális kiadások szintjét. Az

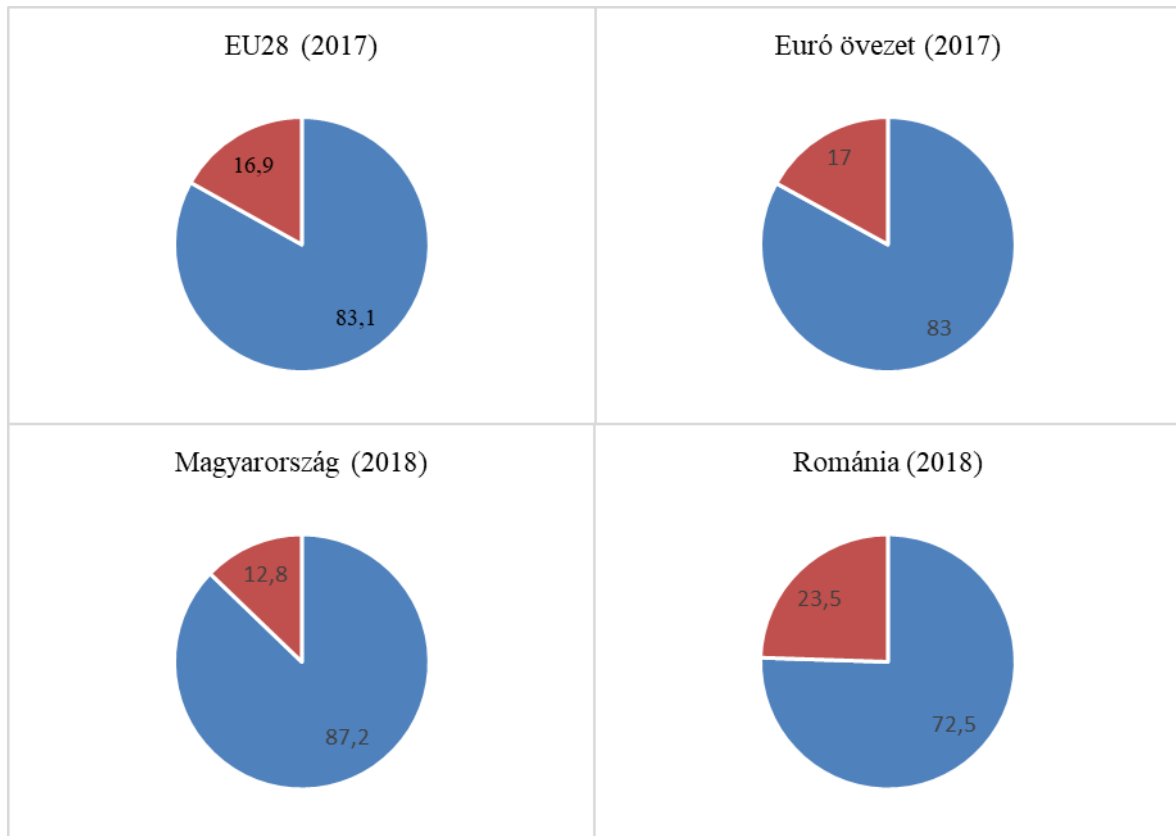
élelmiszerkiadásokat, alapszolgáltatások kiadásait tartalmazó egyéni kiadási; illetve a bruttó minimálbér éves összegét tartalmazó bevételi oldalak elemzése 2008-2015 között azt mutatja, hogy a különbség 2013-ig negatív volt, vagyis az egyéni, egy keresőre kalkulált számítások szerint az elsődleges munkajövedelmek nem fedezték az egyéni létfenntartáshoz szükséges (nem kizárólag élelmiszer-) kiadásokat, 2014-től az egyenleg azonban pozitív irányba fordult, a bevételi oldal növekménye pedig egy év alatt közel háromszorosára nőtt. Az egyenlegváltozáshoz egyrészt szintén a minimálbér összegének növelésére volt szükség Romániában (amely 7 év alatt 94 százalékkal nőtt), emellett az élelmiszerkiadások és az alapszolgáltatások kiadásai sem növekedtek a minimálbérhez hasonló mértékben.

A két ország kiadási minimumértékeinek rövid vizsgálata arra mutatott rá, hogy Magyarországon és Romániában a minimálisan kapható, jogszabályban garantált mértékű munkajövedelem összege elegendő a létfenntartáshoz szükséges kiadások fedezésére. Ez a tény azonban a társadalmak jövedelmi és kereseti viszonyainak csak egy részét képezi le.

4.8.2. Jövedelem-eloszlás

A jövedelmek eloszlása egyrészt azt jelenti, hogy a társadalom egyes rétegei milyen arányban birtokolják a javakat, másrészt azt is képes megmutatni, hogy a birtoklási arányok alapján az egyes rétegek milyen anyagi helyzetben vannak, vagy lesznek a jövőben. Az alábbiak a jövedelem-eloszlás néhány jellemző mutatóját elemezzük a tanulmányban vizsgált területek vonatkozásában.

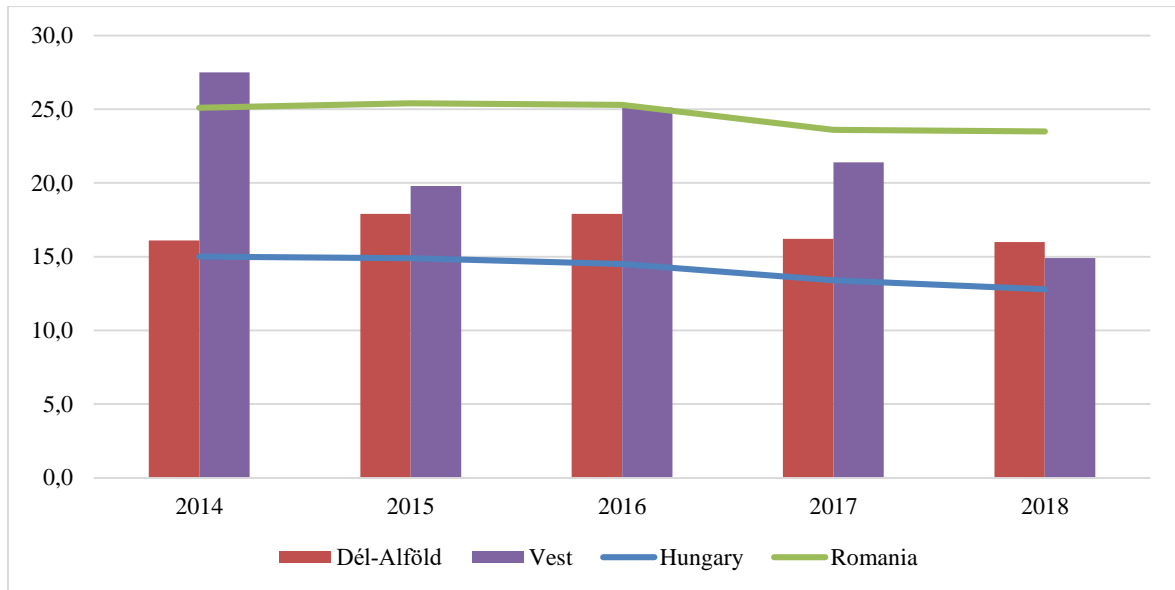
62. ábra: Szegénységi kockázattal érintett lakosság aránya az Európai Unióban, az Euró övezetben és a vizsgált országokban, 2017, 2018 (%)

Forrás: Eurostat (2018, 2019)

A szegénység kockázata az Európai Unió statisztikája szerint akkor érint egy személyt, ha medián ekvivalens rendelkezésre álló jövedelme (a teljes népesség fogyasztási egységre jutó jövedelem alapján történő sorba rendezése után a sor közepén lévő jövedelem) a szegénységi küszöb alatt van. A szegénységi küszöböt pedig a nemzeti, összesített medián ekvivalens rendelkezésre álló jövedelem 60 százalékában határozták meg (szociális juttatásokkal együtt). Az ez alapján számított szegénységi kockázat az Európai Unió országaiban átlagosan a lakosság 16,9 százalékát érinti (az Euró övezetben ezzel közel azonos arányt). Magyarországon a lakoságnak kisebb része tartozik ebbe a körbe, mintegy 12,8 százalék alkotja a 60 százalékos szegénységi küszöbérték alatti arányt, ezzel az uniós átlagnál kedvezőbb értékkel rendelkezik. Romániában a lakosság 23,5 százaléka érintett a szegénység kockázatával, ezzel az értékkel pedig mintegy másfélszeresét képviseli az unió átlagának.

63. ábra: Szegénységi kockázattal érintett lakosság arányának változása a vizsgált országokban és régiókban, 2014-2018 (%)

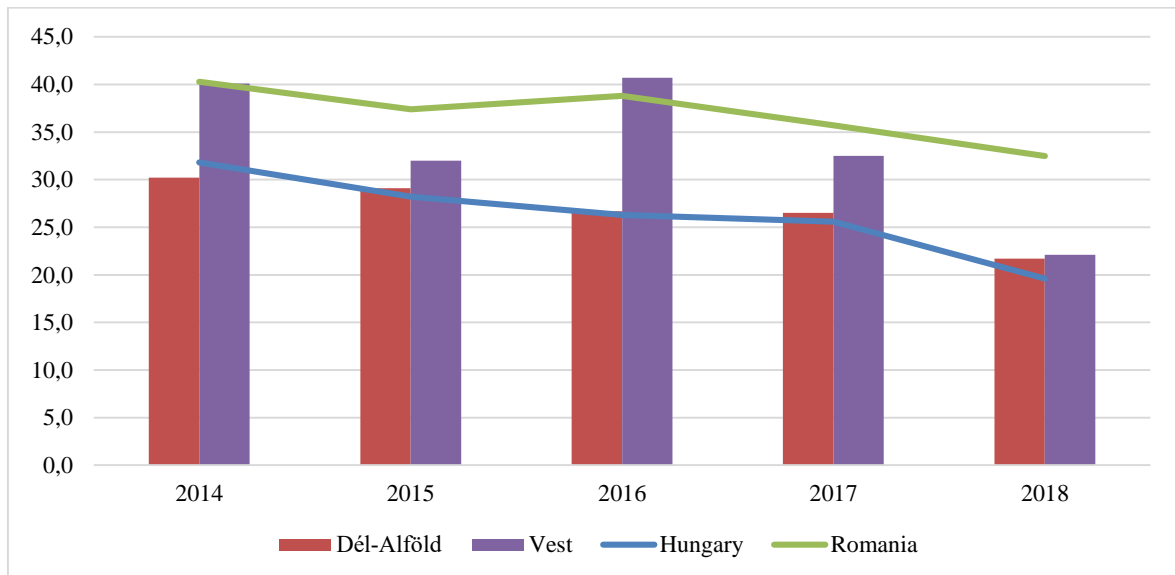
Forrás: Eurostat (2019)

A szegénységi kockázattal érintett lakosságarány az utóbbi öt év során enyhe csökkenést mutat mind Magyarországon, mind Romániában. A vizsgált régiókban ugyanez az arány egy adott sávon belül hullámszerűen változik, értéke Dél-Alföldön 16,0-17,9 százalék között mozgott, Nyugat-Romániában ennél jelentősebben, 14,9 és 27,5 százalék között. A megelőző és a jelenlegi ábra szerint a szegénységi kockázat országos mértéke Romániában magasabb, ehhez képest a nyugat-romániai régióban 2014-ben volt utoljára magasabb az országos átlagnál, és bár 2016-ban értéke éppen azonos volt vele, ettől az évtől jelentősen elszakadt a szegénységi kockázati arány a régióban, a legutolsó évben már 8,6 százalékpontos különbséget eredményezve a régió javára. A dél-alföldi kockázati arány azonban minden vizsgált évben magasabb volt a – Romániánál alacsonyabb – magyarországi adatnál. Míg Magyarországon a lakosságnak öt éve már kevesebb, mint 15,0 százaléka érintett, a régióban még csak a legutóbbi mért évben közelítette meg ezt az arányt.

Az Európa 2020 stratégia keretében az Európai Unió szakbizottságai a fenti mutatóból kiindulva összetett mutatót dolgoztak ki a szegénység és a társadalmi kirekesztődés mérésének egységes, valamennyi tagállamra vonatkozó mérése érdekében. Az új mutató, az úgynevezett szegénység vagy társadalmi kirekesztődés kockázatának kitettek aránya (AROPE, At risk of poverty or social exclusion) abból a feltételezésből indul ki, hogy a szegénység nem kizárólag a jövedelmi szintben nyilvánul meg, emellett

súlyos anyagi depriváció²³ és a nagyon alacsony munkaintenzitás²⁴ mutatója is ide sorolandó.

64. ábra: Szegénység vagy társadalmi kirekesztődés kockázatának kitétek aránya a vizsgált országokban és régióikban, 2018 (%)

Forrás: Eurostat (2019)

A kidolgozott mutató szerint akkor van kitéve valaki szegénységnek vagy társadalmi kirekesztődésnek, ha bármelyik aldimenzióban (relatív jövedelmi szegénységi arány, súlyos anyagi depriváció, nagyon alacsony munkaintenzitás mutató), és azon belül bármelyik tételben érintett.

A társadalmi kirekesztődés bővített összetett mutató eredménye alapján Magyarországon jelenleg a lakosság 19,6 százaléka érintett, és habár ez az arány azonban

²³ Azon személyek aránya, akik olyan háztartásban élnek, amelyekre az alábbi 9 tétel közül legalább 4 vonatkozik: 1) hiteltörlesztéssel vagy lakással kapcsolatos fizetési hátraléka van; 2) a lakás megfelelő fűtésének hiánya; 3) váratlan kiadások fedezetének hiánya; 4) kétnaponta hús, hal, vagy azzal egyenértékű tápanyag fogyasztásának hiánya; 5) évi egyhetes, nem otthon töltött üdülés hiánya; 6) anyagi okból nem rendelkezik személygépkocsival; 7) anyagi okból nem rendelkezik mosógéppel; 8) anyagi okból nem rendelkezik színes televízióval; 9) anyagi okból nem rendelkezik telefonnal

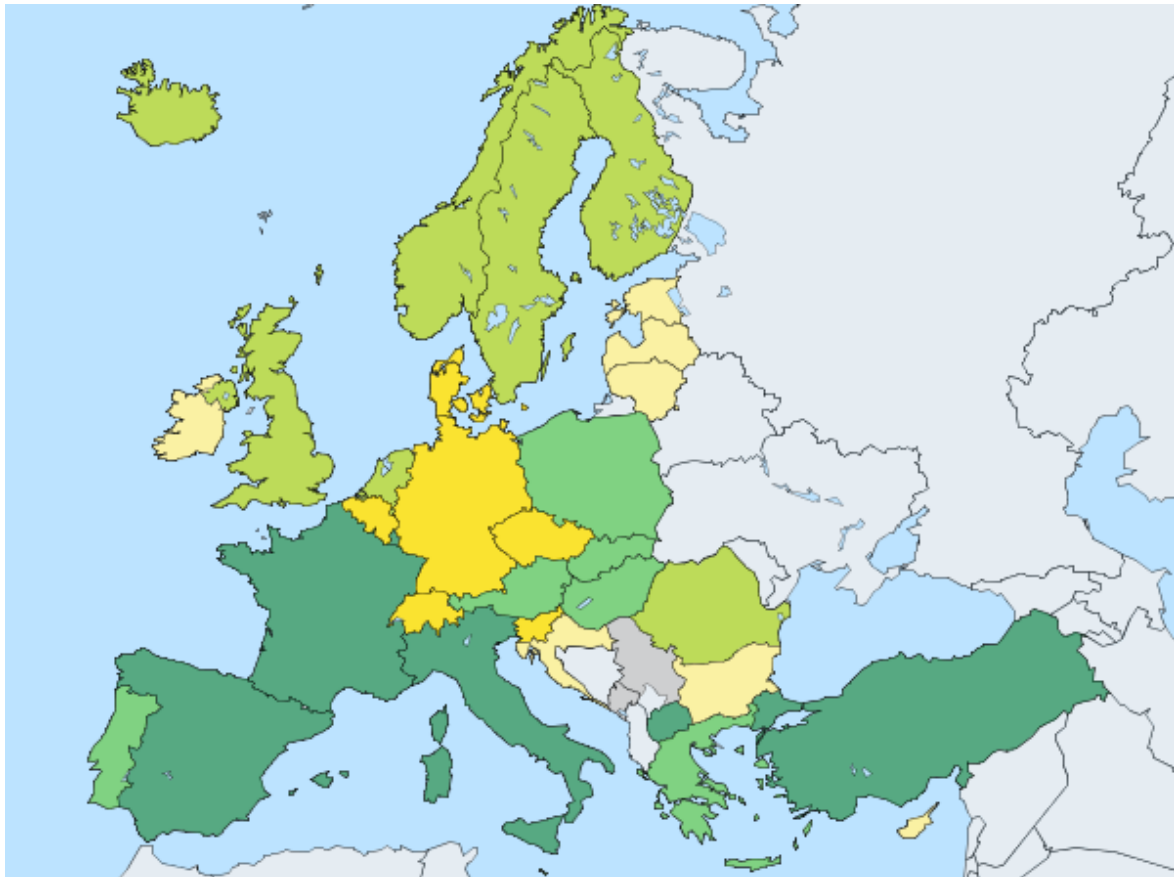
²⁴ Azon 0–59 éves személyek aránya, akik olyan háztartásban élnek, ahol a munkaképes korúak (18–59 évesek) a lehetséges munkaidejüknek legfeljebb egy ötödét töltötték munkával megelőző évben.

öt éve még 31,8 százalék volt, a jelentős javulás ellenére még mindig a lakosok egyötöde tartozik ide. Románia értékei minden vizsgált évben mintegy 10 százalékponttal maradnak el Magyarországtól, 2018-ra a két ország értéke ennél jelentősebben elvált egymástól, a különbség jelenleg 12,9 százalék. Dél-Alföld értékei az országos értékekkel együtt mozognak, Nyugat-Romániában viszont az arány az országos arányhoz képest hullámzik; legutóbb 2016-ban volt kevéssel magasabb az országos átlagnál, azóta jelentősen kedvezőbb értékeket mutat (a különbség jelenleg 10,4 százalék).

A jövedelmi viszonyok vizsgálatába az állami ellátások is beletartoznak, ezek között pedig kiemelt helyen szerepel a nyugdíjak valós értéke, hiszen a hosszabb távú munkavállalói döntéseket – különösen egy határ régió esetében – az is befolyásolhatja, hogy az adott állam mekkora nyugdíjat garantál a már nem aktív munkavállaló részére. A nyugdíjak abszolút értékének összevetése helyett e célra az úgynevezett aggregált helyettesítési ráta alkalmas, amely a 65–74 éves korcsoport medián egyéni bruttó nyugdíjának és az 50–59 éves korcsoport medián bruttó keresetének hányadosaként határozható meg (amelybe nem tartoznak bele az egyéb társadalmi juttatások).

Minél nagyobb a mutató értéke egy adott országra, annál nagyobb abban az országban a nyugdíjak keresetpótló képessége, annál biztonságosabb abban az országban anyagi szempontból nyugdíjasként élni.

65. ábra: Aggregált helyettesítési ráta az Európai Unió országaiban, 2018 (%)

Legend

0.33 - 0.43

0.43 - 0.5

0.5 - 0.58

0.58 - 0.67

0.67 - 0.96

Not available

Exceptions: RS, FR, LU, CH, MK, SK, UK, TR, IE(2017) IS(2016)

Minimum value:0.33 Maximum value:0.96

Forrás: Eurostat (2019)

A mutató tehát képes előrejelezni, hogy egy adott országban a nyugdíjba készülő munkavállaló milyen mértékben tudja fenntartani a közvetlenül a nyugdíj előtti életszínvonalát. Minél nagyobb a mutató értéke, a nyugdíj relatív értéke annál közelebb van a nyugdíj előtti jövedelem szintjéhez. Az Európai Unió országaiban a helyettesítési ráta vegyes képet mutat, a nyugat-európai országokban nagy szórást mutat, a 0,73 értékű Olaszország mellett a 0,46-os értékű Németország rátája azt bizonyítja, hogy jelentős különbség van a bér és a nyugdíj értékei között. A nagyobb eltérést (vagyis az alacsonyabb rátát) az alacsony nyugdíjak mellett a magas jövedelmek is okozhatják.

Magyarország a ráta 0,59-es értéket mutat, Romániában 0,51-et. Magyarországgal kapcsolatban továbbá fontos információ, hogy a nyugdíj nettó (adó- és járulékmentes)

összeg, így az ország esetében a mutató a nettó nyugdíj és a bruttó jövedelem hányadosa, ezért a valóságosan érzékelnél alacsonyabb értéket mutat. Az utóbbi körülbelül egy évtized során a magyar ráta csak kisebb ingadozásokat mutatott (értéke 2007-2017 között 0,58-0,67 között változott), a 2017-es 0,64-hez képest legutóbb, 2018-ban 0,59-re esett vissza. Romániában a ráta 2007 és 2013 között fokozatosan 0,44-ről 0,68-ra emelkedett, majd 2014-2018 között 0,51-ig esett vissza.

4.9. Üzleti vállalkozások

A munkaerőpiac meghatározó szereplői a kínálatával jelen lévő munkaerő mellett a munkaerő-keresletet támogató üzleti vállalkozások. A vállalkozások infrastruktúrája az adott terület általános fejlettségét is jelzi, ezen felül a munkaerő foglalkoztatására, az infrastruktúra állapotára és a helyi bevételekre is kedvező hatással lehetnek a bőségesen jelen lévő vállalkozások.

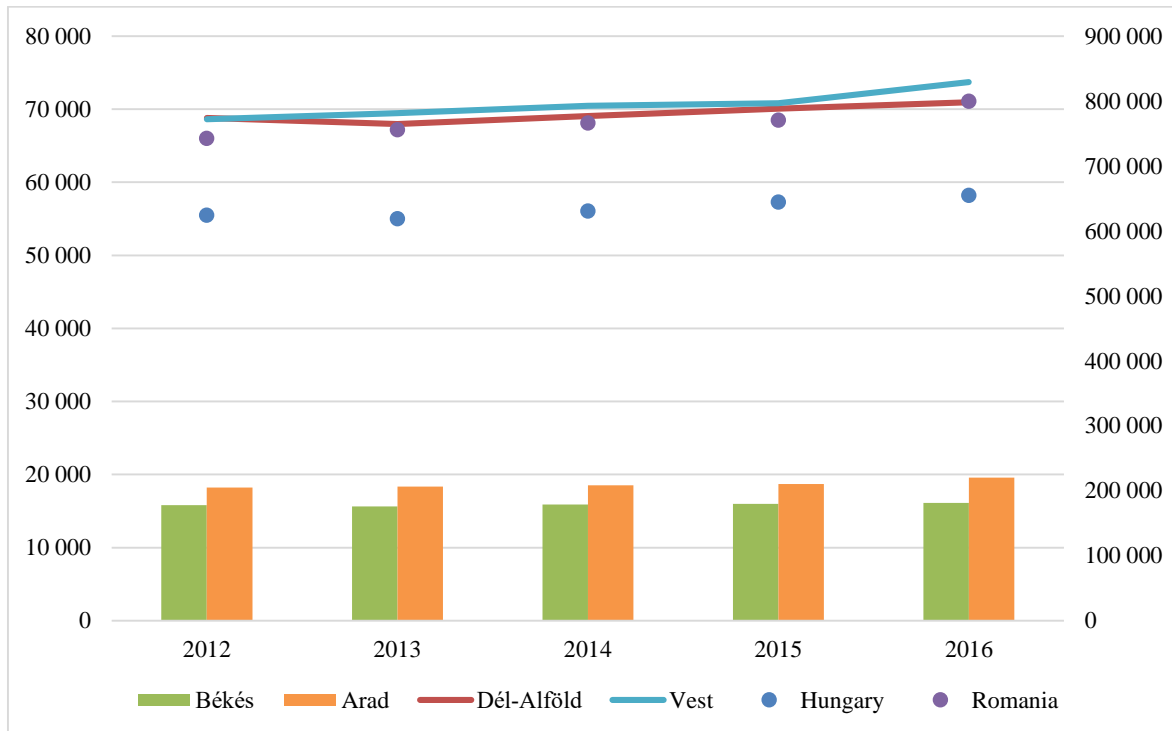
A román-magyar határtérségben működő vállalkozások ezen felül speciális helyzetben vannak a tekintetben, hogy tevékenységüket a kisebb fizikai távolság okán elvben könnyen ki tudják terjeszteni a szomszédos országra. A vállalkozási infrastruktúra alapvető jelzőszámai azt mutatják meg, hogy adott időszak alatt hány vállalkozás működött, hány alakult és hány szűnt meg, valamint hogy mindezek alapján milyen az üzleti folyamatok tendenciája, mennyire életképesek ezek a vállalkozások, avagy mekkora a lemorzsolódás.

Az alábbiakban a vállalkozások néhány általános és speciális mutatóját vizsgáljuk meg, elsőként a vállalkozások számát, majd a vállalkozások alakulása és megszűnése által kirajzolódó üzleti tendenciát.

4.9.1. Vállalkozások száma, aránya, összetétele

Az aktív vállalkozások száma azt mutatja meg, hogy hány olyan vállalkozás van az adott területen, amely tényleges tevékenységet végez, könyvvezetésében ennek látható bizonyítékai vannak, illetve nem áll a megszűnés egyik formája alatt sem.

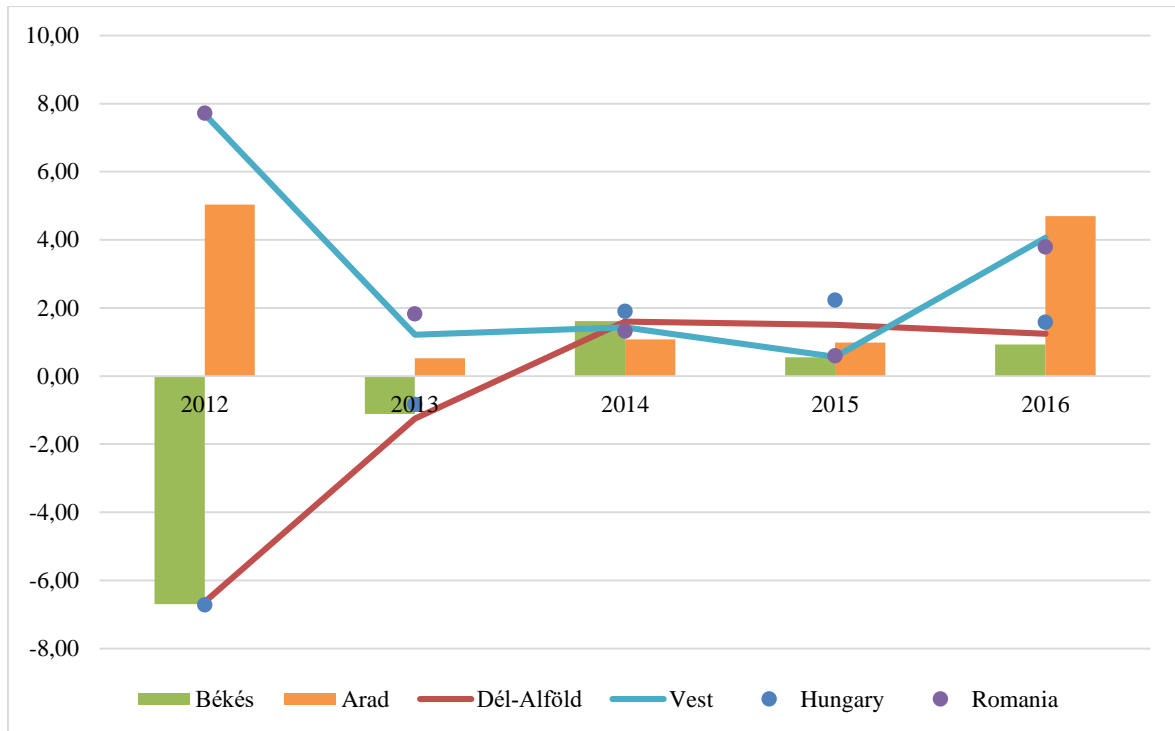
66. ábra: Aktív ipari és szolgáltatási vállalkozások száma adott évben a vizsgált dimenziókban, 2012-2016 (%)

Forrás: Eurostat (2019)

A működő, tevékenységet végző vállalkozások száma Magyarországon és Romániában közel azonos: abszolút értékben Romániában, népességarányosan Magyarországon van több vállalkozás, 2012 és 2016 között a különbség mintegy 120-140 ezer vállalkozás. Régiós szinten hasonlóan enyhe eltérés látható, Dél-Alföldön és Nyugat-Romániában egyaránt 67-70 ezer aktív vállalkozás működött (számuk Romániában 500-1.000-rel több volt évente), 2016-ban megugrott a romániai vállalkozások száma, ekkortól az eltérés körülbelül 3 ezer vállalkozás. A megyei szintet vizsgálva arányaiban Arad megyében több vállalkozás működik a régiós összlétszámhoz viszonyítva, mint Békésben a dél-alföldi értékhez mérve. 2016-ban itt is megszorodott a működő vállalkozások száma, Arad megyében ekkortól 19,5 ezer vállalkozás működik aktívan.

67. ábra: Ipari és szolgáltatási vállalkozások arányának változása a vizsgált dimenziókban, 2012-2016 (%)

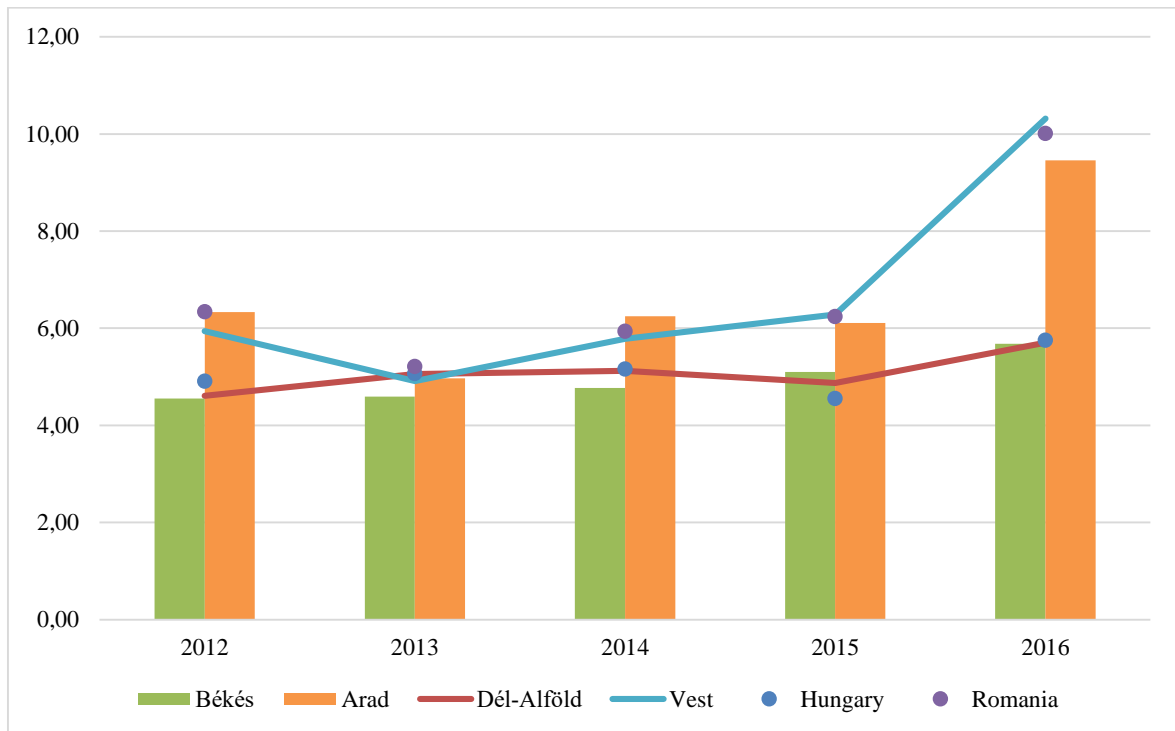
Forrás: Eurostat (2019)

A vállalkozások száma mellett az arányok változása vegyes képet mutat. Magyarországon 2012-ben még 6,72 százalékkal zsugorodott a vállalkozások összállománya, ugyanebben az évben Romániában 7,72 százalékos növekedés volt tapasztalható. A két ország trendje az ez utáni években jelentősen közeledett egymáshoz (2015-ben például Magyarországon már nagyobb volt a növekedés a magyar, mint a román vállalkozások arányában), 2016-ra 1,58-3,79 a két ország vállalkozásállományának növekménye. A két vizsgált régióban szintén szétartott az üzleti populációs trend, ami 2014-re közel azonos értékig változott, majd 2016-ra Nyugat-Romániában kevéssel nagyobb növekmény volt a vállalkozások arányában. A két megye viszonylatában az országos és a régiós trendekhez alkalmazkodó folyamatok zajlottak le, 2016-ra a Békés megyei vállalkozások száma már harmadik éve 2 százalék alatti növekményt mutatott, míg Arad megyében ebben az évben több, mint 4 százalékkal nőtt a vállalkozások állománya.

A pusztai vállalkozási populációs adatokat árnyalja annak vizsgálata, hogy mennyi a vállalkozások számán belül a három évnél régebb óta működő vállalkozások aránya. Vállalkozások számos fajta célra, akár egy-egy üzleti tranzakcióra is alakulhatnak; a nemzetgazdaság, a foglalkoztatás és számos egyéb közcél szempontjából azonban azoknak a vállalkozásoknak van nagyobb relevanciája, amelyek hosszabb távon működnek.

Ugyanezen megfontolásból a három évnél régebben alapított vállalkozások megszűnése sokkal nagyobb kárt jelent, mint a frissen alakultaké.

68. ábra: Három évnél korábban alapított ipari és szolgáltatási vállalkozások aránya az összes vállalkozáson belül a vizsgált dimenziókban, 2012-2016 (%)

Forrás: Eurostat (2019)

A három lezárt üzleti évet lezárt aktív vállalkozások az európai statisztikákban már nem számítanak újnak, ezen felül külön kategóriát alkotnak, ezeket az adatfelvételek már érett, nem próbaszakaszban lévő vállalkozásoknak tekintik. A három évnél régebbi alapítású vállalkozások aránya országos és régiós szinten azonos arányt mutat: 2012-ben körülbelül 4,5-6,5 százalékos sávon belül volt azon vállalkozások aránya, amelyek régebbi alapításúak voltak.

A vállalkozások összesített számának 2012-es csökkenésével szemben ezen vállalkozások aránya 2012 után sem mutat számottevő csökkenést, a legalacsonyabb arány 2015-ben Magyarországon volt, amikor a vállalkozásoknak csak 4,55 százaléka volt ennél korábbi. Békés és Arad megye a felsőbb dimenziókkal legnagyobb részben együtt mozog, Aradon 2012-ről 2013-ra kisebb csökkenés mutatkozott, 2016-ban pedig megugrott a 2013-nál korábban alapított vállalkozások aránya, eközben Békésben folyamatos, de lassú

ütemű növekedés látható, ami azt mutatja, hogy egyre több vállalkozás éri meg a három lezárt üzleti évet.

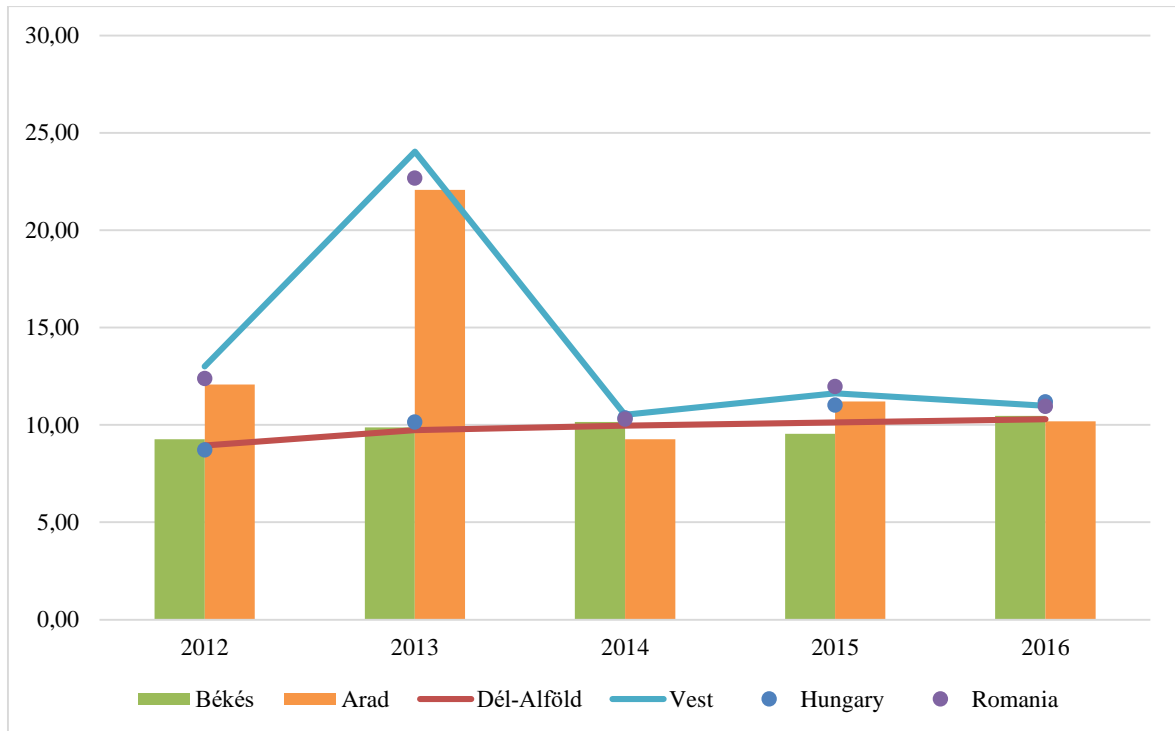
A vállalkozások száma, aránya és a három évnél korábbi vállalkozások mellett az újonnan alapított vállalkozások aránya is hasznos tapasztalatokkal szolgálhat, az alapítás mellett továbbá a megszűnés arányai is hasznos információkat hordoznak. Az alábbiakban e két mutatószámot mint a vállalkozások üzleti tendenciáját vizsgáljuk meg.

4.9.2. Üzleti tendencia

A vállalkozások üzleti tendenciája két mutatóból képzett, összetett mutató: az adott évben alapított vállalkozások és az összes aktív vállalkozás aránya a vállalkozások „születési” rátáját mutatja meg, míg az adott évben megszűnt vállalkozások és az összes aktív vállalkozás aránya hasonló elven a vállalkozások „halálozási” rátát jelenti.

E két mutató számszerű összege (vagyis az alakulás és megszűnés arányszámainak összege) adja az adott év üzleti tendenciájának összegét, azt az intenzitási számot, amely a vállalkozások számában bekövetkezett változások összesített értékét mutatja.

69. ábra: Ipari és szolgáltatási vállalkozások születési aránya az összes vállalkozáson belül a vizsgált dimenziókban (%)

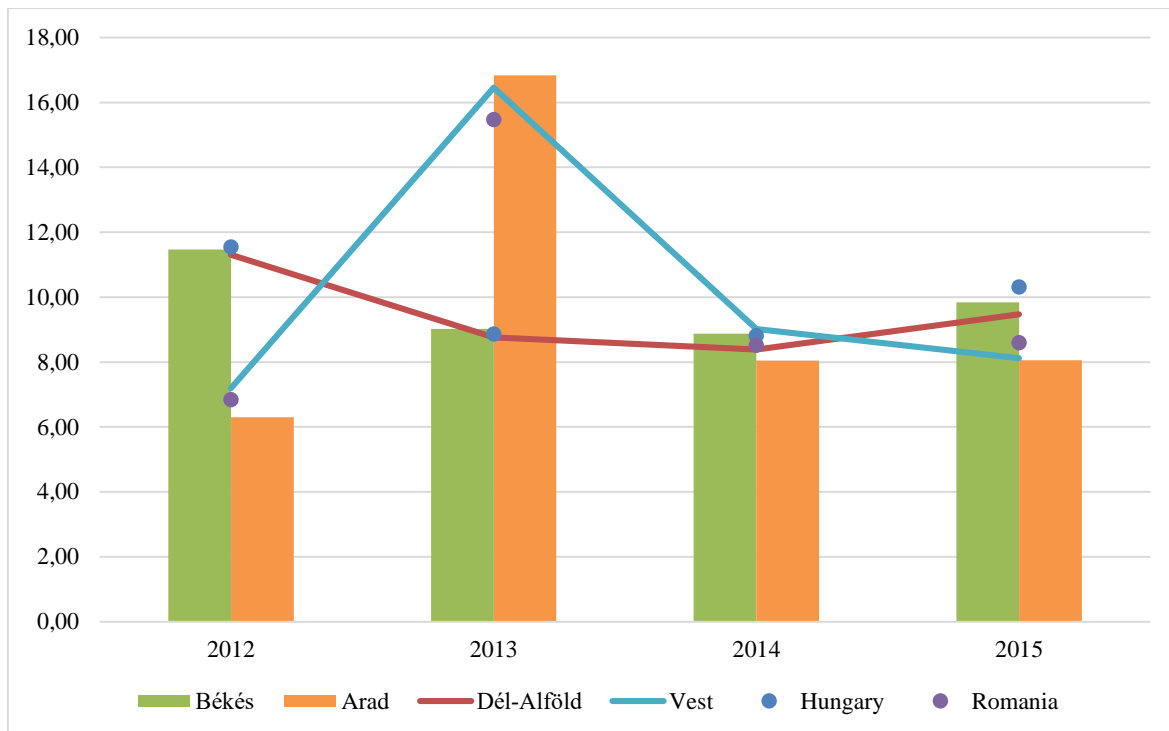

Forrás: Eurostat (2019)

Az ipari és szolgáltatási szektor összes létező vállalkozásával szemben az új vállalkozások aránya viszonylagos állandóságot mutat minden vizsgált dimenzióban. Egy-egy, szintenként azonos kiugrástól eltekintve stabil a piacra lépő új vállalkozások aránya, nagyjából minden évben ugyanannyi friss piaci szereplő jelenik meg a szektorban. 2013-at nem számítva Magyarország és Románia arányszáma a mutatóra nézve rendkívül kis eltérést mutat. 2013-ban Romániában a szektor vállalkozásainak közel negyede, 22,68 százalék volt új alapítású.

Dél-Alföldön és Nyugat-Romániában az országos eredményekhez teljes mértékben alkalmazó trend bontakozott ki az utóbbi évek során, a 2013-as kiugró értékekkel egyetemben, amikor Nyugat-Romániában még az országos értéknél is magasabb, 24,03 százalék volt az új vállalkozások szektoriális aránya. A megyék adatait tekintve szintén azonos trendről számolhatunk be, Békés és Arad vállalkozási trendjének születési oldala minden vizsgált évben szinte azonos volt egymással, hasonló intenzitású piac található tehát mindkét megyében, régióban és országban is.

70. ábra: Ipari és szolgáltatási vállalkozások halálzási aránya az összes vállalkozáson belül a vizsgált dimenziókban, 2012-2015 (%)

Forrás: Eurostat (2019)

A halálozási arány vizsgálata előtt érdemes kitérni a terminológia kérdésére is: a vállalkozások megszűnése ugyanis nem minden esetben negatív esemény, a határozott időre alapított, projektalapú vállalkozásoknál például a halálozás helyett a megszűnés kifejezőbb lenne, az uniós terminológia azonban nem tesz különbséget a megszűnési (halálozási) okok között a vállalkozások esetében. A halálozás esetében csak 2015-ig állnak rendelkezésre adatok, ezek alapján a 2013-as év a megszűnő vállalkozások számában is kiugró értéket mutat.

Az egymáshoz igazodó országos és megyei trendektől eltekintve Békés megyében csökkenő trend rajzolódik ki a megszűnések kapcsán, míg Arad megyében (a 2013-as évet nem számítva) enyhén emelkedő trend látszik. A legutóbbi vizsgált év alapján a vállalkozások körülbelül egytizede szűnik meg Békésben, Aradon ennél mintegy két százalékponttal kevesebb.

71. ábra: Üzleti folyamatok tendenciája (születési és halálozási arányok) az ipari és szolgáltatási ágazatban a vizsgált dimenziókban, 2012-2015 (%)

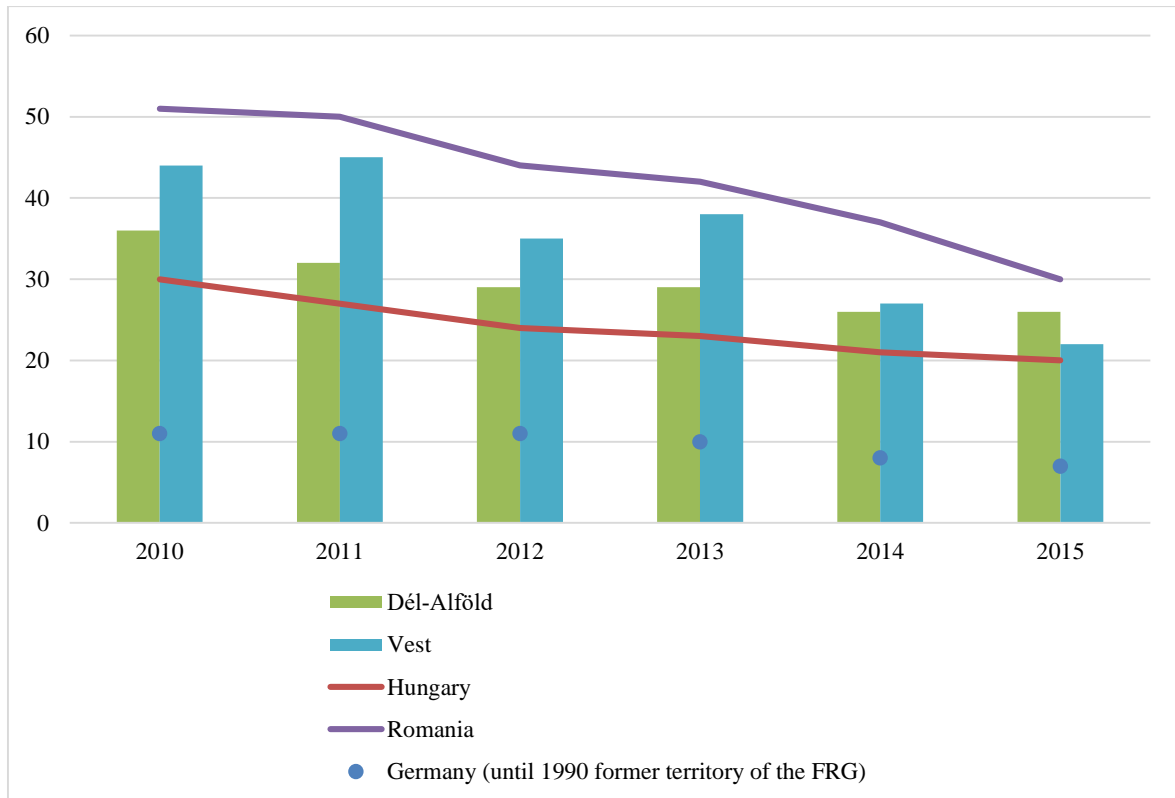
Forrás: Eurostat (2019)

Mindezek alapján az üzleti folyamatok tendenciája azonos szintet mutat a két országban, valamint vizsgált régióikban és megyéikben. A 2013-as év kiemelkedően magas értékei az aggregált mutatóban is trendtől eltérő folyamatot mutatnak, ettől függetlenül azonban az üzleti élet trendje Magyarországon és Romániában megegyezik.

4.10. Az emberi erőforrás társadalmi, oktatási és egészségügyi helyzete

A munkaerőpiaci vizsgálat teljessége érdekében a szűkebben vett munkavállalói, munkáltatói és összgazdasági szempontok mellett a munkaerőpiacra ható egyéb tényezők vizsgálata is szükséges. Mivel a munkaerőpiac legalapvetőbb kategóriája az emberi munkaerő, az alábbiakban a munkaerő-állomány szélesebb értelemben vett minőségével kapcsolatos olyan összetevőket vizsgálunk, amelyek néhol túlmutatnak a hagyományos munkaerőpiaci vizsgálatokon, máshol annak integráns részét képezik. Ilyenek a társadalmi helyzet, illetve az oktatással és egészségüggyel kapcsolatos mutatók.

72. ábra: Munkaképes korú (16-74 éves) személyek aránya, akik soha nem használtak még számítógépet, 2010-2015 (%)

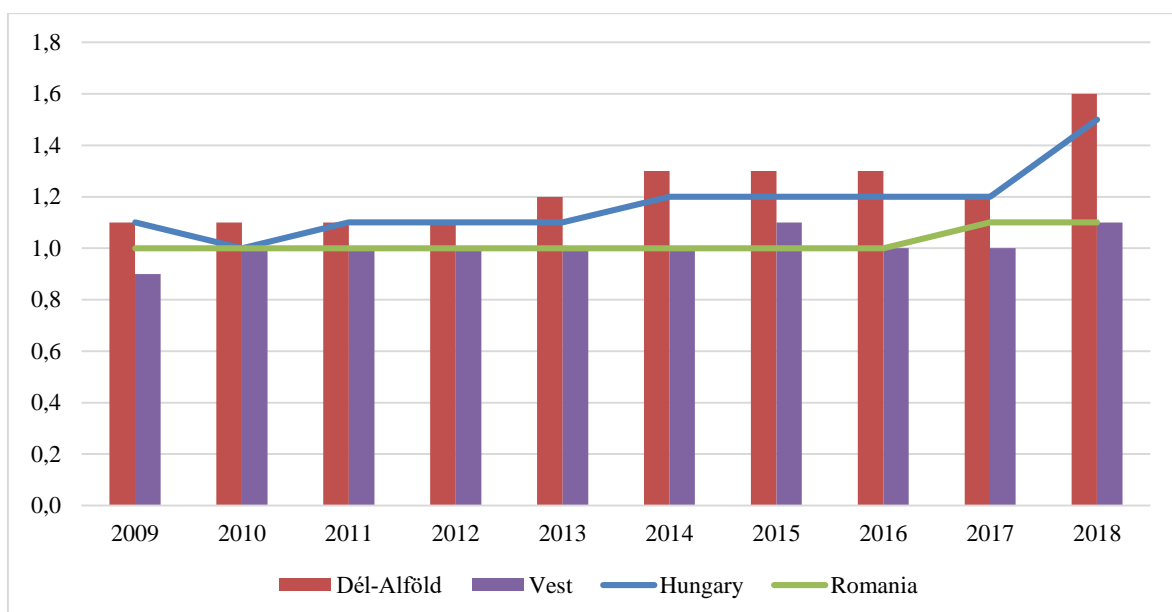

Forrás: Eurostat (2019)

Elsőként a társadalmi helyzet kapcsán a munkakereséshez, munkába álláshoz szükséges alapvető digitális írástudási készségek jelenlétét vizsgáltuk. Az ábra azon munkaképes korúak arányát mutatja, akik sem otthonukban, sem munkahelyükön, sem más helyen nem használtak még soha számítógépet. A társadalom e rétege napjainkban nagymértékben el van zárva napjainkban az információk jelentős részétől, köztük a munkaerőpiacra vonatkozó alapvető, az interneten megjelenő ismeretektől is (például, hogy hol és milyen munkalehetőségek vannak a közvetlen környezetükben, avagy hogy milyen juttatásokra és képzésekre jogosultak annak érdekében, hogy munkakörülményeiken javíthassanak). Az Európai Unió összesített átlaga híján Németországban a teljes mértékben digitális írástudatlanok aránya a munkaképes korú társadalom 7 százalékát teszi ki a legutóbbi, 2015-ös adatok szerint, az arány továbbá 2012-től 11 százalékról csökkent évente 10, 8, majd 7 százalékra. Magyarországon és Romániában a társadalom e rétegének arányai meredeken csökkentek az utóbbi évek során, ami kedvező tendencia, ám még a legutolsó felmérések szerint is jelentősen magasabb arányt tapasztalhatunk. Romániában 2010-ben még a lakosság többsége (51 százalék) tartozott ebbe a körbe, Magyarországon közel egyharmada (30 százalék), a magasabb

értékekhez meredekebb csökkenés is társult, így ma Romániában a számítógépet egyáltalán nem használók aránya 21 százalékponttal, 30 százalékra csökkent, míg Magyarországon 20 százalékra. A régiók és az országok egymáshoz vetített helyzetét tekintve Dél-Alföldön a digitális írástudatlanok aránya minden vizsgált évben meghaladta az országos átlagot (értéke jelenleg 26 százalék), elmarad azonban Románia átlagos értékétől. Nyugat-Románia aránya az országos átlagnál minden évben kedvezőbb volt, 2014-re Dél-Alföld átlagát is meghaladta, jelenleg a vizsgált dimenziók közül a legkedvezőbb értékkel rendelkezik (22 százalék).

73. ábra: Egy főre jutó szobák száma a vizsgált dimenziókban, 2009-2018 (db)

Forrás: Eurostat (2019)

Az életkörülmények egy másik aspektusát mutatja meg az egy főre jutó szobák számának mutatója. A társadalmi helyzetet alapvetően befolyásolják a lakhatás körülményei, ezek között szerepel, hogy a szobánkénti laksűrűség kiváltja-e a zsúfoltság érzetét. Az ábra alapján Magyarországon és Romániában is a lakosságra jellemzően személyenként egy-másfél szoba jut, vagyis a leggyakrabban előforduló modell szerint az egyedülállóak egyszobás lakásokban laknak, a házaspárok kétszobásban, a gyermekkel rendelkezőknél gyermekeként egy darabmal nő a szobák száma. Ez az elosztás azonban azt feltételezi, hogy nincs személyenként plusz egy szoba, vagyis olyan önálló helység, ahol a napközbeni tevékenységeknek van tere (nappali). Az egy főre jutó szobaszám Magyarországon 2017-ről 2018-ra jelentősen megnőtt, értéke jelenleg 1,5, Dél-Alföldön

pedig ennél enyhén kedvezőbb a lakhatási helyzet, az egy főre jutó mutató értéke 1,6 darab. Romániában 2009-ben még nem jutott egy teljes szoba egy főre (0,9 db/fő), mára az egy főre jutó szobák száma átlagosan éppen meghaladja az egyet (1,1 db/fő), Nyugat-Romániában az átlagos érték az országgal azonos.

A lakhatás megfeleléséhez integránsan hozzátartoznak a lakókörnyezet különböző jellemzői. Ezek között kiemelt helyen szerepel a lakóhely biztonsága, amely az elkövetett bűnesetek száma segítségével értékelhető és hasonlítható össze.

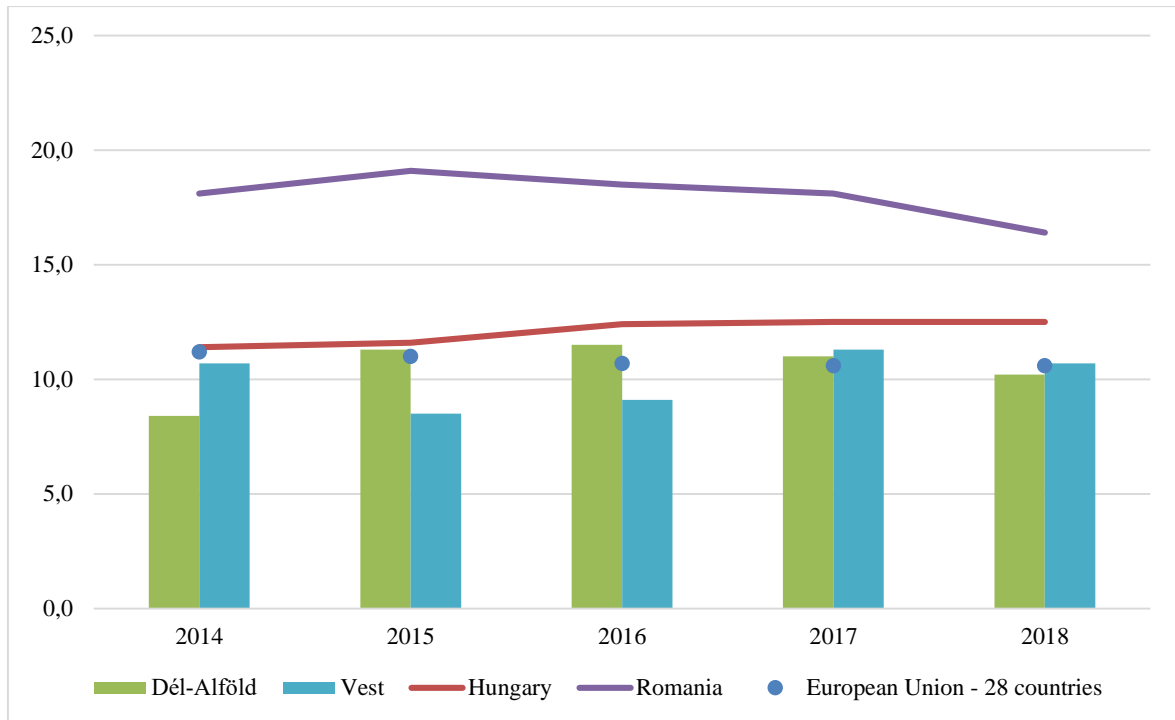
26. táblázat: A rendőrség által nyilvántartott bűncselekmények száma a vizsgált dimenziókban, 2010 (db)

	Szándékos emberölés	Rablás	Betörés magánlakásba	Gépkocsi lopás
Hungary	132	3 396	19 865	8 624
Dél-Alföld	17	236	1 738	610
Romania	404	2 484	14 197	2 531
Vest	27	224	1 611	355

Forrás: Eurostat (2019)

A 2010-ben végzett Európai Unió felmérés négy kategóriában mérte fel a bűncselekmények számát: szándékos emberölések, rablások, magánlakást érintő betörések és gépkocsi lopás kategóriáiban. Az eredménye alapján Romániában mintegy háromszor annyi a szándékos emberölések száma, mint Magyarországon. A rablások száma viszont Magyarországon magasabb, a felmérés évében mintegy 36,7 százalékkal több rablás történt Magyarországon, mint Romániában. A betörések és a gépkocsi lopások száma szintén Magyarországon magasabb; előbbi 39,9 százalékkal haladja meg Románia értékét, utóbbi esetben viszont mintegy három és félszer annyi bűnesetet regisztrált a rendőri szerv, mint Romániában. Régiós szinten Nyugat-Romániában történt több szándékos emberölés (27, szemben 17-tel), körülbelül ugyanannyi rablás volt (224 és 236), a betörések száma Dél-Alföldön kevéssel meghaladja a Nyugat-Romániában történt betöréseket, a gépkocsi lopások tekintetében viszont szintén nagyobb az eltérés. Dél-Alföldön a vizsgált évben 610 esetet regisztráltak, míg Nyugat-Romániában csak 355-öt.

74. ábra: Korai (18-24 éves kor közötti) lemorzsolódás az iskolarendszerű oktatásból és képzésből, 2014-2018 (%)

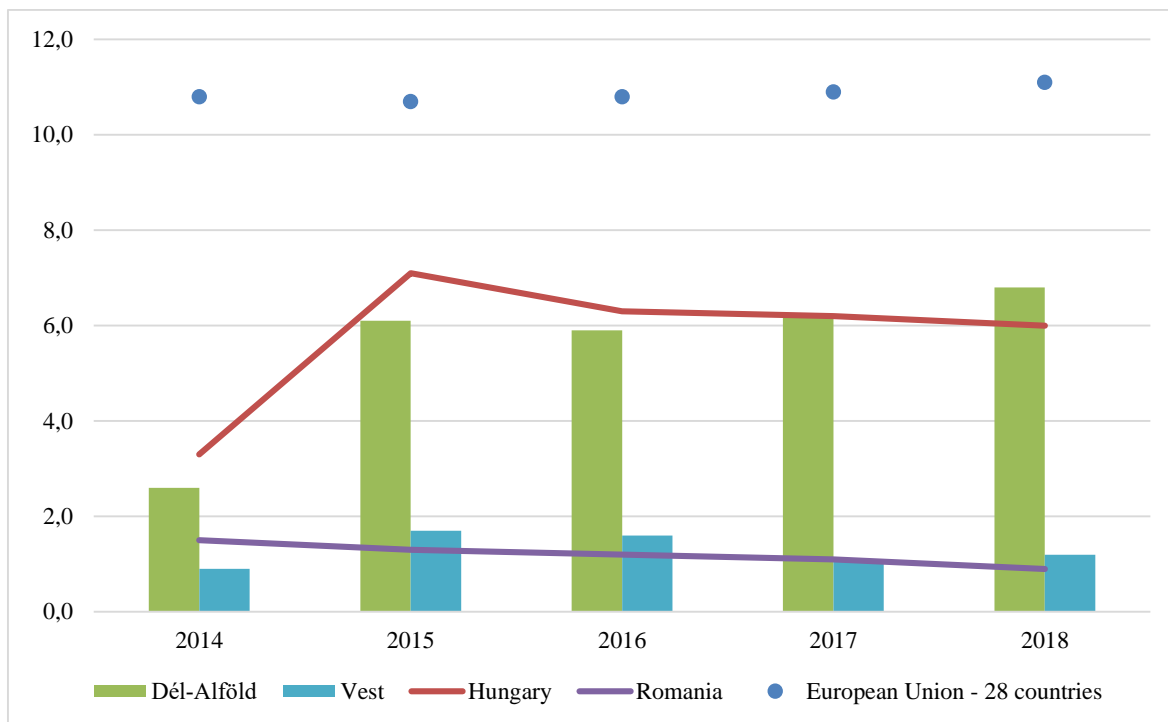
Forrás: Eurostat (2019)

A számítógép-használathoz kapcsolódó készségek mellett meghatározó jelentősége van az oktatási intézményekben szereshető képesítéseknek is. Azok, akik a képzések elvégzése előtt elhagyják oktatási intézményüket, nagy eséllyel olyan szakmákban helyezkednek el, amelyek alacsony hozzáadott-értékűek, és amelyekben egyébként nincsen szakmai előképzettségük, ezáltal pedig előmenetelük is korlátozott. A korai iskolaelhagyók aránya az Európai Unióban 2014 és 2018 között visszafogott csökkenést mutat, jelenleg körülbelül minden tízedik 18-24 éves kor közötti tartozik ide (10,2 százalék). Magyarország értéke 2014-ben még az uniós átlaggal volt egyenlő, ezután azonban kedvezőtlen irányban vált el tőle, bár a differencia 2018-ban is 1,9 százalék. Romániában a lemorzsolódás a korosztály 16,4 százalékát érintette 2018-ban, legmagasabb arányban 2015-ben, ekkor 19,1 százalék volt az iskolaelhagyók aránya. Dél-Alföld enyhén kedvezőbb értékekkel rendelkezik, mint Magyarország (2018-ban 10,2 százalék), Nyugat-Románia viszont jelentősen jobban teljesít, mint Románia egésze (az arány 2016-ban feleannyi volt), 2018-ra 10,7 százalék a lemorzsolódási arány, ami országos szinten kedvező, és Dél-Alföldtől is csak kevéssel marad el.

A korai lemorzsolódás mellett a munkaerő továbbképzése is szignifikáns hatással járhat a munkaerőpiaci képességekre, köztük az elhelyezkedésre és előmenetelre. A

felnőttek (25-64 évesek) oktatásban való részvételének aránya rámutat arra, hogy mekkora a munkaképes korúak azon aránya, akik iskolarendszerű képzés segítségével növelik munkakészségeiket.

75. ábra: Felnőttek (26-64 évesek) részvétele az oktatásban, 2014-2018 (%)

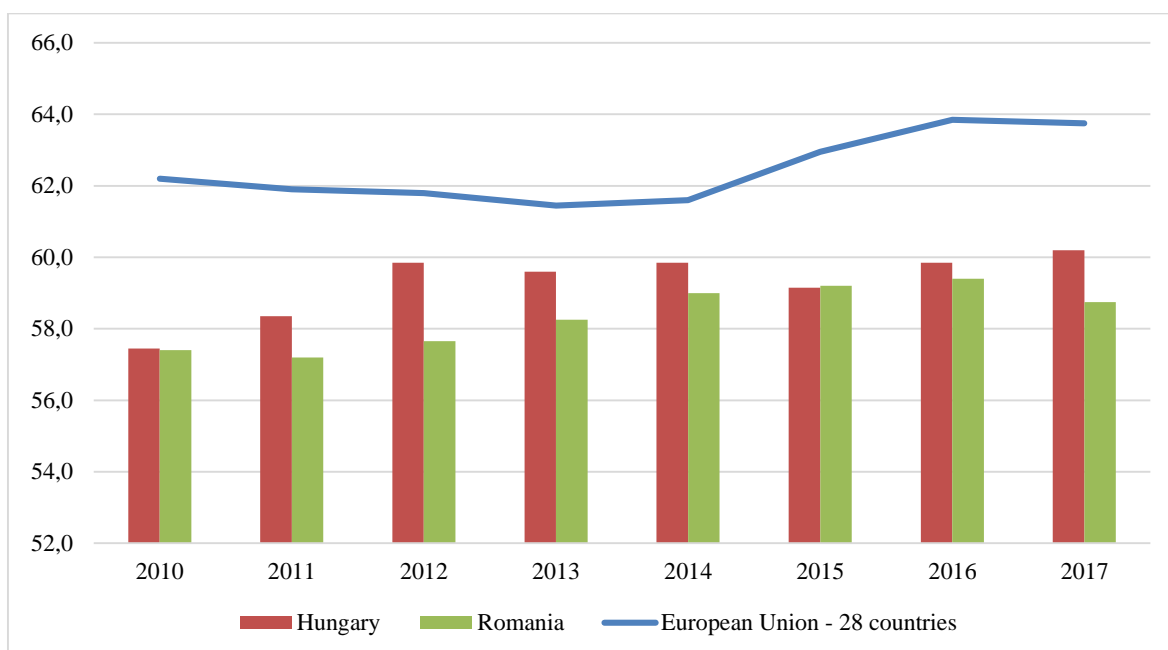
Forrás: Eurostat (2019)

Az élethosszig tartó tanulás arányaként is nevezhető mutató a felnőtt korúak azon részét foglalja magában, akik ismereteiket, készségeiket és kompetenciáikat személyes, társadalmi vagy éppen foglalkoztatási szempontok miatt bővítik, formális vagy nem formális oktatás és képzés keretében. Az oktatásban és képzésben való részvétel referencia-időszaka az interjú előtt négy hét. Az Európai Unióban a felnőttek egyre magasabb aránya vesz részt oktatásban, képzésben; a legutóbbi rendelkezésre álló adat szerint 11,1 százalékuk, azaz nagyjából minden tizedik felnőtt érintett. Magyarország és Románia ettől az aránytól jelentősen elmarad, bár Magyarországon 2014-2015 között jelentős emelkedést történt az élethosszig tartó tanulás terén, a résztvevők száma megduplázódott (3,3-ról 7,1 százalékra), 2016 után enyhe csökkenést látható. Romániában az utóbbi öt év során mindvégig 2 százalék alatt volt a felnőttek formális vagy nem

formális oktatásban és képzésben való részvétele, az arány szintén csökken, 2018-ban már csak 0,9 százalékuk, százból kevesebb, mint egy ember képzi tovább magát felnőttkorban.

Az egészségügyi helyzet jellemzésére olyan országos mutató elemzését végeztük el, amely az egészségben töltött évek számát mutatja meg. Ez egy összetett mutató, amely egyesíti a halálozási adatokat az egészségi állapotra vonatkozó adatokkal, azt az évmennyiséget számolva, amelyben egy adott korú személy várhatóan súlyos vagy közepes egészségügyi problémák nélkül él.

76. ábra: Egészségben töltött évek száma a vizsgált országokban, 2010-2017 (év)

Forrás: Eurostat (2019)

Az ábra az egészségben töltött évek számát a nők és férfiak egészséges éveinek egyszerű számtani átlagában mutatja az adott években. Az eredmények alapján az látható, hogy az Európai Unió országaiban 2010 és 2014 közötti kisebb visszaesést követően növekszik az egészségben töltött évek száma. Jelenleg egy átlagos ember 63,8 évet él egészségben. Az egészséges életek számának növelése az európai egészségügyi politika egyik fő célja.

A mutató javulása nemcsak javítaná az egyének helyzetét, hanem alacsonyabb szintű állami egészségügyi kiadásokat eredményezne. Ha az egészséges életek gyorsabban növekednek, mint a várható élettartam, az azt jelenti, hogy az emberek több évet élnek

jobb egészségben. Magyarország és Románia jelentősen elmarad az európai átlagtól, a két országban azonban jelentős javulás következett be 2010 óta, amikor még átlagosan mintegy 57,5 évet töltöttek egészségben az egyének. 2017-re Magyarország értéke 60,2 év, Romániaé pedig 58,8 év lett, a differencia tehát egymáshoz képest kisebb, mint az európai uniós tagállamokhoz mérve.

5. A FOGLALKOZTATOTSÁGI NÖVEKEDÉS FEJLESZTHETŐSÉGÉNEK KVALITATÍV VIZSGÁLATA

A foglalkoztatottsági növekedés kvalitatív vizsgálata keretében elsőként a vizsgálat módszertani megalapozását végezzük el. A 4. *Foglalkoztatási helyzet kvantitatív vizsgálata* című fejezet a rendelkezésre álló kutatási adataink mennyiségi vizsgálatát tartalmazta, a jelen fejezet keretében pedig a minőségi vizsgálatot végezzük el. Elsőként e két vizsgálat összefüggését vázoljuk fel, a kutatás anyagának és módszertanának leírásával. Ezt követi a kutatás eredményeinek közlése kutatási módszerenként külön pontokra bontva. Ennek keretében a hangsúly a minőségi vizsgálaton van, így részben a megelőző, 4. fejezet adataiból is merítünk, azokat minőségi megközelítéssel elemezve.

Az eredmények végső értékelése a tanulmány összefoglalásában a kvantitatív eredményekhez hasonlóan eredménytábla segítségével történik, a kvalitatív kutatás esetében jelentősen egyszerűbb formában.

77. ábra: A foglalkoztatási helyzet vizsgálatának kvalitatív értékelő táblája

		Horizontális vizsgálati dimenziók		
		Munkaerő	Vállalkozások	Állam
Vertikális vizsgálati szint	Megyei adatok	A munkaerő aktuális helyzetére vonatkozó összesített információk	A vállalkozások aktuális helyzetére vonatkozó összesített információk	Az államra, mint munkaerőpiaci szereplőre vonatkozó összesített információk

Forrás: a szerző saját szerkesztése

Az interjúalanyaink által megadott információkat munkaerőpiaci szereplőnként közöljük a jelen fejezetben, az összegzésben szintén munkaerőpiaci szereplőkre bontva értékeljük az egyes szereplők helyzetét, ahogyan azt interjúalanyaink véleménye tükrözi.

5.1. A vizsgálat főbb jellemzői

A társadalom- és gazdaságtudományi kutatások folyamata szabályszerű, egymásra épülő kutatási lépések sorozatából áll, amelyek alapesetben a kutatási kérdés felvetésétől, vagy a kutatási probléma megfogalmazásától a kérdésekre, problémákra adandó lehetséges válaszok egzakt kutatási eredményekkel alátámasztott előállításáig, illetve következtetések és javaslatok megfogalmazásáig tart. A kutatások legegyszerűbben egy négy fázisból álló folyamatként írhatók le:

- I. A kutatás előkészítésének fázisában a kutatások céljának meghatározását jelentősen befolyásolja maga a kutatási kérdés vagy kiinduló probléma, ezenkívül a kutatás előzményeinek feltárása is alakíthatja az előre megfogalmazott állításokat, azokat a hipotéziseket, amelyeket a kutatás igazol vagy cáfol (esetleg bebizonyítja, hogy a kérdések megválaszolása nem lehetséges, azaz azokat sem bebizonyítani, sem cáfolni nem lehet). A kutatási modell elkészítése szintén befolyásolja az előzetes feltevéseket, a rendelkezésre álló adatok és információk szintén behatárolják a kutatható jelenségek körét és lehetőségeit. Mindezen előkészítő lépések együttesen alkotják a kutatás anyagát.
- II. A tervezés és adatgyűjtés fázisában történik meg a válasz megfogalmazása érdekében vizsgált változók körének összeállítása, a kutatás módszerének meghatározása – ami a kutatás kivitelezése szempontjából az egyik legfontosabb lépés – és a kutatási eszközök kiválasztása, próbája. Az adatgyűjtés a meghatározott változók sémájába illeszkedő adatok összegyűjtését, rendszerezését, rendezését, tisztítását jelenti. Az összeállított adatokból adatbázis készül.
- III. Az elemzés fázisában a kutatási kérdések vagy problémák által meghatározott változók, illetve a változók és a kutatás módszere által meghatározott adatok vizsgálata következik. Az eredmények összegzése mellett az adatok jellegétől függően szemléltetés (táblázat, grafikon, adattartalommal feltöltött térkép stb.) készítésére is sor kerülhet.

IV. Az eredmények feltárásának fázisában a kutatási eredmények segítségével megtörténik az ok-okozati összefüggések feltárása, a kutatási eredmények összeállítása, majd mindezek segítségével a kutatás válaszainak megfogalmazása, következtetések és javaslatok összeállítása.

Az alábbiakban a fenti sémát követve a jelen kutatás két kiemelt fontosságú összetevőjét, a kutatás anyagát, illetve a kutatás kiválasztott módszerét ismertetjük.

5.1.1. A kutatás anyaga

A jelen kutatás előkészítő fázisában, a kutatás anyagának meghatározásakor – alkalmazkodva a kutatómódszertan sztenderd, sematikus kutatási modelljéhez – a vizsgálattal kitűzött cél megfogalmazása, a vonatkozó előzmények feltárása és az elemzéshez kapcsolódó előfeltevések kialakítása történt meg, az alábbiak szerint.

A tanulmány alapját képező kutatás a „Hatékony határon átnyúló együttműködés a foglalkoztatás növekedésének fejlesztéséért Aradon és Békés megyében” című projekt keretében történik, célja – a projekt céljaival összefüggően – olyan empirikus kutatás elvégzése, amely a magyar-román határtérség két megyéje, Békés és Arad megye határon átnyúló együttműködése kapcsán a foglalkoztatás fejleszthetősége érdekében komplex megközelítéssel feltárja és összehasonlítja a két megye (illetve vizsgált változótól függően tágabb földrajzi egységeik) munkaerőpiacát.

Az összehasonlítás tehát alapvetően a munkaerőpiac különbözői jellemzői (például gazdasági teljesítmény, foglalkoztatás stb.) mentén és szereplői (munkavállalók és munkaadók, egyes mutatók kapcsán további szereplők, például az állam) szemszögéből történt azzal a céllal, hogy feltárjuk a két megye együttműködésének körülményeit, valamint hogy az eredmények segítségével meghatározzuk azokat a fejlődési pontokat, amelyeket az együttműködés fejlesztésekor figyelembe szükséges venni. A határ menti együttműködések kutatása maga is több tudományterület határán áll. Ez az úgynevezett multidiszciplináris jelleg összetett megközelítést követel meg a kutatóktól, amelyben jogi, közigazgatási, közgazdasági, földrajzi és számos egyéb tudományterület szempontjainak egyidejű érvényesítésére van szükség. A határon átnyúló jelleg magában foglalja két,

potenciálisan nagyszámú ponton eltérő terület összehangolását, eközben pedig a résztvevő személyek, intézmények és egyéb entitások tevékenységének összehangolását a fennálló jogi korlátok, gazdasági eltérések és további, akár kulturális-etikai szempontok összehangolását. A vizsgálat mindezek okán több kontextusban is vizsgálja a területeket, a megyei szintű együttműködést a változók függvényében régiós, állami vagy államközi (Európai Unió, vagy összeurópai) kontextusba helyezzük.

78. ábra: A kutatási modell

		Szereplők								
		munkavállalók	munkaadók			további szereplők (például állam, társadalmi szervezetek)				
Kontextus	megyei	Hatékony határon átnyúló együttműködés a foglalkoztatás növekedésének fejlesztéséért Aradon és Békés megyében							jogi	Szempontok
	régiós								közigazgatási	
	állami								közgazdasági	
	államközi								további szempontok	
		Népesedési folyamatok	Népeségi összetétel	Gazdasági adatok és teljesítmény	Munkaerő-aktivitás	Gazdasági szektorok	Munkanélküliség	Jövedelmi és kereseti viszonyok	Üzleti vállalkozások helyzete	Emberi erőforrás további tényezői
		Változók								

Forrás: a szerző szerkesztése

A kutatás elméleti modellje tehát összességében a (vertikális vizsgálati szinteket lefedő) kontextusokat, a két vizsgált terület munkaerőpiacának szereplőit, a vizsgálat multidiszciplináris szempontjait, illetve mindezek mellett a vizsgálat alapjául szolgáló változókat (mint horizontális vizsgálati dimenziókat) hangolja össze a kutatás keretében.

5.1.2. A kutatás módszere

A jelen tanulmány két, jól lehatárolható földrajzi egység, a magyarországi Békés megye és a romániai Arad megye munkaerő-piaci helyzetét elemzi és hasonlítja össze megadott módszertan segítségével. A társadalom- és gazdaságtudományi kutatások több szempontból is kétfelé ágaznak: az adatgyűjtés formája lehet primer (első kézből származó információk elemzése) vagy szekunder (más forrásból származó, már felvett adatok elemzése); a válasz logikai következtetésének módja szerint deduktív (az általános törvényszerűségből az egyedi esetekre való következtetés) vagy induktív (egyedi esetekből kiindulva az általános törvényszerűségek megfogalmazása); a kutatás anyagának megismerési módja szerint pedig kvantitatív vagy kvalitatív.

A kvantitatív kutatási módszerek mennyiségi elv alkalmazása mellett segítenek a vizsgált jelenség megértésében. Ennél a módszernél a számszerűsített adatok nagy mennyiségben, ideális esetben reprezentatív módon állnak rendelkezésre, azokat dedukció alkalmazásával, vagyis az általános, széleskörű információk egyedi esetre vonatkoztatásával lehet a kutatásban megfogalmazott kérdés vagy probléma megoldására használni. A feldolgozás matematikai és statisztikai módszerek alkalmazásával történik, a módszer fő követelménye a megbízhatóság (vagyis hogy a kutatás megisméltése esetén az eredetivel megegyező eredményre lehessen jutni). A kvantitatív kutatásokkal szemben leggyakrabban felhozott érv éppen az, hogy a magas elemszám miatt a megszerzett információ felszínes lehet, elfedheti a válaszadó olyan személyes motivációit, attitűdjeit, amelyek a kutatás szempontjából lényegesek lehetnek.

A kvalitatív kutatási módszerek ettől eltérően kisszámú, de a mélyebb megértést segítő technikákat fednek le, minőségi elv alapján nem az általános jelenségeket, hanem az egyedi problémák, folyamatok megismerését célozzák. Az ilyen vizsgálatnak nem célja – megvalósíthatóságából kifolyólag nem is lehetne célkitűzése – a reprezentativitás, a kapott adatok azonban részletesek és sokoldalúak, illetve az adatfelvétel során lehetőség van a reflexióra, az adatforrással való közvetlen interakcióra. Fő követelménye az objektivitás (ami egyben garantálja a valós, részrehajlástól mentes információk átadását az adott jelenségről). Hátránya, hogy a kis elemszám miatt általánosításra nem nyújt lehetőséget.

A fenti módszertani lehetőségek (primer-szekunder adatgyűjtés, deduktív-induktív következtetés, kvantitatív-kvalitatív kutatási módszer) mérlegelését követően a tanulmányban vegyes, komplex módszertant alkalmaztunk.

79. ábra: A tanulmány módszertani megoldása

	Kutatási módszertan	
Adatgyűjtés formája	<p>Szekunder</p> <ul style="list-style-type: none"> • állami adatgyűjtések [Központi Statisztikai Hivatal (HU), Institutul Național de Statistică (RO), Eurostat (EU)] • tudományos kutatások adattáblái (magyar, román és angol nyelvű publikációk) 	<p>Primer</p> <ul style="list-style-type: none"> • mélyinterjúk a területen érdekelt, szakmai hozzáértéssel és tapasztalatokkal rendelkező szereplőkkel • anonim interjúk a területen részinformációkkal rendelkező szereplőktől, tudományos szféra képviselőitől
Megismerés módja	<p>Kvantitatív adatfeldolgozás</p> <ul style="list-style-type: none"> • összehasonlító grafikonok, térképek, táblázatok • számított értékek összevetése: átlag, medián, szórás stb. • összehasonlítás a primer információkkal 	<p>Kvalitatív elemzés</p> <ul style="list-style-type: none"> • interjú-leiratok tartalmának elemzése • interjúk alapján gyűjtött tapasztalatok tematikus rendezése és összevetése a szekunder adatokkal
Logikai következtetés módja	<p>Dedukció</p> <p>Nagyszámú, kizárólag számszerű értékeket tartalmazó mintán végzett statisztikai műveletek alapján az adott jelenség trendjének felvázolása</p>	<p>Indukció</p> <p>Kisszámú, részletesebb tartalmú mintán végzett részletesebb felmérés egyedi tapasztalatai alapján az általános trendekre történő következtetés</p>

Forrás: a szerző szerkesztése

A kutatás keretében adatainkat első kézből származó, primer adatforrásokra és más, megbízható forrásból származó szekunder adatforrásokra támaszkodva gyűjtöttük. A származtatott adatok forrása a két ország hivatalos statisztikai szerveinek internetes felületei és az Európai Unió saját statisztikai szolgálatának nyilvános adatai, kiadványai és adatbázisai; valamint olyan, tudományos igényű megírt publikációk, amelyek keretében a független kutatók saját adatgyűjtést végeztek. A primer adatok forrása a saját interjúk elkészítése, amelyek egyrészt a területen érdekelt, szakmai hozzáértéssel és tapasztalatokkal rendelkező szereplőkkel készültek mélyinterjú formájában, emellett rövidebb, anonim interjúkat is készítettünk a területen részinformációkkal rendelkező szereplőkkel, tudományos szféra képviselőivel. Az interjúk előre összeállított interjúvázat

alapján, félig strukturált formában folytak. A főbb kérdéscsoportok és kérdések – amelyektől eltérésre az interjú folyamán lehetőség volt – az alábbiak.

80. ábra: Primer kutatás interjúkérdései²⁵

1. Szakmai blokk 1: Interjúalany munkakörének, szerepkörének, a témával való kapcsolódásának megismerése.
 - a. Neve:
 - b. Milyen pozícióban dolgozik jelenleg? Van-e a témakörhöz kapcsolódó korábbi munkaköre?
 - c. Mióta látja el a jelenlegi megbízatását?
 - d. Mi a pozíciójának a célkitűzése?
 - e. Milyen (és mekkora) szerepet tölt be az Ön által képviselt szervezet Békés/Arad megye foglalkoztatási, munkaerő-piaci környezetében?
2. Szakmai blokk 2: Foglalkoztatási helyzettel és határ menti együttműködéssel kapcsolatos ismeretek feltérképezése
 - a. Hogyan jellemezné általánosságban a magyar-román határtérség kapcsolatrendszerét, különös tekintettel a foglalkoztatásra?
 - b. Milyen együttműködési formákat, jó gyakorlatokat ismer a két megye között?
 - c. Milyen lehetőségeik vannak üzleti együttműködések fellelésére a két megyében élőknek?
 - d. Ismer-e olyan kezdeményezést, amely véleménye szerint alkalmas lehet rá, hogy a munkaerő-piaci szereplők – mind a keresleti, mind a kínálati oldalról – szoros(abb) kapcsolatot alakítsanak ki egymással?
 - e. Az utóbbi éveket tekintve hogyan értékelné a foglalkoztatási, munkaerő-piaci helyzetet Arad és Békés megyében? (Külön kitérve a munkáltatói és a munkavállalói oldalra.)
 - f. Milyen módon kapcsolódik Ön saját személyében (vagy a képviselt szervezete által) a vizsgált térségek foglalkoztatási helyzetéhez? (Hogyan képes befolyásolni a foglalkoztatást?)
 - g. Rövidebb/közepes/hosszabb távon milyen folyamatokra, változásokra számít a két megye kapcsolatrendszerében?
3. Szakmai blokk 3: Foglalkoztatás növekedésének lehetséges fejlesztése, stratégiaalkotás irányjai
 - a. Ön szerint mely lépéseknek kell megelőznie egy, a két térség együttműködését (és ezáltal a foglalkoztatás növekedését) elősegítő stratégia kidolgozását? (Például: lakossági kérdőív, munkavállalói felmérés, munkáltatói interjú stb.)
 - b. Véleménye szerint melyek a foglalkoztatás növekedésének lehetséges fejlesztési irányjai Békés és Arad megye vonatkozásában?
 - c. Kik lehetnének egy ilyen stratégia főbb szereplői?
 - d. Milyen szerepkörrel ruházná fel a stratégiába bevont szereplőket?
 - e. Milyen és mekkora infrastrukturális és forrásigénye lenne a stratégiának?

²⁵ A teljes, részletes interjúvázlat a mellékletek közt található.

- f. Melyek lehetnének egy stratégia főbb céljai, prioritásai?
- g. Különböznek-e a vázolt esetben a rövid, közép és hosszú távú stratégiai célok? Amennyiben igen, melyek a legfőbb eltérések az időtávok között?

Forrás: a szerző szerkesztése

Az ilyen módon gyűjtött adatokat kvantitatív adatfeldolgozás és kvalitatív elemzés keretében vizsgáltuk. A kvantitatív, mennyiségi szempontú megközelítés keretében összehasonlító grafikonokat, térképeket és táblázatokat készítettünk, az így kapott értékeket különböző számítások (átlag, medián, szórás stb.) segítségével hasonlítottuk össze. A kvalitatív, minőségi szempontú elemzés az interjúleiratok tartalmának elemzését és rendezését jelentette a felmerülő témák szerint. A kvantitatív és kvalitatív adatokat ezután egymással is összevetettük. Mindezen eredmények alapján a tanulmány logikai következtetése a szekunder forrásból származó kvantitatív adatok esetében deduktív volt: a nagyszámú rendelkezésre álló mintán végzett statisztikai műveletek képezték az alapját az adott munkaerőpiaci trend felvázolásának. A primer forrásból származó kvalitatív információk logikai következtetése induktív volt: a kisszámú, de részletesebb minta a trendek mögött meghúzódó okok magyarázatára is lehetőséget adott.

Eredményeinket, javaslatainkat és következtetéseinket tehát a rendelkezésre álló, valid, megbízható statisztikai információkra mint kvantitatív adatforrásokra; valamint a vizsgált területen érdekelt interjúalanyokkal készített mélyinterjúk személyes tapasztalataira mint kvalitatív adatforrásra alapoztuk. Ez a komplex megközelítés magában egyesíti a kvantitatív adatforrások nagy elemszámának köszönhető megbízhatóságot és objektivitást, valamint a kvalitatív adatforrások egyedi jelenségeket feltárni képes megközelítését.

5.2. A kutatás eredményei

A Békés és Arad megye munkaerőpiaci összehasonlítását célzó, vegyes módszertanú kutatás eredményeit a tanulmányban különböző formában közöljük.

A primer, saját adatgyűjtésen és -feldolgozáson alapuló, kis elemszámú, tartalomelemzéssel vizsgált kvalitatív elemzés eredményeinek egy részét szó szerinti

interjúleiratként a tanulmány *11.2. Primer kutatás interjúleiratai* című alfejezete tartalmazza, másik része leiratként nem áll rendelkezésre, ebben az esetben tartalmi összefoglalást végeztünk. A lefolytatott interjúk – mint a primer adatfelvétel – részletei az alábbiakban olvashatók.

27. táblázat: Primer adatfelvétel részletei

#	Interjúalany neve, beosztása (szervezete)	Interjú típusa	Interjúkészítés időpontja	Interjú helyszíne
1.	Kranowszky Nagy Andrea irodavezető (CED Közép-Európai Gazdaságfejlesztési Hálózat Nonprofit Kft. aradi iroda)	mélyinterjú	2019.09.13.	Arad, Románia
2.	Skapinyecz Péter cégvezető (CED Közép-Európai Gazdaságfejlesztési Hálózat Nonprofit Kft.)	mélyinterjú	2019.09.13.	Arad, Románia
3.	követségi alkalmazott (anonim interjú) (Románia Magyarországi Nagykövetsége)	kötetlen beszélgetés	2019.09.13.	Arad, Románia
4.	Gheorghe Seculici elnök (Arad Megyei Kereskedelmi, Ipar- és Agrárkamara)	mélyinterjú	2019.09.13.	Arad, Románia
5.	tudományos és egyetemi szféra képviselője, jelentős korábbi állami munkahely-teremtési tapasztalattal (anonim interjú)	interjú	2019.09.19.	Budapest, Magyarország
6.	akadémiai szférában aktív magyar kutató, részben releváns szakterülettel (anonim interjú)	interjú	2019.09.19.	Budapest, Magyarország
7.	területi kutatásokban jártas kutató, egyetemi középvezető (anonim interjú)	interjú	2019.09.20.	Budapest, Magyarország
8.	közgazdaságtudományok terén dolgozó módszertani szakértő (anonim interjú)	interjú	2019.10.02.	telefonos interjú
9.	területi kutatásokban és hatásvizsgálatban jártas szakértő-kutató (anonim interjú)	kötetlen beszélgetés	2019.10.02.	Budapest, Magyarország
10.	Iustin Cionca tanácselnök (Arad Megyei Tanács)	interjú	2019.10.06.	Arad, Románia
11.	Pántya Imre főosztályvezető (Békés Megyei Kormányhivatal Társadalombiztosítási és Foglalkoztatási Főosztály)	interjú	2019.10.07.	Békés, Magyarország
12.	Rák János Zoltán tagozati titkár (Magyar Kereskedelmi és Iparkamara Magyar-Román Tagozat)	interjú	2019.10.08.	telefonos interjú
13.	Orosz Tivadar elnök (Békés Megyei Kereskedelmi és Iparkamara, Magyar Kereskedelmi és Iparkamara Magyar-Román Tagozat)	interjú	2019.10.08.	telefonos interjú

Forrás: a szerző szerkesztése

2019. szeptember 13. és 2019. október 2. között összesen tizenegy mélyinterjú, interjú és kötetlen beszélgetés került lefolytatásra a tanulmány témája szempontjából

releváns magyar és román szervezetek (többnyire vezető beosztású) tisztviselőivel és az akadémiai, tudományos szféra képviselőivel. Az interjúk egy része az interjúalanyok kérésére anonim módon, tartalmi összefoglalással került bele a tanulmányba, ezekre az interjúalany beosztása alapján hivatkozunk. Az – egyrészt leiratként rendelkezésre álló, másrészt összefoglalt; anonim és nem anonim – interjúk tapasztalatait a jelen alfejezet első alpontja tartalmazza.

A szekunder, nemzetközi és tudományos összehasonlító adatokra épülő, statisztikai műveletekkel vizsgált, nagymintás kvantitatív elemzés számszerű eredményeit a tanulmány *4. Foglalkoztatási helyzet kvantitatív vizsgálata* című fejezetében, alfejezeteiben és alpontjaiban mutattuk be. Az adatok és az azokkal végzett számítások visszaellenőrizhetősége és a vizsgálat kiterjeszthetősége érdekében a vizsgálat részletes táblázatait a *11.3. Szekunder kutatás részletes táblázatai* című pontban, a vizsgálat sorrendjében helyeztük el. Mindezek mellett a vizsgálat konkluzív, a primer kutatáshoz integránsan kapcsolódó összefoglalását a jelen alfejezet második alpontja tartalmazza.

Az alábbiakban tehát a primer kutatás eredményeit témákra bontva közöljük, a lefolytatott adatfelvételek tapasztalatainak összegzésével, lehetőség szerint szó szerinti idézetekkel. A szekunder kutatás kapcsolódó eredményeit szintén összegezve, az egyes témakörök kapcsán levonható konklúziók formájában közöljük.

5.2.1. A primer kutatás eredményei

5.2.1.1. Munkaerő

A Magyar Kereskedelmi és Iparkamara Magyar-Román Tagozata létrehozásának célja 1999-ben a határon túli gazdasági kapcsolatok építése és fejlesztése volt. A nemzetközi – ebben az esetben romániai – piacra lépés fejlesztése, avagy az exporttevékenység élénkítése a Tagozatot a vállalkozókhöz köti elsősorban, eközben azonban a munkaerővel kapcsolatos problémákkal is gyakran találkoznak. Az általuk szervezett eseményeken rendszeresen szóba kerül a munkaerőhiány, ami a vállalkozások oldaláról a növekedést, az állam oldaláról pedig az infrastruktúra fejlesztését akadályozza. A munkaerő kapcsán ezért már jó ideje általános célként merül fel a meglévő

munkaerőforrás kiaknázása a munkahelyteremtés érdekében. A munkaerő helyben tartásának feltételeként egyrészt a helyi érdekű munkahelyek teremtése áll, másrészt a térségbe érkező nagyvállalatok beruházásai és működése kapcsán szintén a helyi erőforrások előnyben részesítése. Utóbbira példaként hozható fel magyar oldalról a BMW Group hamarosan induló Debreceni autóiipari beruházása²⁶, az Airbus Helicopters 2021-re előrejelzett helikopteralkatrész-gyára²⁷, vagy a Linamar Hungary autóiipari beruházása²⁸. A helyi beruházások mellett – illetve azokhoz is kapcsolódóan – fontos a megfelelő képzési és átképzési háttér megteremtésének és fenntartásának támogatása.

A CED Közép-Európai Gazdaságfejlesztési Hálózat Nonprofit Kft. interjúalanyai a munkaerőhelyzet kapcsán általánosan a határ mindkét oldalán tapasztalható munkaerőhiánnyal jellemezték a munkaerő helyzetét. Egy másik interjúalanyunk lehetséges megoldásnak gondolná egyfajta „magyar munkaügyi központ” szerepét betöltő szervezet alapítását a határon túli területeken, amely szervezeten hangolná össze a határ mindkét oldalának kínálati és keresleti viszonyait (jelenleg nincs olyan állami szervezet, amely kifejezetten erre a tevékenységre jött volna létre).

A munkaerő képzése kapcsán magyar és román oldalon egyaránt a duális szakképzés szerepének erősítését látták többen is: az érettségi bizonyítvány megszerzése utáni további egy év technikumi képzés megfelelő szakismeretet ad a sikeres elhelyezkedéshez, ezért is volt a térségben az utóbbi évek során több kezdeményezés a szakképzés népszerűsítése érdekében. Ilyen volt például az a szakképzési kiállítás is Aradon, ahol egyrészt a szakképzést nyújtó oktatási intézmények, másrészt azok a munkaadók mutatkoztak be,

²⁶ A magyar kormány 130 milliárd forinttal járult hozzá a gyárnak is helyet adó debreceni északnyugati ipari övezethez kapcsolódó közlekedési infrastruktúra kialakításához, valamint további 35 milliárd forinttal a munkaerő szakképzését segíti. Forrás: origo.hu (<https://www.origo.hu/gazdasag/20190924-indulhat-a-bmw-gyar-epitese-debrecen.html>)

²⁷ A magyar kormány a fém alkatrészek felületkezeléséhez szükséges képességeket biztosítja, továbbá egy Repülőgépipari Akadémia is létesül az új Airbus üzem szakember utánpótlásának biztosítására. Forrás: 444.hu (<https://444.hu/2019/05/28/gyulan-epit-helikopteralkatresz-gyarat-az-airbus-helicopters>)

²⁸ A magyar kormány a fejlett technológiára, a kiemelkedő hozzáadott értékre és a 250 új munkahelyre tekintettel 3,9 milliárd forinttal támogatja a beruházást. Forrás: beol.hu (<https://www.beol.hu/kozelet/helyi-kozelet/ketszazotven-munkahelyet-teremt-a-linamar-bekescsaban-1657033/>)

akik szakképzett munkaerőre támasztanak keresletet. A kiállításon arra is lehetőség nyílt, hogy a hangsúlyok a hiányszakmák felé tolódjanak el.

5.2.1.2. Vállalkozások

A vállalkozások helyzete kapcsán felmerült a két megye országainak együttműködési hiányossága, ami főként a határon túlra terjedő üzleti tevékenységet akadályozó tényezők – azon belül is főleg jog-szabályozási, adózási – fennállásában merül ki. Amennyiben ugyanis egy, például a határ magyar oldalán működő, kisebb méretű és infrastruktúrával rendelkező vállalkozás akár csak próbát szeretne tenni a román piacra lépéssel, például egy vásáron való megjelenés formájában, a felmerülő engedélyezési és adózási teendők ettől elriaszthatják. A CED Közép-Európai Gazdaságfejlesztési Hálózat Nonprofit Kft.-nél a megoldást erre a problémára egy időszakos, komplex engedély kiállításában látják, ami egyfajta „határon túli üzleti engedélyként” segítené a vállalkozókat az exportpiacok feltérképezésében és adott esetben kiaknázásában.

A munkaerőhiány némely esetben azonban pozitívan hat a vállalkozások által nyújtott kínálatra. Gheorghe Seculici, az Arad Megyei Kereskedelmi, Ipar- és Agrárkamara elnöke például egy bútorgyártó cég esetét említette, ahol a vállalkozás a munkakörülmények javítása érdekében nem csak bérfelvezést hajtott végre az utóbbi időben, hanem a munkavállalóknak nyújtandó kényelmi szolgáltatások bővítése érdekében saját infrastruktúráját is kiépített ebben az irányban. Így ma már többek közt saját edzőtermet használhatnak a munkavállalók. A munkaerőhiány más oldalról is érinti a vállalkozásokat, olyan kényszerhelyzetbe hozva őket, amelynek aztán pozitív hozadéka is lehet. Ugyanezen bútorigazgatási vállalkozás azzal szembesült, hogy a házhoz rendelt bútorok kiszállítására szállítói partnere nem tudja bővíteni a kapacitását, ezért a vállalkozás házon belül, a rendelkezésre álló munkaerő átcsoportosításával alapította meg szállítói üzletágát, a munkaerőhiány miatt tehát már saját szervezetben oldják meg a teljes értékesítési folyamatot a gyártástól a vevőhöz történő eljuttatásig. De ezen felül is számos sikertörténet ismert a megyében, már tíz évvel ezelőtt is ismert volt például az elektronikai és optikai iparban az Alcoa Fujikura, a vasúttechnológiával foglalkozó Astra Vagoane Călători vagy a szállítási ágazatban tevékenykedő Berenz Spedition. Nagyobb beruházásokban sem szűkölködött a megye, erre példát jelent a gumi és műanyag alkatrészeket gyártó Thermopol, a mezőgazdasági gépgyártó Maschio-Gasparido, vagy a dekortermékek

gyártásával foglalkozó Abet Laminati, amelyek az utóbbi években jelentős kapacitásbővítő (és munkaerőbővítő) beruházásokat hajtottak végre a megyében.

Békés megyére szintén jellemző a nagy gazdasági erejű vállalkozások jelenléte. A Linamar Hungary mellett (amely 2017-ben 2.505 főt foglalkoztatott és 58,8 milliárd forintos nettó árbevételt ért el) a megye gazdaságát erősíti például a baromfifeldolgozással foglalkozó szarvasi Gallicoop, a Hirschmann Car Communication, amely híradás-technikai berendezések gyártásával foglalkozik, vagy a műanyag csomagolóeszközökkel foglalkozó Mondi békéscsabai egysége.

A két ország vállalkozásai egymással is egyre jobban megtalálják a kapcsolódási pontokat. Több magyar építőipari vállalkozás vesz részt például nagyobb beruházásokban Romániában, a nagyobb volumenű együttműködések azonban a két ország adójogi és engedélyezési rendszerének eltérései – illetve azok felületes ismerete a vállalkozók részéről – nehezítik. A Békés Megyei Kereskedelmi és Iparkamara ebből az okból konferenciáira általában adózási ismeretek kapcsán is szervez előadásokat, illetve maguk is nyújtanak naprakész információkat az új piacra lépő vállalkozásoknak. Ilyen például az a weboldal, ahol egyszeri (kis összegű) regisztrációs díj fejében nyújt folyamatos tájékoztatást a két ország szabályozásáról határ menti együttműködésekhez, vagy a határ túloldalán folytatott gazdasági tevékenységhez. Az építőipari együttműködés mellett előfordult például a határ két oldalán található vállalkozások kooperációja a húsiparban is, amikor kapacitás híján az egyik fél megrendelését a másik kapacitásának igénybevételével teljesítette; ez az alkalmi együttműködés azonban azt mutatja, hogy vannak élő kapcsolatok, amelyeket a megfelelő időben ki is használnak a felek.

A vállalkozások a munkaerőhiány másik megoldásaként a munkaerő importját sem vetik el; az utóbbi időben Arad megyében több vállalkozásnál is megjelentek többek közt Malajziából és Indonéziából érkezett dolgozói kontingensek, akik időszakosan tartózkodnak a megyében, egy-egy nagyobb munkaprojekt munkaerőigényét lefedve. A vállalkozások az ilyesfajta megoldásokkal sikeresen kapcsolódnak be a tágabb környezetük iparába is, jó példaként lehet említeni erre az autóipart, ahol az alkatrészgyártásban van nagy szerepe a megyei vállalkozásoknak, a széles megrendelői kör miatt szinte minden európai autógyárba érkeznek Arad megyében gyártott alkatrészek.

Nagy kihívást jelent ehhez kapcsolódóan a fejlett technológiák jelenléte, azok között is a robotizáció, amelynek szélesebb körű alkalmazása a betanított, szalagmunkák esetében járhat keresletcsökkenéssel. Interjúalanyaink többsége azonban úgy vélte, hogy a kieső munkaerő nagy eséllyel jut (akár ugyanazon szervezeten belül) más munkakörhöz, a robotizáció munkanélküliség-növelő hatásától tehát belátható időtávon belül nem kell tartani.

5.2.1.3. Állam

Az államok közti és államokon felüli kapcsolatoknak a Magyar Kereskedelmi és Iparkamara Magyar-Román Tagozata szerint jót tesznek az Európai Unió finanszírozású pályázatok, mert a forrásbevonás mellett így a két ország szervezetei is intenzívebb kapcsolatba kerülhetnek egymással, ez pedig a későbbi együttműködések kialakítását segíti elő. A Tagozat ehhez hasonlóan tekinti az együttműködési megállapodások (úgynevezett protokollumok) aláírását, amiben azt vállalják, hogy biztosítják a határ két oldalán lévő gazdasági szereplők közti információk áramlását, illetve hogy reklámozzák a vállalkozások által végzett tevékenységeket egymás közt. A 2019-es évben például négy határ menti megye (magyar és román megyék) vezetői közt történt együttműködési megállapodás aláírása, itt a Békés Megyei Kereskedelmi és Iparkamara védnökséget látott el. A megállapodás főbb pontjai a gazdasági együttműködés és az infrastruktúrafejlesztés voltak. Az eseményen a magasabb rangú politikai vezetés is képviseltette magát, az infrastruktúrával kapcsolatban megerősítve a már befejezett (M3-as autópálya), folyamatban lévő (A3-as autópálya kiépítésének folytatása) vagy tervszakaszban tartó beruházások (A5-ös autópálya) folytatását.²⁹ A közúti forgalmi infrastruktúra fejlesztés mellett mindkét országban kiemelt célnak látják a vasúthálózat fejlesztését is.

²⁹ A magyar M5-ös autópálya jelenleg az M43-as autópályával kiegészülve a magyar fővárostól vezet a román határig, Csanádpalotáig. A magyar határtól a romániai A1-es autópálya vezet Aradig (ezzel Arad bekapcsolódott az európai gyorsforgalmiút-hálózatba), az A3-as autópálya útvonala pedig az eredeti tervek szerint Aradtól egészen Bukarestig vezet (Nagyvárad, Zilah, Kolozsvár, Torda, Marosvásárhely, Segesvár, Fogaras, Brassó és Ploiești érintésével), jelenleg az autópálya néhány szakasz áll készen; az A5-ös autópálya a Kárpátokon túli román országrészeket kötné össze az ország keleti határával.

A közösségi (akár kizárólag Európai Unió, akár részben állami) finanszírozású pályázatok kapcsán felmerült továbbá a felek eltérő viszonyulása a pályázatokban foglalt követelményekhez. A közös beruházások megvalósítása mögött ugyanis mindkét ország esetében az állam garantörként áll, a megvalósítási szakaszban tehát forráshiány nem léphet fel, a pályázatok azonban a legtöbb esetben hosszabb fenntartási időszakot írnak elő, amelynek kigazdálkodása viszont a megvalósító intézmények felelőssége. Egy nagyobb költségigényű beruházásnál tehát a megvalósítók csak gondos tervezés mellett, jövőbeni költségvetéseikbe beépítve vállalhatják saját állandó költségeik növelését a beruházások által. E követelmény kapcsán a felek eltérő kockázatvállalási hajlandósága tapasztalható.

A szakképzési rendszerrel kapcsolatos hiányosságokat mind Magyarország, mind Románia esetében többször említették interjúalanyaink. Emellett több ízben is említették, hogy a határhoz közeli földrajzi pozíció, és Romániában a viszonylag nagyszámú és arányú magyar kisebbség jelenléte ellenére a munkavállalás másik fő akadályát a nyelvtudás hiánya jelenti. A szakmai képzések erősítése mellett tehát a nyelvi képzéseknek is nagy szerepe lehet; akár külső, államilag finanszírozott (vagy részfinanszírozott) formában; akár belső, munkahelyi képzések formájában (amelyekhez szintén társulhat állami, pályázati finanszírozás).

Magas továbbá a közfoglalkoztatottak aránya, különösen a fiatal munkavállalók körében. Ennek oka lehet interjúalanyunk szerint, hogy Magyarországra különösen igaz a lakosság alacsony szintű mobilitása, a fiatal, éppen csak munkaképes korú lakosság így inkább a közfoglalkoztatást választja, hogy helyben tudjon maradni, abban reménykedve, hogy idővel piaci álláshoz jut. Emellett általában véve is kevés a munkalehetőség a térségben, a munkaadók mellett a magasabb végzettségű munkavállalók aránya is alacsony. A munkaadók – az előzőekből is kifolyólag – nyitottak lennének a nemzetközi együttműködésre.

Fontos lenne az úthálózat és általában a közlekedés fejlesztése (akár rendszeres, szabadon használható buszjárat indításával), ezen felül a határon túli munkavállalás kapcsán nem megoldott a lakhatás kérdése sem, amely bár a munkavállalóknak csak kisebb részét érinti, esetükben azonban a munkavállalást teljes mértékben ellehetetleníti.

A Békés megyei járásokban – az országos trendhez illeszkedve – érezhetően csökken a munkanélküliek száma és a szabad kapacitású munkaerő, a közvetlenül a határ mentén található járásokban azonban még mindig magasabb a munkanélküliség észlelése, mint a határtól beljebb fekvő területeken. Ez a megállapítás szintén megerősíti, hogy a mesterséges határ miatt marginalizált területek város- és munkaerőpiaci hálózatokba történő visszaintegrálása a határok miatti korlátozások minél nagyobb fokú lebontásával biztosítható, amely a jogi akadályok lebontása (dereguláció) mellett hasonlóképpen jelenti a fizikai akadályok elhárítását, így az úthálózat fejlesztését, rendszeres tömegközlekedési lehetőségek kialakítását és a munkaerő áramlásának összehangolását.

További jelentős akadály a két terület közti fokozottabb munkaerő-áramlásban, hogy a határmenti területek bérszintje mindkét országban elmarad az országos átlagtól. Más oldalról, a mesterséges határok által elválasztott területek olyan módon mégis alkalmazkodnak egymáshoz, hogy hasonló bérszint alakul ki az egymáshoz közel fekvő (de a határ két oldalán található) térségekben, ez a jelenség pedig gyengíti a határon túli munkavállalás anyagi, jövedelmi motivációját.

5.2.2. A szekunder kutatás kapcsolódó eredményei

A demográfiai mutatók (népességváltozás, születéskor várható élettartam) megerősítik azt az általános véleményt, hogy a munkaerő-kapacitások jelentősen csökkentek mindkét vizsgált megyében. Amennyiben ehhez hozzászámítjuk a gazdasági növekedés ütemét, a munkaerőhiány kezelése elsőrendű probléma a két megyében. A munkanélküliség ugyanakkor nem általános, hanem strukturális eltéréseket mutat, igen magas például a nem dolgozó és oktatási, képzési intézménybe nem járó fiatalok aránya, akiknek az elhelyezése, munkába állítása jelentősen csökkenthetné a régiók munkaerő-szükségletét. Az interjúk tapasztalatai alapján ennek felismerése részben megtörtént, a duális szakképzés szerepének erősítése megfelelő irány a fiatalabb rétegek lehetőségeinek bővítésére és a munkakereslet enyhítésére, azonban a megfelelő oktatási minőség és képzések mellett az oktatás humán oldalára is megfelelő figyelmet kell fordítani. Másként fogalmazva, az oktatás kínálati oldala mellett a keresleti oldal igényeire is jobban kell reagálni. A tanulmány külön pontként elemzi az emberi erőforrás nem szűken vett

munkapiaci tényezőit, ezek között az oktatási helyzetet. Azt találtuk, hogy mind Magyarországon, mind Romániában az uniós átlag közelében mozog az iskolarendszerű oktatásból és képzésből korai lemorzsolódók aránya, amely a megfelelő ösztönzőkkel javítható lenne. A munkaerő továbbképzése terén – ami szintén fontos szempontként került elő az interjúalanyokkal folytatott beszélgetésekben – hasonló kép mutatkozik: a felnőttek részvétele az oktatásban mélyen az uniós szint alatt áll, Magyarországon minden huszadik, Romániában minden századik felnőtt vett részt a felmérés egy hónapos időintervallumán belül oktatásban, képzésben. A képzések és továbbképzések népszerűsítése tehát kiemelten fontos, az élethosszig tartó tanulás nem csak a munkáltatói igényeket képes kielégíteni, a sokrétűbb képzettség segíti a munkavállaló hosszabb távú érvényesülését is a munkaerőpiacon.

A vállalkozások komplex támogatása hasonlóképpen fontos szempont, a vonatkozó statisztikák ugyanis azt mutatják, hogy évről évre stagnál a három évnél korábban alapított vállalkozások aránya, ami logikusan azt jelenti, hogy évente ugyanolyan mértékben szűnnek meg több mint három éve alapított vállalkozások a határ menti régióban. Az ipari és szolgáltatási szektorban kevesebb mint minden tízedik vállalkozás éri meg a három lezárt üzleti évet, ami még annak figyelembe vételével is alacsony arány, hogy a vállalkozások nem mindegyike korlátlan időtávra alakul. Ennél is sokat mondóbb a megyékben a vállalkozások megszűnésének aránya, amely szerint körülbelül minden 10-11-edik vállalkozás befejezi a működését az utóbbi hét év során minden évben. A piacszerzésben, megtartásban, a vállalkozási infrastruktúra fejlesztésében az interjúalanyok által képviselt szervezetnek nagy szerepe van, a statisztikák pedig azt mutatják, hogy szükség van a szervezetek aktív tevékenységére, és szükség van a határrégióban a közösségi és állami finanszírozású pályázatokra is, amelyek számos oldalról és aspektusban segíthetik a vállalkozások fejlődését, megmaradását. A vállalkozási tendencia mindemellett igen nagy aktivitást mutatnak mindkét országban: évente a vállalkozások mintegy egyötöde esik át valamilyen változáson (megszűnés, alapítás, átalakulás stb.), a működő vállalkozások száma pedig nagyjából állandó, azaz a vállalkozási kedv töretlen a megyében, a siker kulcsa tehát a vállalkozások megfelelő mentorálása.

Az állam oldaláról pedig mindezen folyamatok támogatása kiemelten fontos, és ez alatt nem csupán a projektek finanszírozása értendő. Csak az országos fejlettségi

pólusokat, gazdasági törésvonalakat tekintve is releváns, hogy a Magyarország szempontjából keleti, periférikus helyzetű megye együttműködjön a Románia szempontjából szintén központiányos nyugati megyével. A magyar és román megyék, régiók vagy más területi egységek együttműködésének alapfeltétele azonban a két állam vezetése közti aktív kapcsolat, a szervezeti hierarchia alacsonyabb fokán álló területi egységek kooperációját segíthetné például egy olyan államközi együttműködés, amelynek dedikált célja a munkaerőpiaci egyensúlytalanságok együttműködéssel való kezelése. Ennek kapcsán mindkét félnek jelentős érdekeltségei vannak; Békés megyében például az egy főre jutó, piaci áron és vásárlóerő-paritáson számolt GDP az EU28 átlagában 2013 óta nem volt képes növekedni, értéke az országos átlagnak majdnem fele, eközben az országos átlag lassan, de évenként emelkedik. Romániában pedig a munkaerőhiány már a növekedést gátolja az interjúalanyok tapasztalatai szerint, ilyen helyzetben pedig a strukturális viszonyok javítása (például a képzési rendszer hatékonyságának növelése, a fiatalok helyben maradásának támogatása) már nem jelenthet teljes körű megoldást a problémára, logikusan merül fel így a munkaerő „külső” forrásból történő pótlása, amelyre a legalkalmasabbak a földrajzilag is közel fekvő területek munkavállalói. A cégek együttműködésében pedig mindkét állam egyformán érdekelt, hiszen az exporttevékenység bővülése, a vállalkozások kapacitásproblémáinak együttműködéssel történő kezelése a nemzeti jövedelmeket növelik. Az állami szabályozás oldaláról további fontos körülmény a munkaerőpiaci szempontból hátrányos helyzetű csoportok hátrányának a foglalkoztatáspolitikai eszközeivel történő csökkentése. A klasszikus értelemben vett csoportok (pályakezdők, idősek, fogyatékkal élők stb.) mellett itt kell gondolni például a nemek közötti foglalkoztatási különbségek felszámolására is, amelyben Magyarországon és Romániában is jelentős fejlesztési potenciál és munkaerőpiaci tartalék rejlik. A vizsgált régió elhelyezkedéséből kifolyólag ilyen csoport a határon túli kisebbségké is, mindkét országban kölcsönösen javítana a munkaerő helyzetén a – magyar és román – nyelvi képzések állami támogatása, avagy célzott állami képzések elindítása. A közmunkaprogramokból az elsődleges munkaerőpiac felé való visszaterelés egy újabb hátrányos helyzetű csoport helyzetén javítana, amelyre a jelenlegi munkaerőpiaci helyzetben minden lehetőség adott.

6. KÖVETKEZTETÉSEK ÉS JAVASLATOK

Következtetéseinket és javaslatainkat az alábbiakban egy hármas logika alapján rendszereztük, amely egyben a kutatás projektjének elnevezését is leképezi. Elsőként a munkaerőpiac kapcsán, a munkaerőpiaci trendekre és szereplőkre bontva közöljük a vegyes kutatási módszertan segítségével kapott eredmények következtetéseit; ezután a határon túli együttműködésre vonatkozó megállapításaink következnek, a tágabb, országos kontextustól a vizsgálat fókuszát képező megyék együttműködéséig; végül a határon túli jelleg és a munkaerőpiaci terület figyelembe vételével a foglalkoztatás fejlesztésére vonatkozó, különböző időtávon megvalósítható fejlesztések kiindulópontjait mutatjuk be.

6.1. Munkaerőpiaci trendek és szereplők

A munkaerőpiaci trendekre és szereplőkre vonatkozó következtetések a tanulmány keretében elvégzett kvantitatív és kvalitatív kutatások eredményeit összegzett formában tárják fel. Az alábbiakban a főbb témákra bontott összegzésekben elsőként a kvantitatív kutatás mennyiségi adatainak vizsgálati eredményeit mutatjuk be, amelyet a kvalitatív kutatás minőségi eredményeivel egészítünk ki.

6.1.1. Demográfiai trend

Békés és Arad megye népességi változásai két jelenségcsoporttal írható le: a népesség mennyiségi csökkenésével és összetételének – szintén kedvezőtlen – változásával.

A többtényezős népességi folyamatok természetes összetevője azt mutatja, hogy a népességváltozás iránya az utóbbi évtized során minden egyes évben negatív volt, az országos szinttől kiindulva a régiós és megyei adatok sem mutattak eltérést. Az Európai

Uniós természetes népességváltozása +0,5 és –0,5 százalék közötti éves ingadozást mutat, ezzel szemben Romániában a természetes változás aránya –2,8 százaléktól –3,1 százalékgig terjedt az utóbbi négy évben. Magyarországon hasonló trend és összefüggés figyelhető meg: az országos értékek –3,2 és –4,0 százalék között ingadoztak az utóbbi négy év során. Az országos és régiós értékeknél is kedvezőtlenebbek Arad megye népességváltozási arányszámai: 2014-ben –4,0 százalékos természetes népességfogyás történt, ami 2015-re –4,7 százalékra csökkent, majd átmeneti emelkedést követően 2016-ban –3,9 százalékra javult, 2017-ben azonban elérte a –5,0 százalékot. A felsőbb területi szintek és Arad megye viszonyához hasonlóan Békés megyében is az országos és régiós értékeknél kedvezőtlenebb arányváltozás tapasztalható: a megyében az utóbbi négy év során egyetlen alkalommal sem volt alacsonyabb a természetes fogyás egyenlege –7,2 százaléknál, 2017-ben elérte a –8,2 százalékot. A népesség mennyiségi csökkenésével leírható természetes változás mellett a mesterséges változás is negatív egyenlegű: a bevándorlási célországok között Magyarország és Románia nem szerepe (így Békés és Arad megye sem), a kivándorlás tekintve a legutóbbi feldolgozott, 2017-es évben Romániát 242 ezer fő hagyta el, Magyarországot 39 ezer. A természetes és mesterséges népességi folyamatok egyenlegeként a népesség teljes éves változása Magyarországon az utóbbi négy év során –2,0 és –3,4 százalék közötti, Romániában viszont ennél jelentékenyebb, éves szinten –3,9 és –5,9 százalék. A népességszám területi szintenként fokozottabban csökkenő pályát ír le; bár Arad népessége 2015-ig együtt mozgott a román országos és régiós adatokkal, egy 2016-ig tartó enyhébb emelkedést követően 2017-re –6 százalék alá zuhant. Békés megye ezzel szemben mindvégig –11 százaléknál jelentősebb népességcsökkenést szenvedett el, ami a legutóbbi, 2017-es adatok szerint –13,0 százalékos éves szinten áll.

A népesség változásának másik jellemző folyamata a népesség összetételének gazdasági szempontból kedvezőtlen változása. A korstruktúra vizsgálat alapján a medián életkor az Európai Unióban monoton növekszik, Magyarországon és Romániában kevéssel az uniós átlag alatti (42,6 és 42,1 év). A megyei lakosság korösszetételével párhuzamosan a munkaképes korúak abszolút száma és aránya folyamatosan csökken mindkét megyében. Békés népessége 2014-2018 között 17 ezer fővel csökkent, ebből munkaképes korú volt 14 ezer fő; Aradon a 8,6 ezer fős csökkenésből 7,4 ezer fő, a teljes csökkenés 82 és 86 százaléka a munkaképes korúak közül került ki. A kedvezőtlen népességi viszonyok okaihoz hozzátartozik a munkaerőpiaci szempontból hátrányos helyzetű csoportok helyzete

is. Vizsgálatunk kimutatta, hogy a fiatal, pályakezdő korúak foglalkoztatási szintje messze elmarad az uniós és kelet-közép-európai értékektől, 2018-ban a 15-29 éveseknek csak 43 százaléka dolgozott Romániában, 47 százaléka Magyarországon.

Az idős munkanélkülisége azonban a két országban kevésbé jelent problémát, mint az Európai Unió egészében; az 55 év felettieknek csak kevesebb, mint 3 százaléka volt munkanélküli 2018-ban. Az Arad megyében élő roma kisebbség foglalkoztatási különbsége az alacsonyabb státuszú, mezőgazdasági és szakképzetlen munkakörök esetében kiemelkedően nagy arányú a többségi társadalomhoz képest (a mezőgazdaságban a foglalkoztatási arányok 25 és 35 százalék, a szakképzetlen munkások esetében 9 és 29 százalék). Magyarországon a nemzetiség szerinti munkanélküliségi adatok hasonló állapotot mutatnak. Számottevő eltérés van a többségi társadalom és a roma kisebbség munkanélküliségi viszonyai közt az aktuális munkanélküliség (7,4 és 29,9 százalék), a munkanélküliséggel soha nem érintettek (55,6 és 15,6 százalék), a munkaerőpiacon soha meg nem jelentek (6,8 és 13,0 százalék) és a munkanélküliségi ráta (7,0 és 33,6 százalék) tekintetében is.

Interjúalanyainak percepciói az előbbieken leírt folyamatok legnagyobb részével – amelyekre interjúinkban kitértünk – egyezők voltak. A népesség mennyiségi csökkenésének európai szinten tapasztalható jelenségével szemben markánsabban rámutattak a vizsgált megyék másik fő demográfiai trendjére, a népességi összetétel kedvezőtlen változásának okára. A nagyfokú kivándorlás ugyanis az aktív, munkaképes korú, szakképzettséggel rendelkező rétegeket érinti, akik – főleg nyugati országokba történő – átmeneti vagy tartós külföldi munkavállalása az utóbbi évek során drasztikusan lecsökkentette a helyben elérhető szakképzett munkaerő mennyiségét. A határ menti vállalkozások ennek hatására egyre nagyobb fokú emberierőforrás-problémákkal néznek szembe, ami egyes esetekben már a gazdasági növekedés legnagyobb akadályát is jelenti.

6.1.2. Nemzetgazdasági összteljesítmény és szektoriális viszonyok

Gazdasági teljesítmény szempontjából Magyarország és Románia az Európai Unió kevésbé versenyképes országai közé tartoznak, habár az EU 28 államának átlagához képest jelentős lemaradásban vannak egyes nyugat-európai országok is (például Olaszország és

Portugália). Az országok közötti árszínvonal-különbségek kiküszöbölésével kiszámított egy főre jutó termelés az országok viszonylatában Magyarországon magasabb (2017-ben 68 pont az EU28 100 pontos átlagához képest), mint Romániában (63 pont), habár a két ország teljesítménye egymáshoz konvergál – Romániában ezen felül meredekebb emelkedés volt tapasztalható az utóbbi 3-4 évben, mint Magyarországon. A vizsgált régiók és a megyék azonban tekintetében azonban Nyugat-Románia nagyobb gazdasági erejű régiója Romániának, illetve Arad nagyobb gazdasági erejű régiója Nyugat-Romániának, mint Dél-Alföld Magyarországnak, és Békés megye a dél-alföldi régiónak. Gazdasági szempontból tehát Békés inkább áll perifériális helyzetben Magyarországon, mint Arad megye Romániában, a két terület közül pedig az egy főre jutó, összehasonlítható teljesítmény tekintetében is Arad megye áll kedvezőbben. A minden területi szinten rendelkezésre álló, 2016-os adatok szerint Nyugat-Románia teljesítménye az országos teljesítménnyel megegyezik (63 pont), Arad megye viszont ebben az évben kevéssel, de jobban teljesített (64 pont) mindkét felsőbb területi szintnél. Békés megye ezzel szemben jelentősen elmarad az országos (68 pont) és régiós (49 pont) teljesítménytől, 2016-ban 40 pontot ért el.

Az egyes gazdasági szektorok helyzetét vizsgálva az első, mezőgazdasági szektorban foglalkoztatottak aránya Magyarországon alacsony szintű (5,08 százalék), Romániában habár ettől jelentősen magasabb (23,12 százalék), de öt év alatt egyharmadával csökkent a szektorban dolgozók aránya. A dél-alföldi és nyugat-romániai régiókban eltérő szerepet játszik a mezőgazdaság, mint országosan. Nyugat-Romániában a foglalkoztatottak aránya az országos átlagnak mintegy egyharmada (7,05 százalék), Dél-Alföldön viszont több mint duplája az országos arálynak (10,27 százalék). Nyugat-Románia a vizsgálat alapján a második, ipari szektorban mutat kiemelkedő arányt; az országos (23,05 százalék) aránnyal szemben ugyanis 2018-ban a dolgozók 43,17 százaléka az ipari szektorban volt foglalkoztatva. Dél-Alföldön az ipar súlya az országos átlagtól a legutóbbi évben kevéssé elmarad (24,55 százalék, szemben az országos 25,30 százalékkal). A harmadik, szolgáltatási szektor részesedése a foglalkoztatottakból mindkét régióban alacsonyabb az országos szintnél; 2018-ban Romániában az eltérés 3,75 százalékpont az országos átlag javára, Magyarország ugyanitt 4,89 százalékpont a differencia, a két régió között pedig Dél-Alföldön 13,07 százalékponttal magasabb a szektorban foglalkoztatottak aránya. A negyedik, kutatás-fejlesztés-innováció szektor terén szintén mindkét régió lemaradásban

van az országos átlaghoz képest; 2016-ban az eltérés Románia és Nyugat-Románia esetében kisebb (0,03 százalék), mint Magyarország és Dél-Alföld relációjában (0,26 százalék). A két régió közül Dél-Alföldön magasabb a szektorban foglalkoztatottak aránya (a különbség 0,19 százalék). Európai Unió összehasonlításban mindkét ország és régió foglalkoztatási szerkezete eltérő az átlagtól eltérő, előnyben vannak az első és második szektorok, míg lemaradásban a harmadik és negyedik szektorok foglalkoztatási aránya tekintetében, illetve a negyedik szektorra fordított kiadások terén is.

Interjúink során a gazdasági teljesítmény önmagában nem került szóba, a foglalkoztatási és általában vett munkaerő-viszonyok leírása azonban azt mutatta, hogy a gazdasági teljesítménnyel mindkét ország kapcsán alapvetően elégedett voltak. A növekedés kulcsát a munkaerő-kínálat növelésében, illetve a kereslettel való összehangolásában látták többen is, ennek kapcsán pedig ismét felmerült a két megye szorosabb együttműködésének lehetősége, amely összességében a gazdasági teljesítményre lenne pozitív hatással a munkaerő deficitjének csökkentése révén. Ugyanakkor az a következtetés is levonható, hogy a munkaerő kapcsán legtöbbször a mezőgazdasági és az ipari ágazatokra asszociáltak, e szektorok súlya tehát valóban nagyobb a régióban és a megyében is.

6.1.3. Munkanélküliség

A munkanélküliség kapcsán európai, országos és alacsonyabb szinten is rekordalacsony arányok tapasztalhatók. Vizsgálatunkban ezért nem a már általánosnak vélt alacsony munkanélküliségi trendekre mutattunk rá, hanem a munkanélküliség struktúráját és területi különbségeit vizsgáltuk. Előbbi kapcsán megállapítottuk, hogy a munkanélküliségi ráta szórása – azaz a munkanélküliség átlagos eltérése mértéke – a régiós szintet tekintve Magyarországon és Romániában is alacsonyabb, mint megyei szinten. Vagyis az egyes régiók közt a megyéknél kisebb különbségek érzékelhetők a munkanélküliség területén. Magyarországon a munkanélküliség régiós szórása 2017-ben 45,5 százalék, míg Romániában 33,7 százalék volt, a régiók tehát Romániában kiegyenlítettebbek e tekintetben. Megyei szinten Magyarországon 50,6 százalék (ez mintegy 5 százalékos különbözetet jelent a régiókhoz képest), Romániában viszont már

76,3 százalék a megyei szint esetében mért szórás, azaz több mint kétszeres a régiókhoz képest. Megyei szempontból tehát Magyarországon arányosabbak a munkanélküliségi viszonyok.

A struktúra ugyanakkor életkori szinten is értelmezhető, ennek kapcsán az ifjúsági munkanélküliséget vizsgáltuk. Eredményeink alapján az Európai Unióban csökkenő tendenciát mutat a 15-24 évesek munkanélkülisége, jelenleg 10,5 százalék azok aránya, akik ténylegesen munkát vállalnának, de jelenleg munkanélküliként vannak számon tartva. Ugyanez az arány a 25-34 évesek körében – magasabb szintről indulva, szintén csökkenő pályán – jelenleg 17,2 százalék. Magyarországon a 15-24 évesek munkanélküliségének aránya nagymértékben csökkent az utóbbi évek során, a 15 százalék fölött is regisztrált érték jelenleg 10,7 százalékpont, a 25-34 évesek körében 18,1 százalékpont. Romániában a 15-24 éves lakosság 14,5 százaléka nem dolgozik, illetve nem vesz részt oktatásban, képzésben, arányuk kisebb ingadozás után 2018-ban csökkent 15 százalék alá. A 25-34 éves korcsoport magasabb munkanélküliségi aránya Románia esetében is igaz, arányuk 2018-ban 20,9 százalék volt. A vizsgált megyék régióiban változatos ifjúsági munkanélküliségi arányok tapasztalhatók. Dél-Alföldön a 15-24 éves munkanélküliek aránya mindegyik vizsgálati kategória értékénél alacsonyabb, erőteljesebb (15 százalékhoz közelítő) ingadozást követően jelenleg csupán 8,1 százalék; a 25-34 évesek körében arányuk az országos rátát hosszabb ideig enyhén meghaladta, értéke jelenleg kevéssel előnyösebb, 17,0 százalékpont. Nyugat-Romániában a 15-24 évesek munkanélküliségi rátája erősebb hullámzást mutatott az utóbbi években, jelenleg emelkedő fázisban van, értéke 10 év alatt a második legmagasabb mért, 14,2 százalék. A 25-34 évesek körében szintén magas a munkanélküliség, a 2012-ben tapasztalt 20 százalék körüli érték 2017-ben érte el csúcspontját 27,6 százalékkal, értéke jelenleg 26,4 százalék.

A munkanélküliség területi eltérései kapcsán Magyarországon általánosan alacsonyabb munkanélküliségi értékek tapasztalhatók, mint Romániában (2018-ban 3,7 és 4,2 százalék), ezek az értékek azonban mind az uniós átlagnál (6,8 százalék), mind a tagállamok többségénél kedvezőbbek. A régiók viszonylatában Dél-Alföldön a legutóbbi mérések 3,3 százalékos munkanélküliséget mutatnak, amellyel – a fővároson kívül – harmadik helyen áll Magyarország régiói közt, megelőzve a nyugati végen elhelyezkedő Dél-Dunántúlt (5,6 százalék). Nyugat-Románia Romániában közepes értékekkel

rendelkezik régiós összehasonlításban, az észak-keleti régió 2,4 százalékos és a dél-nyugati régió 6,4 százalékos értéke között, a régiók rangsorában szintén a harmadik helyen áll 3,6 százalékos munkanélküliségi rátájával. A kedvező munkanélküliségi értékek ellenére az összes munkanélküli 40-50 százaléka hosszabb távon sem tudott elhelyezkedni az utóbbi évek során, a 12 hónapnál tovább tartó munkanélküliség rátája a jelenlegi, általánosan magas foglalkoztatási és alacsony munkanélküliségi arányok mellett sem csökkent. Az utóbbi hat évben egy nagyjából 10 százalékpontos sávon belül mozgott az uniós arány (40-50 százalék) és a vizsgált országok rátája (38-48 százalék) is, a megyék eredményei ennél nagyobb eltéréseket mutatnak (36-61 százalék). Utóbbiak közül jelenleg Dél-Alföld eredményei a leginkább kedvezőek, itt a munkanélkülieknek csak mintegy egyharmada (36,3 százalék) tartozik hosszabb távú munkanélküliek közé.

Interjúalanyaink a fentiekben részletezett folyamatokat megerősítették, az általánosan tapasztalható kiemelkedő munkaerő-kereslet okán a munkanélküliség jelenleg nem jelent problémát a megyékben. Az országok közötti csekély munkanélküliségiszint-eltérések nem érzékelhetők, a fiatalabbak foglalkoztatása azonban valóban problémát jelent, amelynek legfőbb oka a szakképzettség hiánya.

6.1.4. Jövedelem és kereset

A jövedelem és a kereset vizsgálatokor általánosan azt tapasztaltuk, hogy az utóbbi évek során jelentősen nőtt a bérszint mindkét országban, ezt már a minimálbér-szintek növekedése és a létminimumszintek összevetése is bizonyítja. Magyarországon 2008-ban a minimálbér összege még egy négyfős családra számított megélhetési minimumérték 33,17 százalékát tette ki, két kereső esetén tehát a létminimum 66,34 százaléka érkezett munkajövedelemből (ide tehát nem számítva az egyéb bevételeket és juttatásokat). 2013-ra ez az arány már 38,62 százalék volt (2 főre 75,24), 2018-ra pedig személyenként elérte az 50,2 százalékot, ez tehát azt jelenti, hogy két keresős, két gyermekes családmódel esetén a létminimum fenntartásához szükséges kiadásokat fedezik az elsődleges bevételek, a munkából származó jövedelmek. Romániában az egyéni kiadási, illetve a bruttó minimálbér éves összegét tartalmazó bevételi oldalak elemzése 2008-2015 között szintén azt mutatja, hogy a különbség 2013-ig negatív volt, vagyis az egyéni, egy keresőre

kalkulált számítások szerint az elsődleges munkajövedelmek nem fedezték az egyéni létfenntartáshoz szükséges (nem kizárólag élelmiszer-) kiadásokat, 2014-től azonban az egyenleg pozitív irányba fordult. A megélhetéshez minimálisan szükséges jövedelemszint, vagyis a szegénységi küszöb alattiak az Európai Unió országaiban átlagosan a lakosság 16,9 százalékát teszik ki. Magyarországon a lakosoknak kisebb része tartozik ebbe a körbe, mintegy 12,8 százalék alkotja a szegénységi küszöbérték alatti arányt, ezzel az uniós átlagnál kedvezőbb értékkel rendelkezik. Romániában a lakosság 23,5 százaléka érintett a szegénység kockázatával, ezzel az értékkel pedig mintegy másfélszeresét képviseli az uniós átlagnak. A szegénységi kockázattal érintett lakoságarány az utóbbi öt év során enyhe csökkenést mutat mind Magyarországon, mind Romániában. A vizsgált régiókban ugyanez az arány egy adott sávon belül hullámszerűen változik, értéke Dél-Alföldön 16,0-17,9 százalék között mozgott, Nyugat-Romániában ennél jelentősebben, 14,9 és 27,5 százalék között. Kijelenthető az is a vizsgálat alapján, hogy Dél-Alföld Magyarországhoz képest a szegénység kapcsán is kedvezőtlenebb helyzetben van, mint Nyugat-Románia Romániához képest, a két ország és a két régió összehasonlításában azonban mindkét esetben a magyar érték kedvezőbb.

A jövedelmek és keresetek szintjét interjúalanyainkkal folytatott beszélgetéseink során csak érintőlegesen tárgyaltuk. Ez alapján az a következtetés vonható le, hogy a helyi tapasztalattal rendelkezők szerint a munkavállalásnak – és a munkanélküliségnek – jelenleg nem a bérszint az elsődleges alakító tényezője. Ezt bizonyítja a kiemelkedően alacsony munkanélküliségi és magas foglalkoztatottsági szint is.

6.1.5. Üzleti architektúra

Az üzleti vállalkozások helyzetét a – régióban és a megyékben egyaránt legnagyobb részesedésű – ipari szektorban, illetve világviszonylatban a legdinamikusabban fejlődő szolgáltatási szektorban összevontan vizsgáltuk. Ez alapján a működő, tevékenységet végző vállalkozások száma Magyarországon és Romániában közel azonos. Abszolút értékben Romániában, népességarányosan Magyarországon van több vállalkozás, 2012 és 2016 között a különbség mintegy 120-140 ezer. Dél-Alföldön és Nyugat-Romániában ekkor egyaránt 67-70 ezer aktív vállalkozás működött, 2016-ban azonban megugrott a

romániai vállalkozások száma, ekkortól az eltérés körülbelül 3 ezer vállalkozás. A megyei szintet vizsgálva arányaiban Arad megyében több vállalkozás működik a régiós összlétszámhoz viszonyítva, mint Békésben a dél-alföldi értékhez mérve. 2016-ban itt is megszorodott a működő vállalkozások száma, Arad megyében ekkortól 19,5 ezer vállalkozás működik aktívan. Magyarországon 2012-ben még 6,72 százalékkal zsugorodott a vállalkozások összállománya, ugyanebben az évben Romániában 7,72 százalékos növekedés volt tapasztalható. A két ország trendje az ez utáni években jelentősen közeledett egymáshoz (2015-ben például Magyarországon már nagyobb volt a növekedés a magyar, mint a román vállalkozások arányában), 2016-ra 1,58-3,79 a két ország vállalkozásállományának növekménye.

A három évnél régebbi alapítású vállalkozások aránya országos és régiós szinten azonos arányt mutat: 2012-ben körülbelül 4,5-6,5 százalékos sávon belül volt azon vállalkozások aránya, amelyek régebbi alapításúak voltak. A vállalkozások összesített számának 2012-es csökkenésével szemben e vállalkozások aránya 2012 után sem mutat számottevő csökkenést, a legalacsonyabb arány 2015-ben Magyarországon volt, amikor a vállalkozásoknak csak 4,55 százaléka volt ennél korábbi. Békés és Arad megye a felsőbb dimenziókkal legnagyobb részben együtt mozog, Aradon 2012-ről 2013-ra kisebb csökkenés mutatkozott, 2016-ban pedig megugrott a 2013-nál korábban alapított vállalkozások aránya, eközben Békésben folyamatos, de lassú ütemű növekedés látható, ami azt mutatja, hogy egyre több vállalkozás éri meg a három lezárt üzleti évet. Nincs számottevő különbség a két ország vállalkozási tendenciái között, a vonatkozó statisztika alapján mindkét országban hasonló nehézségű a piacra lépés, ez pedig azt mutatja, hogy a vállalkozások (és a vállalkozók) hasonló körülményekkel szembesülnek a magyar és a román piacokon is. Ez pedig a két országban működő vállalatok léte mellett szóló érv.

Interjúalanyaink a megyei vállalkozások kapcsán több lényeges trendről is beszámoltak. Ezek között szerepel a vállalkozások egyre nagyobb mértékű és sokrétű együttműködése, amelyre a tanulmányban több példát is hoztunk az építőipar és a húsipar területéről. Egy másik lényeges tendencia a munkakörülmények javulása a megyei vállalkozások körében, amellyel a munkáltatók – az egyre növekvő munkaerőhiány tudatában – munkaerő-megtartó képességüket igyekeznek növelni.

6.1.6. Emberi erőforrás

A munkaerőpiac legfontosabb tényezője, az emberi erőforrás további, nem kizárólag mint munkaerő értelemben vett vizsgálata számos adalékkal szolgált a vizsgált munkaerőpiacok értelmezéséhez. A számítógépet soha nem használt munkaképes korúak például arra mutat rá, hogy a munkakereséshez, munkába álláshoz szükséges alapvető digitális írástudási készségek milyen mértékben hiányoznak a munkaerőpiac szereplőiből. A társadalom e rétege napjainkban nagymértékben el van zárva napjainkban az információk jelentős részétől, köztük a munkaerőpiacra vonatkozó alapvető, az interneten megjelenő ismeretektől is (például, hogy hol és milyen munkalehetőségek vannak a közvetlen környezetükben, avagy hogy milyen juttatásokra és képzésekre jogosultak annak érdekében, hogy munkakörülményeiken javíthassanak). Magyarországon és Romániában a társadalom e rétegének arányai meredeken csökkentek az utóbbi évek során, ami kedvező tendencia, ám még a legutolsó felmérések szerint is jelentősen magasabb arányt tapasztalhatunk. Romániában 2010-ben még a lakosság többsége (51 százalék) tartozott ebbe a körbe, Magyarországon közel egyharmada (30 százalék), a magasabb értékekhez meredekebb csökkenés is társult, így ma Romániában a számítógépet egyáltalán nem használók aránya 21 százalékponttal, 30 százalékra csökkent, míg Magyarországon 20 százalékra. A régiók és az országok egymáshoz vetített helyzetét tekintve Dél-Alföldön a digitális írástudatlanok aránya minden vizsgált évben meghaladta az országos átlagot (értéke jelenleg 26 százalék), elmarad azonban Románia átlagos értékétől. Nyugat-Románia aránya az országos átlagnál minden évben kedvezőbb volt, 2014-re Dél-Alföld átlagát is meghaladta, jelenleg a vizsgált dimenziók közül a legkedvezőbb értékkel rendelkezik (22 százalék).

Az életkörülmények egy másik aspektusát mutatta meg az egy főre jutó szobák számának mutatója. Magyarországon és Romániában is a lakosságra jellemzően személyenként egy-másfél szoba jut, vagyis a leggyakrabban előforduló modell szerint az egyedülállók egyszobás lakásokban laknak, a házaspárok kétszobásban, a gyermekkel rendelkezőknél gyermekenként egy darabbal nő a szobák száma. Az egy főre jutó szobaszám Magyarországon 2017-ről 2018-ra jelentősen megnőtt, értéke jelenleg 1,5, Dél-Alföldön pedig ennél enyhén kedvezőbb a lakhatási helyzet, az egy főre jutó mutató értéke 1,6 darab. Romániában 2009-ben még nem jutott egy teljes szoba egy főre (0,9 db/fő),

mára az egy főre jutó szobák száma átlagosan éppen meghaladja az egyet (1,1 db/fő), Nyugat-Romániában az átlagos érték az országossal azonos.

A lakhatás megfelelőségéhez integránsan hozzátartoznak a lakókörnyezet különböző jellemzői. Ezek között kiemelt helyen szerepel a lakóhely biztonsága, amely az elkövetett bűnesetek száma segítségével értékelhető és hasonlítható össze. Az ide vonatkozó eredmények szerint Romániában mintegy háromszor annyi a szándékos emberölések száma, mint Magyarországon. A rablások száma viszont Magyarországon magasabb, a felmérés évében mintegy 36,7 százalékkal több rablás történt Magyarországon, mint Romániában. A betörések és a gépkocsi lopások száma szintén Magyarországon magasabb; előbbi 39,9 százalékkal haladja meg Románia értékét, utóbbi esetben viszont mintegy három és félszer annyi bűnesetet regisztrált a rendőri szerv, mint Romániában.

Régiós szinten Nyugat-Romániában történt több szándékos emberölés (27, szemben 17-tel), körülbelül ugyanannyi rablás volt (224 és 236), a betörések száma Dél-Alföldön kevéssel meghaladja a Nyugat-Romániában történt betöréseket, a gépkocsi lopások tekintetében viszont szintén nagyobb az eltérés. Dél-Alföldön a vizsgált évben 610 esetet regisztráltak, míg Nyugat-Romániában csak 355-öt. A rendőrség által nyilvántartott bűncselekmények száma szerint tehát az erőszakos bűncselekmények súlyosabb esetei, a személy elleni bűncselekmények száma Romániában és Nyugat-Romániában is magasabb, mint Magyarországon és Dél-Alföldön. A vagyon elleni cselekmények száma azonban Magyarországon és Dél-Alföldön jelentősebb eltérést mutat, mint a két ország eseteinek száma a személy elleni cselekmények esetében.

Az iskolarendszerű oktatásból és képzésből kilépő szakképzett munkaerő aránya mindkét országban és régióban azonos, a korai iskolaelhagyás csak körülbelül minden tizedik 18-24 év közötti fiatalra érint, a lemorzsolódási ráta az utóbbi négy évet tekintve stabilizálódni látszik. Az élethosszig tartó tanulás terén Magyarország és Románia értékei is jelentősen elmaradnak az Európai Unió átlagától. Míg az EU-ban minden tizedik 26-64 éves kor közötti vesz részt oktatásban más képzési formában, Magyarországon eközben a legújabb felmérés szerint 6,0, Romániában pedig mindössze 0,9 százalékuk érintett az élethosszig tartó tanulásban, illetve arányuk mindkét országban csökkenő tendenciát mutat.

Az egészségben töltött évek száma végül a munkaerő munkában töltött éveinek számát mutatta meg. Az Európai Unió országaiban 2010 és 2014 közötti kisebb visszaesést követően növekszik az egészségben töltött évek száma. Jelenleg egy átlagos ember 63,8 évet él egészségben. Az egészséges életévek számának növelése az európai egészségügyi politika egyik fő célja. A mutató javulása nemcsak javítaná az egyének helyzetét, hanem alacsonyabb szintű állami egészségügyi kiadásokat eredményezne. Ha az egészséges életévek gyorsabban növekednek, mint a várható élettartam, az azt jelenti, hogy az emberek több évet élnek jobb egészségben.

Magyarország és Románia jelentősen elmarad az európai átlagtól, a két országban azonban jelentős javulás következett be 2010 óta, amikor még átlagosan mintegy 57,5 évet töltöttek egészségben az egyének. 2017-re Magyarország értéke 60,2 év, Romániáé pedig 58,8 év lett, a differencia tehát egymáshoz képest kisebb, mint az európai uniós tagállamokhoz mérve.

6.2. Határon átnyúló együttműködés értékelése

A munkaerőpiaci vizsgálat egyik alapját és specifikumát a határon átnyúló jelleg adja, ezért az alábbiakban a munkaerőpiaci vizsgálat fókuszált eredményeinek közlése mellett külön is kitérünk a határon átnyúló együttműködésre. Ennek keretén belül elsőként értékeljük a magyar-román határtérség együttműködését, mint a vizsgálat tágabb kontextusát, a megyei vagy régiós együttműködések ugyanis minden esetben az országok politikai, közigazgatási rendszerébe és gazdasági környezetébe illeszkednek. Ezt követően Arad és Békés megye együttműködésével kapcsolatban megfogalmazzuk következtetéseinket, különös tekintettel a jelen tanulmány alapját jelentő projektekre.

6.2.1. A magyar-román határtérség lehetőségei

Magyarország és Románia határon túli kapcsolatai közt kiemelt helyet foglal el a magyar-román együttműködés. Románia szempontjából Magyarország az Európai Unió tagállamai közti elsődleges tranzitország, a nyugat-európai országok felé vezető közút,

vasút és légiútvonalak keresztezője. A geopolitikai pozíción kívül gazdaságföldrajzi pozíciója is ideális, ugyanis Románia kevésbé fejlett nyugati régióját és megyéit határolja, ahol az utóbbi idők során különösen intenzív munkaerőhiánnyal néznek szembe a vállalkozók. Magyarország szempontjából a Romániával való fejlett gazdasági kapcsolat szintén stratégiai jelentőségű. Mindkét ország szempontjából igaz az a – tanulmányban több alkalommal is hangsúlyozott – állítás, hogy a mesterséges határok két ország politikai, és nem gazdasági elválasztottságát jelentik. A két ország jelenleg is aktív gazdasági kapcsolatokat tart fenn egymással, a gazdasági szereplők a határ mindkét oldalán profitálnak az együttműködésből, a vállalkozói szféra az általa előállított termékeinek és szolgáltatásainak szerez ezáltal olyan piacot, amire a földrajzi, gazdasági, kulturális közelség okán szinte hazai piacaként, annak meghosszabbításaként tekinthet. A munkavállalók pedig saját anyagi, hivatásbeli érvényesülésüket segítik azzal, ha munkaerőként lehetőségeiket nem korlátozzák az országhatárokon belülre.

A mesterséges határok okozta elválasztottság szintén mesterséges felszámolása a jelenlegi problémák súlyából és jellegéből kiindulva azonban komplex megoldásokat kíván. A megyei szintű együttműködések a legtöbb esetben projektfókuszúak, egy jól körülhatárolható cél érdekében alakítanak ki a felek újabb és újabb kapcsolódásokat. Ezeket az alkalmi kooperációkat azonban egy felsőbb szintű egységnek kell kontextusba helyeznie, minden szubnacionális együttműködésnek az államok közti partnerségen kell alapulnia. A tanulmány több ponton is, számos gazdasági, társadalmi mutató elemző vizsgálatával és a területen dolgozó, tapasztalattal rendelkező szakember megkérdezésével arra jutott, hogy az együttműködés fokozása a jelenlegi gazdasági trendek ismeretében elkerülhetetlen. A jelenlegi integrációs szinten (az Európai Unió) belül intenzívebb együttműködésre van szükség az államok között, ezt pedig az egység állami szinten történő hitelesítése garantálná; egy olyan jogi dokumentum, amely könnyebbé és hatékonyabbá tenné a felek közti kapcsolatok hosszabb távú kialakítását. Egy hasonló egyezményes deklaráció Arad és Békés megye együttműködésében is minőségi szintlépést jelentene, hasonlóképpen a teljes határtérség, és általában véve a két ország gazdasága is jelentősen profitálna belőle.

6.2.2. Arad és Békés megye jelenlegi együttműködése

Az Interreg V-A Románia-Magyarország Program keretében a két ország és alsóbb szintű közigazgatási egységeinek, illetve szervezeteinek együttműködése hosszabb múltra tekint vissza. A ROHU-406 kódú, „Hatékony határ menti együttműködés a foglalkoztatottsági növekedés fejlesztéséért Arad és Békés megyében” című projekt a 3. prioritási tengelyhez kapcsolódik, ilyen módon a foglalkoztatás fejlesztését és a határon átnyúló munkaerő-mobilitást támogatja. Két olyan mutató javítását tűzte ki tehát célul a projekt, amelyek kapcsán vizsgálatunk egyértelműen kimutatta a fejlesztés igényét, illetve olyan gazdasági trendet vázolt fel, amely együttműködés nélkül jelentős hátrányt okozhat mindkét megyének.

A beruházási területek adatbázisba gyűjtése a foglalkoztatás fejlesztéséhez és a munkaerő mobilitásának fokozásához olyan módon járul hozzá, hogy feltérképezi, és összehasonlítható formában közzéteszi azokat az ingatlanokat, amelyek üzleti tevékenység végzésére alkalmasak, és amelyek közt ilyen módon a vállalkozások megtalálhatják a saját tevékenységük megkezdésére vagy bővítésére szolgáló telephelyet. A foglalkoztatás fejlesztése itt tehát kapacitásbővítéssel valósul meg, a bővítés pedig a munkaerő foglalkoztatásának hosszú távú ígérését jelenti, a foglalkoztatási igény ugyanis mindaddig fenn fog állni, amíg a vállalkozás nyereséges és telephelyét fenn tudja tartani. A munkaerő mobilitása pedig ehhez kapcsolódóan értelemszerűen növekszik, a határ másik oldalára áthelyezett vagy ott bővített gazdasági tevékenység a munkavállalónak lehetőséget ad a határ másik oldalán történő munkavállalásra, ami hosszabb távon további pozitív tovagyrűző hatásokkal is járhat (például lakóingatlan-vásárlás). A projekt által megvalósuló szakmai rendezvények pedig fontos összekötő szerepet játszanak a két ország munkaerőpiacai között, ahol a szereplők egymással való kommunikációja új üzleti kapcsolatok megalapozását teszi lehetővé, amely így szintén hosszabb időtávon és további hatásmechanizmusok mentén támogatja a projekt célkitűzéseit.

6.3. Foglalkoztatás fejlesztetősége és fejlesztése

A projekt által kitűzött célok mellett, azokat továbbgondolva az alábbiakban röviden összegezzük az empirikus kutatás jövőorientált eredményeit, azokat a megállapításokat, amelyek a különböző időtávú fejlesztésekre vonatkoznak. A megállapítások egyik forrása

azok a számszerű adatokból levonható tartalmi következtetések, amelyeket a dolgozat szekunder adatgyűjtése és elemzése során a kvantitatív vizsgálat keretében végeztünk el; másik forrását pedig a primer adatgyűjtés keretében megszerzett gyakorlati tapasztalatok és az interjúalanyok közvetlen ajánlásai képezik.

6.3.1. Rövid távú fejlesztési prioritások

A rövid távú (egy éven belüli) célkitűzések közt szerepel elsősorban a két ország közötti kapcsolatok szorosabbra fűzése, a projektszintű együttműködések jogi megalapozása egy kétoldalú gazdaságfejlesztési megállapodás keretében. A munkaerőhiány, vagy a vállalkozások kapacitáshiánya mind olyan tényezők, amelyek lokálisan és időlegesen, átmeneti jelleggel nem kezelhetők hatékonyan, ezért olyan szilárd alapra van szükség, amely mentén az együttműködések rendszeressége és hatásossága növekedhet. Az állami szintű kapcsolatok deklarálását egyben megelőzheti egy, a két ország közötti tervező tevékenység, amely a fejlesztések irányvonalait is képes lenne összehangolni. Ettől függetlenül azonban már jelenleg is láthatók olyan fejlesztési prioritási igények, amelyek viszonylag kevés ráfordítással jelentős előrehaladást jelentenének a két ország együttműködésében

Ilyen például a határátkelők kérdése, ahol az újabb átkelők átadása és kapacitásuk bővítése reálisan nem valósítható meg éven belüli tervezéssel, de nyitva tartásuk növelése már rövidebb távon is fontos prioritás. A jelenleg üzemelő átkelőhelyek ugyanis korlátozott áteresztő képességgel rendelkeznek, nagyobb munkagépek nem mindegyiken tudnak áthaladni. Egyre magasabb viszont azok száma, akik a határ túloldalán művelnek földterületet, és jelenleg csak útvonal-engedéllyel kelhetnek át. Az ingázó munkavállalók szempontjából szintén fontos lenne a hosszabbított nyitva tartás. A Schengeni övezethez való csatlakozás a határokkal kapcsolatos problémák egy részére megoldást nyújtana, de például a nyitva tartási idő kérdése a tagállamok hatáskörébe tartozik, ezen a területen a fennálló igények megismerésére, mérlegelésére és azokhoz való alkalmazkodásra van szükség.

6.3.2. Közép távú fejlesztési célkitűzések

Közepes időtávon (1-5 év közötti időben) a foglalkoztatás növekedő trendje lehet optimális és átfogó célkitűzés, ennek érdekében pedig a közép távú célkitűzésekre épülő rövid távú prioritásoknak olyan egységes rendszert kell alkotniuk, amely egymásra épülő fejlesztésekkel végül pozitív hatással van a térség munkaerőpiaci szereplőire, a munkaerő mellett ideértve a vállalkozásokat is. Középtávon elképzelhető lenne még a gazdasági együttműködést és fejlődést nehezítő jogszabályi korlátok feltérképezése és egy olyan deregulációs folyamat elindítása, amely az észszerűség elve mentén hangolná össze a két ország jogrendszerének szükséges elemeit.

Ez utóbbi célkitűzésre példaként említhető a határon túli vásárok esete. A tanulmányban említettük, hogy a külföldi piacra lépés jelentős akadálya lehet a másik ország jogrendszerének ismeretével kapcsolatos hiányosságok, a kisebb gazdasági erővel rendelkező, avagy újonnan létrehozott kisvállalkozások ugyanis nem tarthatnak fenn saját jogi szakértelmet a piacra lépés jogi hátterének megtervezésére. Ennek hiányában viszont a piacok feltérképezése is akadályokba ütközhet. A konkrét példában egy vásár esetét hoztuk fel, ahol az egyszeri megjelenés érdekében a vállalkozónak az adott országban rendszeres gazdasági tevékenységet végző vállalkozókkal azonos követelményeknek kell megfelelnie, a szükséges szakhatósági engedélyek beszerzése azonban számos nehézséggel járhat. Ehelyett ügyfélbarát megoldásként felmerült egy külön erre a célra kialakított, egyszerűsített alkalmi engedély ötlete, ami lehetővé a vállalkozóknak az egyszeri megjelenést, a lehetőségek feltérképezését és az így szerzett információk birtokában az optimális üzleti döntés meghozatalát.

6.3.3. Hosszú távú fejlesztési programpontok

A hosszabb távra (5 évnél hosszabb időre) vonatkozó programpontok leginkább az átfogó, nagyobb beruházás-igényű és hosszabb megvalósítási időtávú célkitűzésekre vonatkoznak, illetve azoknak a gazdasági és társadalmi mutatóknak a javítására, amelyekhez reálisan tekintve hosszabb időtáv szükséges.

A kutatás keretében készített interjúk során interjúalanyaink több alkalommal is említették példaként az infrastruktúra-fejlesztés területét, amely mindkét államnak kiemelt célja a térségben. Ide tartozik legfőképpen az úthálózat-fejlesztés, ami a vállalkozások, a

munkaerő és a gazdaság egyéb szereplőinek közös célja. A megfelelő úthálózat a vállalkozások számára lehetővé teszi a távolabbi úti célok könnyebb és gyorsabb elérését, így pozitív hatással lehet a nemzetközi üzleti kapcsolatokra; a munkaerő esetében a mobilitást növelheti, ha az ingázás időtávja jelentősen lecsökken. Ugyanezen logika mentén a vasúti közlekedés fejlesztése is kiemelten fontos, az áruk és személyek eljuttatása céljából egyaránt. A közös érdekű nagyberuházások esetében felmerül a közös állami finanszírozás kérdése, illetve a nemzetközi érdekű fejlesztések esetén a támogatásokra való közös pályázatok kidolgozása is. Hosszabb távon összefoglalóan olyan országos jóváhagyással rendelkező programokra van szükség, amelyek jó gyakorlatként szolgálhatnának és kiterjedhetnének az azokban résztvevő felek többi határrégiójára is.

A gazdasági és társadalmi mutatók javítása tulajdonképpen e fejlesztések eredménye is lehetne. A fejlődő térségekben például egy, az interjúk során szintén többször felmerülő hosszabb távú cél, a fiatalok helyben tartása is könnyebben valósulhatna meg, a gazdaságilag fejlett régiókban ugyanis jellemzően több munkalehetőség áll rendelkezésre, amely a lakosság szám növekedésével és további infrastrukturális fejlődéssel (például oktatási) jár.

7. ÖSSZEFOGLALÁS

A következtetések és javaslatok megfogalmazását követően, a tanulmány lezárásaként összegezzük a kutatás keretében feltérképezett munkaerőpiacokkal kapcsolatban levont következtetéseinket. Az empirikus kutatás két ága, a kvantitatív (mennyiségi) és a kvalitatív (minőségi) kutatási módszerek bevezetőiben szereplő értékelési táblák eredményeit az alábbiakban közöljük.

A táblákhoz kapcsolódó konklúziók újbóli megfogalmazása helyett, a könnyebb összehasonlíthatóság és egyéni értékelhetőség érdekében számszerű eredmény formájában közöljük az elemzés és a konkluzív gondolatok összesített eredményét mindkét kutatási forma esetében. Természetesen az értékelő tábla formátuma nem alkalmas a mélyebb összefüggések és konklúziók bemutatására, a számszerű eltérések több esetben nem tükrözik az adott mutató kapcsán tapasztalható valós jelenségeket.

Ezt követően tágabb kontextusban, a magyar-román határrégió vonatkozásában is összesítjük a foglalkoztatási helyzet vizsgálata során tapasztaltakat, ennek formátuma a gazdasági kutatásokban rendszerint alkalmazott SWOT- (vagy GYELV-)³⁰ elemzés, amellyel a területre vonatkozó megállapításainkat külső és belső tényezőkként, illetve negatív és pozitív tapasztalatként rendeztük. A SWOT-elemzésre azért esett a választás, mert a határtérség megyéinek hasonló kérdésekre kell választ adniuk a sikeresség érdekében, mint egy vállalat vezetésének a profitabilitás fenntartása érdekében. Ismerni kell például, hogy milyen lehetőségekkel néz szembe a vállalkozás (a megye), milyen potenciális veszélyek várhatók a működés során, melyek azok a területek, amelyekben a vállalat (vagyis ismét a megye) kiemelkedik a teljesítményével, illetve melyek azok,

³⁰ Az angol és magyar betűszó kezdőbetűiből összeálló elemei az erősségek (strengths), gyengeségek (weaknesses), lehetőségek (opportunities), fenyegetések (threats).

amelyekben a leginkább szükség van a javulásra, végül további szempont, hogy melyek azok a sajátságok, amelyeken lehet változtatni és melyek azok, amelyeken nem.

Elsőként az alábbiakban a kvantitatív vizsgálat eredményeit értékeltük. Mivel egy-egy dimenzió belül számos mutatót elemeztünk, az értékelések a horizontális vizsgálati dimenziók fő mutatóira vonatkoznak; több, lényegesnek tekinthető mutató esetén az adott mutatók eredményeinek átlaga alapján értékeltünk.

81. ábra: A foglalkoztatási helyzet kvantitatív értékelése

EU: Európai Unió átlagának adatai kedvezőbbek M: Magyarország adatai kedvezőbbek R: Románia adatai kedvezőbbek R/M: az országok adatai azonosak –: nincs adat az adott szinten/dimenzióban		Horizontális vizsgálati dimenziók									
		1. Népesedési folyamatok	2. A népesség összetétele	3. Alapvető gazdasági adatok és teljesítmény	4. A munkaerő aktivitása	5. A gazdasági szektorok foglalkoztatási képessége	6. A munkanélküliség strukturális és területi jellemzői	7. A munkavállalók jövedelmi, kereseti viszonyai	8. Üzleti vállalkozások működése	9. Az emberi erőforrás társadalmi, oktatási és egészségügyi helyzete	ÖSSZESEN
Vertikális vizsgálati szintek	A. Európai Unió adatai	EU	R/M	EU	EU	EU	R/M	EU	–	–	EU
	B. Országos adatok	M	R	M	M	M	M	M	R/M	M	M
	C. Régiós adatok	R	R/M	R	M	M	M	M	R/M	M	R/M
	D. Megyei adatok	R	M	R	M	–	M	–	R/M	–	R/M
ÖSSZESEN		R	R/M	R	M	M	M	M	R/M	M	M

Forrás: a szerző saját szerkesztése

A népesedési folyamatok kapcsán a népességszámot értékeltük. Európai Unió szinten az EU átlaga kedvezőbb, köszönhetően a mesterséges népesedési folyamatoknak (bevándorlás). Országosan Magyarország értékei kedvezőbbek, mivel a népességfogyás kisebb mértékű volt, mint Romániában. Régiós és megyei szinten viszont Románia értékei mutatnak kedvezőbb trendet.

A népesség összetétele kapcsán az életkort és a munkaképes korúak arányát és arányának változását együttesen értékeltük. Európai Unió szinten a vizsgált országok mutatója volt kedvezőbb, míg országosan Románia arányszáma. A régiók adatai kis eltéréssel megegyeztek, megyei szinten viszont Magyarország értéke kedvezőbb.

Az alapvető gazdasági adatok és teljesítmény keretében az egy főre jutó, életszínvonalhoz igazított GDP-t értékeltük. Az EU átlag kedvezőbb képet mutat, országos szinten Magyarország értékei előnyösebbek, régiós és megyei szinten azonban Románia teljesítménye magasabb.

A munkaerő aktivitása kapcsán a foglalkoztatási arányt értékeltük. Az EU kedvezőbb átlaga mellett mindhárom vertikális vizsgálati szinten (országosan, régiós és megyei bontásban) Magyarország értéke kedvezőbb.

A gazdasági szektorok foglalkoztatási képességénél az egyes szektorokban foglalkoztatottak egymáshoz vetített arányát, a foglalkoztatási szerkezet korszerűségét értékeltük. Az EU átlaga e tekintetben is kedvezőbb (alacsonyabb első és második szektorbeli, magasabb harmadik és negyedik szektorbeli foglalkoztatási arányok). Megyei szinten ebben a bontásban nem álltak rendelkezésünkre adatok.

A munkanélküliség strukturális és területi jellemzőivel kapcsolatosan a munkanélküliségi ráta szintjét értékeltük. EU-s kitekintésben a vizsgált országok mutatói kedvezőbbek értékűek voltak, országosan Románia alacsonyabb rátával rendelkezik, a régiós adatok nagyjából megegyeznek, megyei szinten viszont Magyarország megyéje jelentősen kedvezőbb értékeket mutat.

A munkavállalók jövedelmi, kereseti viszonyai keretében a szegénység vagy társadalmi kirekesztődés kockázatának kitettek arányának komplex mutatóját értékeltük, ez alapján Magyarország és Románia átlaga az EU átlagánál kedvezőtlenebb, az országos és régiós bontásban azonban Magyarország Románia és az EU átlaga előtt áll. Megyei bontásban az adatok nem álltak rendelkezésre.

Az üzleti vállalkozások működése kapcsán az üzleti folyamatok tendenciáját (a cégalapítási és -megszünési adatok egyenlegét) értékeltük. Az EU-s összehasonlításnak e

tekintetben nincs relevanciája, az ennél alacsonyabb vizsgálati szinteken (országosan, illetve régiós és megyei megközelítésben) az adatok megegyeznek.

Az emberi erőforrás társadalmi, oktatási és egészségügyi helyzeténél a felhasznált mutatók (digitális kompetencia hiánya, egy főre jutó szobák száma, bűnügyi adatok, képzési és továbbképzési mutatók, egészséges évek száma) átlagát értékeltük. Európai Unió adatok csak két mutató esetében álltak rendelkezésre, ezért ezt a vizsgálati szintet nem értékeltük, országos szinten Magyarország mutatóinak többsége kedvezőbb, a régiók közt szintén Magyarország régiója szerepelt eredményesebben. Megyei adatok nem álltak rendelkezésünkre, illetve a mutatók többsége esetén a megyei összehasonlításnak nincs relevanciája.

A horizontális (mutatónkénti) összesített értékelés eredménye szerint a 9 mutatócsoportból Magyarország 5 esetében jobban teljesít, Románia 2 mutatócsoport esetében van egyértelmű előnyben. Közel azonos az országok eredménye 2 mutatócsoport esetében. A vertikális (területi szintenkénti) összesített értékelés eredménye szerint az Európai Unió átlaga 5 mutatócsoport esetében kedvezőbb és 2 mutatócsoport esetében kedvezőtlenebb, mint Magyarország és Románia átlaga, ezért összesítésben a két vizsgált ország értéke az uniós átlagszintnél alacsonyabb. Országos szinten Magyarország 7 mutatócsoport esetében kedvezőbb eredménnyel rendelkezik. A régiós és a megyei adatok esetében úgy ítéltük meg, hogy a csekély eltérés miatt a régiók és megyék azonos értékelés alá esnek, ezeken a vizsgálati szinteken nem állapítottunk meg kedvezőbb értékű oldalt. Végző összesítésben Magyarország munkaerőpiaci pozíciója kedvezőbb a kvantitatív adatok vizsgálata alapján, azonban ez az értékelés hangsúlyozottan a mögöttes jelenségek számbavétele nélkül, kizárólag a statisztikai adatok figyelembe vételével történt. Fontos körülmény továbbá, hogy az egyes mutatócsoportokhoz nem rendeltünk súlyt az adott mutatócsoport jelentőségét érzékeltetve, ezért az eredmények valóban csupán számszerű eltérést, nem pedig tartalmi fejlettséget mutatnak. A két vizsgált megye, régió és ország kisszámú paraméter esetében mutatott szignifikáns eltérést, munkaerőpiaci pozíciójuk közel azonos szintű.

A kvalitatív vizsgálat esetében egyszerűsített értékelési táblát készítettünk, mivel interjúalanyainkkal a munkaerőpiacról szóló diskurzust fókuszáltan, alapvetően munkaerőpiaci szereplőként és egy területi szintre vonatkozóan folytattuk le.

82. ábra: A foglalkoztatási helyzet kvalitatív értékelése

		Horizontális vizsgálati dimenziók		
		Munkaerő	Vállalkozások	Állam
Vertikális vizsgálati szint	Megyei adatok	Mindkét megyében jelentős munkaerő-deficit, alacsony szintű mobilitás, nyelvtudási és képzettségbeli hiányok	Emberi kapacitás-hiány, alacsony intenzitású üzleti együttműködés, de a korábbi kooperációk többsége sikeres volt	Jogszabályi korlátok fennállása, magas szintű együttműködési megállapodás hiánya, de a közösségi finanszírozású pályázatokon való szereplés sikeres, az államok önrészt vállalnak a közös fejlesztésekhez

Forrás: a szerző saját szerkesztése

A munkaerő kapcsán a legáltalánosabb jelenség a nagyfokú munkaerőhiány, illetve problémát jelent a munkaerő – főleg határon túli – mobilitásának alacsony szintje. Mindezen felül a nyelvtudás hiánya és az elégtelen számú képzés is akadályozza az együttműködést, végül mindkét ország kapcsán felmerült a szakképzés hiánya, hiányszakmák jelenléte, a szakképzési rendszer erősítésének igénye. A vállalkozások kapcsán általában tapasztalható a kapacitások hiánya, ami az emberi erőforrás hiányából kiindulva már a termelésben, szolgáltatás-nyújtásban is jelentkezik. A vállalkozások közti határon átívelő együttműködések nem általánosak, de több jó gyakorlat is említésre került. Az állam oldaláról legnagyobb problémát a jogi, adminisztratív akadályok jelentik különböző területeken (főleg adózási, engedélyezési, határátlépési), emellett a kormányok közti gazdasági kapcsolatok szorosabbra fűzése is gyakran emlegetett igény volt. Optimizmusra adnak okot a határtérség fejlesztését célzó uniós finanszírozású projektek, amelyek kapcsán az államok önrész-vállalásai a kapcsolatok erősítését is eredményezhetik.

Az alábbi SWOT-elemzésben végül az eddigi, összesített tapasztalatainkat helyezzük más logikai rendbe, amely segítségével látható azok pozitív és negatív tényezők, amelyek változtatása különböző eszközökkel lehetséges, illetve amelyeket külső adottságnak kell tekinteni.

83. ábra: A magyar-román határrégió foglalkoztatási helyzetének SWOT-elemzése

		Segítik a kitűzött célok elérését	Gátolják a kitűzött célok elérését
Munka	Erősségek (belső tényezők, jól		Gyengéségek (belső tényezők, nem jól

	<p>működnek és lehet rá befolyás)</p> <ul style="list-style-type: none"> magas munkaerő-kereslet élénk vállalkozási kedv magas támogatás-bevonzó képesség (periférikus régió mind a magyar, mind a román oldalon) gazdaság kifehéritése a vállalkozói lét támogatásával szociális típusú ellátáshoz való hozzáférés korlátozása/ felülvizsgálata több fiatalokat célzó munkaerő-piaci program beindulása, mely az inaktívakat aktív státusba segíti transzeurópai közlekedési hálózattal való kapcsolat duális képzési rendszer kiterjesztése minimálbér és garántál bérminimum-szintek megélhetési szintekhez viszonyított aránya 	<p>működnek, de van rájuk befolyás)</p> <ul style="list-style-type: none"> korai lemorzsolódás az oktatásból és képzésből helyi szakképzési centrumok, belső vállalati képzések hiánya alacsony területi mobilitás kevés lehetőség a közfoglalkoztatásból az elsődleges munkaerő-piacra történő kijutásra kedvezőtlen gazdaságszerkezet (magas arányú mezőgazdasági és ipari, alacsony arányú szolgáltatási és K+F+I szektorok) képzett munkaerő elvándorlása a határrégióból az országok központjai felé, illetve külföldre lakosság elöregedési ütemének növekedése új OKJ és felsőoktatási képzések pontosabb lehatárolása, OKJ beszámíthatóságának (kreditálhatóságának) kialakítása a felsőoktatásban
<p>Munkaerőpiaci környezet jellemzői</p>	<p>Lehetőségek (külső tényezők, nem lehet befolyásolni, de kedvező)</p> <ul style="list-style-type: none"> kedvező geopolitikai pozíció (EU keleti belépő-országa, kelet-nyugati tranzitország) magas munkaerő-kereslet közösségi támogatások munkaügyi szervezet szolgáltatási minőségének javítása, személyre szabott munkaügyi szolgáltatások nyújtása, uniós forrásból finanszírozott aktív munkaerő-piaci programok munkaerőpiac keresleti oldalának az eddigieknél erősebb figyelembe vétele felnőttképzésben és a duális képzésben egyaránt rugalmasabb munkajogi szabályozás, határon túli munkavállalás és vállalkozás feltételeinek megkönnyítése vonzó turisztikai desztináció, ami erősítheti a gazdasági szerkezetátalakítást, a szolgáltatási szektor bővítését 	<p>Veszélyek (külső tényezők, nincs rájuk befolyás)</p> <ul style="list-style-type: none"> népességfogyás, azon belül a munkaképes korúak arányának csökkenése nyugdíjrendszerre háruló terhek növekedése elvándorlás többszempontú összetételből fakadó munkaerőpiaci és társadalmi súrlódások a lakosság elöregedési folyamata (nem megfelelő korstruktúra) magasabb bérszínvonalú uniós országok elszívó hatása bizonyos munkavállalói csoportoknál munkaerőpiaci szempontból hátrányos helyzetű csoportok (főleg roma kisebbség) helyzete

Forrás: a szerző szerkesztése

Az egyes oldalak (erőségek és lehetőségek; gyengeségek és veszélyek) több ponton összefüggenek egymással. Például egyértelmű tény, és hosszú történeti múltja is van a magasabb bérszínvonalú országok elszívó hatásának, ami külső tényező, a régióknak nem lehet rá hatása – de még az országoknak is csak korlátozottan –, így veszélyként lett feltüntetve az elemzésben, a képzett munkaerő tényleges elvándorlása azonban már olyan gyengesége a régióknak, amelynek az ellensúlyozására elvben rendelkezésre állnak különböző pénzügyi és nem pénzügyi eszközök. Hasonló jelenség a lakosság elöregedésének folyamata, a nem megfelelő korstruktúra, ami országos, sőt a fejlett országok trendje, megállítása reálisan sem országos, sem alacsonyabb szinten nem lehetséges, az elöregedés ütemét azonban még az országos értékeknél is jelentősebben növelik a nem megfelelő helyi szolgáltatások és lehetőségek.

A munkaerőpiaci pozíció javítása a SWOT-elemzés alapján több módon is lehetséges. Ismertek az úgynevezett S-O stratégiák, amelyek a fennálló lehetőségeket használják ki az erősségek révén. Az S-T stratégiák az erősségeket a fenyegetettség elleni védelemre fordítják. A W-O stratégiák a gyengeségek leküzdése érdekében használják a lehetőségeket. A W-T stratégiák pedig a fenyegetettség csökkentésével küszöbölik ki a veszélyek eskalálódását. Békés és Arad megye esetében értékelésünk szerint az S-O, vagyis a lehetőségekből és erősségekből kiinduló cselekvésekre irányuló cselekvés a megfelelő stratégia.

8. IRODALOMJEGYZÉK

- Andreides G. és Nagy I. (2012): Egy nem létező nemzet: a megosztott Olaszország. A Virtuális Intézet Közép-Európa Kutatására közleményei, 3(4), 59-66.
- Baranyi B. (2005): Az euregionális együttműködést szolgáló határközi struktúrák dilemmái Magyarországon. Prezentáció. Sellye János Egyetem, Révkomárom.
- Baranyi B. (2009): Paradigmaváltás a határon átnyúló kapcsolatokban, Határ menti és határokon átnyúló együttműködés. Prezentáció, Magyar Regionális Tudományi Társaság VII. Vándorgyűlése, Szabadka.
- Barnow, B. S. et al. (2013): Occupational Labor Shortages: Concepts, Causes, Consequences, and Cures. WE Upjohn Institute, 2013.
- Böröcz J. (2002): A határ: társadalmi tény. Replika 13(47-48), 133–142.
- Csata Zs. (2017): Munkaerőpiaci egyenlőtlenségek Romániában, etnikai metszetben. Erdélyi Társadalom, 15(1), 81–103.
- De Sousa, L. (2012): Understanding European Cross-border Cooperation: A Framework for Analysis. Journal of European Integration, 35(6),1–19.
- Eurostat (2014): Statistics Explained. https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Statistics_Explained (utolsó letöltés időpontja: 2019. 09. 09.)
- Fejes Zs. (2010): A határon átnyúló együttműködések jogi és közigazgatási feltételei. Különös tekintettel a magyar határrégiókra. Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar Doktori Iskola, Szeged.
- Gabbe, J. (2011): Legal status of cross-border co-operation structures – past, present and prospects. AEBR/AGEG/ARFE, Gronau.

- Gábor R. I. (1998): “Reményvesztett dolgozók” a fejlett piacgazdaságokban. *Közgazdasági Szemle*. 45(4), 370–378.
- Galasi P. (1982) (szerk.): A munkaerőpiac szerkezete és működése Magyarországon. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest.
- Galasi P. (1994): A munkaerőpiac gazdaságtana. Kísérleti jegyzet. Aula Kiadó, Budapest.
- Gasparini A. (2004): The Institutionalisation of Cooperation. *Vademecum for a 'Good' Euroregion* (2004). ISIG, *Trimestrale di Sociologia Internazionale*. Quarterly of International Sociology, Cooperation and Euroregions – For Borders to Become Centres. Gorizia 3/4, Decembre.
- Gerse J. és Szilágyi D. (2015): Magyarország településhálózata 2. Városok-falvak. Központi Statisztikai Hivatal, Budapest.
- Ghai, D. (2003): Decent work: Concept and indicators. *International Labour Review*, 142(2), 113-145. oldal.
- Halás, M. és Slavík, V. (2001): Cezhraničná spolupráca a euroregióny v SR (Ciele, realita, perspektívy). *Miscellanea geographica*, 9, 171–180. University of West Bohemia, Plzeň.
- Hegedűs D. (2006): A határokon átívelő együttműködés nemzetközi jogi háttere I. Multilaterális keretek és a Magyar Köztársaságot érintő kelet-közép-európai bilaterális együttműködési formák áttekintő elemzése. EÖKIK Műhelytanulmány 19, Budapest.
- ILO (2015a): *Global Employment Trends for Youth 2015: Scaling Up Investments in Decent Jobs for Youth*. International Labour Office, Geneva.
- Kopányi M. (1993) (szerk.): *Mikroökonómia*. AULA, Budapest.
- Kopint-Tárki (2010): *Tanulmányok a határ menti régiók gazdasági és munkaerő-piaci helyzetéről és lehetőségeiről, a foglalkoztatást segítő támogatásokról*. Összegző tanulmány. Kopint-Tárki, Budapest.

- Kovács A. és Szűcs A. (2011): A magyar-román határ mentén fekvő Dél-Alföld és Vest régiók összehasonlítása. *Területi statisztika*, 51(4), 358–372.
- Kovács I. és Ráczné Lehóczky Zs. (2011): A szociális és munkaügyi rendszer feladatai és integrációs lehetőségei a tartós munkanélküliség kezelésében. Debreceni Egyetem Szociológia és Szociálpolitika Tanszéke, Debrecen.
- Kovács László (2010): A munkanélküliség fajtái és megjelenési formája Magyarországon 2005 és 2009 között. *Hadtudományi Szemle*, 3(2).
https://epa.oszk.hu/02400/02463/00009/pdf/EPA02463_hadtudomanyi_szemle_2010_2_086-093.pdf (utolsó letöltés időpontja: 2019. 09. 09.)
- Központi Statisztikai Hivatal (2016): Munkaerőpiaci helyzetkép 2015. 2016. október.
- Kurtán L. (1996): A közgazdaságtan alapjai. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest.
- László Gy. (1996): Emberi erőforrás gazdálkodás és munkaerőpiac. Janus Pannonius Egyetemi Kiadó, Pécs.
- Lengyel I., Szabó I. és Végh Z. (1998): Határtalan lehetőségek a magyar-román határon. *Területi statisztika*, 38(2), 154–173.
- Lukčo, M. (2013): Határokon átnyúló együttműködés. “Gazdasági szakemberek képzése országhatáron átnyúló távoktatási hálózatban” projekt (CROSSEDU) HUSK/1101/1.6.1/0300, Kassa. (Ford.: Czintula Attila)
- Matiscsákné Lizák M. (2012): Emberi erőforrás gazdálkodás kézikönyv. Wolters Kluwer, Budapest.
- Molnár J. (1993) (szerk): *Közgazdaságtan*. Mezőgazdasági Szaktudás Kiadó, Budapest.
- Nagy Daniella és Kónya Viktória (2017): A munkaerőhiány a nemzetközi és a magyar irodalom tükrében. MKIK Gazdaság- és Vállalkozáskutató Intézet, Budapest.
https://gvi.hu/files/researches/510/munkaerohiany_2017_tanulmany_170609.pdf
(utolsó letöltés időpontja: 2019. 09. 10.)

- OECD (2003): Glossary of Statistical Terms. Unemployed. <https://stats.oecd.org/glossary/detail.asp?ID=2791> (utolsó letöltés időpontja: 2019. 09. 09.)
- OECD (2010): *Sickness, Disability and Work, Breaking the Barriers: A Synthesis of Findings across OECD Countries*. OECD Publishing, Paris.
- OECD (2012): *Better Skills, Better Jobs, Better Lives: A Strategic Approach to Skills Policies*. OECD Publishing, Paris.
- Pap Zs. (2014): *A foglalkoztatási törvény és a munkaerőpiac intézményrendszere Aktív és passzív foglalkoztatáspolitikai eszközök*. Debreceni Egyetem, Debrecen.
- Reymen, D. et al. (2015): *Labour market shortages in the European Union. Study for the EMPL Committee, Policy Department A. Economic and Scientific Policy European Parliament, Brussels*.
- Samuelson, Paul A. és Nordhaus, William D. (2012): *Közgazdaságtan. Bővített, átdolgozott kiadás*. Budapest, Akadémiai Kiadó.
- Szűcs E. (2012): *A munkanélküliség kezelésére irányuló intézmények és szolgáltatások. Rákó Erzsébet és Szűcs Enikő (szerk.): Munkaerő-piaci helyzetkép Magyarországon és Romániában. Belvedere Meridionale, Szeged. 98–108.*
- Szűcs Gáborné (2017): *Munkaerőhiány és munkanélküliség együttes jelenléte a munkaerőpiacon. Miben segíthet az oktatás a helyzet megoldásában? Doktori Műhelytanulmányok 2017. SZTE ÁJTK Doktori Iskola, Szeged.*
- The World Factbook (2015): <https://www.cia.gov/library/publications/resources/the-world-factbook/>
- Tóth J. et al. (2017): *A munkaerőhiány a nemzetközi és a magyar irodalom tükrében. MKIK Gazdasági és Vállalkozáskutató Intézet, Budapest.*
- Tömpe F. (1993): *A termelési tényezők piaca. Molnár J. (szerk.): Közgazdaságtan. Mezőgazdasági Szaktudás Kiadó, Budapest.*

Urbánné Mező Júlia Veronika (2017): Az ifjúsági munkanélküliség kihívásai az Európai Unióban. Doktori értekezés. Szeged, Szegedi Tudományegyetem Gazdaságtudományi Kar Közgazdaságtani Doktori Iskola.

Veres V. (2015). Népegykezerkezer és nemzetiség. Az erdélyi magyarok demográfiai képe a 2002. és 2011. évi népszámlálások tükrében. Kolozsvári Egyetemi Kiadó, Kolozsvár.

Vizi Balázs (2007): Regionális, kisebbségi politikai mozgalmak és az európai integráció. Tér és terep 6, Az MTA Etnikai-nemzeti Kisebbségkutató Intézet évkönyve. Gondolat Kiadó, Budapest.

9. ÁBRÁK JEGYZÉKE

1. ábra: A Beveridge-görbe ábrázolása egy adott munkaerőpiacra	30
2. ábra: Egy ország lakosságának csoportjai a munkához fűződő kapcsolatuk szerint.....	34
3. ábra: Határmenti kapcsolatok modellezése	42
4. ábra: A Foglalkoztatáspolitikáért és Vállalati Kapcsolatokért Felelős Államtitkárság szervezeti felépítése.....	61
5. ábra: A Békés Megyei Kormányhivatal szervezeti felépítése	63
6. ábra: A foglalkoztatási helyzet vizsgálatának kvantitatív értékelő táblája.....	72
7. ábra: Magyarország területe, közigazgatási és statisztikai szintek szerinti felosztásban	77
8. ábra: Románia területe, közigazgatási és statisztikai szintek szerinti felosztásban.....	78
9. ábra: Lakosság megoszlása az Európai Unióban városiasodás foka szerint	82
10. ábra: Urbanizáció mértéke az Európai Unió országaiban LAU szintek szerint, 2018 (urbanizációs szintek).....	84
11. ábra: A szegénység vagy társadalmi kirekesztés által veszélyeztetett személyek aránya a városiasodás foka szerint	85
12. ábra: A vizsgált határrégiók megyéi és azok székhelyei	87
13. ábra: A vizsgált határrégiók közlekedési hálózatai	89
14. ábra: A vizsgált határrégiók határátkelőhelyei	90
15. ábra: A vizsgált határrégiók hétköznapi elérési mutatója.....	91
16. ábra: Potenciális együttműködések a magyar határtérségekben.....	93
17. ábra: Békés megye, települések és járások szerinti felosztásban	95
18. ábra: Békés megye településeinek és népességének megoszlása településhierarchia-szintek szerint	97
19. ábra: Arad megye, településhierarchia szerinti felosztásban.....	99
20. ábra: Interregionális együttműködések Magyarország határrégióiban.....	101
21. ábra Az Európai Unió országainak népessége az EU28-államok össznépességének arányában, 2019 (%).....	102
22. ábra: Magyarország és Románia teljes népességváltozása, 2010-2018 (fő)	104

23. ábra: Magyarország és Románia természetes népességváltozása, 2010-2018 (fő)	105
24. ábra: Dél-Alföld és Nyugat-Románia régiók népességszáma, 2014-2018 (fő).....	107
25. ábra: Dél-Alföld és Nyugat-Románia régiók természetes népességváltozása, 2014-2018 (fő)	108
26. ábra: Békés és Arad megyék természetes népességváltozása, 2014-2017 (fő).....	108
27. ábra: A népesség természetes változásának aránya a vizsgálat dimenzióiban, 2014-2017 (%)	109
28. ábra: Bevándoroltak létszáma, 2019 (fő).....	111
29. ábra: Bevándoroltak létszáma EU-n kívüli országokból a migrációs krízis csúcsán, 2015 (fő)	112
30. ábra: Romániába bevándoroltak száma összesen, 2008-2017 (fő).....	113
31. ábra: Kivándoroltak létszáma az Európai Unióban, 2017 (fő)	114
32. ábra: Népesség változása az össznépesség arányában néhány Európai Unió országban, 2014-2017 (%).....	115
33. ábra: Népesség változása a vizsgálat dimenzióiban, 2014-2017 (%).....	116
34. ábra: A lakosság medián életkora az Európai Unió egyes országaiban, 1990-2018 (életkor)	118
35. ábra: A vizsgált megyék munkaképes korú népességének alakulása, 2014-2018 (fő)	120
36. ábra: Fiatalok (15-29 évesek) foglalkoztatása minden képzettségi szinten az Európai Unió egyes tagállamaiban, 2010-2018 (%)	122
37. ábra: Fiatalok (15-29 évesek) foglalkoztatása képzettségi szinttől függetlenül a vizsgált régiókban és országaikban, 2010-2018 (%)	123
38. ábra: Végzettségi szintek közötti foglalkoztatási különbségek a fiatalok (15-29 évesek) körében, 2010-2018 (%).....	124
39. ábra: Idősek (55-64 évesek) munkanélküliségi arányai az Európai Unióban és egyes tagállamaiban, 2009-2018 (%)	125
40. ábra: Munkanélküliek aránya a megváltozott munkaképességűek körében az Európai Unióban és egyes országaiban, 2011 (%).....	126
41. ábra: Egy főre jutó GDP vásárlóerő-paritáson az Európai Unió országaiban, 2018 (EU28 átlaga = 100)	133
42. ábra: Egy főre jutó GDP piaci áron vásárlóerő-paritáson az EU28 átlagának százalékában, 2008-2017 (EU28 átlaga = 100).....	134

43. ábra: A háztartások egy főre eső korrigált rendelkezésre álló bruttó jövedelme az EU28 átlagában (EU28 = 100).....	136
44. ábra: A háztartások rendelkezésre álló jövedelme vásárlóerő-paritáson a vizsgált dimenziókban, 2008-2017 (valutaegység).....	138
45. ábra: Foglalkoztatási arány a munkaképes korúak (20-64 évesek) körében az Európai Unió országában, 2018 (%).....	139
46. ábra: Foglalkoztatási arány a munkaképes korúak (15-64 évesek) körében az Európai Unió régióiban, 2018 (%).....	140
47. ábra: Ingázó munkavállalók a vizsgált dimenziókban, 2014-2018 (ezer fő).....	143
48. ábra: Ingázó munkavállalók aránya a vizsgált dimenziókban, 2014-2018 (%).....	144
49. ábra: Nemek közötti foglalkoztatási különbség az Európai Unió országában, 2018 (%).....	144
50. ábra: Nemek közötti foglalkoztatási különbség az Európai Unió régióiban, 2018 (%).....	146
51. ábra: Mezőgazdasági szektorban foglalkoztatottak aránya a vizsgált dimenziókban, 2014-2018 (%).....	147
52. ábra: Ipari szektorban foglalkoztatottak aránya a vizsgált dimenziókban, 2014-2018 (%).....	149
53. ábra: Szolgáltatási szektorban foglalkoztatottak aránya a vizsgált dimenziókban, 2014-2018 (%).....	150
54. ábra: Kutatás, fejlesztés szektorban foglalkoztatott személyzet és kutatók aránya a vizsgált dimenziókban, 2012-2016 (%).....	153
55. ábra: Kutatásra, fejlesztésre fordított kiadások a GDP arányában, 2008-2017 (%)....	154
56. ábra: A régiós és megyei szintű munkanélküliségi ráta szórásának változása a munkaképes korúak (15-74 éves) körében a vizsgált országokban, 2013-2017 (%).....	157
57. ábra: Ifjúsági (NEET) munkanélküliség aránya az Európai Unióban és a vizsgált országokban, 2012-2018 (%).....	159
58. ábra: Munkanélküliségi ráta az aktív korú (15-74 éves) népesség körében az Európai Unió tagállamaiban, 2018 (%).....	161
59. ábra: Munkanélküliségi ráta az aktív korú (15-74 éves) népesség körében az Európai Unió tagállamainak régióiban, 2018 (%).....	162

60. ábra: Munkanélküliségi ráta változása az aktív korú (15-74 éves) népesség körében a vizsgált dimenziókban, 2012-2018 (%).....	163
61. ábra: Hosszú távú (12 hónapnál tovább tartó) munkanélküliségi ráta a teljes munkanélküliség arányában a vizsgált régiókban, 2012-2018 (%).....	164
62. ábra: Szegénységi kockázattal érintett lakosság aránya az Európai Unióban, az Euró övezetben és a vizsgált országokban, 2017, 2018 (%)	168
63. ábra: Szegénységi kockázattal érintett lakosság arányának változása a vizsgált országokban és régiókban, 2014-2018 (%)	169
64. ábra: Szegénység vagy társadalmi kirekesztődés kockázatának kitettek aránya a vizsgált országokban és régiókban, 2018 (%)	171
65. ábra: Aggregált helyettesítési ráta az Európai Unió országaiban, 2018 (%).....	172
66. ábra: Aktív ipari és szolgáltatási vállalkozások száma adott évben a vizsgált dimenziókban, 2012-2016 (%)	175
67. ábra: Ipari és szolgáltatási vállalkozások arányának változása a vizsgált dimenziókban, 2012-2016 (%).....	175
68. ábra: Három évnél korábban alapított ipari és szolgáltatási vállalkozások aránya az összes vállalkozáson belül a vizsgált dimenziókban, 2012-2016 (%).....	177
69. ábra: Ipari és szolgáltatási vállalkozások születési aránya az összes vállalkozáson belül a vizsgált dimenziókban (%)	178
70. ábra: Ipari és szolgáltatási vállalkozások halálozási aránya az összes vállalkozáson belül a vizsgált dimenziókban, 2012-2015 (%).....	179
71. ábra: Üzleti folyamatok tendenciája (születési és halálozási arányok) az ipari és szolgáltatási ágazatban a vizsgált dimenziókban, 2012-2015 (%)	180
72. ábra: Munkaképes korú (16-74 éves) személyek aránya, akik soha nem használtak még számítógépet, 2010-2015 (%).....	181
73. ábra: Egy főre jutó szobák száma a vizsgált dimenziókban, 2009-2018 (db)	183
74. ábra: Korai (18-24 éves kor közötti) lemorzsolódás az iskolarendszerű oktatásból és képzésből, 2014-2018 (%).....	184
75. ábra: Felnőttek (26-64 évesek) részvétele az oktatásban, 2014-2018 (%)	186
76. ábra: Egészségben töltött évek száma a vizsgált országokban, 2010-2017 (év)	187
77. ábra: A foglalkoztatási helyzet vizsgálatának kvalitatív értékelő táblája.....	189
78. ábra: A kutatási modell.....	192

79. ábra: A tanulmány módszertani megoldása.....	194
80. ábra: Primer kutatás interjúkérdései	195
81. ábra: A foglalkoztatási helyzet kvantitatív értékelése	225
82. ábra: A foglalkoztatási helyzet kvalitatív értékelése	228
83. ábra: A magyar-román határ régió foglalkoztatási helyzetének SWOT-elemzése.....	228
84. ábra: Egy főre jutó szobák száma a vizsgált dimenziókban, 2009-2018 (db) – részletes táblázat.....	284
85. ábra: Egészségben töltött évek száma a vizsgált országokban, 2010-2017 (év) – részletes táblázat	284
86. ábra: A Békés Megyei Kormányhivatal szervezeti felépítésének részletes ábrája.....	285

10. TÁBLÁZATOK JEGYZÉKE

1. táblázat: Az Interreg V-A Románia-Magyarország Program prioritási tengelyei.....	16
2. táblázat: A tanulmány szerkezeti felépítése.....	18
3. táblázat: A munkaerő kínálatát alakító tényezők.....	24
4. táblázat: A munkanélküliség fajtái és okai	28
5. táblázat: Aktív és passzív foglalkoztatáspolitikai eszközök a magyar jogrendben	36
6. táblázat: Aktív és passzív foglalkoztatáspolitikai eszközök a román jogrendben.....	37
7. táblázat: A határokon átnyúló együttműködés területei	47
8. táblázat: A határon túli együttműködések jogi háttere	52
9. táblázat: Fontosabb nemzetközi egyezmények hatályba lépése	56
10. táblázat: A foglalkoztatási intézményrendszer szintjei és szereplői Magyarországon és Romániában.....	60
11. táblázat: A Munkaügyi és Szociális Igazságügyi Minisztérium főbb feladatcsoportjai	64
12. táblázat: Magyarország és Románia határszakaszai	79
13. táblázat: Magyarország és Románia Európai Unió NUTS- és LAU-besorolása	81
14. táblázat: Békés megye járásainak adatai	96
15. táblázat: Arad megye népesebb városai.....	99
16. táblázat: Születéskor várható élettartam a vizsgált szinteken, 2018 (életkor).....	106
17. táblázat: Népesség időségi függőségi arányai az Európai Unióban, 2017 (%).....	106
18. táblázat: Magyarországra bevándoroltak száma korcsoportonként, 2013-2017 (fő) ..	113
19. táblázat: Népességszám és népességarány, korcsoportok szerint Dél-Alföldön és Nyugat-Romániában, 2019 (fő).....	119
20. táblázat: Magyar népesség a határrégiókban	128
21. táblázat: A foglalkoztatott népesség eloszlása foglalkozási főcsoportok és nemzetiség szerint Romániában, 2011 (%)	130
22. táblázat: A foglalkoztatottak aránya Romániában a különböző munkaerőpiaci pozíciókban nemzetiség szerint, éves átlagok (%)	130

23. táblázat: A 19–64 évesek munkanélküliség általi érintettsége néhány fontosabb ismérv szerint Magyarországon, 2015 (%).....	131
24. táblázat: Létminimum-, minimálbér- és garantált bérminimum-értékek Magyarországon, 2008-2018 (ezer forint).....	165
25. táblázat: Minimálbér- és megélhetési minimumszintek Romániában, 2008-2015 (lej)	167
26. táblázat: A rendőrség által nyilvántartott bűncselekmények száma a vizsgált dimenziókban, 2010 (db).....	184
27. táblázat: Primer adatfelvétel részletei.....	197
28. táblázat: Interjúleirat, Gheorghe Seculici elnök (Arad Megyei Kereskedelmi, Ipar- és Agrárkamara).....	247
29. táblázat: Interjúleirat, Iustin Cionca tanácselnök (Arad Megyei Tanács)	250
30. táblázat: Interjúleirat, Pántya Imre főosztályvezető (Békés Megyei Kormányhivatal Társadalombiztosítási és Foglalkoztatási Főosztály)	254
31. táblázat: Aktív és passzív foglalkoztatáspolitikai eszközök a magyar jogrendben – részletes táblázat	258
32. táblázat: Egy főre jutó GDP vásárlóerő-paritáson az Európai Unióban, 2007-2018 (pont)	261
33. táblázat: Felnőttek részvétele az oktatásban (%) – részletes táblázat.....	263
34. táblázat: Kivándoroltak létszáma korcsoportonként az utóbbi három évben (fő) – részletes táblázat	264
35. táblázat: Az Európai Unió országainak népessége az EU28-államok össznépességének arányában, 2019 (%) – részletes táblázat.....	266
36. táblázat: Magyarország és Románia teljes népességváltozása, 2010-2018 (fő) – részletes táblázat	267
37. táblázat: Magyarország és Románia természetes népességváltozása, 2010-2018 (fő) – részletes táblázat	267
38. táblázat: Dél-Alföld és Nyugat-Románia régiók népességszáma, 2014-2018 (fő) – részletes táblázat	268
39. táblázat: Dél-Alföld és Nyugat-Románia régiók természetes népességváltozása, 2014-2018 (fő) – részletes táblázat	268

40. táblázat: A lakosság medián életkora az Európai Unió országaiban, 1990-2018 (életkor) – részletes táblázat	268
41. táblázat: Népesség változása az össznépesség arányában az Európai Unió és Európa további országaiban, 2014-2017 (%) – részletes táblázat	270
42. táblázat: Fiatalok (15-29 évesek) foglalkoztatása minden képzettségi szinten az Európai Unió egyes tagállamaiban, 2010-2018 (%) – részletes táblázat	271
43. táblázat: Fiatalok (15-29 évesek) foglalkoztatása képzettségi szinttől függetlenül a vizsgált régiókban és országaikban, 2010-2018 (%) – részletes táblázat.....	272
44. táblázat: Végzettségi szintek közötti foglalkoztatási különbségek a fiatalok körében, 2010-2018 (%) – részletes táblázat.....	272
45. táblázat: Idősek (55-64 évesek) munkanélküliségi arányai az Európai Unióban és egyes tagállamaiban, 2009-2018 (%) – részletes táblázat	272
46. táblázat: Egy főre jutó GDP vásárlóerő-paritáson az Európai Unió országaiban, 2018 (pont) – részletes táblázat	273
47. táblázat: Egy főre jutó GDP piaci áron vásárlóerő-paritáson az EU28 átlagának százalékában, 2008-2017 (%) – részletes táblázat.....	274
48. táblázat: A háztartások rendelkezésre álló jövedelme vásárlóerő-paritáson a vizsgált dimenziókban, 2008-2017 (valutaegység) – részletes táblázat	274
49. táblázat: Foglalkoztatási arány a munkaképes korúak (20-64 évesek) körében az Európai Unió országaiban, 2018 (%) – részletes táblázat	275
50. táblázat: Nemek közötti foglalkoztatási különbség az Európai Unió országaiban, 2018 (%) – részletes táblázat	276
51. táblázat: Mezőgazdasági szektorban foglalkoztatottak száma és aránya a vizsgált dimenziókban, 2014-2018 (%) – részletes táblázat	277
52. táblázat: Ipari szektorban foglalkoztatottak száma és aránya a vizsgált dimenziókban, 2014-2018 (%) – részletes táblázat.....	278
53. táblázat: Szolgáltatási szektorban foglalkoztatottak száma és aránya a vizsgált dimenziókban, 2014-2018 (%) – részletes táblázat.....	278
54. táblázat: Kutatás, fejlesztés szektorban foglalkoztatott személyzet és kutatók aránya a vizsgált dimenziókban, 2012-2016 (%) – részletes táblázat	278
55. táblázat: Kutatásra, fejlesztésre fordított kiadások a GDP arányában, 2008-2017 (%) – részletes táblázat.....	279

56. táblázat: A régiós és megyei szintű munkanélküliségi ráta szórásának változása a munkaképes korúak (15-74 éves) körében a vizsgálat országaiban, 2013-2017 (%) – részletes táblázat	279
57. táblázat: Szegénységi kockázattal érintett lakosság aránya az Európai Unióban, 2014-2018 (%) – részletes táblázat	280
58. táblázat: Szegénység vagy társadalmi kirekesztés veszélyének kitett népesség aránya, 2014-2018 (%) – részletes táblázat.....	281
59. táblázat: Aggregált helyettesítési ráta az Európai Unió országaiban, 2018 (%) – részletes táblázat	283

11. MELLÉKLETEK

11.1. Primer kutatás részletes interjúvázlata

A „Hatékony határ menti együttműködés a foglalkoztatottsági növekedés fejlesztéséért
Arad és Békés megyében”

című pályázat tanulmányának kutatásához

Az interjú tervezett menete, tematikája:

I. Bevezetés

4. A projekt részleteinek bemutatása: a Békés Megyéért Vállalkozásfejlesztési Alapítvány az Interreg V-A Románia-Magyarország Együttműködési Program (a továbbiakban: Program) keretében pályázatot nyert. A nyertes pályázat címe: „Hatékony határon átnyúló együttműködés a foglalkoztatás növekedésének fejlesztéséért Aradon és Békés megyében” (angolul: „Effective cross-border co-operation for development of employment growths in Arad and Bekes County”), azonosítószáma: ROHU-406, rövidített elnevezése pedig CROSSGROWING. A projekt, az Interreg V-A Románia-Magyarország Program keretén belül egy határon átnyúló együttműködésként valósul meg egy romániai és egy magyarországi partner között. Az együttműködés célja a foglalkoztatás növekedésének fejlesztése, amelynek során az elkészített tanulmány felméri az érintett térség jelenlegi munkaerő-piaci helyzetét és elősegíti a jövőbeli stratégia kidolgozását. A projekt fő célkitűzése egy fejlesztés megvalósítása a határ menti lakosok számára, amely segíti a foglalkoztatottság növelését, a vállalkozások munkaerő-piaci keresletének kielégítését és a munkaerőhiány megszüntetését, amely mind jellemző probléma a területen.
5. A kutatás részleteinek bemutatása: a kutatás eredményeként elkészülő tanulmány fő témája Békés megye foglalkoztatási helyzete, a munkáltatói és munkavállalói oldal egyaránt, valamint a határon átnyúló foglalkoztatási helyzet elemzése Békés és Arad megye vonatkozásában, bővebb kontextusban pedig a magyar-román határtérség foglalkoztatási jellemzőinek szemléltetése.

6. Interjúalany szerepköre, feladatköre kutatáshoz történő illeszkedésének ismertetése az interjú készítőjének szemszögéből: munkaköréből adódóan közvetlen tapasztalatokkal rendelkezik a kutatás témájával kapcsolatban; releváns adatbázist, statisztikát kezel; vagy olyan átfogó ismeretei, rálátása van a kutatás kapcsán készülő területre, amely a stratégiaalkotás szempontjából nélkülözhetetlen.
7. Interjú céljának, tervezett eredményének bemutatása: a témakörrel kapcsolatos saját tapasztalatok, meglátások összegzése, további felmerülő releváns kérdések megválaszolása.
8. Interjú tervezett ütemezésének, részeinek ismertetése: körülbelül 30-40 perc időtartam, összesen 3 kérdésblokk: 1. Interjúalany munkakörének, szerepkörének, a témával való kapcsolódásának megismerése, 2. Foglalkoztatási helyzettel és határ menti együttműködéssel kapcsolatos ismeretek feltérképezése, 3. Foglalkoztatás növekedésének lehetséges fejlesztése, stratégiaalkotás irányai.

II. Szakmai kérdések

9. **Szakmai blokk 1:** Interjúalany munkakörének, szerepkörének, a témával való kapcsolódásának megismerése.
 - a. Neve:
 - b. Milyen pozícióban dolgozik jelenleg? Van-e a témakörhöz kapcsolódó korábbi munkaköre?
 - c. Mióta látja el a jelenlegi megbízatását?
 - d. Mi a pozíciójának a célkitűzése?
 - e. Milyen (és mekkora) szerepet tölt be az Ön által képviselt szervezet Békés/Arad megye foglalkoztatási, munkaerő-piaci környezetében?
10. **Szakmai blokk 2:** Foglalkoztatási helyzettel és határ menti együttműködéssel kapcsolatos ismeretek feltérképezése
 - a. Hogyan jellemezné általánosságban a magyar-román határtérség kapcsolatrendszerét, különös tekintettel a foglalkoztatásra?
 - b. Milyen együttműködési formákat, jó gyakorlatokat ismer a két megye között?
 - c. Milyen lehetőségeik vannak üzleti együttműködések fellelésére a két megyében élőknek?
 - d. Ismer-e olyan kezdeményezést, amely véleménye szerint alkalmas lehet rá, hogy a munkaerő-piaci szereplők – mind a keresleti, mind a kínálati oldalról – szoros(abb) kapcsolatot alakítsanak ki egymással?
 - e. Az utóbbi éveket tekintve hogyan értékelné a foglalkoztatási, munkaerő-piaci helyzetet Arad és Békés megyében? (Külön kitérve a munkáltatói és a munkavállalói oldalra.)
 - f. Milyen módon kapcsolódik Ön saját személyében (vagy a képviselt szervezete által) a vizsgált térségek foglalkoztatási helyzetéhez? (Hogyan képes befolyásolni a foglalkoztatást?)
 - g. Rövidebb/közepes/hosszabb távon milyen folyamatokra, változásokra számít a két megye kapcsolatrendszerében?
 - h. [kötetlen beszélgetés az interjúalany témakörrel kapcsolatos további tapasztalatairól]
11. **Szakmai blokk 3:** Foglalkoztatás növekedésének lehetséges fejlesztése,

stratégiaalkotás irányai

- a. Ön szerint mely lépéseknek kell megelőznie egy, a két térség együttműködését (és ezáltal a foglalkoztatás növekedését) elősegítő stratégia kidolgozását? (Például: lakossági kérdőív, munkavállalói felmérés, munkáltatói interjú stb.)
 - b. Véleménye szerint melyek a foglalkoztatás növekedésének lehetséges fejlesztési irányai Békés és Arad megye vonatkozásában?
 - c. Kik lehetnének egy ilyen stratégia főbb szereplői?
 - d. Milyen szerepkörrel ruházná fel a stratégiába bevont szereplőket?
 - e. Milyen és mekkora infrastrukturális és forrásigénye lenne a stratégiának?
 - f. Melyek lehetnének egy stratégia főbb céljai, prioritásai?
 - g. Különböznek-e a vázolt esetben a rövid, közép és hosszú távú stratégiai célok? Amennyiben igen, melyek a legfőbb eltérések az időtávok között?
 - h. [kötetlen beszélgetés az interjúalany témakörrel kapcsolatos további tapasztalatairól]
12. Interjúalany kutatással szembeni elvárásainak összegyűjtése: véleménye, ismeretei alapján mit érdemes mindenképpen tartalmaznia a fentiekben túl egy, a témában készülő tanulmánynak? Van bármely olyan további szakmai szempont, amellyel hozzá tudna járulni a kutatás sikerességéhez?

III. Interjú lezárása, továbblépés egyeztetése

13. Kezel-e Ön vagy az Ön által képviselt szervezet a téma szempontjából releváns adatbázist, statisztikát? Van-e lehetőség ezek átadására, ennek hiányában kivonat/összesítés igénylésére?
14. Egyéb észrevételekre lehetőség, továbblépés, eredmények feldolgozási folyamatának, felhasználásának ismertetése: a kutatási vázlat lehetőség szerint kiegészítésre, megjegyzésekkel való ellátás céljából elküldésre kerül az interjúalany részére.
15. További közreműködési lehetőségek tisztázása: amennyiben további tisztázó kérdés lenne még, feltehető-e a későbbiekben e-mailben?

11.2. Primer kutatás interjúleiratai

28. táblázat: Interjúleirat, Gheorghe Seculici elnök (Arad Megyei Kereskedelmi, Ipar- és Agrárkamara)

1.b:

Gheorghe Seculici

1.c:

Az Arad Megyei Kereskedelmi, Ipar- és Agrárkamara elnökeként és a Román Kereskedelmi és Iparkamara alelnöként a célkitűzésünk, hogy segítsük a vállalkozói szférát, és hogy biztosítsunk számukra egy valós dialógust köztük és a hatóságok között. A kamarai rendszer rendelkezik a legerősebb üzleti infrastruktúrával megyei és nemzeti szinten, egy olyan infrastruktúrával, amelyet az ország minden vállalata számára elérhetővé tettünk. Úgy vélem, hogy az erősségünk a függetlenségünknek köszönhető, amely által elősegíthetjük nyilvános diskurzusban az üzleti szféra szempontjából leginkább lényeges témákat.

A kinevezésem prioritásai közé tartozik az aradi vállalkozások külföldi piacon történő elhelyezésének segítése a bel- és külkereskedelem élénkítése, a foglalkoztatás növelése, a szakképzés újraindítása, az Expo Arad a régió kereskedelmi és kiállítási iparának vezetőjévé tétele.

A mandátum átvételével ugyanakkor a célkitűzéseim között szerepel az üzleti közösség érdekeinek képviselete a központi hatóságokkal, állami és magánszervezetekkel szemben, úgy helyi, mint nemzetközi szinten.

1.d:

Az Arad Megyei Kereskedelmi, Ipar- és Agrárkamara a hatáskörének megfelelően a foglalkoztatás élénkítését elősegítő szolgáltatásokat nyújt (tájékoztatás és szakmai tanácsadás szolgáltatást biztosít, szakképzéseket nyújt a munkát kereső személyek készségeinek fejlesztése érdekében, valamint minden olyan tevékenységet folytat, amely növeli a munkát kereső személyek foglalkoztatási esélyeit. Az Arad Megyei Kereskedelmi, Ipar- és Agrárkamara emellett meghatározza és nyilvántartja a vállalatok igényeit, biztosítja érdekeik képviseletét együttműködve más képviseleti szervezetek üzletembereivel.

2.a:

Ami a foglalkoztatást illeti nagyon jó kapcsolatunk van az Arad Megyei Munkaerő-foglalkoztatási Ügynökséggel és ugyanakkor a Békés megyei foglalkoztatási intézménnyel. Az elmúlt években számos a témában tartott, és az EU által finanszírozott workshopon és állásbörzén vettünk részt.

2.b:

A határokon átnyúló térségben lehetőség van arra, hogy a két megye szereplői üzleti partnerségeket hozzanak létre, viszont a nyelvi akadályok, illetve a megyék eltérő

fejlettségi szintje egy lényeges akadályozó tényező ezen partnerségek megszületésében.

2.c:

Mindegyik megye megpróbálta a foglalkoztatással kapcsolatos kérdéseit a helyi alkalmazottakkal, illetve az ország más részeiről behozott, betanított szakemberekkel és ugyanakkor kis számban a határ másik oldaláról is behozott munkaerővel kezelni (köszönhetően a nyelvi akadályoknak).

2.d:

Az Arad megyében lévő munkahelyek jobb láthatóságának biztosítása részletezve a foglalkoztatók által igényelt feltételeket, magában foglalva ugyanakkor információkat az utazással, elszállásolással és a bérezési csomaggal kapcsolatban.

2.e:

Érdeklődéssel várjuk, hogy a határ mindkét oldalán lévő megye munkaerő-piaci szempontból fontos szereplői kommunikáljanak, létrehozzanak a határon átívelő szegmensre specifikus politikákat szem előtt tartva a nemzeti törvénykezést, egy SWOT analízist, és végül, de nem utolsó sorban figyelembe véve minél több érdekeltségi szempontot.

3.a:

Mindkét megyében egy olyan szakembercsoport létrehozása és támogatása, amely elemzi a jelenlegi helyzetet és létrehoz egy stratégiát a határon átívelő foglalkoztatás fejlesztésével kapcsolatban.

3.b:

Egy valós és szükséges lépés a foglalkoztatás növelése érdekében Békés és Arad megyében a román és magyar nyelvű kurzusok megtartása, információs központok és weboldal létrehozása.

3.c:

Politikai döntéshozók, munkaerőfoglalkoztatási szakemberek, nem kormányzati szervek, városházák, illetve a két megyei önkormányzat.

3.d:

A potenciális szakértők a jövőbeli határon átívelő pályázatokban, közpénzekből nem tudnak megoldani ilyen jellegű stratégiák finanszírozását.

3.e:

Mivel a jelen pillanatig a témában nem készült el tanulmány, a költségvetési elem mértékének megbecslése nem valósítható meg, csak egy jövőbeli tudományos kutatás tudná meghatározni a szükséges infrastrukturális és pénzügyi erőforrások mértékét.

3.f:

A stratégia fő célja és prioritása az lenne, hogy egy integrált határon átnyúló munkaerőpiac kerüljön létrehozásra, mivel a két megye között a foglalkoztatás céljából történő humán erőforrás mobilitás és a napi ingázás nagyon gyakori. A határmenti térségben történő munkaerő mobilitás céljainak és szándékainak részletes megismerése révén az ezekre történő reakcióinkkal aktívan hozzájárulhatunk a határmenti munkaerőpiac fejlődéséhez. Fontos célkitűzés lehet még a két megye közti társadalmi-gazdasági egyensúlytalanságok csökkentése, a munkajog harmonizálása és a határon átnyúló sajátosságokhoz történő igazítása.

29. táblázat: Interjúleirat, Iustin Cionca tanácselnök (Arad Megyei Tanács)

1. Szakmai blokk 1: Interjúalany munkakörének, szerepkörének, a témával való kapcsolódásának megismerése.

a. Név: Iustin Cionca

b. Mi az Ön jelenlegi pozíciója? Van-e olyan régi pozíciója, amely kapcsolódik a jelen témához?

Arad Megyei Önkormányzat Elnöke

c. Mióta van a jelenlegi pozíciójában?

A jelenlegi pozíciómban 2016 januárja óta vagyok.

d. Mi az Ön pozíciójának fő célkitűzése?

Az elnöki posztomnak köszönhetően azt a célkitűzést tűztem ki magam elé (az Arad megyei fejlesztési stratégia részeként), hogy fejlesszük az infrastruktúrát, mivel az úthálózat infrastruktúra fontos részét képezi a stratégiánknak. Jelenleg is vannak olyan pályázatok, amelyeket a határon átnyúló támogatási alapok eléréséért nyújtottunk be a Regionális Operatív Programban, amelyek párhuzamosan haladnak Magyar partnerekkel folytatott munkákkal. Szeretném megemlíteni a határokon átnyúló közúthálózat korszerűsítésére tett erőfeszítéseket, amely része az alternatív fejlesztési pólusok stratégiájának létrehozása Arad megyében, amelynek révén megvalósulhat a beruházási térképen szereplő települések természetes növekedése. Ezen felül törekszünk a munkaerő könnyebb mozgására, a magyar állampolgárok mobilitásának növelésére az Aradi iparterületek irányába.

e. Milyen szerepet tölt be az Ön intézménye a munkaerőpiacon Arad/Békés

megyében?

„Közösségek összekapcsolása a TEN-T infrastruktúrával a román-magyar határvidéken” pályázat egy azon projektek közül, amely által a munkaerőpiac a két megyében dinamikusabbá válik, figyelembe véve, hogy a jelen pályázattal jobb minőségű utakat tudunk biztosítani, amely megkönnyíti azon személyek mobilitását, akik átlépik az országhatárt a munkahelyük elérése érdekében. A pályázat az INTERREG VA RO-HU Programon belül, a 7/b beruházási prioritás keretén belül került benyújtásra.

2. Szakmai blokk 2: A foglalkoztatási helyzettel kapcsolatos ismeretek feltérképezése a határon átnyúló együttműködések és a foglalkoztatás kérdéskörében

a. Hogyan jellemezné a magyar-román határmenti régió kapcsolatát általánosságban véve és ugyanakkor a jelen munkaerő foglalkoztatási témakörét illetően?

Általában véve a román és magyar oldali kapcsolatok a határtérségben funkcionálisnak tekinthetők az idegenforgalmi és kulturális kölcsönhatásokon alapulva, a munkaerő mobilitás kérdését tekintve az Európai Unió lehetővé teszi, hogy az állampolgárok akadályok nélkül utazhassanak át az országhatárokon ezzel biztosítva számukra a szélesebb körű munkalehetőségeket.

b. Milyen együttműködési formákat és jó praktikákat ismer a két megye között?

Az adminisztratív együttműködés a négy magyar megye - Szabolcs-Szatmár-Bereg, Hajdú-Bihar, Békés și Csongrád – és a négy Román megye– Szatmár, Bihar, Arad és Temes – bevonásával a BRECO által valósul meg. Ezen intézmény keretében a román és magyar partnerek közötti együttműködés nagyon jónak, a rendelkezésre álló költségvetés egyenlő elosztása mellett kiegyensúlyozottnak tekinthető. Ezen felül Arad része a Duna-Körös-Maros-Tisza Eurorégió része (DKMT), amelynek tagja Csongrád és Békés megye is. Ezen kapcsolatok intézményesített kapcsolatoknak tekinthetők megyei szinten, viszont vannak egyéb kapcsolatok is a román és magyar közösségek között, a legrelevánsabb közülük az Arad város Gyulával és Péccsel való testvérvárosi kapcsolata.

c. Milyen lehetőségeik vannak a két megye lakosainak az üzleti partnerek beazonosításában?

Az intézményi közigazgatási kapcsolatok kivételével Arad megyében a gazdasági környezet tevékenysége nagyon dinamikus. Arad megyében van az egyetlen „szabad zóna” Nyugat-Romániában, számos ipari területünk van, főleg a megyeszékhely és a megye fő városaiban. Ezen felül a Kereskedelmi, Ipari és Mezőgazdasági Kamara szervezésében Aradon évente több mint 10 különböző profilú vásár kerül megrendezésre - Agromalim, Confort Construct, Ar-Medica, Transport-Ar, Demo Metal, Demo Plast, Edu2Job -, amelyek magukban foglalják a munkaerőpiacot is olyan tekintetben, hogy a cégek amelyek ezeken a vásárokon részt vesznek érdekeltek abban, hogy a munkaerő minél magasabb képesítéssel rendelkezzen az adott területeken.

d. Ismer olyan kezdeményezést, amely által Ön szerint szorosabbá válhat a munkaerőpiac keresleti és kínálati oldala közötti együttműködés?

Az oktatás és a munkaerő közötti megfelelő kapcsolat érdekében a lehető legjobb, átlátható és rugalmas együttműködésre van szükség a középiskolák, az egyetemek és a gazdasági szereplők között. Az üzleti környezet mobilitása ilyen rugalmasságot igényel, annak érdekében, hogy egy esetleges szakmai módosítás egyszerűbben elvégezhető legyen. Ezen túlmenően a munkaerő ezen intézményi létrehozása mellett, az oktatási-gazdasági környezet tengelyén sok vállalat „neveli” a saját szakembereit különböző szakterületeken, és a felhatalmazott tapasztalatok eredményeként sok aradi vállalatokban képzett szakember az adott cégnél helyezkedik el, vagy éppen más Aradi cégeknél.

- e. Hogyan értékelné az elmúlt évek foglalkoztatási helyzetét Arad és Békés megyékben? (mind alkalmazotti, mint munkaadó szempontjából).

Arad megyei szinten egy akut munkahelyhiány tapasztalható, amely az elmúlt 20 év Aradi gazdasági fejlődésének köszönhető. A megyében tapasztalható nagyon alacsony munkanélküliség arra készteti a munkaadókat, hogy más településekről hozzanak be munkaerőt, sok esetben más országokból. Ami Békés megyét illeti, Arad városa egy jó lehetőség arra, hogy bevonzza a munkaerőt, munkahelyet biztosítva szakmai képzettséggel rendelkezők és egyéb kategóriákba tartozók számára.

- f. Hogyan viszonyul Ön személyesen (vagy a szervezete) a foglalkoztatási helyzethez a régióban? (Milyen módon tudja befolyásolni a foglalkoztatást?)

Az Arad Megyei Önkormányzat feladata a gazdasági környezet feltételeinek biztosítása, a modern közúti infrastruktúrától, a vízellátás fenntartásától, az óvodák és iskolák korszerűsítéséig, tehát minden olyan tényező fejlesztésének biztosítása, amely szükséges ahhoz, hogy egy beruházó a megyében akarjon befektetni (hogy a megye lakói, alkalmazottai és családtagjai megfelelő életkörülmények között élhessenek). Ennek megfelelően a munkáltató és munkavállaló között szimbiózis mindkét félre kedvezően hat és az Arad Megyei Önkormányzat és a helyi önkormányzat döntő szereppel rendelkezik ezen témakörben.

- g. Rövid/közép és hosszútávon milyen folyamatokat és változásokat vár a két megye közötti kapcsolat terén?

Tulajdonképpen a várakozásunk nem más, mint, hogy az eddigiekhez hasonlóan folytassuk a jó kapcsolat ápolását, illetve egy közös stratégia általi további beruházások bevonzását a térségben. Egy fontos szempont lenne ez esetben Románia csatlakozása a Schengeni övezetbe.

3. Szakmai blokk 3: A foglalkoztatás növekedésének lehetséges fejlesztése, stratégiai fejlesztési irányok

- a. Véleménye szerint, milyen lépéseket kellene megelőznie a két régió közötti együttműködés fejlesztési stratégiájának kidolgozása (és ezáltal a foglalkoztatás növelését)? (Például: lakossági tanulmányok készítése, alkalmazotti tanulmányok, munkaadók interjúja stb.)

Ebben a témakörben véleményem szerint nagyon fontosak az integrált intézkedések és a „címezhetőség”. A régiók közötti együttműködésről beszélünk, amely mind a városi, mind a vidéki településekre is összpontosít. A

városi központokon kívüli kapcsolat megteremtése érdekében elengedhetetlen, hogy nagy jelentőséget tulajdonítsanak a városok és a szomszédos vidéki területek közti jó kapcsolatok kiépítésének. A természeti és emberi erőforrások, az ipari modellek, az innováció, a városfejlesztés és az infrastruktúra kölcsönhatása szintén alapvető tényező a régiók közötti együttműködés fokozása szempontjából, és a stratégia megvalósításának a hatékonysága érdekében mindezekre a tényezőkre ki kell terjedjen.

- b. Véleménye szerint milyen módon lehet fejleszteni a foglalkoztatást Békés és Arad megyében?

A munkaerő számának 2005 és 2050 közötti változásának becslésére irányuló munkaerőpiaci előrejelzések a 2050-ig történő jelentős csökkenést prognosztizálják. Van azonban kihasználatlan lehetőség is, amely statisztikai változásokat eredményezhet, abban az esetben, ha az megfelelően van felhasználva: az IKT hozzáférhetőségének és felhasználásának javítása, a KKV-k versenyképességének javítása, a környezet megóvása és védelme, valamint az erőforrások hatékony felhasználásának előmozdítása.

- c. Ki lehet Ön szerint a kulcsfontosságú személy egy ilyen jellegű stratégiánál?

Mindenekelőtt figyelembe kell vennünk a probléma határon átnyúló jellegét. Egy ilyen stratégia megvalósításához mindenekelőtt intézményközi munkacsoportra van szükség, több területi döntőshozókkal annak érdekében, hogy kihasználásra kerüljenek az egyes területek lehetőségei és fejlettségi szintje. Szükség van számos stratégiai elemzésre, az európai és nemzeti jogszabályok betartására, valamint a kérdés stratégiai szempontból történő megközelítésére.

- d. Milyen szerepet adna a stratégiában résztvevőknek?

Jelenleg nem beszélhetünk szerepekről, mivel mi, mint megyei önkormányzat nincs lehetőségek szerepeket kiosztani, felajánlani. Szükségünk van azonban hozzáértő emberekre, ágazati szakértőkre, akik tematikusan megalapozhatják ennek a komplex dokumentumnak minden szempontját.

- e. Milyen és mennyi infrastrukturális és pénzügyi erőforrást igényel egy ilyen stratégia?

Ahogy már említettem egy hasonló stratégiához szükséges erőforrások komplexnek minősíthetők, úgy infrastrukturális, mint pénzügyi szinten. Szükségesnek tartom az akadémiai és a szakmai környezet bevonását, mivel komplex módszertani megközelítésről beszélünk.

- f. Mik lehetnének a stratégia fő céljai, prioritásai?

Véleményem szerint az első lépés az elemzés szintjeinek meghatározása és a munkaerőpiac szempontjából összekapcsolható közös elemek meghatározása: a terület elemzése európai kontextusban a terület fejlődéséhez hozzájáruló változók segítségével, bizonyos területekre összpontosítva: városi, vidéki és határon átnyúló területek.

- g. Jelen esetben különböznek-e a rövid, közép- és hosszútávú stratégiai

célkitűzések? Ha különbözik, akkor mi a fő különbség az időszakok között?

A célkitűzések a társadalom egészének fejlődésétől függően is változhatnak. Fontos azonban, hogy az alapidokumentum tartalmazza az összes lehetséges módosítást és helyesen feltérképezze a terület fejlődését.

30. táblázat: Interjúleirat, Pántya Imre főosztályvezető (Békés Megyei Kormányhivatal Társadalombiztosítási és Foglalkoztatási Főosztály)

1. Szakmai blokk 1: Interjúalany munkakörének, szerepkörének, a témával való kapcsolódásának megismerése.
 - a. Neve: Pántya Imre
 - b. Milyen pozícióban dolgozik jelenleg? Van-e a témakörhöz kapcsolódó korábbi munkaköre? főosztályvezető, több mint 20 éves tapasztalattal rendelkezik a térség foglalkoztatáspolitikai kérdéseiben
 - c. Mióta látja el a jelenlegi megbízatását? főosztályvezetői beosztásban 3 éve
 - d. Mi a pozíciójának a célkitűzése? A Békés Megyei Kormányhivatal Társadalombiztosítási és Foglalkoztatási Főosztályának vezetése során a foglalkoztatáspolitikai szakmai célkitűzések megvalósítása, stratégia alkotása, tervezés.
 - e. Milyen (és mekkora) szerepet tölt be az Ön által képviselt szervezet Békés/Arad megye foglalkoztatási, munkaerő-piaci környezetében? A foglalkoztatási szervezet meghatározó szerepet tölt be Békés megye munkaerőpiaci helyzetében, elsődleges törekvés a kereslet- kínálati egyensúly minél jobb megközelítése és fenntartása a rendelkezésre álló eszközökkel (információnyújtás, munkaerő-közvetítés, foglalkoztatási támogatások).
2. Szakmai blokk 2: Foglalkoztatási helyzettel és határ menti együttműködéssel kapcsolatos ismeretek feltérképezése.

.Hogyan jellemezné általánosságban a magyar-román határtérség kapcsolatrendszerét, különös tekintettel a foglalkoztatásra?

 - a. Milyen együttműködési formákat, jó gyakorlatokat ismer a két megye között? A ROHU331 számú CAREER - „Cross-Border Network to Support the Professional Career Development in the Border Region” című projektben pályaaorientációban és foglalkoztatási kérdésekben történik együttműködés a Békés Megyei Kormányhivatal, a Nagyvárad Foglalkoztatási Ügynökség, a Don Orione Alapítványi iskola a BMKIK és a BMVA között. A program keretében az Arad megyével határos járások foglalkoztatási osztályain információs pontok kerülnek kialakításra, melyeken a projektcélokhoz igazodó tartalmú munkaerőpiaci és képzési információk, tanácsadások és szolgáltatásnyújtási események valósulnak meg.

Korábban az EURES keretében zajlott határmenti együttműködési program.
 - c. Ismer-e olyan kezdeményezést, amely véleménye szerint alkalmas lehet rá, hogy a munkaerő-piaci szereplők – mind a keresleti, mind a kínálati oldalról – szoros(abb)

kapcsolatot alakítsanak ki egymással? Igen a ROHU331 számú CAREER projekt és korábban az EURES keretében zajlott határmenti együttműködés. ...

d. Az utóbbi éveket tekintve hogyan értékelné a foglalkoztatási, munkaerőpiaci helyzetet Arad és Békés megyében? (Külön kitérve a munkáltatói és a munkavállalói oldalra.)

Gazdasági aktivitási mutatóik tekintetében Békés megye Magyarország kevésbé fejlett térségei közé tartozik, az aktivitási és foglalkoztatási mutatók az elmúlt években jelentkező javulási folyamatok mellett is megtartották az országos átlag alatti szintjüket.

A határ túloldalán található román megyék a saját országuk nyugati, fejlettebb régiói. Románián belül e térségben, köztük Arad és Bihar megyék magasabb aktivitási és foglalkoztatási adatokkal jellemezhetők, mint a román átlag. E térségek a magyartól eltérően iparosodott pólusközpontok, míg ezzel szemben a magyar oldalon található megyék jellemzően mezőgazdasági profilúak.

Románia Európai Unió csatlakozása óta, a román állampolgárok szabad mozgás- és tartózkodás jogával rendelkező személyeknek minősülnek, ezáltal korlátlanul vállalhatnak munkát Magyarországon. A Magyarországon munkát vállaló külföldi állampolgárok számának megismerése érdekében a munkáltatóknak bejelentési kötelezettségük van a járási hivatalok foglalkoztatási osztályai irányába. A statisztikai adatok alapján 2019-ben október 31-ig 420 román állampolgár foglalkoztatására vonatkozó bejelentés érkezett Békés megyében (országosan 3.165 fő). A bejelentési kötelezettséghez kapcsolódó statisztikai adatok alapján megállapítható, hogy a román állampolgárokat jellemzően az agráriumban tevékenykedő vállalkozások alkalmazzák, szakképzettséget nem igénylő munkakörökben.

Románia Európai Unió csatlakozását követően, a román munkavállalók számára lehetőség nyílt a nyugati államokban, lényegesen magasabb bérezés mellett munkát vállalni, amely - a Magyarországhoz hasonlóan - Romániában is komoly munkaerőhiányt okozott. A romániai mezőgazdaságban és a könnyűiparban jelentkező nagymértékű munkaerőhiány különösen az ország nyugati megyéit érinti. Arad megyében 2%-os munkanélküliségi rátát mértek az elmúlt években.

A magyar munkaerő egyszerűbb foglalkoztatása, utaztatásuk megkönnyítése érdekében, közös magyar-román törekvések vannak a közúti infrastruktúra fejlesztése kapcsán. Ezek közül kiemelkedik a Kisvarjas – Dombegyház és Otlaka – Elek közötti ideiglenes határátkelők véglegesítése, valamint 60 km hosszú határon átnyúló úthálózat korszerűsítése.

Számos Kelet-Békés megyei határmenti településről (Méhkerék, Sarkad, Gyula, Elek, Kétegyháza, Battonya, Lőkösháza) nagyszámban járnak át a magyar munkavállalók az iparilag fejlettebb, nagyobb munkaerőpiaccal és munkaerőigénnyel rendelkező Nyugat-romániai nagyvárosokba, főként Temesvárra, Nagyváradra és Aradra. Hatalmas infrastrukturális beruházások és építkezések zajlanak, amelynek nagy a munkaerő-fellevő piaca.

Az ingázó munkavállalók jelentős része szakképesítéssel nem rendelkező, alacsony iskolai végzettségű személy, akiknek hazai munkaerőpiaci kilátásai kedvezőtlenek, elhelyezésük

akadályokba ütköznek.

2019-ben az Airbus Helicopters helikopteralkatrész-gyár építés indult Gyulán, zöldmezős beruházás keretében. A gyulai üzemben helikopterek dinamikus rendszereihez szükséges precíziós alkatrészeket fognak előállítani az Airbus termékválasztékába tartozó összes helikoptertípus számára, a gyártás várhatóan 2021-ben indul el. A beruházás várhatóan nagy hatást gyakorol a Békés és Arad megyei munkaerőpiacára is.

f. Milyen módon kapcsolódik Ön saját személyében (vagy a képviselt szervezete által) a vizsgált térségek foglalkoztatási helyzetéhez? (Hogyan képes befolyásolni a foglalkoztatást?) A foglalkoztatási szervezet meghatározó szerepet tölt be Békés megye munkaerőpiaci helyzetében, elsődleges törekvés a kereslet- kínálati egyensúly minél jobb megközelítése és fenntartása a rendelkezésre álló eszközökkel (információnyújtás, munkaerő-közvetítés, foglalkoztatási támogatások).

g. Rövidebb/közepes/hosszabb távon milyen folyamatokra, változásokra számít a két megye kapcsolatrendszerében? Törekvéseink szerint folyamatosan fenntartjuk és tovább erősítjük a román foglalkoztatási szervezetekkel való együttműködést.

4. Szakmai blokk 3: Foglalkoztatás növekedésének lehetséges fejlesztése, stratégiaalkotás irányjai

- a. Ön szerint mely lépéseknek kell megelőznie egy, a két térség együttműködését (és ezáltal a foglalkoztatás növekedését) elősegítő stratégia kidolgozását? (Például: lakossági kérdőív, munkavállalói felmérés, munkáltatói interjú stb.) A lakossági kérdőív, munkavállalói felmérés, munkáltatói interjú mindegyike megfelelő eszköz lehet a stratégia meghatározását segítő helyzetfelmérés elkészítéséhez.
- b. Véleménye szerint melyek a foglalkoztatás növekedésének lehetséges fejlesztési irányjai Békés és Arad megye vonatkozásában? A munkaerőpiaci keresleti és kínálati adatok, a foglalkoztatási programok minél szélesebb körben történő nyilvánossá tétele, hirdetése. A szervezetek ilyen témában való stratégiai együttműködése, tevékenységük és forrásaik összehangolása.
- c. Kik lehetnének egy ilyen stratégia főbb szereplői? Magyar és román oldali foglalkoztatási szervezet egységei, kormányhivatali, önkormányzati szervezetek, meghatározó munkáltatók, oktatási intézmények, érdekképviselői szervek.
- d. Milyen és mekkora infrastrukturális és forrásigénye lenne a stratégiának? Találkozási alkalmakat kellene teremteni, költségként az azokon történő vendéglátás (catering) illetve az érdekelt felek megbeszélésekre való eljutási költségei jelenének meg.
- e. Melyek lehetnének egy stratégia főbb céljai, prioritásai? A foglalkoztatáspolitikai és képzési intézkedések megalapozása a fejlesztési szükségletek felmérése, valamint a munkaerő-kínálatra fókuszáló

szakpolitikai javaslatok megfogalmazása

- f. Különböznek-e a vázolt esetben a rövid, közép és hosszú távú stratégiai célok? Amennyiben igen, melyek a legfőbb eltérések az időtávok között? A rövidtávú célok egyéves vagy annál rövidebb távú a középtávú célok 1-5 év időszakra, a hosszútávúak ötéves vagy annál hosszabb időszakra szólnak. Az időtáv meghatározza a célok tartalom szerinti csoportosítását is, így a hosszútávúak általánosabb, a rövidebb időtartamúak konkrétabb célokat tartalmaznak.

Interjú lezárása, továbblépés egyeztetése

5. Kezel-e Ön vagy az Ön által képviselt szervezet a téma szempontjából releváns adatbázist, statisztikát? Van-e lehetőség ezek átadására, ennek hiányában kivonat/összesítés igénylésére?

A foglalkoztatási szervezet a nyilvántartott álláskeresők vonatkozásában, valamint a térségben megjelenő munkaerőigényekre való munkaerő-közvetítés és támogatott foglalkoztatás vonatkozásában gyűjt adatokat és kezel adatbázist. Van lehetőség az adatbázisból információkérésre.

6. Egyéb észrevételekre lehetőség, továbblépés, eredmények feldolgozási folyamatának, felhasználásának ismertetése: a kutatási vázlat lehetőség szerint kiegészítésre, megjegyzésekkel való ellátás céljából elküldésre kerül az interjúalany részére.

11.3. Szekunder kutatás részletes táblázatai

31. táblázat: Aktív és passzív foglalkoztatáspolitikai eszközök a magyar jogrendben – részletes táblázat

Aktív foglalkoztatáspolitikai eszközök	Passzív foglalkoztatáspolitikai eszközök
<p>Munkaerő-piaci szolgáltatások és foglalkoztatást elősegítő támogatások</p> <p>Munkaerő-piaci szolgáltatások</p> <ul style="list-style-type: none"> • munkaerő-piaci és foglalkoztatási információ nyújtása, • munka-, pálya-, álláskeresési, rehabilitációs, helyi (térségi) foglalkoztatási tanácsadás, • munkaközvetítés 	<p>Álláskeresők ellátása</p> <p>Az álláskereső részére álláskeresési ellátásként:</p> <ul style="list-style-type: none"> • álláskeresési járadék, • nyugdíj előtti álláskeresési segély, valamint • költségtérítés járhat.
<p>Képzések elősegítése</p> <p>Képzés elősegítése</p> <ul style="list-style-type: none"> • Álláskereső, • Pályakezdő álláskereső • Rehabilitációs járadékban részesülő • munkaviszonya megszűnik, • Közfoglalkoztatásban résztvevő, • GYES/GYED, 	<p>Álláskeresők támogatása</p> <p>Álláskeresési járadék</p> <p>Kinek jár?</p> <ul style="list-style-type: none"> • Álláskereső • 3 éven belül 360 nap (4 éven belül 365 nap) • megváltozott munkaképességű személyek ellátására nem jogosult, továbbá táppénzben nem részesül

<ul style="list-style-type: none"> • munkaviszonyban <p>Képzési támogatás</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kereset kiegészítés vagy keresetpótló juttatás • költségtérítés 	<ul style="list-style-type: none"> • Nem vállalkozó • Munkát akar vállalni <p>Mértéke</p> <ul style="list-style-type: none"> • 4 negyedév járulék alap átlaga • Első szakasz 91 nap 60% • Második szakasz minimálbér 60%-a • Max 270 nap • A járulékalap 60%-a, max. kötelező legkisebb munkabér napi összege • 10 nap jogosultsági idő = 1 nap járadék-folyósítási idő • Min. 36 nap, Max. 90 nap
<p>További foglalkoztatást elősegítő támogatások</p> <p>Foglalkoztatás bővítését szolgáló támogatások</p> <ul style="list-style-type: none"> • Vállalkozóvá válás támogatása • Közhasznú munkavégzés támogatása • Munkahelyteremtés és munkahelymegőrzés támogatása • Önfoglalkoztatás támogatása • Foglalkoztatáshoz kapcsolódó járulékok átvállalása • A megváltozott munkaképességű személyek foglalkoztatásának támogatása • Munkaerő-piaci programok támogatása 	<p>Nyugdíj előtti álláskeresői segély</p> <ul style="list-style-type: none"> • irányadó öregségi nyugdíjkorhatár betöltéséhez legfeljebb öt év hiányzik • 45 napon át álláskeresői járadékban részesült • az álláskeresői járadék folyósítása időtartamát kimerítette • Mértéke a legkisebb munkabér 40 százaléka

<ul style="list-style-type: none">• Egyes általánostól eltérő foglalkoztatási formák támogatása <p>Az álláskeresőket vállalkozóvá válását elősegítő támogatás</p> <ul style="list-style-type: none">• Álláskereső• Rehabilitációs ellátásban részesülő• vállalkozást indít, vagy vállalkozáshoz csatlakozik <p>Munkahelyteremtés és munkahelymegőrzés támogatása</p> <ul style="list-style-type: none">• új munkahelyek teremtéséhez• a meglévő munkahelyek megtartásához• a foglalkoztatási szerkezetátalakítás elősegítéséhez,• a munkaerő szakmastruktúrájának korszerűsítéséhez fűződő foglalkoztatáspolitikai célok elérése érdekében <p>Munkaerő-piaci programok támogatása</p> <p>A Nemzeti Foglalkoztatási Alap előre meghatározott:</p> <ul style="list-style-type: none">• összetett célok érdekében• pénzügyi fedezet• térségi foglalkoztatási célok megvalósítása• munkaerő-piaci folyamatok befolyásolása,• a munkaerő-piacon hátrányos helyzetben lévő rétegek foglalkoztatásának elősegítése	
--	--

	<p>Költségtérítés</p> <ul style="list-style-type: none"> • Álláskeresői járadék, álláskeresői segély megállapításával, valamint a munkahelykereséssel kapcsolatos tömegközlekedési költségek térítése • Visszafizetési és megtérítési kötelezettség
--	---

Forrás: 1991. évi IV. törvény a foglalkoztatás elősegítéséről és a munkanélküliek ellátásáról, és Pap (2014)

32. táblázat: Egy főre jutó GDP vásárlóerő-paritáson az Európai Unióban, 2007-2018 (pont)

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
EU (28 countries)	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
EU (27 countries)	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Euro area (19 countries)	109	109	108	108	108	107	107	107	106	106	106	106
Euro area (18 countries)	110	109	109	108	108	108	107	107	107	107	106	106
Belgium	117	115	118	120	119	121	120	119	118	118	116	115
Bulgaria	40	43	43	44	45	46	45	47	47	48	49	50
Czechia	82	84	85	83	83	82	84	86	87	88	89	90
Denmark	123	125	125	129	128	127	128	128	127	126	128	126
Germany	117	117	117	120	123	124	124	126	124	124	124	123
Estonia	69	68	63	65	71	74	75	77	76	77	79	81
Ireland	148	134	129	130	130	131	132	136	178	177	181	187
Greece	93	93	94	85	75	72	72	71	69	68	67	68
Spain	103	101	100	96	92	91	89	90	91	91	92	91
France	108	106	108	108	108	107	108	107	106	104	104	104
Croatia	61	63	62	59	60	60	60	59	59	61	62	63
Italy	107	106	106	104	104	101	98	96	95	97	96	95
Cyprus	104	105	105	100	96	91	84	81	82	84	85	87
Latvia	57	59	52	53	57	60	62	63	64	64	67	70

Lithuania	60	63	56	60	66	70	73	75	75	75	78	81
Luxembourg	265	262	255	257	265	260	261	269	266	260	253	254
Hungary	60	63	64	65	66	66	67	68	68	67	68	70
Malta	79	79	81	83	82	84	85	89	93	95	98	98
Netherlands	139	140	138	135	134	134	135	131	130	128	128	129
Austria	125	125	127	126	128	132	131	130	129	128	127	127
Poland	53	55	59	62	65	67	67	67	69	68	70	71
Portugal	81	81	82	82	77	75	76	77	77	77	77	76
Romania	43	51	52	51	52	54	54	55	56	59	63	64
Slovenia	87	90	85	83	83	82	82	82	82	83	85	87
Slovakia	67	71	71	74	74	76	76	77	77	77	76	78
Finland	119	121	117	116	117	115	113	110	109	109	109	110
Sweden	128	127	123	125	126	127	125	124	125	122	121	121
United Kingdom	112	110	108	108	106	108	108	109	109	107	106	104
Iceland	130	130	130	119	117	119	121	122	126	130	130	133
Liechtenstein	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
Norway	177	187	172	174	179	186	184	176	156	145	146	150
Switzerland	156	158	160	159	162	164	165	165	165	160	156	157
Montenegro	39	42	40	41	42	39	41	41	42	44	45	47
North Macedonia	30	32	34	34	34	34	35	36	36	37	36	38
Albania	23	25	27	29	29	30	29	30	30	30	30	31
Serbia	35	38	39	38	40	40	40	39	39	39	39	40
Turkey	47	48	48	52	56	58	61	64	66	65	66	65
Bosnia and Herzegovina	27	29	30	29	30	30	30	30	30	31	31	31
United States	151	146	146	145	144	146	145	146	146	144	141	143
Japan	109	105	103	105	103	106	107	104	104	102	99	98

Forrás: Eurostat (2019)

33. táblázat: Felnőttek részvétele az oktatásban (%) – részletes táblázat

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
EU (28 countries)	9,4	9,5	9,5	9,3	9,1	9,2	10,7	10,8	10,7	10,8	10,9	11,1
Euro area (19 countries)	8,1	8,2	8,1	8,1	8,3	8,5	10,6	10,9	10,9	11,2	11,3	11,5
Belgium	7,4	7,1	7,1	7,4	7,4	6,9	6,9	7,4	6,9	7	8,5	8,5
Bulgaria	1,6	1,6	1,6	1,6	1,6	1,7	2	2,1	2	2,2	2,3	2,5
Czechia	6	8	7,1	7,8	11,6	11,1	10	9,6	8,5	8,8	9,8	8,5
Denmark	29,1	30	31,3	32,6	32,3	31,6	31,4	31,9	31,3	27,7	26,8	23,5
Germany	7,8	8,1	8	7,8	7,9	7,9	7,9	8	8,1	8,5	8,4	8,2
Estonia	7	9,7	10,5	11	11,9	12,8	12,6	11,6	12,4	15,7	17,2	19,7
Ireland	7,8	7,2	6,6	7,1	7,2	7,5	7,6	7	6,5	6,5	9	12,5
Greece	2,4	3,2	3,5	3,3	2,8	3,3	3,2	3,2	3,3	4	4,5	4,5
Spain	10,8	10,7	10,8	11,2	11,2	11,2	11,4	10,1	9,9	9,4	9,9	10,5
France	6,1	6	5,7	5	5,5	5,7	17,8	18,4	18,6	18,8	18,7	18,6
Croatia	2,9	2,6	3	3	3,1	3,3	3,1	2,8	3,1	3	2,3	2,9
Italy	6,2	6,3	6	6,2	5,7	6,6	6,2	8,1	7,3	8,3	7,9	8,1
Cyprus	8,7	8,8	8,3	8,1	7,8	7,7	7,2	7,1	7,5	6,9	6,9	6,7
Latvia	7,2	6,9	5,6	5,4	5,4	7,2	6,8	5,6	5,7	7,3	7,5	6,7
Lithuania	5,5	4,9	4,6	4,4	6	5,4	5,9	5,1	5,8	6	5,9	6,6
Luxembourg	7,2	8,7	13,8	13,5	13,9	14,2	14,6	14,5	18	16,8	17,2	18
Hungary	3,9	3,4	3	3	3	2,9	3,2	3,3	7,1	6,3	6,2	6
Malta	5,9	6,3	6,2	6,2	6,6	7,2	7,7	7,7	7,4	7,8	10,6	10,8
Netherlands	16,8	17,1	17,1	17	17,1	16,9	17,9	18,3	18,9	18,8	19,1	19,1
Austria	12,9	13,3	13,9	13,8	13,5	14,2	14,1	14,3	14,4	14,9	15,8	15,1
Poland	5,1	4,7	4,7	5,2	4,4	4,5	4,3	4	3,5	3,7	4	5,7
Portugal	4,4	5,3	6,4	5,7	11,5	10,5	9,7	9,6	9,7	9,6	9,8	10,3
Romania	1,5	1,8	1,8	1,4	1,6	1,4	2	1,5	1,3	1,2	1,1	0,9
Slovenia	15,1	14,3	14,8	16,4	16	13,8	12,5	12,1	11,9	11,6	12	11,4
Slovakia	4,1	3,6	3,1	3,1	4,1	3,2	3,1	3,1	3,1	2,9	3,4	4

Finland	23,4	23,1	22,1	23	23,8	24,5	24,9	25,1	25,4	26,4	27,4	28,5
Sweden	19	22,5	22,5	24,7	25,3	27	28,4	29,2	29,4	29,6	30,4	29,2
United Kingdom	20,5	20,5	20,7	20,1	16,3	16,3	16,6	16,3	15,7	14,4	14,3	14,6
Iceland	27	25,1	25,1	25,4	26,4	28,1	26,3	26,3	28,1	24,7	23,6	21,5
Norway	18,4	19,7	18,5	18,2	18,6	20,4	20,8	20,1	20,1	19,6	19,9	19,7
Switzerland	26,8	27,9	23,9	29,7	28,9	29,1	29,3	30,5	30,8	31,4	31,2	31,6
Montenegro	:	:	:	:	2,4	2,4	2,8	2,9	3	3,3	2,8	3,2
North Macedonia	3	2,8	3,5	3,5	3,6	4,1	3,7	3,2	2,6	2,9	2,3	2,4
Serbia	:	:	:	4	3,5	3,6	3,9	4,4	4,8	5,1	4,4	4,1
Turkey	1,8	2,1	2,6	2,9	3,4	3,9	4,5	5,7	5,5	5,8	5,8	6,2

Forrás: Eurostat (2019)

34. táblázat: Kivándoroltak létszáma korcsoportonként az utóbbi három évben (fő) – részletes táblázat

	Year	Bulgaria	Germany	France	Croatia	Hungary	Poland	Romania
Total	2015	29 470	347 162	323 847	29 651	43 225	258 837	194 718
Total	2016	30 570	533 762	320 705	36 436	39 889	236 441	207 578
Total	2017	31 586	560 700	312 554	47 352	39 829	218 492	242 193
Less than 15 years	2015	2 609	40 598	23 012	4 080	1 009	36 407	:
Less than 15 years	2016	2 243	68 978	23 839	5 365	1 067	37 278	:
Less than 15 years	2017	2 321	63 527	22 837	6 607	1 430	29 319	:
From 15 to 19 years	2015	2 507	10 525	52 720	1 468	744	13 422	:
From 15 to 19 years	2016	2 068	21 448	52 118	1 534	800	15 699	:
From 15 to 19 years	2017	2 252	20 482	53 354	1 900	886	14 550	:
From 20 to 24 years	2015	3 581	35 302	121 140	1 947	6 691	18 394	:
From 20 to 24 years	2016	4 647	57 600	126 736	2 962	5 991	17 785	:
From 20 to 24 years	2017	5 012	62 612	119 641	4 188	5 994	15 245	:
From 25 to 29 years	2015	3 820	58 201	52 588	2 927	9 804	31 149	:

From 25 to 29 years	2016	4 647	86 649	53 397	5 135	8 993	25 449	:	
From 25 to 29 years	2017	4 962	92 748	50 655	6 560	8 831	23 498	:	
From 30 to 34 years	2015	2 895	50 266	11 418	2 944	6 918	40 134	:	
From 30 to 34 years	2016	3 863	74 333	10 640	4 919	6 235	35 534	:	
From 30 to 34 years	2017	4 024	81 093	10 273	6 374	6 047	29 678	:	
From 35 to 39 years	2015	2 521	39 145	7 398	3 018	5 489	31 963	:	
From 35 to 39 years	2016	3 152	58 484	5 507	3 838	4 707	30 718	:	
From 35 to 39 years	2017	3 391	62 209	5 598	5 418	4 462	29 546	:	
From 40 to 44 years	2015	2 257	29 932	13 040	2 959	4 205	23 681	:	
From 40 to 44 years	2016	2 646	44 443	13 349	3 329	3 947	21 059	:	
From 40 to 44 years	2017	2 684	46 834	12 494	4 273	3 961	21 758	:	
From 45 to 49 years	2015	1 884	25 039	9 475	2 652	3 135	17 016	:	
From 45 to 49 years	2016	1 987	37 666	7 726	2 760	3 074	14 612	:	
From 45 to 49 years	2017	2 042	38 568	8 203	3 610	2 972	15 861	:	
From 50 to 54 years	2015	1 710	19 000	5 125	2 270	1 905	13 075	:	
From 50 to 54 years	2016	1 441	28 729	3 904	2 137	1 869	11 166	:	
From 50 to 54 years	2017	1 491	30 452	4 316	2 939	2 133	11 500	:	
From 55 to 59 years	2015	1 669	12 874	1 349	1 656	1 310	10 604	:	
From 55 to 59 years	2016	1 187	19 720	797	1 270	1 222	9 547	:	
From 55 to 59 years	2017	1 192	21 209	931	1 829	1 295	9 691	:	
From 60 to 64 years	2015	1 565	9 079	3 650	1 372	680	8 235	:	
From 60 to 64 years	2016	907	12 940	2 678	1 062	696	7 186	:	
From 60 to 64 years	2017	846	14 322	3 206	1 236	674	7 518	:	
65 years or over	2015	2 452	17 201	22 932	2 358	1 335	14 757	:	
65 years or over	2016	1 782	22 772	20 014	2 125	1 288	10 408	:	
65 years or over	2017	1 369	26 644	21 046	2 418	1 144	10 328	:	

Forrás: Eurostat (2019)

35. táblázat: Az Európai Unió országainak népessége az EU28-államok össznépességének arányában, 2019 (%) – részletes táblázat

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
European Union - 28 countries	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
European Union - 27 countries (from 2019)	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
European Union - 27 countries (2007-2013)	:	:	:	99,2	99,2	:	99,2	:	:	:
Euro area (19 countries)	:	:	:	66,5	66,6	:	66,6	:	:	:
Euro area (18 countries)	:	:	:	65,9	66,0	:	66,0	:	:	:
Belgium	2,2	2,2	2,2	2,2	2,2	2,2	2,2	2,2	2,2	2,2
Bulgaria	1,5	1,5	1,5	1,4	1,4	1,4	1,4	1,4	1,4	1,4
Czechia	2,1	2,1	2,1	2,1	2,1	2,1	2,1	2,1	2,1	2,1
Denmark	1,1	1,1	1,1	1,1	1,1	1,1	1,1	1,1	1,1	1,1
Germany (until 1990 former territory of the FRG)	16,3	15,9	15,9	15,9	15,9	16,0	16,1	16,1	16,2	16,2
Germany including former GDR	16,3	15,9	15,9	15,9	15,9	16,0	16,1	16,1	16,2	16,2
Estonia	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3
Ireland	0,9	0,9	0,9	0,9	0,9	0,9	0,9	0,9	0,9	1,0
Greece	2,2	2,2	2,2	2,2	2,2	2,1	2,1	2,1	2,1	2,1
Spain	9,2	9,3	9,3	9,3	9,2	9,1	9,1	9,1	9,1	9,1
France	12,9	12,9	13,0	13,0	13,0	13,1	13,1	13,1	13,1	13,1
France (metropolitan)	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
Croatia	0,9	0,9	0,8	0,8	0,8	0,8	0,8	0,8	0,8	0,8
Italy	11,8	11,8	11,8	11,8	12,0	12,0	11,9	11,8	11,8	11,8
Cyprus	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2
Latvia	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4
Lithuania	0,6	0,6	0,6	0,6	0,6	0,6	0,6	0,6	0,5	0,5
Luxembourg	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1
Hungary	2,0	2,0	2,0	2,0	1,9	1,9	1,9	1,9	1,9	1,9

Malta	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1
Netherlands	3,3	3,3	3,3	3,3	3,3	3,3	3,3	3,3	3,3	3,4	3,4
Austria	1,7	1,7	1,7	1,7	1,7	1,7	1,7	1,7	1,7	1,7	1,7
Poland	7,6	7,6	7,6	7,5	7,5	7,5	7,4	7,4	7,4	7,4	7,4
Portugal	2,1	2,1	2,1	2,1	2,1	2,0	2,0	2,0	2,0	2,0	2,0
Romania	4,0	4,0	4,0	4,0	3,9	3,9	3,9	3,8	3,8	3,8	3,8
Slovenia	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4
Slovakia	1,1	1,1	1,1	1,1	1,1	1,1	1,1	1,1	1,1	1,1	1,1
Finland	1,1	1,1	1,1	1,1	1,1	1,1	1,1	1,1	1,1	1,1	1,1
Sweden	1,9	1,9	1,9	1,9	1,9	1,9	1,9	2,0	2,0	2,0	2,0
United Kingdom	12,4	12,5	12,6	12,7	12,7	12,8	12,8	12,9	12,9	12,9	13,0

Forrás: Eurostat (2019)

36. táblázat: Magyarország és Románia teljes népességváltozása, 2010-2018 (fő) – részletes táblázat

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
European Union - 28 countries	1 274 384	1 108 529	1 115 304	1 848 325	1 284 412	1 661 669	1 188 515	1 005 947	1 102 466
Hungary	-28 602	-27 991	-23 127	-31 433	-21 794	-25 086	-32 924	-19 190	-5 615
Romania	-95 624	-103 063	-75 922	-72 763	-76 664	-110 062	-116 235	-113 719	-128 973

Forrás: Eurostat (2019)

37. táblázat: Magyarország és Románia természetes népességváltozása, 2010-2018 (fő) – részletes táblázat

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Hungary births	90 335	88 049	90 269	89 524	93 281	92 135	95 361	94 646	93 467
Romania births	212 199	196 242	201 104	188 599	198 740	201 995	200 009	202 151	187 824
Hungary deaths	130 456	128 795	129 440	126 677	126 294	131 575	127 098	131 877	131 247
Romania deaths	259 723	251 439	255 539	247 475	254 965	262 442	257 215	261 402	263 125

Forrás: Eurostat (2019)

38. táblázat: Dél-Alföld és Nyugat-Románia régiók népességszáma, 2014-2018 (fő) – részletes táblázat

	2014	2015	2016	2017	2018
Dél-Alföld	1 279 480	1 271 040	1 262 936	1 251 924	1 243 865
Vest	1 817 895	1 811 755	1 802 212	1 792 503	1 784 522

Forrás: Eurostat (2019)

39. táblázat: Dél-Alföld és Nyugat-Románia régiók természetes népességváltozása, 2014-2018 (fő) – részletes táblázat

	2014	2015	2016	2017
Dél-Alföld population	1 279 480	1 271 040	1 262 936	1 251 924
Vest population	1 817 895	1 811 755	1 802 212	1 792 503
Dél-Alföld births	11 077	11 056	11 328	11 582
Vest births	16 895	17 481	17 587	17 497
Dél-Alföld deaths	17 857	18 426	17 580	18 473
Vest deaths	23 300	24 419	23 482	24 264

Forrás: Eurostat (2019)

40. táblázat: A lakosság medián életkora az Európai Unió országaiban, 1990-2018 (életkor) – részletes táblázat

Year	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
European Union - 28 countries											38,3	38,6	38,9	39,2	39,5	39,8	40,1	40,4	40,7	41,0	41,3	41,6	41,9	42,2	42,4	42,6	42,9	43,1	
Belgium	36,2	36,4	36,6	36,8	37,0	37,3	37,6	37,9	38,2	38,5	38,7	39,0	39,3	39,6	39,8	40,1	40,3	40,5	40,7	40,8	40,9	40,9	41,0	41,1	41,3	41,4	41,4	41,5	41,6
Bulgaria	36,5	36,8	37,1	37,5	37,8	38,0	38,3	38,5	38,7	38,9	39,1	39,3	40,3	40,6	40,9	41,2	41,5	41,7	41,9	42,0	42,2	42,5	42,7	42,9	43,2	43,4	43,6	43,9	44,1
Czechia	35,1	35,4	35,6	35,8	36,0	36,2	36,4	36,6	36,8	37,1	37,3	37,6	37,9	38,3	38,6	38,8	39,0	39,2	39,3	39,4	39,6	39,8	40,1	40,4	40,8	41,1	41,5	41,9	42,3
Denmark	37,0	37,2	37,3	37,4	37,6	37,7	37,7	37,8	37,9	38,1	38,2	38,4	38,6	38,8	39,1	39,4	39,7	40,0	40,2	40,3	40,5	40,6	40,8	41,0	41,3	41,5	41,5	41,6	41,8

Germany (until 1990 former territory of the FRG)	38,1	37,6	37,7	37,8	38,0	38,2	38,5	38,7	39,1	39,4	39,8	40,2	40,6	40,9	41,4	41,8	42,3	42,8	43,2	43,7	44,2	44,7	45,0	45,4	45,6	45,9	45,8	45,9	46,0
Estonia	34,2	34,5	34,8	35,3	35,8	36,2	36,5	36,8	37,2	37,5	37,9	38,2	38,5	38,7	39,0	39,2	39,4	39,6	39,8	39,9	40,1	40,4	40,7	41,0	41,3	41,4	41,6	41,8	42,0
Ireland	29,1	29,4	29,7	30,1	30,4	30,8	31,1	31,5	31,8	32,2	32,4	32,6	32,8	33,0	33,3	33,5	33,5	33,3	33,4	33,6	34,0	34,5	35,0	35,4	35,8	36,2	36,5	36,9	37,3
Greece	36,0	36,1	36,3	36,6	36,9	37,1	37,4	37,7	37,9	38,2	38,5	38,7	38,3	38,6	38,9	39,2	39,5	39,9	40,3	40,7	41,1	41,5	42,0	42,5	42,9	43,4	43,9	44,2	44,6
Spain	33,4	33,7	34,1	34,4	34,8	35,2	35,6	36,0	36,4	36,8	37,2	37,6	37,9	38,1	38,3	38,6	38,8	39,0	39,2	39,4	39,9	40,3	40,8	41,3	41,8	42,3	42,8	43,2	43,6
France	:	34,7	35,0	35,3	35,6	35,9	36,2	36,5	36,8	37,0	37,3	37,6	37,9	38,1	38,4	38,6	38,9	39,1	39,3	39,6	39,8	40,0	40,3	40,6	40,7	41,0	41,2	41,4	41,6
Croatia	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	39,8	40,1	40,4	40,6	40,8	41,0	41,3	41,5	41,7	41,9	42,1	42,2	42,4	42,6	42,8	43,0	43,4	43,7	
Italy	36,9	37,2	37,6	37,9	38,2	38,5	38,9	39,2	39,4	39,7	40,1	40,4	40,7	41,1	41,3	41,6	42,0	42,4	42,7	43,0	43,3	43,7	44,0	44,4	44,7	45,1	45,5	45,9	46,3
Cyprus	30,5	30,9	31,2	31,6	31,8	32,0	32,3	32,5	32,8	33,0	33,3	33,6	34,2	34,5	34,7	34,9	35,1	35,2	35,4	35,5	35,6	35,7	35,8	36,2	36,8	37,0	37,2	37,4	37,5
Latvia	34,6	34,6	35,0	35,4	35,8	36,0	36,3	36,7	37,1	37,5	37,9	38,2	38,5	38,8	39,0	39,3	39,5	39,8	39,9	40,2	40,8	41,4	41,8	42,1	42,4	42,7	42,9	43,1	43,3
Lithuania	32,4	32,6	32,9	33,2	33,5	33,9	34,3	34,6	35,0	35,4	35,8	36,2	36,7	37,2	37,7	38,2	38,8	39,2	39,6	39,9	40,3	41,1	41,7	42,1	42,4	42,7	43,1	43,4	43,9
Luxembourg	36,3	36,4	36,5	36,5	36,6	36,7	36,7	36,9	37,1	37,2	37,3	37,1	37,4	37,7	37,9	38,1	38,3	38,5	38,6	38,7	38,9	39,0	39,1	39,1	39,2	39,3	39,3	39,4	39,4
Hungary	36,1	36,5	36,8	37,1	37,4	37,6	37,8	38,0	38,2	38,3	38,5	38,6	38,7	38,8	38,8	38,9	39,0	39,2	39,4	39,6	39,8	40,1	40,8	41,1	41,3	41,6	41,9	42,3	42,6
Malta	32,8	33,2	33,5	33,8	34,1	34,5	35,1	35,4	35,7	36,0	36,3	36,7	37,0	37,4	37,7	38,0	38,6	39,0	39,3	39,5	39,7	40,1	40,4	40,5	40,6	40,5	40,5	40,6	40,4
Netherlands	34,4	34,6	34,9	35,2	35,4	35,8	36,1	36,4	36,7	37,0	37,3	37,6	37,8	38,2	38,5	38,9	39,2	39,6	40,0	40,3	40,6	41,0	41,3	41,6	42,0	42,2	42,4	42,5	42,6
Austria	35,6	35,6	35,6	35,7	35,9	36,1	36,5	36,8	37,2	37,5	37,9	38,3	38,8	39,1	39,4	39,7	40,1	40,5	40,9	41,2	41,6	42,0	42,4	42,6	42,9	43,0	43,0	43,0	43,2
Poland	32,2	32,5	32,8	33,1	33,4	33,7	34,0	34,3	34,6	34,8	35,1	35,4	35,7	35,9	36,2	36,5	36,7	37,0	37,3	37,5	37,9	38,2	38,5	38,8	39,2	39,6	39,9	40,3	40,6
Portugal	33,9	34,5	34,8	35,2	35,5	35,9	36,2	36,5	36,9	37,2	37,5	37,9	38,2	38,5	38,8	39,2	39,6	40,0	40,4	40,8	41,2	41,7	42,1	42,6	43,1	43,5	44,0	44,4	44,8
Romania	32,6	32,8	33,4	33,6	33,8	34,0	34,2	34,2	34,3	34,3	34,4	34,4	35,0	35,3	35,4	35,5	37,2	37,3	38,7	40,1	40,1	40,1	40,2	40,5	40,8	41,0	41,4	41,8	42,1
Slovenia	34,0	34,4	34,8	35,2	35,6	36,0	36,1	36,5	36,9	37,4	37,8	38,2	38,6	39,0	39,4	39,9	40,2	40,6	41,0	41,2	41,4	41,7	42,0	42,2	42,5	42,8	43,2	43,5	43,8
Slovakia	31,2	31,5	31,6	31,9	32,1	32,4	32,7	33,0	33,3	33,6	33,9	34,3	34,4	34,7	35,0	35,4	35,7	36,0	36,3	36,6	37,0	37,4	37,7	38,2	38,6	39,0	39,4	39,8	40,2
Finland	36,3	36,6	36,9	37,1	37,4	37,7	38,0	38,3	38,6	38,9	39,2	39,5	39,8	40,1	40,5	40,8	41,1	41,3	41,5	41,8	42,0	42,1	42,2	42,3	42,4	42,4	42,5	42,5	42,7
Sweden	38,4	38,3	38,4	38,4	38,4	38,4	38,6	38,7	38,9	39,1	39,3	39,4	39,6	39,7	39,9	40,1	40,3	40,5	40,6	40,7	40,7	40,8	40,8	40,9	40,9	40,9	40,9	40,8	40,6
United Kingdom	35,8	35,8	35,9	36,0	36,2	36,4	36,6	36,8	37,0	37,2	37,5	37,7	38,0	38,2	38,5	38,6	38,8	38,9	39,1	39,2	39,4	39,5	39,7	39,8	39,9	40,0	40,0	40,0	40,1

Forrás: Eurostat (2019)

41. táblázat: Népesség változása az össznépesség arányában az Európai Unió és Európa további országában, 2014-2017 (%) – részletes táblázat

	2014	2015	2016	2017
Belgium	5,0	6,5	3,6	4,1
Bulgaria	-6,0	-6,7	-7,3	-7,3
Czechia	2,5	1,5	2,4	2,9
Denmark	5,8	8,4	7,2	5,6
Germany (until 1990 former territory of the FRG)	5,3	12,0	4,2	3,3
Estonia	-1,9	0,8	-0,2	2,7
Ireland	8,5	10,3	12,2	9,6
Greece	-6,3	-6,9	-1,4	-2,5
Spain	-1,3	-0,2	1,9	2,8
France	4,4	2,7	2,5	1,8
Croatia	-5,1	-8,2	-8,7	-11,8
Italy	0,2	-2,1	-1,3	-1,7
Cyprus	-12,9	1,5	7,6	11,0
Latvia	-7,7	-8,7	-9,6	-8,1
Lithuania	-7,6	-11,3	-14,2	-13,8
Luxembourg	23,9	23,3	19,8	19,0
Hungary	-2,2	-2,5	-3,4	-2,0
Malta	23,6	24,1	21,7	32,9
Netherlands	4,2	4,6	6,0	5,8
Austria	9,0	13,4	8,3	5,6
Poland	-0,3	-1,0	0,2	0,1
Portugal	-5,0	-3,2	-3,1	-1,8
Romania	-3,9	-5,6	-5,9	-5,8

Slovenia	0,9	0,6	0,8	0,5
Slovakia	1,0	0,9	1,7	1,4
Finland	3,8	2,8	2,9	1,8
Sweden	10,6	10,6	14,5	12,4
United Kingdom	7,8	8,1	7,1	6,5
Iceland	10,5	10,4	17,4	29,4
Liechtenstein	6,4	6,8	5,0	8,0
Norway	11,4	9,2	8,5	7,1
Switzerland	12,0	10,8	11,0	7,6
Montenegro	0,9	0,2	0,3	0,0
North Macedonia	1,6	1,0	1,2	0,8
Albania	-2,3	-5,8	0,3	-2,2
Serbia	-4,5	-5,4	-5,1	-5,5
Turkey	13,3	13,4	13,5	12,4

Forrás: Eurostat (2019)

42. táblázat: Fiatalok (15-29 évesek) foglalkoztatása minden képzettségi szinten az Európai Unió egyes tagállamaiban, 2010-2018 (%) – részletes táblázat

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
European Union - 28 countries	47,6	47,2	46,4	45,9	46,4	47,3	48,3	49,2	49,8
Germany (until 1990 former territory of the FRG)	56,6	58,4	57,7	58,0	57,8	57,7	58,2	58,7	59,4
Hungary	35,0	34,8	35,1	36,9	40,8	42,6	45,2	46,8	47,1
Poland	43,9	43,4	43,2	42,8	44,4	45,0	47,7	49,0	50,2
Romania	40,6	39,9	40,2	40,2	41,0	43,1	41,5	43,3	43,0
Slovakia	37,9	37,4	38,0	38,0	39,4	42,3	44,1	45,1	45,9

Forrás: Eurostat (2019)

43. táblázat: Fiatalok (15-29 évesek) foglalkoztatása képzettségi szinttől függetlenül a vizsgált régiókban és országaikban, 2010-2018 (%)– részletes táblázat

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Hungary	35,0	34,8	35,1	36,9	40,8	42,6	45,2	46,8	47,1
Dél-Alföld	34,5	33,2	33,7	35,0	39,2	40,6	44,8	46,2	46,3
Romania	40,6	39,9	40,2	40,2	41,0	43,1	41,5	43,3	43,0
Vest	37,5	39,3	41,0	37,9	38,0	41,4	38,1	37,6	37,6

Forrás: Eurostat (2019)

44. táblázat: Végzettségi szintek közötti foglalkoztatási különbségek a fiatalok körében, 2010-2018 (%) – részletes táblázat

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Hungary (ISCED level 0-2)	9,4	9,1	8,6	9,7	12,9	15,0	16,8	16,4	15,8
Romania (ISCED level 0-2)	25,3	23,2	23,8	23,6	24,5	25,0	24,0	25,1	23,4
Hungary (ISCED level 3-4)	45,1	44,6	44,3	46,7	50,9	53,0	56,7	59,3	59,1
Romania (ISCED level 3-4)	46,3	46,1	46,5	46,7	48,2	50,3	48,4	50,1	50,5

Forrás: Eurostat (2019)

45. táblázat: Idősek (55-64 évesek) munkanélküliségi arányai az Európai Unióban és egyes tagállamaiban, 2009-2018 (%) – részletes táblázat

	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
European Union - 28 countries	6,2	6,8	6,8	7,3	7,7	7,4	7,0	6,5	5,8	5,2
Germany (until 1990 former territory of the FRG)	8,0	7,6	6,4	5,9	5,7	5,1	4,7	3,9	3,4	2,9
Hungary	6,5	7,9	9,2	8,4	8,1	6,4	5,8	4,4	3,6	2,6
Poland	6,3	7,1	6,9	7,4	7,7	6,8	5,4	4,4	3,7	2,8
Romania	3,0	3,3	3,7	3,4	3,7	3,3	3,7	3,2	3,2	2,5

Forrás: Eurostat (2019)

46. táblázat: Egy főre jutó GDP vásárlóerő-paritáson az Európai Unió országaiban, 2018 (pont) – részletes táblázat

	2014	2015	2016	2017	2018
EU (28 countries)	100	100	100	100	100
EU (27 countries)	100	100	100	100	100
Euro area (19 countries)	107	106	106	106	106
Euro area (18 countries)	107	107	107	106	106
Belgium	119	118	118	116	115
Bulgaria	47	47	48	49	50
Czechia	86	87	88	89	90
Denmark	128	127	126	128	126
Germany	126	124	124	124	123
Estonia	77	76	77	79	81
Ireland	136	178	177	181	187
Greece	71	69	68	67	68
Spain	90	91	91	92	91
France	107	106	104	104	104
Croatia	59	59	61	62	63
Italy	96	95	97	96	95
Cyprus	81	82	84	85	87
Latvia	63	64	64	67	70
Lithuania	75	75	75	78	81
Luxembourg	269	266	260	253	254
Hungary	68	68	67	68	70
Malta	89	93	95	98	98
Netherlands	131	130	128	128	129
Austria	130	129	128	127	127
Poland	67	69	68	70	71

Portugal	77	77	77	77	76
Romania	55	56	59	63	64
Slovenia	82	82	83	85	87
Slovakia	77	77	77	76	78
Finland	110	109	109	109	110
Sweden	124	125	122	121	121
United Kingdom	109	109	107	106	104
Iceland	122	126	130	130	133
Norway	176	156	145	146	150

Forrás: Eurostat (2019)

47. táblázat: Egy főre jutó GDP piaci áron vásárlóerő-paritáson az EU28 átlagának százalékában, 2008-2017 (%) – részletes táblázat

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Hungary	63	64	65	66	66	67	68	68	67	68
Dél-Alföld	42	42	42	44	45	46	48	49	47	48
Békés	37	36	36	38	38	40	40	40	40	40
Vest	54	54	54	54	57	56	55	58	63	67
Arad	49	50	49	50	54	54	53	56	60	
Romania	51	52	51	52	54	54	55	56	59	63

Forrás: Eurostat (2019)

48. táblázat: A háztartások rendelkezésre álló jövedelme vásárlóerő-paritáson a vizsgált dimenziókban, 2008-2017 (valutaegység) – részletes táblázat

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Hungary	9 300	8 900	8 900	9 500	9 600	10 000	10 400	10 500	11 000
Dél-Alföld	7 900	7 400	7 700	7 500	8 200	8 700	9 000	9 000	9 600
Romania	6 400	5 800	6 900	6 900	6 900	7 500	7 800	7 900	9 300

Vest	6 800	6 100	7 400	7 400	8 100	8 700	8 900	9 200	10 800
------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	--------

Forrás: Eurostat (2019)

49. táblázat: Foglalkoztatási arány a munkaképes korúak (20-64 évesek) körében az Európai Unió országaiban, 2018 (%) – részletes táblázat

	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
European Union - 28 countries	70,8	71,0	71,1	71,7	72,0	72,3	72,6	73,0	73,4	73,7
European Union - 15 countries (1995-2004)	72,3	72,3	72,5	73,0	73,2	73,4	73,5	73,9	74,1	74,4
Euro area (19 countries)	71,2	71,3	71,5	72,0	72,2	72,4	72,5	72,9	73,1	73,5
Euro area (18 countries)	71,3	71,3	71,5	72,0	72,2	72,3	72,5	72,9	73,1	73,4
Euro area (17 countries)	71,2	71,3	71,5	72,0	72,2	72,3	72,5	72,8	73,1	73,4
Belgium	66,9	67,7	66,7	66,9	67,5	67,7	67,6	67,6	68,0	68,6
Bulgaria	67,2	66,7	65,9	67,1	68,4	69,0	69,3	68,7	71,3	71,5
Czechia	70,1	70,2	70,5	71,6	72,9	73,5	74,0	75,0	75,9	76,6
Denmark	80,2	79,4	79,3	78,6	78,1	78,1	78,5	80,0	78,8	79,4
Germany (until 1990 former territory of the FRG)	76,3	76,7	77,3	77,2	77,6	77,7	77,6	77,9	78,2	78,6
Estonia	74,0	73,9	74,7	74,8	75,1	75,2	76,7	77,5	78,8	79,1
Ireland	73,0	71,6	71,2	71,1	71,8	71,8	72,1	72,7	72,7	72,9
Greece	67,4	67,8	67,3	67,5	67,5	67,4	67,8	68,2	68,3	68,2
Spain	73,1	73,5	73,9	74,3	74,3	74,2	74,3	74,2	73,9	73,7
France	69,8	69,8	69,7	70,3	70,7	71,0	71,3	71,4	71,5	71,9
France (metropolitan)	70,3	70,3	70,1	70,7	71,1	71,2	71,5	71,7	71,8	72,2
Croatia	65,6	65,1	64,1	63,9	63,7	66,1	66,9	65,6	66,4	66,3
Italy	62,3	62,0	62,1	63,5	63,4	63,9	64,0	64,9	65,4	65,6
Cyprus	73,0	73,6	73,5	73,5	73,6	74,3	73,9	73,4	73,9	75,0
Latvia	73,5	73,0	72,8	74,4	74,0	74,6	75,7	76,3	77,0	77,7

Lithuania	69,6	70,2	71,4	71,8	72,4	73,7	74,1	75,5	75,9	77,3
Luxembourg	68,7	68,2	67,9	69,4	69,9	70,8	70,9	70,0	70,2	71,1
Hungary	61,2	61,9	62,4	63,7	64,7	67,0	68,6	70,1	71,2	71,9
Malta	59,4	60,4	61,8	63,9	66,3	67,8	68,8	70,6	72,2	74,2
Netherlands	78,1	77,9	78,1	79,0	79,4	79,0	79,6	79,7	79,7	80,3
Austria	74,3	74,4	74,6	75,1	75,5	75,4	75,5	76,2	76,4	76,8
Poland	64,7	65,3	65,7	66,5	67,0	67,9	68,1	68,8	69,6	70,1
Portugal	73,4	73,7	73,6	73,4	73,0	73,2	73,4	73,7	74,7	75,1
Romania	63,1	64,9	64,1	64,8	64,9	65,7	66,1	65,6	67,3	67,8
Slovenia	71,8	71,5	70,3	70,4	70,5	70,9	71,8	71,6	74,2	75,0
Slovakia	68,4	68,7	68,7	69,4	69,9	70,3	70,9	71,9	72,1	72,4
Finland	75,0	74,5	74,9	75,2	75,2	75,4	75,8	75,9	76,7	77,9
Sweden	78,9	79,1	79,9	80,3	81,1	81,5	81,7	82,1	82,5	82,9
United Kingdom	75,7	75,4	75,5	76,1	76,4	76,7	76,9	77,3	77,6	77,9

Forrás: Eurostat (2019)

50. táblázat: Nemek közötti foglalkoztatási különbség az Európai Unió országaiban, 2018 (%) – részletes táblázat

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
EU (28 countries)	16	15,7	15,6	15,1	13,5	13	12,8	12,2	11,7	11,5	11,6	11,6	11,5	11,6
Belgium	15,7	15,2	14,7	13,4	12,2	11,9	11,5	11	10,2	8,7	8,3	9,3	9,8	8,4
Bulgaria	9,7	9,5	9,9	10,7	9,8	7,8	6,2	5,6	5,7	6,1	6,6	7,3	8	8,2
Czechia	18,8	18,6	19,1	19,5	18,8	18,7	18,2	17,7	17,2	17,5	16,6	16	15,8	15,2
Denmark	8,6	9	8,5	8,4	6	5,6	6,6	6,4	6,3	7,3	7,6	6,7	6,5	6,7
Germany	12,5	12,2	12,4	12,3	10,9	10,7	10,4	10,5	9,6	9,1	8,7	8,2	7,9	8,1
Estonia	4,9	7	8,8	8,6	2	1,9	5,7	5,7	6,6	7,7	7,9	8,2	7,3	7,8
Ireland	20,5	19,9	18,4	16	10,2	8,8	8,7	8,6	10,5	11,8	12,3	12,1	12,1	12,2
Greece	29,6	28,6	28,4	27,5	25,6	24,2	22,1	19,8	19,4	18,3	18	19	19,7	21

Spain	24,7	23,6	22	19	14,2	12,9	11,6	10	9,6	10,2	11,2	11,5	11,9	12,1
France	:	:	:	:	:	:	:	:	:	7,5	7,2	7,5	7,9	7,6
Croatia	14,5	14,1	16,2	15,9	12,5	11,5	12,5	11,1	8,8	10	9,5	9,6	10,6	10,2
Italy	26,3	25,8	25,8	24,7	24	23,2	22,6	21	19,8	19,4	20	20,1	19,8	19,8
Cyprus	21,7	20,3	18,7	17	14,5	12,9	11,9	11,3	10,4	7,7	8,3	9,7	9,5	10,4
Latvia	9,8	10	10,2	7,4	0,3	-0,5	2,2	3,6	4,2	4,6	4,1	2,9	4,3	4,2
Lithuania	8,4	6,9	7,5	6,9	-0,4	-1,5	0,6	1,2	2,6	2,5	2,4	1,9	1	2,3
Luxembourg	21	19,5	17,3	17,1	17,5	17,2	16,2	14,4	14,1	12,9	11,7	11	7,9	8
Hungary	13,6	14,5	14,6	13,9	12,5	10,9	11,7	11,1	12,4	13,3	13,7	14	15,3	15,3
Malta	44,9	43,9	41,3	39,1	37,5	36,6	35,2	31,4	28,6	26,8	26,8	25,5	24,1	22,3
Netherlands	16,5	15,9	15,5	15	13,7	12,7	12	11,3	10,5	11,4	11,1	11	10,5	10,1
Austria	12,9	12,9	13,3	12,5	10,5	10,2	10	9,7	9,1	8,2	8,2	7,8	8	9
Poland	13,4	14,2	14,7	15,7	15	14	14,7	14,5	14,5	14,2	13,8	14,2	14,6	14,4
Portugal	12,7	12,9	12,8	12,3	10,3	9,8	8,6	6,8	6,4	7,1	6,7	6,8	7,5	6,8
Romania	13,5	12,7	13,1	14,3	14,4	16,6	15,3	16,1	16,3	16,7	17,5	17,6	17,1	18,3
Slovenia	9,6	9,8	10,4	8,9	7,7	7,5	7	7,2	8,2	8	8,6	6,6	7,2	7,3
Slovakia	15,8	17,1	17,3	17,1	16,4	14,5	15,1	15,5	14,4	14,6	14,7	14,2	12,8	13,7
Finland	4,3	4,8	4,7	5,3	2,3	3	3,7	3	2,8	1,9	2,1	3,3	3,5	3,7
Sweden	5,3	5,9	6	6,3	5,2	6,1	5,6	5,1	5	4,6	4,2	3,8	4	4,3
United Kingdom	13,5	13,5	13,8	13,1	11,5	11,4	11,5	11,6	11,1	11,3	11,2	11	10,2	9,9

Forrás: Eurostat (2019)

51. táblázat: Mezőgazdasági szektorban foglalkoztatottak száma és aránya a vizsgált dimenziókban, 2014-2018 (%) – részletes táblázat

	2014		2015		2016		2017		2018	
European Union - 28 countries	10 105,3	4,73%	9 783,8	4,53%	9 427,7	4,30%	9 343,4	4,21%	9 082,8	4,05%
Hungary	191,0	4,69%	206,0	4,93%	219,1	5,08%	222,7	5,09%	216,7	4,91%
Dél-Alföld	50,0	9,89%	50,2	9,66%	62,6	11,54%	59,3	10,84%	56,7	10,27%
Romania	2 441,9	29,58%	2 183,8	26,52%	1 951,9	23,90%	1 974,9	23,61%	1 938,1	23,12%

Vest	142,2	18,89%	77,7	10,73%	65,0	9,16%	58,2	8,06%	51,0	7,05%
------	-------	--------	------	--------	------	-------	------	-------	------	-------

Forrás: Eurostat (2019)

52. táblázat: Ipari szektorban foglalkoztatottak száma és aránya a vizsgált dimenziókban, 2014-2018 (%) – részletes táblázat

	2014		2015		2016		2017		2018	
European Union - 28 countries	37 724,3	17,67%	38 015,2	17,61%	38 596,5	17,62%	39 162,8	17,64%	39 506,1	17,60%
Hungary	988,5	24,29%	1 002,9	24,02%	1 045,5	24,26%	1 090,5	24,93%	1 115,9	25,30%
Dél-Alföld	123,5	24,44%	134,5	25,89%	135,2	24,92%	129,7	23,70%	135,6	24,55%
Romania	1 852,0	22,44%	1 792,8	21,77%	1 846,2	22,61%	1 915,8	22,91%	1 932,0	23,05%
Vest	304,9	40,51%	291,8	40,30%	295,7	41,67%	312,2	43,22%	312,5	43,17%

Forrás: Eurostat (2019)

53. táblázat: Szolgáltatási szektorban foglalkoztatottak száma és aránya a vizsgált dimenziókban, 2014-2018 (%) – részletes táblázat

	2014		2015		2016		2017		2018	
European Union - 28 countries employment	153 953,2	72,10%	156 412,5	72,46%	159 383,9	72,77%	161 724,1	72,83%	164 063,4	73,09%
Hungary employment	2 643,6	64,95%	2 721,0	65,16%	2 802,9	65,04%	2 801,4	64,06%	2 799,8	63,48%
Dél-Alföld employment	302,3	59,81%	304,9	58,68%	312,7	57,64%	319,8	58,44%	323,6	58,59%
Romania employment	3 669,9	44,46%	3 911,2	47,50%	3 962,6	48,52%	4 077,2	48,75%	4 129,4	49,27%
Vest employment	279,9	37,19%	321,9	44,46%	314,0	44,25%	319,2	44,19%	329,5	45,52%

Forrás: Eurostat (2019)

54. táblázat: Kutatás, fejlesztés szektorban foglalkoztatott személyzet és kutatók aránya a vizsgált dimenziókban, 2012-2016 (%) – részletes táblázat

	2012	2013	2014	2015	2016
European Union - 28 countries	1,13%	1,15%	1,17%	1,21%	1,24%

Hungary	0,84%	0,89%	0,85%	0,82%	0,79%
Dél-Alföld	0,61%	0,67%	0,61%	0,54%	0,53%
Romania	0,35%	0,37%	0,35%	0,35%	0,37%
Vest	0,23%	0,29%	0,29%	0,33%	0,34%

Forrás: Eurostat (2019)

55. táblázat: Kutatásra, fejlesztésre fordított kiadások a GDP arányában, 2008-2017 (%) – részletes táblázat

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
European Union - 28 countries	1,83	1,93	1,92	1,97	2	2,02	2,03	2,04	2,04	2,06
Hungary	0,98	1,13	1,14	1,19	1,26	1,39	1,35	1,36	1,2	1,35
Romania	0,55	0,44	0,46	0,5	0,48	0,39	0,38	0,49	0,48	0,5
Dél-Alföld	0,77	0,99	1,02	1,04	1,06	1,2	1,12	1,64	0,96	
Vest	0,29	0,17	0,21	0,23	0,27	0,27	0,18	0,43	0,46	

Forrás: Eurostat (2019)

56. táblázat: A régiós és megyei szintű munkanélküliségi ráta szórásának változása a munkaképes korúak (15-74 éves) körében a vizsgált országokban, 2013-2017 (%) – részletes táblázat

	2013	2014	2015	2016	2017
European Union - 28 countries - NUTS 2	64,7	65,8	65,7	67,5	69,8
Hungary - NUTS 2	21,3	31,0	33,9	41,2	45,5
Romania - NUTS 2	31,7	34,8	37,3	39,8	33,7
European Union - 28 countries NUTS 3					75,4
Hungary - NUTS 3					50,6
Romania - NUTS 3					76,3

Forrás: Eurostat (2019)

57. táblázat: Szegénységi kockázattal érintett lakosság aránya az Európai Unióban, 2014-2018 (%) – részletes táblázat

	2014	2015	2016	2017	2018
European Union (EU6-1958, EU9-1973, EU10-1981, EU12-1986, EU15-1995, EU25-2004, EU27-2007, EU28-2013)	17,2	17,3	17,3	16,9	:
European Union - 28 countries	17,2	17,3	17,3	16,9	:
European Union - 27 countries (2007-2013)	17,2	17,3	17,3	16,9	:
European Union - 25 countries (2004-2006)	:	:	:	:	:
European Union - 15 countries (1995-2004)	:	:	:	:	:
New Member States (10 countries)	:	:	:	:	:
Euro area (EA11-2000, EA12-2006, EA13-2007, EA15-2008, EA16-2010, EA17-2013, EA18-2014, EA19)	17,1	17,2	17,4	17,0	:
Euro area (19 countries)	17,1	17,2	17,4	17,0	:
Euro area (18 countries)	17,1	17,2	17,4	17,0	:
Belgium	15,5	14,9	15,5	15,9	16,4
Bulgaria	21,8	22,0	22,9	23,4	22,0
Czechia	9,7	9,7	9,7	9,1	9,6
Denmark	12,1	12,2	11,9	12,4	12,7
Germany (until 1990 former territory of the FRG)	16,7	16,7	16,5	16,1	16,0
Estonia	21,8	21,6	21,7	21,0	21,9
Ireland	16,4	16,2	16,8	15,6	:
Greece	22,1	21,4	21,2	20,2	18,5
Spain	22,2	22,1	22,3	21,6	21,5
France	13,3	13,6	13,6	13,3	:
Croatia	19,4	20,0	19,5	20,0	19,4
Italy	19,4	19,9	20,6	20,3	20,3
Cyprus	14,4	16,2	16,1	15,7	15,4
Latvia	21,2	22,5	21,8	22,1	23,3
Lithuania	19,1	22,2	21,9	22,9	22,9

Luxembourg	16,4	15,3	16,5	18,7	:
Hungary	15,0	14,9	14,5	13,4	12,8
Malta	15,8	16,6	16,5	16,7	16,8
Netherlands	11,6	11,6	12,7	13,2	13,4
Austria	14,1	13,9	14,1	14,4	14,3
Poland	17,0	17,6	17,3	15,0	14,8
Portugal	19,5	19,5	19,0	18,3	17,3
Romania	25,1	25,4	25,3	23,6	23,5
Slovenia	14,5	14,3	13,9	13,3	13,3
Slovakia	12,6	12,3	12,7	12,4	:
Finland	12,8	12,4	11,6	11,5	12,0
Sweden	15,6	16,3	16,2	15,8	16,4
United Kingdom	16,8	16,6	15,9	17,0	:
Iceland	7,9	9,2	8,8	:	:
Norway	10,9	11,9	12,2	12,3	12,9
Switzerland	13,8	15,6	14,7	15,5	:
North Macedonia	22,1	21,5	21,9	22,2	:
Serbia	25,0	26,7	25,9	25,7	:
Turkey	23,0	22,5	22,8	22,2	:

Forrás: Eurostat (2019)

58. táblázat: Szegénység vagy társadalmi kirekesztés veszélyének kitett népesség aránya, 2014-2018 (%) – részletes táblázat

	2014	2015	2016	2017	2018
Euro area (19 countries)	23,5	23,2	23,1	22,1	-
European Union - 28 countries	24,4	23,8	23,5	22,4	-
Hungary	31,8	28,2	26,3	25,6	19,6

Közép-Magyarország	29,1	24,3	22,8	22,3	13,6
Budapest	:	:	:	:	13,9
Pest	:	:	:	:	13,2
Közép-Magyarország (NUTS 2013)	29,1	24,3	22,8	22,3	:
Dunántúl	27,8	25,0	22,3	22,6	17,1
Közép-Dunántúl	23,4	24,3	21,3	18,4	14,0
Nyugat-Dunántúl	23,6	19,4	18,4	20,0	12,5
Dél-Dunántúl	37,5	31,7	27,8	30,3	25,9
Alföld és Észak	36,9	33,6	32,0	30,4	26,2
Észak-Magyarország	41,7	37,3	37,6	36,1	32,9
Észak-Alföld	38,8	34,6	32,1	29,2	24,9
Dél-Alföld	30,2	29,1	26,7	26,5	21,7
Romania	40,3	37,4	38,8	35,7	32,5
Macroregiunea unu	33,8	29,7	29,4	26,1	23,3
Nord-Vest	32,1	28,0	29,3	26,4	22,3
Centru	35,7	31,6	29,5	25,7	24,4
Macroregiunea doi	51,1	46,2	45,5	43,3	42,8
Nord-Est	49,4	46,3	46,0	43,9	44,7
Sud-Est	53,2	46,2	44,9	42,5	40,3
Macroregiunea trei	34,7	34,4	37,7	34,0	29,8
Sud - Muntenia	41,7	43,5	41,2	40,9	36,3
Bucuresti - Ilfov	25,1	20,5	32,9	25,0	21,4
Macroregiunea patru	40,5	37,6	42,6	39,2	32,6
Sud-Vest Oltenia	40,9	41,9	44,2	45,3	42,2
Vest	40,1	32,0	40,7	32,5	22,1

Forrás: Eurostat (2019)

59. táblázat: Aggregált helyettesítési ráta az Európai Unió országaiban, 2018 (%) – részletes táblázat

	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
European Union - 28 countries	:	0,52	0,53	0,54	0,56	0,56	0,57	0,58	0,58	:
Euro area (19 countries)	0,51	0,52	0,54	0,54	0,56	0,57	0,58	0,58	0,59	:
Belgium	0,45	0,46	0,44	0,46	0,47	0,47	0,47	0,48	0,50	0,50
Bulgaria	0,34	0,43	0,41	0,42	0,39	0,44	0,41	0,45	0,37	0,41
Czechia	0,51	0,54	0,53	0,55	0,56	0,55	0,51	0,50	0,51	0,50
Denmark	0,42	0,44	0,43	0,42	0,44	0,45	0,45	0,47	0,48	0,49
Germany (until 1990 former territory of the FRG)	0,47	0,49	0,51	0,47	0,47	0,45	0,46	0,46	0,46	0,46
Estonia	0,52	0,55	0,54	0,50	0,50	0,47	0,43	0,45	0,45	0,41
Ireland	0,48	0,47	0,43	0,42	0,37	0,38	0,37	0,35	0,33	:
Greece	0,41	0,42	0,45	0,52	0,60	0,60	0,62	0,64	0,62	0,64
Spain	0,45	0,47	0,51	0,55	0,60	0,60	0,66	0,66	0,69	0,70
France	0,66	0,65	0,64	0,65	0,66	0,69	0,69	0,68	0,68	:
Croatia	:	0,32	0,36	0,36	0,37	0,40	0,40	0,39	0,41	0,40
Italy	0,51	0,53	0,55	0,59	0,62	0,64	0,66	0,69	0,71	0,73
Cyprus	0,37	0,37	0,39	0,39	0,40	0,39	0,43	0,44	0,43	0,43
Latvia	0,34	0,47	0,53	0,49	0,47	0,44	0,42	0,42	0,43	0,40
Lithuania	0,48	0,58	0,52	0,45	0,48	0,45	0,46	0,45	0,43	0,40
Luxembourg	0,62	0,68	0,74	0,79	0,78	0,85	0,80	0,88	0,86	:
Hungary	0,62	0,60	0,60	0,58	0,62	0,62	0,65	0,67	0,64	0,59
Malta	0,45	0,44	0,48	0,46	0,56	0,56	0,54	0,54	0,56	0,60
Netherlands	0,44	0,47	0,46	0,47	0,47	0,50	0,52	0,50	0,52	0,53
Austria	0,56	0,57	0,59	0,58	0,59	0,60	0,62	0,62	0,64	0,62
Poland	0,56	0,57	0,55	0,58	0,60	0,63	0,62	0,62	0,62	0,60
Portugal	0,50	0,53	0,56	0,58	0,59	0,63	0,62	0,64	0,67	0,67

Romania	0,56	0,64	0,67	0,67	0,68	0,65	0,63	0,66	0,61	0,51
Slovenia	0,45	0,45	0,47	0,47	0,46	0,45	0,46	0,47	0,46	0,45
Slovakia	0,55	0,61	0,62	0,56	0,61	0,62	0,62	0,62	0,62	:
Finland	0,48	0,50	0,50	0,49	0,49	0,51	0,52	0,53	0,53	0,54
Sweden	0,60	0,59	0,57	0,55	0,56	0,59	0,57	0,57	0,57	0,56
United Kingdom	0,44	0,48	0,48	0,50	0,53	0,51	0,50	0,53	0,54	:

Forrás: Eurostat (2019)

84. ábra: Egy főre jutó szobák száma a vizsgált dimenziókban, 2009-2018 (db) – részletes táblázat

	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Hungary	1,1	1,0	1,1	1,1	1,1	1,2	1,2	1,2	1,2	1,5
Dél-Alföld	1,1	1,1	1,1	1,1	1,2	1,3	1,3	1,3	1,2	1,6
Romania	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	1,1	1,1
Vest	0,9	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	1,1	1,0	1,0	1,1

Forrás: Eurostat (2019)

85. ábra: Egészségben töltött évek száma a vizsgált országokban, 2010-2017 (év) – részletes táblázat

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
European Union - 28 countries	62,2	61,9	61,8	61,5	61,6	63,0	63,9	63,8
Hungary	57,5	58,4	59,9	59,6	59,9	59,2	59,9	60,2
Romania	57,4	57,2	57,7	58,3	59,0	59,2	59,4	58,8

Forrás: Eurostat (2019)

12. FÜGGELÉK

86. ábra: A Békés Megyei Kormányhivatal szervezeti felépítésének részletes ábrája

	Főosztály/Vezető	Osztály	Feladatok
1	Kormány megbízott		kormány megbízottnál meghatározott feladatok
2	Főigazgató		főigazgatónál meghatározott feladatok
3	Igazgató		igazgatónál meghatározott feladatok
4	Kormány megbízotti Kabinet		- kabineti feladatok - integritásirányítási feladatok
4.1		Állami Főépítész	állami főépítési feladatok
5	Védelmi Bizottság Titkársága		védelmi igazgatási, honvédelmi feladatok
6	Belső Ellenőrzési Osztály		belső ellenőrzési feladatok
7	Agrár- és Vidékfejlesztést Támogató Főosztály		
7.1		Mezőgazdasági és Vidékfejlesztési Normatív Támogatások Kérelmezési Osztálya	agrártámogatással kapcsolatos feladatok
7.2		Helyszíni Ellenőrzési Osztály	
7.3		Vidékfejlesztési Beruházások Kérelmezési Osztálya	

8	Népegészségügyi Főosztály		
8.1		Járványügyi Osztály	népegészségügyi feladatok
8.2		Népegészségügyi Osztály	
9	Társadalombiztosítási és Foglalkoztatási Főosztály		
9.1		Egészségbiztosítási és Nyugdíjbiztosítási Ellenőrzési Osztály	- egészségbiztosítási pénztári feladatok - nyugdíjbiztosítási feladatok - foglalkoztatási és közfoglalkoztatási feladatok
9.2		Adatbáziskezelési, Megtérítési és Méltányossági Ügyek Osztály	
9.3		Közfoglalkoztatási Osztály	
9.4		Alapkezelő Osztály	
9.5		Munkaerőpiaci Osztály	
10	Élelmiszerlánc-biztonsági és Földhivatali Főosztály		
10.1		Földhivatali Osztály	- földhivatali feladatok
10.2		Élelmiszerlánc-biztonsági és Állategészségügyi Osztály	- élelmiszerlánc-biztonsági és állategészségügyi feladatok - földművelésügyi feladatok
11	Hatósági Főosztály		
11.1		Építésügyi Osztály	- általános hatósági feladatok
11.2		Hatósági és Oktatási Osztály	- Nemzeti Energetikusi
11.3		Törvényességi Felügyeleti Osztály	Hálózattal kapcsolatos feladatok
11.4		Igazságügyi Osztály	- építésügyi feladatok
11.5		Szociális és Gyámügyi Osztály	- oktatással kapcsolatos feladatok

			- törvényességi felügyeleti feladatok - pártfogó felügyelői és igazságügyi feladatok - szociális és gyámügyi feladatok
12	Pénzügyi és Gazdálkodási Főosztály		
12.1		Pénzügyi és Számviteli Osztály	- pénzügyi, gazdálkodási és számviteli
12.2		Beszerezési, Beruházási és Üzemeltetési Osztály	feladatok - informatikai feladatok
12.3		Informatikai Osztály	- projekt feladatok
12.4		Támogatási és Bérgazdálkodási Osztály	
12.5		Projekt Osztály	
13	Jogi, Humánpolitikai és Koordinációs Főosztály		
13.1		Koordinációs és Jogi Osztály	- humánpolitikai feladatok
13.2		Humánpolitikai Osztály	- jogi feladatok - perképviseleti feladatok - koordinációs feladatok

Forrás: 39/2016. (XII. 30.) MvM utasítás a fővárosi és megyei kormányhivatalok szervezeti és működési szabályzatáról

ROHU 406: CROSSGROWING

Effective cross-border co-operation for development of employment growths in Arad and Békés County

Hatékony határon átnyúló együttműködés a foglalkoztatás növekedésének fejlesztéséért Aradon és Békés megyében

Békés Megyéért Vállalkozásfejlesztési Alapítvány (BMVA)

Jelen tanulmány tartalma nem feltétlenül tükrözi az Európai Unió álláspontját.

A projekt az Interreg V-A Románia-Magyarország Program keretében valósul meg, az Európai Unió támogatásával, az Európai Regionális Fejlesztési Alap, valamint a programban résztvevő két tagállam, Románia és Magyarország társfinanszírozásával.

Jelen dokumentum szerzői jogi védelem alatt áll.

© 2019 BMVA Minden jog fenntartva.